

ЖИЛ ВЕРН

ЈУЖНА ЗВЕЗДА

ПЛАВА ПТИЦА

KNJIGA ZA MLADE I STARE

KNj. 74

Žil Vern

JUŽNA ZVEZDA

roman

I

NEVEROVATNI SU TI FRANCUZI!

- Govorite, gospodine, slušam vas.
- Gospodine, čast mi je da vas zamolim za ruku vaše kćeri, gospodice Vatkins.
- Za Alisinu ruku?...
- Da, gospodine. Izgleda da vas moja molba iznenađuje. Pa ipak, izvinite, što teško mogu da shvatim da vam se ona čini neobična. Meni je dvadeset i šest godina. Zovem se Siprijen Mere. Rudarski sam inženjer, a politehničku školu sam završio sa ocenom dva. Moja je porodica časna, i poštovana iako nije bogata. Ukoliko biste želeli, to će moći da vam potvrди francuski konzul na Kapu, a moj prijatelj Faramon Barte, neustrašivi lovac, koga dobro poznajete, kao uostalom i ceo svet u Griku zemlji, mogao bi takođe da potvrdi tačnost mojih navoda. Ovde se nalazim u naučnoj misiji u ime Akademije nauka i francuske vlade. Institut mi je prošle godine dodelio nagradu Hudar za moje radove o hemijskom saetavu vulkanskih stena u Overnji. Moja rasprava o dijamantnom bazenu Vala (Vaal), koja je skoro dovršena, svakako će biti dobro primljena u naučnom svetu. Po povratku sa svoje misije,

biću imenovan za pomoćnog profesora Rudarske škole u Parizu i već sam sebi obezbedio stan u Univerzitetskoj ulici, broj 104, na trećem spratu. Idućeg prvog januara moji prihodi biće povećani na četiri hiljade osam stotina franaka. Znam da to ne predstavlja zlatan rudnik: ali, zajedno sa mojim ličnim radovima, veštačenjima, akademskim nagradama i saradnjom u naučnim časopisima, ovaj će prihod biti udvostručen. Moram još da napomenem, da su moji prohtevi skromni i da mi ništa više nije potrebno da bih bio srećan. Gospodine, čast mi je da od vas zatražim ruku vaše kćeri, gospodice Watkins.

Po odlučnom i punom rešenosti tonu ovog malog govora moglo je odmah da se vidi da je Siprijen Mere imao običaj da u svim stvarima ide pravo svom cilju i da govori otvoreno.

Njegov izgled nije protivrečio utisku, koji je proizvodio njegov način govora. Bilo je to lice mladića, koji je obično zauzet najvišim naučnim mislima i koji društvenim ništavnostima poklanja samo neophodno potrebno vreme.

Njegova kestenjasta kosa, četkasto ošišana, plava brada izbrijjana do kože, jednostavnost njegovog putničkog odela od sivog platna, slamni šešir od deset sua, koji je pri ulasku učitivo položio na jednu od stolica - iako je njegov sagovornik nepokolebljivo ostao sa šeširom na glavi sa uobičajenim neustručavanjem ljudi anglosaksonskog soja - sve je na Siprijenu Mere ukazivalo na ozbiljan duh, kao što je i njegov jasan pogled pokazivao iskreno srce i čistu savest.

Sem toga, valja reći da je ovaj mladi Francuz savršeno vladao engleskim jezikom, kao da je veći deo svoga vremena proveo u najčistijim britanskim grofovijama Ujedinjenog Kraljevstva.

Gospodin Watkins ga je slušao pušeći dugačku lulu. Sedeo je u drvenoj naslonjači, ispruživši levu nogu na slamnu stoličicu i nalaktivši se na ivicu prostog stola, na kome su bili krčag džina i čaša do polovine napunjena ovim alkoholnim pićem.

Bio je odeven u bele pantalone, kaput od grubog belog platna i žućkastu košulju, bez prsluka i mašne. Ispod ogromnog pustenog šešira, koji kao da je bio zauvek pričvršćen na

njegovoj glavi, pomaljalo mu se okruglo, zadriglo i crveno lice, koje je izgledalo kao da je namazano crvenim pekmezom od ribizla. To malo privlačno lice, mestimično posuto retkom bradom, boje pirevine, izbušila su dva sitna siva oka, iz kojih nije izbjijalo ni strpljenje ni dobrota.

U odbranu gospodina Vatkinsa treba odmah reći da je strahovito patio od kostobolje, što ga je primoravalo da svoju levu nogu drži umotanu u tople zavoje, a kostobolja - u Južnoj Africi, kao i u ostalim zemljama - ne čini blažim karakter ljudi, čije zglobove nagriza.

Ovaj prizor odigrao se u prizemlju gospodin Vatkinsovog majura, oko 29 stepena geografske širine na jugu od ekvatora i na 22 stepenu geografske dužine istočno od pariskog meridijana, na zapadnoj granici slobodne države Oranje, severno od britanske kolonije u Kaplandu, u srcu južne, ili anglo-holandske Afrike. Ova zemљa, čiju granicu prema južnoj ivici pustinje Kalahari stvara reka Oranje, koja na starim geografskim kartama nosi naziv zemlje Grika, nazvana je od pre desetak godina „Dajamonds-Fild“ - Dijamantsko polje.

Soba za razgovor, u kojoj se odigrao ovaj diplomatski sastanak, padala je u oči kako neumesnom raskoši nekih delova nameštaja, tako i siromaštvom nekih detalja u njoj. Pod, na primer, bio je od nabijene zemlje, ali je mestimično bio pokriven debelim sagovima i skupocenim krznima. Po zidovima, koji nikada nisu oblepljivani hartijom za tapete, visio je divan zidni sat od cizeliranog bakra, pa skupoceno oružje različite izrade kao i živopisne engleske slike u divnim okvirima. Pored stola od belog drveta, koji bi mogao da služi samo u kakvoj kujni, stajao je somotski divan. Evropske naslonjače, pravih linija, uzalud su se nudile gospodinu Vatkinsu, jer je on više voleo svoje staro sedište, koje je nekada istesao svojom rukom. Pa ipak, sve u svemu, nagomilani skupoceni predmeti, a naročito razne kože od pantera, leoparda, žirafa i tigrova, davale su ovoj prostoriji izgled varvarske raskoši.

Sudeći po obliku tavanice kuća nije imala spratove, već se sastojala samo od prizemlja. Kao i sve ostale u ovoj zemlji, podignuta je bila delimično od dasaka, a delimično od ilovače, a pokrivena listovima izolučenog cinka, postavljenih preko lake gradiće.

Videlo se sem toga, da je kuća nedavno završena. Bilo je dovoljno da se čovek nagnе kroz prozor, pa da levo i desno ugleda pet-šest napuštenih zgrada, sve iste vrste, ali različitog doba starosti, u stanju sve većeg raspadanja. Sve te kuće podigao je gospodin Atkins postepeno, stanovao u njima, pa ih napustio, već prema svom imovnom stanju, tako da su one u neku ruku obeležavale pojedine stupnjeve njegovog napretka.

Najudaljenija je bila napravljena od obične zemlje i jedva je mogla da se nazove kolibom. Sledeća je bila podignuta od ilovače, treća od zemlje i dasaka a četvrta od ilovače i cinka. Iz toga se vidi kakvim je lestvicama slučaj podizao industriju gospodina Atkinsa.

Sve ove zgrade, manje više dotrajale, uzdizale su se na brežuljku blizu mesta где su se spajale reke Val i Moder, dve glavne pritoke reke Oranje u ovom delu Južne Afrike. Svuda unaokolo, dokle je pogled dopirao, prostirala se prema jugozapadu i severu samo tužna i gola ravnica. „Veld” - kako se u ovoj zemlji ona naziva - sastoji se od crvenkastog, suvog, neplodnog i prašnjavog zemljišta, tek tu i tamo posutog retkom travom i grupama trnovitoga žbunja. Glavno obeležje ove tužne pokrajine je potpuni nedostatak drveća. Samim tim, uvezvi u obzir da ovde nema ni uglja i da su saobraćajne veze sa morem spore i mučne, nije nikakvo čudo što vlada nestaćica ogreva i što je svet primoran da za svoje kućne potrebe gori stočno đubre.

Po ovoj jednoličnoj podlozi, žalosnog izgleda, pruža se tok dveju reka, čije je korito tako ravno i plitko usećeno, da je jedva shvatljivo kako se ne razliju po celoj ravnici.

Samo prema istoku vidik je presečen dalekim zupčastim obrisima dveju planina, Platberga i Pardeberga. Oštrim okom

mogu da se u njihovom podnožju razaberu dim, prašina i male bele tačke, što predstavljaju kolibe ili šatore, a oko njih mnoštvo živih bića.

Tamo, u tom Veldu, su nalazišta dijamanata koja eksploriraju firme Toit's Pan, Nju-Raš i, možda najbogatija, Vandergart-Kopje. Ovi razni rudnici pod vedrim nebom, skoro ravni sa zemljom, što nose zajednički naziv „dry-diggings”, ili suvi rudnici, dali su od 1870. godine vrednosti od oko četiri stotine miliona u dijamantima i dragom kamenju. Oni se svi prostiru u jednom krugu, čiji prečnik iznosi najviše dva do tri kilometra. Sa prozora Vatkinsova majura, koji je bio udaljen svega oko četiri engleske milje¹, oni su se jasno videli.

Reč majur nije sasvim prikladna, kada se primeni na tu zgradu, jer se oko nje nije mogla videti nikakva obrađena zemlja. Gospodin Vatkins je, kao i ostali takozvani farmeri ovog dela Južne Amerike, pre bio gazda-čobanin, vlasnik stada goveda, koza i ovaca, nego rukovodilac poljoprivrednog dobra.

Međutim, gospodin Vatkins još nije bio odgovorio na tako učitivo ali odlučno postavljen zahtev Siprijena Merea. Pošto je najmanje dva-tri minuta proveo u dubokom razmišljanju, najzad se reši da odvoji svoju lulu sa krajeva usana i napokon izrazi sledeće svoje mišljenje, koje očigledno nije bilo ni u kakvoj vezi sa pitanjem:

- Mislim da će se vreme promeniti, dragi moj gospodine. Nikad me kostobolja nije više mučila nego od jutros.

Mladi inženjer nabrala obrve, za trenutak okrenu glavu i učini veliki napor da ne bi dozvolio da se primeti njegovo razočaranje.

- Možda bi bilo dobro da se odreknete džina, gospodine Vatkinse, odgovori prilično hladno, pokazujući na zemljani krčag, koji se sve više prazio od navala žednog čoveka na njegovu sadržinu.

- Da se odrekнем džina! Jupitere! (By Jove!) Dajete mi divan savet, uzviknu farmer. Da li je ikad džin naškodio čestitom

---

¹ Engleska milja iznosi 1609 metara.

čoveku? Da, znam šta hoćete da kažete!.., Hoćete da mi navedete recept onoga lekara, što ga je prepisao nekom lordmeru, bolesnom od kostobolje. Kako se ono zvaše onaj lekar? Aberneti, čini mi se. „Hoćete li da budete zdravi?” reče on svome bolesniku. „Živite od jednog šilinga dnevno, a zarađujete ga ličnim radom!” Sve je to lepo i krasno! Ali, što se naše stare Engleske tiče ako čovek treba da živi od jednog šilinga dnevno, čemu onda služi bogatstvo?... To su gluposti, nedostojne čoveka punog duha, kao što ste vi, gospodine Mere... Zato, ne govorite mi više o tome, molim vas! Što se mene tiče, vidite, više bih voleo da smesta odem pod zemlju. Dobro jesti, dobro piti, popušti dobru lulu, kad god mi se prohte, drugih radosti nemam na svetu, hoćete li da ih se odreknem?

- Oh, nije mi do toga stalo, odgovori Siprijen iskreno. Hoću samo da vas podsetim na zdravstveni propis, koji smatram da je tačan. Ali, ako dozvolite, ostavimo taj razgovor, gospodine Vatkinse, i vratimo se na glavni razlog moje posete.

Gospodin Vatkins, malopre tako govorljiv, ponovo je zapao u čutljivost, izbacujući nemo male oblake duvanskog dima.

U tom trenutku vrata se otvoriše. Uđe mlada devojka, noseći na poslužavniku čašu.

Ova lepa osoba, dražesna pod osobitom kapom, koje nose farmerke Velda, bila je obučena u jednostavnu platnenu haljinu, posutu sitnim cvećem. Stara devetnaest do dvadeset godina, imala je veoma belu put, lepu plavu kosu, krupne plave oči i sa svojim nežnim i veselim izrazom bila je slika zdravlja, ljupkosti i vedrog raspoloženja.

- Dobar dan, gospodine Mere, reče francuski, ali sa malim engleskim naglaskom.

- Dobar dan, gospodice Alisa, odgovori Siprijen Mere, koji se pri njenom ulasku digao sa svog mesta, poklonivši joj se.

- Videla sam vas gde dolazite, gospodine Mere, produži gospodica Vatkins, pokazujući svoje lepe zube uz ljubazan osmeh, a kako znam da ne volite gadni džin moga oca, to vam

donosim oranžadu, sa željom da se njome lepo osvežite.

- To je veoma ljubazno od vas, gospođice.

- Ah, zbilja, nikada ne biste pogodili šta je Dada, moj noj, progutao jutros, produži ona neusiljeno. Kuglu od slonove kosti, kojom se služim kad krpim čarape... Da, moju kuglu od slonove kosti. A ona je prilično velika, vi je znate, gospodine Mere, dobila sam je upravo sa bilijara u Nju Rašu. Eto, proždrljiva Dada progutala ju je kao kakvu pilulu! Odista, ta zlobna životinja oteraće me u grob, pre ili posle.

Kazujući svoju priču, iz očiju gospođice Watkins blesnu vedri zračak, koji nije potvrđivao ostvarenje njenog mračnog proročanstva, čak ni u daljoj budućnosti. Ali odjednom, brzim poimanjem, svojstvenim ženama, nju iznenadi čutanje njenog oca i mladog inženjera, kao i izraz njihovih lica, koja su pokazivala da ih njen prisustvo zbunjuje.

- Reklo bi se, gospodo, da vam smetam, reče. Ukoliko imate neke tajne, koje ne treba da čujem, ja ću se ukloniti... Uostalom, nemam vremena za gubljenje. Treba da vežbam sonatu, pre no što počнем da spremam večeru... Zbilja, gospodo, danas očigledno niste mnogo pričljivi... Dakle, ostavljam vas da i dalje snujete svoje mračne zavere.

Već je bila pošla izlazu, kada se vrati i reče ljupko, iako je stvar bila veoma ozbiljna:

- Gospodine Mere, kada budete hteli da me propitate o kiseoniku, stojim vam na raspoloženju. Već sam tri puta pročitala poglavlje o hemiji što ste mi dali da naučim i „gasovita tela, bez boje, mirisa i ukusa” više nemaju tajni za mene.

Posle toga se gospođica Watkins lepo pokloni i nestade kao laki meteor.

Trenutak kasnije, iz najudaljenije sobe čuše se vanredni akordi klavira, pokazujući da se mlada devojka sva predala svojim muzičkim vežbama.

- Pa dobro, gospodine Vatkinse, javi se Siprijen ponovo, koga bi ljupka pojava svakako podsetila na njegovu molbu da je bio

u stanju da je zaboravi, hoćete li mi dati konačan odgovor na molbu, koju sam imao čast da vam uputim?

Gospodin Vatkins izvadi lulu s kraja usana, dostojanstveno pljunu na pod, naglo podiže glavu i, uperivši u mladića ispitivački pogled, reče:

- Niste li joj, slučajno, gospodine Mere, već govorili o svemu tome? upita.

- Govorio? O čemu?... Kome?...

- O onome što ste mi rekli... Mojoj kćeri.

- Za koga me smatrate, gospodine Vatkinse? odvrati mladi inženjer takvom žestinom da nije moglo biti sumnje u njegovu iskrenost. Ja sam Francuz, gospodine!... Ne zaboravite to!... Hoću da vam kažem da nikada sebi ne bih dozvolio da govorim o braku sa vašom gospodicom čerkom bez vašeg pristanka.

Pogled gospodina Vatkinsa postade blaži i odjednom mu se jezik odreši.

- Odlično!... Valjan ste vi momak! Očekivao sam od vas takvu diskreciju prema Alisi, odgovori skoro srdačnim tonom. Pa lepo, pošto mogu da imam poverenja u vas, daćete mi reč da joj ni u buduće nećete govoriti o tome.

- A zašto to, gospodine?

- Jer je taj brak nemoguć, pa je prema tome najbolje da ga odmah izbrišete iz vaših planova, odgovori gospodin Vatkins. Gospodine Mere, vi ste pošten mladić, savršeni džentlmen, odličan hemičar, istaknuti profesor i to s velikom budućnošću, u to ne sumnjam, ali nećete dobiti moju kćer iz razloga što imam sasvim druge planove s njom.

- Ali, gospodine Vatkinse...

- Nemojte biti uporni! Bilo bi uzaludno, odvrati farmer. Ne biste mi odgovarali ni da ste vojvoda, ili per Engleske. Ali vi čak niste ni engleski podanik, a savršenom iskrenošću ste izjavili da nemate nikakvog imetka. Recite mi pravo, jeste li ozbiljno mislili da sam Alisu vaspitavao, onako kako sam to činio, dajući joj najbolje nastavnike iz Viktorije ili Blumfontejna, da bih je, kada napuni dvadeset godina poslao

da živi u Parizu, u Univerzitetskoj ulici, na trećem spratu, sa gospodinom čiji čak ni jezik ne razumem? Razmislite, gospodine Mere, i stavite se u moj položaj!... Pretpostavite da ste vi farmer Džon Vatkins, sopstvenik rudnika Vandergart-Kopje, a da sam ja gospodin Siprijen Mere, mladi francuski naučnik u misiji u Kaplandu. Zamislite sebe ovde, usred ove sobe za razgovor, sedeći u ovoj naslonjači, dok srčete svoju čašu džina i pušite lulu sa duvanom iz Hamburga: da li biste ijednog trenutka... jednog jedinog... prihvatali misao da mi date svoju kćer za ženu?

- Svakako, gospodine Vatkinse, odgovori Siprijen bez ustezanja, kada bih verovao da u vama nalazim osobine koje će obezbediti njenu sreću.

- Učinili biste grešku, dragi moj gospodine, veliku grešku, odgovori gospodin Vatkins. Postupili biste kao čovek koji nije dostojan da poseduje rudnik Vandergart-Kopje, odnosno uopšte ne biste ni imali taj rudnik. Mislite li vi da mi je on tek onako pao u ruke? Mislite li vi da mi nisu bili potrebni i inteligencija i marljivost da ga otkrijem, a naročito da sebi obezbedim njegov posed?... Eto vidite, gospodine Mere, tu inteligenciju, o kojoj sam dao dokaza, primenjujem i u ovoj značajnoj i odlučnoj prilici, kao i kod svih svojih postupaka u životu, a osobito u svemu što može da se odnosi na moju kćer. Zato vam ponavljam: izbrišite to iz vaših planova! Alisa nije za vas.

S ovim pobedonosnim zaključkom, gospodin Vatkins uze svoju čašu i isprazni je do dna.

Mladi inženjer, zbumen, nije znao šta da odgovori. Videći to, onaj drugi uze još više maha.

- Zbilja ste čudni, vi Francuzi! produži on. Ni o čemu nemate pojma, časna reč! Dolazite, kao da ste pali s Meseca, u najzabitiji kutak Grika zemlje, kod čestitog čoveka, koji do pre tri meseca nikada nije čuo za vas, i koji vas ni deset puta nije video za ovih devedeset dana. Dodete k njemu i kažete mu: Džone Stelptone Vatkinse, imate divnu kćer, savršeno

vaspitanu, opšte priznatu kao biser ovoga kraja i, što nije na odmet, jedina je naslednica poseda najbogatijeg Kopjea dijamanata Starog i Novog sveta. Ja sam gospodin Siprijen Mere iz Pariza, inženjer, imam četiri hiljade osam stotina franaka plate! Daćete mi, molim vas, tu mladu devojku za ženu da bih je poveo u svoju zemlju i da vi više ne čujete o njoj, izuzev s vremena na vreme poštom ili telegramom... Smatrate li da je to prirodno? Ja smatram da je to upravo neverovatno!

Siprijen je ustao, veoma bled. Uzeo je svoj šešir, spremajući se da podje.

- Da!... neverovatno, ponovi farmer. Ah, ne mogu da vam pošećerim pilulu. Ja sam, gospodine, Englez staroga kova. Ovakav, kakvog me vidite, bio sam siromašniji od vas, da, mnogo siromašniji. Bavio sam se svim zanatima. Bio sam mornarski učenik na trgovackom brodu, lovac na bivole u Dakoti, rudar u Arizoni, čobanin u Transvalu. Upoznao sam žegu, zimu, glad i umor. Tokom dvadeset godina zarađivao sam u znoju lica svog koru dvopeka, koja mi je bila večera! Kada sam se oženio pokojnom gospodom Watkins, Alisinom majkom, burskom devojkom, poreklom Francuskinjom² - kao i vi, što uzgred napominjem, oboje zajedno nismo imali toliko da bismo mogli da hranimo jednu kozu. Ali ja sam radio!... Nisam gubio hrabrost. Sada sam bogat i hoću da uživam plodove svoga rada. Pre svega, hoću da zadržim svoju kćer - da neguje moju kostobolju i da mi uveče, kada mi je dosadno, svira. Ako se ikada bude udavala, udaće se ovde, za momka iz ovog kraja, isto toliko bogatog kao i ona, farmera ili rudara, kao i mi, koji mi neće reći da ide da živi kao gladni bednik na trećem spratu u nekoj zemlji, u koju nikada nisam želeo da idem čitavog svog života. Ona će se udati, na primer, za Džemsa Hiltona ili nekog drugog momka njegova kova. Uveravam vas da nema oskudice u prosiocima. Ukratko,

---

² Veliki broj Bura, ili holandskih seljaka u Južnoj Africi, poreklom su Francuzi, koji su prvo prešli u Holandiju, zatim u koloniju u Kaplandu, posle ukidanja Nantskog ukaza.

potreban mi je dobar Englez, koji se ne plaši čašice džina i koji će mi praviti društvo kad pušim lulu.

Siprijen se već bio uhvatio za kvaku na vratima, da bi napustio ovu prostoriju u kojoj se gušio.

- Bez ljutnje! doviknu mu gospodin Watkins. Nimalo vam ne zameram, gospodine Mere, i biće mi uvek milo da vas vidim, kao stanara i prijatelja. Gle, pa mi baš očekujemo neke goste danas na večeru. Hoćete li nam i vi doći?

- Ne, hvala, gospodine, odgovori Siprijan hladno. Treba da završim svoju prepisku do polaska pošte.

I on pode.

- Neverovatni su ovi Francuzi... neverovatni! ponavljao je gospodin Watkins, paleći ponovo svoju lulu o vrh kanapa, premazanog katranom da bi mogao da gori, a koji mu je uvek bio na dohvatu.

I zatim nasu sebi veliku čašu džina.

II

NA DIJAMANTSkom POLJU

Mladog inženjera je u odgovoru koji mu je dao gospodin Vatkins najviše ponižavalо to što pod veoma grubom formom nije mogao, a da ne prizna izvesnu razumnu osnovу. Razmislivši, bio je čak i iznenaden što i sam nije bio svestan zamerki koje bi farmer mogao da mu stavi i što se uopšte izložio tome da bude odbijen.

Ali je stvarno bilo tako da nikada do tog trenutka nije mislio na prepreke koje su razlika u imetku, poreklu, vaspitanju i sredini stavljale između mlade devojke i njega. Pošto se već pet-šest godina navikao da na minerale gleda samo sa čisto naučnog gledišta, dijamanti su u njegovim očima bili samo obični uzorci ugljenika, koji se mogu izlagati u muzeju Rudarske škole. Osim toga, on je u Francuskoj vodio život na socijalno mnogo višem stepenu od onoga na kome se nalazio Watkins, te je potpuno izgubio iz vida trgovacku vrednost bogatog nalazišta koje je farmer posedovao. Prema tome, ni za trenutak nije pomislio da može da postoji izvesna razlika između kćeri sopstvenika Vandergart-Kopjea i francuskog inženjera. Čak i da je postavio sebi to pitanje, verovatno bi mu

se, po shvatanju Parižanina i nekadašnjeg učenika Politehničke škole, činilo da se pre on nalazi na granici onoga što se obično naziva „nedoličan brak”.

Iz njegovih iluzija bolno ga je trgao oštri ukor gospodina Vatkinsa. Siprijen je bio dovoljno razuman da oceni temeljne razloge i dovoljno pošten da se ne ljuti na, u osnovi, pravilnu odluku.

Ali udar je ipak bio težak i sada, kada je trebalo da se odrekne Alise, odjednom primeti koliko mu je ona postala draga za ova nepuna tri meseca.

I doista, Siprijen Mere poznavao ju je tek od pre tri meseca, odnosno od svoga dolaska u Griku zemlju.

Kako mu se sve to činilo davno! Video je sebe, kako stiže posle užasnog dana žege i prašine, na kraju svog dugog puta od jedne polulopte do druge.

Iskrcavši se ea svojim prijateljem Faramonom Barte - starim drugom iz koledža, koji je već po treći put došao u Južnu Afriku da lovi radi svog zadovoljstva - Siprijen se rastao s njim na Kapu. Faramon Barte je otisao u zemlju Basuta, gde je nameravao da skupi četu crnačkih ratnika, koji bi ga pratili za vreme njegove lovačke ekspedicije. Siprijen se smestio u teški vagon koji vuku četrnaest konja i koji služi kao poštanska kola po putevima Velda i krenuo prema dijamantskom polju.

Pet ili šest velikih sanduka - prava hemijska i minerološka laboratorijska opremljenost, od kojih nije htio da se odvoji - sačinjavali su prtljag mladog naučnika. Ali kako kočije nisu mogle da prime više od pedeset kilograma prtljaga po putniku, to je svoje dragocene sanduke morao da poveri volovskoj zaprezi, koja je trebalo da ih doveze u Griku zemlju upravo merovinškom³ sporošću.

Poštanska kola, u stvari kola sa klupama za dvanaest osoba, pokrivena platnenim prekrivačem, počivala su na četiri ogromna točka, koje je bez prestanka kvasila voda reka preko čijih gazova su prelazila. Konje, upregnute dva po dva i katkad

---

³ Merevinzi – prva kraljevska dinastija u Francuskoj od 411-752 godine.

pojačane mazgama, veoma vešto teraju dva kočijaša koji sede na sedištu jedan pored drugog: jedan od njih drži dizgine, dok onaj drugi rukuje veoma dugim bičem od bambusove trske, sličnom ogromnom prutu za pecanje, kojim se služi ne samo da podstiče zapregu, već i da njome upravlja.

Put prolazi kroz Vofor, lep gradić, podignut u podnožju Njuveld bregova, zatim preseca ovaj planinski lanac, stiže u Viktoriju i najzad vodi u Houptaun - grad nade - na obali reke Oranje, a odatle u Kimberlej, pa do glavnih dijamantskih nalazšta, koja su udaljena svega još nekoliko milja.

To je jednoličan i tegoban put, vodi preko pustog Velda i traje osam do devet dana. Kraj skoro svuda nosi obeležje tuge, crvenkaste ravnice, rasuto svuda sitno kamenje, sivo stenje nad samom zemljom, žućasta i retka trava i zakržljalo žbunje. Nigde nema obrađene zemlje ni prirodnih lepota. U velikim razmacima nađe se na neki bedni majur, čiji je vlasnik, dobivši od kolonijalne vlade pravo na zemlju, ujedno obavezan da ukaže gostoprимstvo putnicima. Ali to gostoprимstvo je uvek primitivno. U ovim neobičnim svratištima nema ni postelja za ljude, ni prostirke za konje. Jedva se tu nađe po koja kutija konzervi sa hranom, koje se plaćaju suvim zlatom.

Kao posledica toga, konji se radi ishrane puštaju na ravnicu, gde moraju do pronalaze čuperke trave ispod kamenja. A zatim, kada dođe čas polaska, teško ih je ponovo okupiti, te sve to predstavlja znatan gubitak u vremenu.

A koliko se tek truckaju ova primitivna kola duž još primitivnijih drumova! Sedišta su prosto poklopci drvenih sanduka, u koje se smešta ručni prtljag i na kojima se nesrećnik, koji na njima sedi čitavu beskrajnu nedelju dana, oseća kao između čekića i nakovnja. Nemoguće je čitati, spavati, pa čak i razgovarati. Zato putnici puše dan-noć, kao fabrički dimnjaci, piju do iznemoglosti i pljuju što više mogu.

Siprijen Mere se ovde našao se velikim izborom raznog sveta, koji iz svih krajeva sveta hrli na nova nalazišta zlata ili dijamantata, čim se za njih čuje. Bio je tu neki krupni

Napolitanac, koji se gegao u hodu, sa dugom crnom kosom, licem kao pergament, očima koje nisu ulivale mnogo poverenja i koji je izjavio da se zove Anibal Pantalači. Zatim portugalski Jevrejin, po imenu Natan, stručnjak za dijamante, koji se držao veoma mirno u svom kutu, posmatrajući, čovečanstvo filozofski; jedan rudar iz Lankšajra, Tomas Stil, krupan momak, riđe brade, pun snage, koji je napustio ugalj da bi okušao sreću u Griku zemlji; jedan Nemac, her Fridel, koji je govorio kao kakav prorok, znajući sve što se odnosi na eksploataciju dijamantnog područja, iako još nije video ni jedan jedini dijamant u oblozi od zemlje. Jedan Jenki⁴, tankih usana, koji je razgovarao samo sa svojom kožnom čuturom i koji je bez sumnje došao da otvori na nalazištima jednu od onih kantina, koje gutaju najveći deo prihoda rudara. Jedan farmer sa obala Harta, jedan Bur iz slobodne države Oranje, jedan trgovac slonovom kosti, koji je pošao u zemlju Namaka, dva naseljenika iz Transvala i jedan Kinez, po imenu Li - kako i priliči Kinezu - dopunjavali su ovo raznorazno, nepristojno, sumnjivo i veoma bučno društvo, u kakvom se retko kad obreo pristojan čovek.

Pošto su ga za izvesno vreme zanimali njihove fizionomije i njihovo ponašanje, Siprijenu uskoro i to dosadi. Jedino su ga još zanimali Tomas Stil, svojom snažnom prirodnom i širokim smehom kao i Kinez Li, svojim blagim držanjem i mačjim pokretima, dok je Napolitanac svojim grubim lakrdijama i licem kriminalca izazivao u njemu gnušanje.

Tokom dva-tri dana najomiljenija šala tog čoveka je bilo da na perčin, koji je Kinezu po narodnom običaju visio niz leđa, okači mnoštvo neumesnih stvari, čuperke trave, srce od kupusa, kravlji rep ili konjsku lopaticu koju bi našao negde u ravnici.

Ne uzbudujući se, Li je skidao visuljke sa svog dugog perčina, ne pokazujući ni rečju, ni pokretom, pa čak ni jednim pogledom da smatra da je šala prešla granicu dozvoljenog.

4 Jenki - Amerikanac

Njegovo žuto lice i kose oči zadržale su nepromenljivo miran izraz, kao da ga se ništa ne tiče šta se događa oko njega. I doista, moglo je da se pomisli da ne razume ni jedne reči koja se izgovarala u ovom Nojevom kovčegu na putu za Grika zemlju.

A Anibal Pantalači nije propuštao da na svom lošem engleskom jeziku doda razne komentare svojim niskim šalama i izmišljotinama.

- Šta mislite, da li je žutica zarazna? upitao bi on glasno svoga suseda.

Ili:

- Kada bih samo imao makaze da mu odsečem perčin, videli biste kakvo bi lice napravio.

A putnici su se smeјali. Njihovo veselje je bilo još veće kada su videli da je Burima trebalo uvek duže vremena da bi razumeli šta Napolitanac kaže, pa bi onda odjednom prsnuli u grohotan smeh, uvek dva tri minuta kasnije od ostalog društva.

Siprijena je najzad naljutila upornost kojom je jadni Li bio izložen podsmehu i reče Pantalačiju da njegovo ponašanje nije ni najmanje plemenito. Ovaj bi možda odgovorio nekom drskošću, ali jedna reč Tomasa Stila bila je dovoljna da predostrožno zauzda svoj sarkazam.

- Ne, nije pravo što tako postupate sa ubogim đavolom, koji čak i ne razume šta gororite, dodade valjani momak, prebacujući sebi što se i sam smeјao sa ostalima.

Sve se svršilo na tome. Ali, nekoliko trenutaka kasnije, Siprijen je sa iznenađenjem primetio duhovit i nešto malo ironičan pogled - pogled u kome je očigledno bilo zahvalnosti - koji je Kinez uperio u njega. Siprijen pomisli da Li možda daleko bolje zna engleski nego što je pokazivao.

Ali na idućoj stanici uzalud je Siprijen pokušavao da povede razgovor s njim. Kinez оста ravnodušan i nem. Od toga časa, mlađog inženjera zainteresova ovaj čudni stvor, kao neka zagonetka čije je rešenje trebalo pronaći. Siprijen je češće i ispitivački posmatrao to žuto i čosavo lice, usta kao sabljom

rasečena, iza kojih su se pomaljali veoma beli zubi, kratak i širok nos, kose oči sa skoro spuštenim kapcima, koji kao da su pokrivali zajedljiv odblesak.

Koliko je godina moglo biti Liju? Petnaest ili šeset? Nemoguće je bilo da se odredi. Ukoliko su njegovi zubi i kao gar crna kosa ukazivali na mladost, bore na čelu, po obrazima, pa čak i oko ustiju, davale su mu izgled starijeg čoveka. Bio je malog rasta, tanak, na izgled okretan, ali sa staračkim, skoro ženskim bedrima.

Da li je bio bogat ili siromašan? Još jedna nerešiva zagonetka. Njegove pantalone od sivog platna, kapa od pletenog gajtana, bluza od žute svile, cipele sa đonom od filca nad besprekorno belim čarapama, mogli su da pripadaju kako mandarinu prvog reda, tako i čoveku iz naroda. Prtljag mu se sastojao od jednog jedinog sanduka od crvenog drveta, sa adresom ispisanim crnim mastilom: *H. Li, from Canton to the Cap*, što znači: *X. Li, iz Kantona na putu za Kap.*

Ovaj Kinez je davao utisak vanredne čistoće, nije pušio, pio je samo vodu i koristio je svako odmorište da brižljivo izbrije svoju glavu.

Ništa više Siprijen nije mogao da dokuči, te uskoro presta da se zanima ovim živim problemom.

Međutim, dani su prolazili, milja je ostajala za miljom. Katkada su konji išli dobrim kasom. Drugi put se činilo nemogućim ubrzati im hod. Ali, malo pomalo, put je dolazio kraju i jednog lepog dana vagon-diližans stiže u Houptaun. Još jedna etapa i prodoše u Kimberlej. Zatim se na vidiku ukazaše drvene kolibe.

To je bio Nju-Raš.

Taj se rudarski logor ni po čemu nije razlikovao od drugih, podignutih u zemljama u koje tek što je prodrla civilizacija, sa svojim provizornim gradovima, koji niču iz zemlje kao nekim čudom.

Daščare, uglavnom veoma male i slične kolibama čuvara po evropskim gradilištima, nekoliko šatora, desetak krčmi ili

kantina, bilijarska sala, jedan varijete ili sala za igranke, svaštarske radnje sa robom za ogaptu upotrebu - evo šta se prvo pružalo oku.

U tim radnjama bilo je odela, nameštaja, prozorskog stakla, knjiga i sedala, oružja i tkanine, metala i lovačke municije, pokrivača i cigara, svežeg povrća i lekova, plugova i toaletnog sapuna, četkica za nokte i kondenzovanog mleka, roštilja i litografija - jednom rečju svega, izuzev kupaca.

Stanovnici logora su se još nalazili u rudniku, tri do četiri stotine metara udaljenom od Nju-Raša.

Siprijen Mere, kao i svи ostali novodošavši, pohita do rudnika, dok se večera spremala u kućici, koja je nosila zvučan naziv „Hotel Kontinental”.

Bilo je oko šest časova posle podne. Sunce je već obavilo vidik lakovom, zlaćanom izmaglicom. Mladi inženjer je još jednom posmatrao ogromni promer koji dnevno nebesko telo, kao i ono noćno, dobija na ovoj južnoj geografskoj širini, iako još nije bio dovoljno objašnjen uzrok te pojave. Ovaj promer je izgledao dvostruko veći, nego onaj u Evropi.

Ali je još neobičniji prizor očekivao Siprijena Merea u Kopjeu, odnosno na nalazištu dijamanata.

U početku radova, rudnik je obrazovao malu spljoštenu uzvišicu, što se uzdizala na tom delu ravnice, inače svuda ravnoj kao površina mirnog mora. Ali sada je to bilo ogromno udubljenje, sa proširenim unutrašnjim stranama, neka vrsta kružne elipse od oko četrdeset kvadratnih metara površine, koja se ulubila u ravničici. Na toj površini bilo je ništa manje nego tri do četiri stotine „klejmova”⁵, ili koncesija, na svakih trideset stopa po jedan, koje su sopstvenici iskorišćavali prema svome nahodenju.

Sam rad se jednostavno sastoji od iskopavanja zemlje, pijukom i budakom, a zemlja je sastavljena od crvenkastog peska, pomešanog sa šljunkom. Zemlja, izvađena na rub rudnika, prevozi se na stolove za odabiranje, da bi se tu isprala,

---

5 Klejm (clams) engleska reč koja znači: nešto na šta se polaže pravo.

istucala, prorešetala i najzad veoma brižljivo ispitala, da bi se videlo da li sadrži kakvo drago kamenje.

Svaki od tih klejmova, iskopanih nezavisno jedan od drugog, obrazuje, razume se, jamu raznih dubina. Neki od njih dostižu dubinu od sto metara i više ispod površine zemlje, a drugi svega petnaest, dvadeset ili trideset metara.

Svaki koncesionar dužan je, prema zvaničnim pravilima, a za potrebe rada i saobraćaja, da ostavi netaknut prolaz, širok sedam stopa. Ovaj prostor, zajedno sa onim koji je dužan sused da ostavi, predstavlja neku vrstu nasipa ili uzdignute staze, u visini normalne površine zemlje. Na tu stazu se popreko polaže niz balvana, koji sa svake strane prelaze stazu za po jedan metar otprilike i tako stvaraju prostor dovoljno širok da dvoje dvokolica za pesak mogu da prođu, a da se ne sudare.

Na nesreću po izdržljivost ove visoke pruge i bezbednost rudara, koncesionari postepeno dube podnožje zidova, što radovi više zalaze u dubinu, tako da nasip, koji se često uzdiže dva puta više od tornjeva Notr Dama⁶, polako dobija oblik obrnute piramide, koja stoji na svom vrhu. Posledice ovakvog položaja lako je predvideti. Često dolazi do survavanja unutrašnjih strana, bilo u doba kiša, bilo kada nagle promene temperature prouzrokuju stvaranje pukotina u zemljишtu. Ali periodično ponavljanje ovakvih nesreća ne sprečava neoprezne rudare da i dalje dube svoj klejm do krajnjih granica unutrašnjih strana.

Približivši se rudniku, Siprijen Mere isprva vide samo natovarena ili prazna kolica, koja su saobraćala visećim putevima. Ali kada je stigao blizu ivice, te je mogao da baci pogled u dubine ove vrste majdana, on primeti mnoštvo rudara svih rasa, svih boja i svih nošnji, kako predano rade svaki u svom klejmu. Bilo je tu i crnih i belih ljudi, Evropljana i Afrikanaca, Mongola i Kelta - većina ih je bila potpuno naga ili odevena samo u platnene pantalone, flanelске košulje sa pamučnim pojasmom oko bedara i slamnim šeširima na glavi,

6 Notre Dame – Bogorodičina crkva, čuvena katedrala u Parizu.

koji su često bili ukrašeni nojevim perjem.

Svi ti ljudi punili su kožna vedra zemljom, zatim bi ih dizali na rub rudnika dugim kablovima od gvozdene žice, vukući užad ispletenu od kaiševa kravljeg kože, obavijenih oko drvenih bubnjeva. Vedra su se zatim brzo praznila u kolica, da bi odmah potom bila vraćena na dno klejma, pa bi se odande ponovo dizala sa novim teretom.

Ovi dugi gvozdeni kablovi, dijagonalno razapeti po dubini paralelopipeda, koji su stvarali klejmovi, daju „draj-digginsima”, ili suvim rudnicima, sasvim specijalan izgled. Reklo bi se da su to vlakna kakve džinovske paukove mreže, čije je pletenje odjednom prekinuto.

Siprijen se izvesno vreme zanimalo posmatranjem ovog ljudskog mravinjaka. Zatim se vrati u Nju-Raš, gde je ubrzano zazvonilo zvonce za zajednički obed. Tu je imao zadovoljstvo da sluša o čudesnim nalazima rudara, siromašnim kao Jov⁷, koji su se odjednom obogatili nalazom jednog jedinog dijamanta, dok su se drugi, nasuprot tome, žalili na svoj „baksuzluk”, na pohlepu posrednika i nepouzdanost Kafra, koji su radili u rudniku i koji su krali najlepše drago kamenje, kao i druge stručne razgovore. Govorilo se samo o dijamantima, karatima i stotinama livri sterlinga⁸.

Uglavnom je ceo taj svet izgledao prilično bedno i na jednog srećnog digera⁹, koji bi bučno zatražio bocu šampanjca da pokvari svoju sreću, dolazilo je dvadesetak snuždenih lica, čiji su ožalošćeni sopstvenici pili samo po koje malo pivo.

S vremenima na vreme, kružio bi oko stola po koji kamen iz ruke u ruku, čija bi se težina odmeravala i koji bi se ispitivao, ocenjivao i najzad vraćao u pojas svog sopstvenika. Ovaj sivkasti, mutni kamičak, koji nije imao više sjaja od komadića belutka što bi ga nanela bujica, bio je dijamant u svojoj oblozi od zemlje.

---

7 Siromašni Jov – biblijska ličnost

8 Livra sterlinga – engleska funta

9 Diger (engl. *digger*) kopač

Noću se krčme napuniše i isti razgovori i iste rasprave, koje su uveseljavale ručak, nastaviše se još življe uz čašicu džina i brendija.

Siprijen je rano legao u postelju koja mu je dodeljena u šatoru u blizini hotela. Tu on ubrzo zaspa i pored buke sa neke zabave koju su rudari Kafri davali u blizini i uz prodrone zvuke neke vrste korneta, što su se razlegali iz sale za igranje u kojoj su se vežbala bela gospoda.

III

MALO NAUKE, PREDAVANE SA MNOGO PRIJATELJSTVA

Mladi inženjer, a to treba reći što pre jer mu služi na čast, nije došao u Griku zemlju da svoje vreme provodi u atmosferi pohlepe, pijanstva i duvanskog dima. Zadatak mu je bio da izradi topografske i geološke planove izvesnih delova ovoga kraja, da sakupi uzorke stena i zemljjišta koje sadrži dijamante i da na licu mesta izvede neke teže analize. Dakle, morao je pre svega da sebi nađe miran stan, gde će moći da smesti svoju laboratoriju i koji će mu u neku ruku služiti kao glavni stan za njegova istraživanja širom celog rudarskog terena.

Uskoro privuče njegovu pažnju brežuljak na kome je podignut Vatkinsov majur, kao osobito pogodno mesto za njegove rade. Majur je bio prilično udaljen od rudarskog logora, tako da je do njega slabo dopirala buka susedstva, a Siprijen bi tu bio ipak udaljen svega jedan čas pešačenja od najudaljenijih Kopjea - jer se dijamantska nalazišta prostiru na svega deset do dvanaest kilometara u krugu. Dakle, da izabere jednu od narušenih kuća Džona Vatkinsa, da se pogodi za

cenu i da se u njoj smesti - za sve je to bilo potrebno mladom inženjeru svega pola dana. Farmer se, uostalom, pokazao predusretljiv. U stvari, samoća mu je bila dosadila, pa mu je bilo veoma priyatno da se pored njega smesti mladić, koji će mu, besumnje, pružiti neke razonode.

Ali, ako je gospodin Watkins računao da će u svom novom stanaru naći druga za trpezom, koji će da navali na krčag s džinom, grdno se prevario. Tek što se smestio sa svojim priborom, pećima i reagensima u napuštenoj kolibi - pa čak još i pre no što su stigli glavni delovi njegove laboratorije - Siprijen je već započeo sa svojim geološkim šetnjama po okolini. Uveče, vraćajući se slomljen od umora, natovaren komadem stena u svojoj cinkanoj kutiji, lovačkoj torbi, džepovima, pa čak i u šeširu, više mu je bilo stalo da se baci na svoj krevet i spava, nego da sluša stara prepričavanja gospodina Vatkinsa. Sem toga, on je malo pušio, a još manje pio. Sve ovo u farmerovim očima nije predstavljalo veselog drugara o kome je maštao.

Uprkos tome, Siprijen je bio toliko pošten i dobar, toliko jednostavan u ponašanju i po svojim osećanjima, toliko učen i skroman, da je bilo nemoguće često ga viđati i ne zavoleti ga. Gospodin Watkins - možda toga i sam nije bio svestan cenio je mladog inženjera više no ikoga dotle. Da je taj mladić samo umeo da piye čist džin! Ali šta da radite sa čovekom koji sebi ne sipa u gušu ni kapi džina? Time bi se obično završavao sud što bi ga farmer izrekao o svom stanaru.

Što se tiče gospodice Watkins, ona je odmah sklopila sa mladim naučnikom dobro i iskreno priateljstvo. Nalazeći u njemu izvesnu otmenost u ponašanju i umnu nadmoćnost, koje nije sretala u svojoj okolini, ona je požurila da iskoristi neočekivanu priliku i pojmovima iz eksperimentalne hemije upotpuni svoje temeljno i veoma raznovrsno obrazovanje, koje je već bila stekla čitajući naučne radeve.

Mnogo ju je interesovao laboratorijum mladog inženjera, sa svojim neobičnim aparatima. U prvom redu njenu radoznalost je budilo sve što se odnosi na prirodu dijamanata, tog

dragocenog kamenja, koje je u razgovorima i trgovini ove zemlje igralo tako značajnu ulogu. U stvari, Alisa je na ovo drago kamenje gledala pomalo kao na veoma prosto kamenje. Siprijen je - što je ona primetila - u tom pogledu osećao sličan prezir. Istovetnost osećanja produbila je njihovo brzo sklopljeno prijateljstvo. Pouzdano se može reći da su oni bili jedini u Griku zemlji, koji su smatrali da nije jedini životni cilj tražiti, glačati i prodavati to sitno kamenje, tako žarko prizeljkivano u svim zemljama sveta.

- Dijamant, reče joj jednog dana mladi inženjer, jednostavno je čist ugljenik. To je deo kristalizovanog uglja i ništa više. Može da izgori kao i svaki običan komad žari i baš zbog tog njegovog svojstva, što je sagorljiv, u prvi mah se posumnjalo u njegov pravi prirodni sastav. Njutn, koji je zapažao tolike stvari, zabeležio je da brušeni dijamant prelama zrake svetlosti više no ma koje prozračno telo. A kako je znao da je to obeležje većine sagorljivih tela, to je, svojom uobičajenom smelošću, iz toga zaključio da dijamant „treba“ da je sagorljiv. A docniji ogledi dali su mu za pravo.

- Ali, gospodine Mere, ako je dijamant samo ugalj, zašto ga prodaju tako skupo? upita mlada devojka.

- Jer je veoma redak, gospodice Alisa, odgovori Siprijen, i zato što se dosad u prirodi našao samo u veoma malim količinama. Dugo vremena vađen je samo u Indiji, Brazilu i na ostrvu Borneo. Bez sumnje se dobro sećate, moglo je tada da vam bude sedam ili osam godina, kada se prvi put objavilo da ima dijamanata u ovoj pokrajini Južne Afrike,

- Dabome, sećam se, reče gospođica Watkins. Ceo svet u Griku zemlji bio je kao pomahnitao. Viđali su se tada samo ljudi naoružani lopatama i pijucima, koji su pretraživali celo zemljiste i menjali tok rečica, da bi ispitali njihovo korito, ne misleći i ne razgovarajući ni o čemu drugome do o dijamantima. Iako sam tada bila veoma mala, bila sam, verujte, na mahove svega sita, gospodine Mere. Ali vi rekoste da je dijamant skup, jer je redak... Zar mu je to jedina vrlina?

- Nije sasvim tako, gospođice Watkins. Njegova prozračnost i sjaj, kada je brušen tako da prelama svetlost, pa i sama težina brušenja i najzad njegova izvanredna tvrdoća, veoma su zanimljivi za naučnike i, valja da dodam, industriju. Poznato vam je da se dijamant može glaćati samo sopstvenim prahom i baš ta njegova dragocena tvrdoća, omogućila je da se, od pre nekoliko godina, upotrebljava za bušenje stena. Bez ovog dragog kamena bilo bi veoma teško da se obrađuju staklo i druge tvrde materije, a isto tako bi probijanje tunela podzemnih hodnika u rudnicima i arterskih bunara bilo mnogo teže.

- Sada razumem, reče Alisa, koju je odjednom obuzelo neko poštovanje prema jadnim dijamantima, koje je dotle toliko prezirala. Ali, gospodine Mere, ovaj ugalj, od koga se sastoji dijamant, samo u kristalizovanom stanju - tako treba reći, zar ne? - a šta je taj ugalj u stvari?

- Oobično, nemetalno telo, najrasprostranjenije u prirodi, odgovori Siprijen. Sva organska složena tela, bez izuzetka, kao što su meso, drvo, hleb, trava, sadrže dobar deo uglja: Prisustvo uglja ili „karbona” čini izvestan stepen srodnosti među tim telima.

- Čudne li stvari! odgovori gospođica Alisa. Prema tome, ovaj žbun ovde, trava na ovom pašnjaku, drvo koje nas zaklanja, meso moga noja Dade, ja a i vi sami, gospodine Mere, svi se delimično sastojimo od uglja... kao i dijamant? Zar je sve na svetu ugalj?

- Bogme, gospođice Alisa, odavno se to naslućivalo, a savremena nauka iz dana u dan dokazuje tu činjenicu sve jasnije. Ili, bolje reći, nauka sve više smanjuje broj jednostavnih, elementarnih tela, broj koji je dugo smatran neprikosnovenim. Spektoskopska istraživanja su u tom pogledu bacila novu svetlost na hemiju. Šeset i dve materije, koje su dosada bile svrstane u osnovna ili jednostavna elementarna tela, možda sačinjavaju samo jednu jedinu atomsku materiju - možda hidrogen - pod raznim električnim,

dinamičkim i topotnim dejstvima.

- Oh, vi me plašite, gospodine Mere, sa svim tim velikim rečima, uzviknu gospodica Vatkins. Više volim da mi govorite o uglju. Zar vi, gospoda hemičari, ne biste mogli da ga iskristališete, kao što činite sa sumporom, od koga ste mi pre neki dan pokazivali tako lepe iglice? Bilo bi to mnogo ugodnije i jednostavnije, nego da se buše rupe u zemlji da bi se našli dijamanti.

- Često je pokušavano da se ostvari ono što vi kažete, odgovori Siprijen, i da se stvori veštački dijamant, kristalizacijom čistog ugljenika. Moram da dodam, da se do izvesne mere i uspelo u tome. Deprec 1853. godine i nedavno u Engleskoj neki drugi naučnik, proizveli su dijamantni prah, primenjujući veoma jaku električnu struju u bezvazdušnom prostoru cilindara od uglja, koje su prethodno očistili od svih mineralnih sastojaka i preparirali kristalizovanim šećerom. Ali dosada ovaj problem nije dobio svoje industrijsko rešenje. Uostalom, to je verovatno samo pitanje vremena. Jednoga dana, možda baš u času kada vam ovo govorim, gospodice Vatkins, biće pronađen postupak za industrijsku proizvodnju dijamana.

Ove su razgovore vodili ili šetajući peskom pokrivenom terasom, što se pružala duž zgrade majura, ili uveče, sedeći pod lakom verandom i posmatrajući bleštave zvezde južnog neba.

Zatim bi Alisa napuštala mladog inženjera, da bi se vratila na majur, ako ga ne bi odvela da vidi neko malo stado nojeva, koje je čuvano u zagrađenom prostoru, u podnožju uzvišice na kojoj se uzdizala kuća Džona Vatkinsa. Male glave nojeva, nad crnim telom, njihove velike, brze noge, čuperci žučkastog perja koje ih je krasilo na krilima i repu, mnogo su zanimali mlađu devojku, koja se već godinu-dve bavila podizanjem živinarnika od ovih džinovskih štakara.

Obično se niko ne trudi da pripitomi ove životinje i farmeri Kaplanda ostavljali su ih divlje. Zadovoljavali su se da stvore prostrane zabrane, zagrađene visokom ogradom od mesingane

žice, slično onima koje se u nekim zemljama postavljaju duž železničkih pruga. Nojevi, koji slabo lete, ne mogu da pređu iz ovih zabrana. Tu žive preko cele godine, hraneći se onim što nađu i tražeći sebi zabite kutove da tu izlegu svoja jaja, koja zakon strogo štiti od kradljivaca. Samo u doba kad menjaju perje, kada treba da im se očupa - a ono je kod evropskih žena tako traženo - hajkači malo po malo uteruju nojeve u niz zgrađenih mesta, koja sve više sužavaju, dok ih najzad lako uhvate, da bi im isčupali njihov ukras.

Ova industrija je od pre nekoliko godina uzela znatnog maha u pokrajinama oko Kapa, i odista je iznenadjuće, što je zasad još tako malo uobičajena u Alžiru, gde bi bila isto tako plodna. Svaki noj, držan na ovaj način u zarobljeništvu, donosi svome sopstveniku, bez ikakvih troškova, godišnji prihod koji se kreće od dve do tri stotine franaka. Da bismo to razumeli, valja znati da se jedno veliko pero, dobrog kvaliteta, prodaje po ceni od šeset do osamdeset franaka - uobičajena cena u trgovini - a da srednja i mala pera takođe imaju priličnu vrednost.

Ali gospodica Watkins je gajila dvadesetak velikih ptica samo za svoju ličnu razonodu. Zanimalo ju je da ih gleda kada izležu svoja ogromna jaja, ili kad bi sa svojim mладuncima dolazili na kašu, baš kao što bi to činila i kvočka i čurke. Katkada bi je pratilo i Siprijen, koji je voleo da miluje najlepšeg u čoporu, noja sa crnom glavom, očima kao od zlata - baš upravo mezimicu Dadu, koja je progutala kuglu od slonove kosti, kojom se Alisa obično služila pri krpljenju.

Međutim, malo-pomalo, Siprijen oseti kako se u njemu rađa dublje i nežnije osećanje prema ovoj mladoj devojci. Pomisli u sebi da nikada neće naći drugaricu iskrenijeg srca, življe inteligencije, ljubazniju i savršeniju u svakom pogledu, da s njim podeli život u radu i razmišljanju. Odista, gospodica Watkins, rano izgubivši majku i primorana da vodi očevu kuću, bila je savršena domaćica, a u isto vreme i prava dama. Baš ta neobična mešavina otmenosti i privlačne prostote sačinjavala je njenu draž. Nemajući glupu uobraženost mlađih dama po

evropskim gradovima, ona nije zazirala da svoje bele ruke stavi u testo, da pripremi puding, da nadgleda spremanje večere i da se uveri da se kućno rublje nalazi u ispravnom stanju. Ali je to nije sprečavalo da svira Betovenove sonate isto tako dobro, a možda i bolje od mnogih drugih, da govori tri jezika, da voli da čita, da ume da oceni remek-dela književnosti i da, najzad, ima mnogo uspeha na malim društvenim skupovima, koji su se katkada održavali kod bogatih farmera u okrugu.

Na tim skupovima nije bila retka obrazovana žena. U Transvalu, kao i u Americi, Australiji i svim novim zemljama, u kojima materijalni radovi nove civilizacije oduzimaju svu pažnju muškaraca, intelektualna kultura je, mnogo viša no u Evropi, skoro isključivi monopol žena. One obično stoje iznad svojih muževa i sinova, kako po opštem obrazovanju tako i u razumevanju umetnosti. Svima putnicima se događalo da su, ne bez iznenadenja, nailazili na ženu nekog australijskog rudara ili naseljenika na Divljem zapadu, koja je imala vanredan muzički talenat, udružen sa ozbiljnim poznavanjem književnosti ili nauke. Kćer nekog starinara iz Omahe, ili kasapina iz Melburna, pocrvenela bi pri pomisli da u pogledu obrazovanja, lepog ponašanja i svakovrsnog usavršavanja stoji ispod kakve princeze stare Evrope. U slobodnoj državi Oranje, gde je vaspitanje kćeri na istom stupnju kao i vaspitanje sinova, ali gde ovi poslednji prerano napuštaju školske klupe, ovaj kontrast između oba pola još je vidniji, no ma gde na drugom mestu. Čovek je u kući „bread-winner”, onaj koji zarađuje hleb. On pored urođene grubosti prima i onu koju mu nameće posao ca svežem vazduhu, život pun zamora i opasnosti. Nasuprot tome, žena se u svom delokrugu, sem domaćih dužnosti, bavi i umetnošću i književnošću, koje njen muž prezire i omalovažava.

Katkada se tako najde na neki cvet lepote, prefinjenosti i ljupkosti, koji se rascvetao na jugu pustinje; to je bio i slučaj kćeri farmera Džona Vatkinsa.

Sve je to Siprijen pomislio u sebi, a kako je pravo išao svom

cilju, nije se ustezao da zaprosi devojku.

Avaj! Pao je sada s visine svojih snova i prvi put je primetio jaz koji ga razdvaja od Alise. Posle ovog odlučnog razgovora vratio se kući teška srca. Ali on nije bio čovek koji se predaje uzaludnom očajanju. Bio je rešen da se bori, a u očekivanju toga, uskoro je u radu našao mogućnost da skrene svoje misli na drugu stranu.

Sevši za svoj stočić, mladi inženjer dovrši, brzim i čvrstim rukopisom, dugo i poverljivo pismo, što ga je započeo tog jutra, svom voljenom učitelju M.J..., članu Akademije nauka i počasnom profesoru Rudarske škole.

„Smatrao sam da ne treba da navedem u svojoj zvaničnoj raspravi - pisao je - jer je to zasad samo moja prepostavka, koju sam stvorio, i do koje sam došao svojim geološkim posmatranjima o stvarnom načinu stvaranja dijamanata. Ni prepostavka da je dijamant vulkanskog porekla, kao ni ona prema kojoj se njegova današnja nalazišta pripisuju dejstvu jakih bura, nikako ne mogu da me zadovolje, kao, uostalom, ni vas, dragi moj učitelju, i nije potrebno da vas podsećam na razloge zbog kojih ih odbacujemo. Smatram odviše maglovitim objašnjenje da se dijamant obrazovao na licu mesta pod dejstvom vatre i zato me ono uošpte ne zadovoljava, Kakve bi prirode trebalo da bude ta vatra i kako ona nije izmenila razne vrste krečnjaka, na koje redovno. nailazimo na ležištima dijamanata? Sve mi se to čini upravo detinjastim, dostoјnim istorije o burama ili kukastim atomima.

Jedino objašnjenje koje me zadovoljava, iako ne u celosti a ono bar delimično, jeste zamisao da su elementi dragog kamenja preneti vodama i da su se naknadno na licu mesta, obrazovali kristali. Zapanjuje me specijalni presek, skoro istovetan, raznih ležišta koje sam pregledao i izmerio sa najvećom pažnjom. Manje-više sva ona pokazuju uglavnom oblik neke vrste pehara, kapsula ili, s obzirom na koru koja ih pokriva, lovačke čuturice, položene na stranu. To vam je kao neki rezervoar od trideset do četrdeset hiljada kubnih metara,

u koji se izlio čitav konglomerat peska, blata i nanete zemlje, prilepljen za prvobitne stene. Ova osobenost naročito je izražena u Vandergart-Kopju, jednom od nedavno otkrivenih nalazišta, koje, uzgred budi rečeno, pripada sopstveniku kućice iz koje vam pišem.

Kada se u neki sud sipa tečnost, koja sadrži nerastvorena strana tela, šta se događa? To da će se strana tela u prvom redu taložiti pri dnu i po stranama suda. Eto, baš to se događa i u Kopju. Naročito pri dnu i u središtu bazena, kao i na njegovim krajnijim rubovima, nailazi se na dijamante. Toliko je to tačno ustanovljeno da ostalim klejmovima naglo pada cena, dok središnje koncesije i one blizu rubova uskoro dostižu veliku vrednost, čim se ustanovi oblik nekog novog nalazišta. Prema tome, ova analogija ide u prilog teorije prenosa materije vodom.

S druge strane, veliki broj okolnosti koje sam nabrojao u svojoj raspravi, ukazuje pre na obrazovanje kristala na licu mesta, nego na njihovo prenošenje u već savršenom obliku. Da ponovim samo nekoliko od njih: dijamanti se skoro uvek nalaze u grupama istih osobina i iste boje, što, razume se, ne bi bio slučaj, da su već formirani bili preneti bujicom. Često se nailazi na po dva slepljena dijamanta, koji se razdvajaju pri najmanjem udaru. Kako bi oni odoleli trenju i raznim drugim nezgodama pri prenosu vodom? Štaviše, krupni dijamanti se skoro uvek nalaze pod okriljem neke stene, što bi moglo da ukazuje na činjenicu da je uticaj stene - njeno toplotno zračenje ili neki drugi uzrok - olakšao kristalizovanje. Najzad, retko, vrlo retko se krupni i sitni dijamanti sreću zajedno. Kad god se nađe na neki lepi kamen, on je usamljen. Čini se kao da su se svi elementi tvrdoće i sjaja dijamanta u tom gnezdu usredsredili u jedan jedini kristal, pod dejstvom specijalnih uzroka.

Ovi, kao i mnogi drugi razlozi, navode me da verujem u stvaranje dijamantata na licu mesta, pošto su vodom preneseni elementi za kristalizovanje.

Ali odakle su došle vode koje su prenele organske delove od kojih su se obrazovali dijamanti? To nisam mogao da ustanovim, iako sam veoma pažljivo ispitao razna zemljišta.

Kada bi se to otkrilo, bilo bi od veoma velike važnosti. Odista, kada bi mogao da se zna put kojim su vode prošle, zašto se, idući tim putem, ne bi moglo stići do polazne tačke, odakle su krenuli dijamanti, tamo gde ih svakako ima mnogo više nego u današnjim malim nalazištima, koja se iskorišćavaju? To bi bio potpun dokaz tačnosti moje teorije, što bi me učinilo veoma srećnim. Ali izgleda da mi to neće uspeti, jer evo me već skoro pri kraju moje misije, a dosad mi je bilo nemoguće da dođem do ma kakvog ozbiljnog zaključka.

Imao sam više sreće pri analizi stena...”

I, nastavljujući svoj izveštaj, mladi inženjer se upustio u tehničke detalje svojih radova, koji su bili veoma zanimljivi za njega i njegovog učitelja, ali ne i za neupućenog čitaoca. Zato smatramo da treba da ga njih poštujemo.

U ponoć, pošto je završio svoje opširno pismo, Siprijen ugasi lampu, ispruži se u svojoj mreži za ležanje i zaspa snom pravednika.

Rad je ugušio bol - bar za nekoliko časova - ali nekoliko puta u snu je jedna dražesna vizija obletala oko mladog naučnika i njemu se učini da mu ona govorи da još ne treba da očajava.

IV

VANDERGART-KOPJE

„Odista, treba otići, reče u sebi Siprijen Mere, oblačeći se, treba napustiti Grika zemlju. Posle onoga što mi je onaj čičica napričao, bila bi slabost s moje strane da ostanem ma još i jedan dan. Neće da mi da svoju kćer? Možda je u pravu. U svakom slučaju, ne treba da izgdeda kao da tražim milostinju. Treba muški da primim presudu, ma koliko to bilo bolno, i da se nadam na neki obrt u budućnosti.”

Ne oklevajući dalje, Siprijen stade da pakuje svoje aparate u sanduke, koje je bio sačuvao, jer se njima služio kao ormarima za stono posuđe i rublje. Predano se dao na posao i radio je sat-dva neumorno, kada se, kroz otvoreni prozor i jutarnji vazduh, začu svež i čist glas, što se sa podnožja terase uzdizao kao ševina pesma i do njega dopre jedna od najlepših melodija pesnika Mura:

*„To je poslednja letnja ruža,
jedina koja je ostala u cvetu
sve njene ljupke drugarice*

uvenule su ili umrle.”

Siprijen pritrča prozoru i spazi Alisu, kako polazi prema zabranu nojeva, sa keceljom punom poslastica prema njihovom ukusu. To je ona u rano jutro pevala.

*„Neću te ostaviti tebe samu
da veneš na svojoj dršci.*

*Pošto su i ostale lepotice otišle da spavaju
hajde, idi i ti spavaj s njima...”*

Mladi inženjer nije smatrao sebe osobito osetljivim za poeziju, ali ga je ipak ova pesma duboko dirnula. Stajao je kraj prozora, zadržavajući dah i slušajući, ili bolje reći, gutajući nežne reči.

Pesma se prekinu. Gospodica Watkins je delila kašu svojim nojevima, i doista, bilo je zanimljivo posmatrati ih kako pružaju evoje duge vratove i nezgrapne kljunove prema maloj ruci, koja ih je zadirkivala. Zatim, pošto je izvršila deobu, ona se vrati, ponova pevajući.

*„To je poslednja letnja ruža
jedina koja je ostala u cvatu...
Ah, ko bi želeo da ostane sam
u ovom mračnom svetu?...”*

Siprijen je stajao na istom mestu, vlažnih očiju, kao prikovan nekom čarolijom.

Glas se udaljavao. Alisa se vraćala u majur i nalazila se na

svega dvadesetak metara od njega, kada se, čuvši brze korake, osvrnu i odjednom zastade.

Siprijena je nepromišljeno, ali neodoljivo osećanje nateralo da izđe iz kolibe gologlav i da potrči za njom.

- Gospođice Alisa!..

- Gospodine Mere? ..

Stojali su sada lice u lice, obasjani izlazećim suncem, na putu što je vodio oko majura. Njihove vitke senke jasno su se crtavale prema beloj ogradi, u ovom ogolelom predelu. Pošto je Siprijen stigao do mlade devojke i sam se začudio svome koraku, te je zbuljeno čutao.

- Imate li što da mi kažete, gospodine Mere? upita ona zainteresovano.

- Hoću da se oprostim od vas, gospođice Alisa... Ja još danas putujem, odgovori on prilično nesigurnim glasom.

Lako rumenilo, što je oživljavalо nežnu put gospođice Watkins odjednom isčeznu.

- Odlazite?... Hoćete da otpotujete... u?... upita ona, veoma uzbudjena.

- U svoju zemlju... u Francusku, odgovori Siprijen. Moji radovi ovde su završeni... Moja misija je pri kraju... Nemam više nikakva posla u Griku zemlji i moram da se vratim u Pariz...

Govoreći isprekidanim glasom, izgledao je kao neki krivac, koji se izvinjava.

- Ah!... Da!... Istina!... Tako je moralо biti!... mucala je Alisa, ne znajući zapravo šta govori.

Mlada devojka je bila preneražena. Ova vest joj je došla iznenadno, usred sreće koje ni sama nije bila svesna, kao udarac maljem. Odjednom joj se oči napuniše krupnim suzama i zadržase se na dugim trepavicama, što su ih senčile. I, kao da ju je ova eksplozija bola vratila u stvarnost, ona nađe snage da se nasmeši.

- Odlazite?... produži ona. Zar hoćete da napustite svog odanog učenika, pre nego što završi kurs iz hemije? Hoćete da

ostanem pri kiseoniku a da tajne azota zauvek ostanu za mene mrtva slova?... To nije lepo od vas, gospodine.

Pokušala je da ostane pribrana i da se šali, ali je zvuk njenog glasa pobijao njene reči. U toj šali bilo je dubokog prekora, koji je do srca dirnuo mladića. Običnim jezikom kao da mu je govorila:

- A ja?... Zar ja za vas ništa ne značim?... Vi me prosto vraćate u ništavilo... Došli ste ovamo, među ove pohlepne Bure i rudare, da se pokažete kao neko više i neprikosnoveno biće, naučnik, ponosan, nezainteresovan, izvan drugih... Dozvolili ste mi da učestvujem u vašim studijama i radovima... Otvorili ste mi svoje srce i podelili sa mnom vaša visoka stremljenja, vaš književni i umetnički ukus. Vi ste mi otkrili rastojanje koje postoji između misaonog čoveka, kao što ste vi, i ljudi koji znaju samo za fizički rad, što me okružuju. Učinili ste sve da bih vam se divila i da bih vas zavolela... Uspeli ste u tome. A potom dolazite da mi, s neba pa u rebra, kažete da odlazite, da je sve svršeno, da se vraćate u Pariz i da hitate da me zaboravite... A mislite li vi da će ovaj preokret primiti sasvim mirno?

Da, svega toga je bilo iza Alisinih reči, a njene vlažne oči govorile su to tako jasno, da Siprijen umalo nije odgovorio na ovaj nemi, pa ipak tako rečiti prekor. Malo je trebalo pa da uzvikne:

- Moram!... Tražio sam juče od vašeg oca dozvolu da budete moja žena... On me je odbio, ne ostavljući mi čak ni nadu... Shvatate li sada zašto odlazim?

Još se na vreme setio svog obećanja. Zarekao se da kćeri Džona Vatkinsa nikada neće govoriti o svom snu i prezreo bi sebe ako ne bi održao svoju reč.

Ali, istovremeno, shvatio je koliko bi bilo suoovo, upravo divljački, da ostvari svoju odluku, koju je doneo pod udarcem svoje zle sreće, i da smesta otpituje. Učini mu se nemoguće da ovako, bez ikakve pripreme i naprečac, napusti ovo ljupko stvorenje koje je voleo i koje mu je uzvratilo - to je bilo sasvim

očigledno - iskrenu i duboku naklonost. Odluka koja mu je pre dva časa izgledala kao neophodna, sada mu se učini strašna. Nije više imao smelosti da je potvrdi.

Odjednom je se odrekao.

- Kada govorim o odlasku, gospodice Alisa, reče, neće to biti ovog jutra, pa čak ne mislim ni danas. Treba da učinim još neke zabeleške... da izvršim izvesne pripreme. U svakom slučaju, imaću čast da vas ponovo vidim i da razgovaram s vama... o planu vaših studija.

Rekavši to i okrenuvši se, Siprijen pobeže kao mahnit, vrati se u svoju kolibu, baci u svoju drvenu naslonjaču i stade duboko da razmišlja.

Tok njegovih misli se promenio.

„Da se odrekнем tolikih čari, zbog toga što nemam dovoljno novaca, govorio je u sebi. Da napustim borbu kod prve prepreke! Da li je to baš tako hrabro kao što sam zamišljao? Zar ne bi bilo bolje da žrtvujem izvesne predrasude i da pokušam da postanem dostojan nje? Toliko se ljudi obogati svega za nekoliko meseci, tražeći dijamante. Zašto ne bih i ja uradio to isto? Šta mene sprečava da iskopam kamen od sto karata, kao što se to i drugima dešavalo, ili bolje reći, da otkrijem novo nalazište? Imam svakako više teorijskog i praktičnog znanja nego većina ljudi. Zašto meni nauka ne bi pružila ono što je drugima pružio rad, uz nešto sreće? Najzad, nemam mnogo da izgubim ako pokušam. Čak i zbog svoje misije možda neće biti bez korisiti da i sam uzmem pijuk i da okušam sebe u rudarskom poslu. A ako uspem, ako postanem bogat na ovaj primitivan način, ko zna neće li Džon Watkins omekšati i promeniti svoju prvobitnu odluku? Nagrada zaslužuje da se zbog nje čovek upusti u pustolovinu.“

Siprijen poče ponovo da hoda po laboratorijumu, ali mu ovog puta ruke nisu bile zaposlene, samo su mu misli radile.

Odjednom zastade, uze šešir i iziđe.

Pošavši stazom koja je vodila u ravnicu, on se krupnim koracima uputi prema Vandergart-Kopju. Onamo stiže za

manje od sata.

Tog trenutka su se rudari većim delom vraćali u logor da bi obedovali. Posmatrajući sva ta preplanula lica, Siprijen se pitao kome da se obrati, da bi dobio potrebna obaveštenja, kada u grupi prepozna poštено lice Tomasa Stila, nekadašnjeg rudara iz Lenkešajra. Već je dva-tri puta imao prilike da ga sretne otkako su obojica stigli u Griku zemlju i da se uveri da je valjani momak očigledno napredovao, kako je to pokazivalo njegovo ozareno lice, novo novcato odelo, a naročito širok kožni pojasi koji mu je obavijao bedra.

Siprijen se reši da mu pride i da mu saopšti svoje planove - što i učini u nekoliko reči.

- Da uzmete pod zakup klejm? Ništa lakše, ako samo imate novaca, odgovori mu rudar. Baš imam jedan pored moga! Četiri stotine livri sterlinga, to je kao poklonjeno. Sa pet-šest crnaca, koji će raditi za vaš.račun, sigurno je da će te „napraviti“ dijamanta u vrednosti najmanje sedam do osam stotina franaka nedeljno.

- Ali ja nemam toliko novaca, kao ni najmanjeg crnca, odgovori Siprijen.

- Pa lepo, otkupite jedan deo klejma - osminu ili čak i petnaestinu - pa radite sami. Oko hiljadu franaka biće vam dovoljno za tu kupovinu.

- To bi nekako i bilo u granicama mojih sredstava, odgovori mladi inženjer. A vi, gospodine Stil, kako ste vi postupili, ako nisam preterano radoznao. Jeste li došli ovamo s nekim kapitalom?

- Došao sam sa svojim rukama i tri mala zlatnika u džepu, odgovori mu ovaj drugi. Ali sam imao sreće. Prvo sam radio napola na jednoj osmini, čiji je sopstvenik više voleo da sedi u krčmi, nego da se bavi svojim poslom. Bilo je ugovorenog da ćemo podeliti sve što nađemo, a nalazio sam prilično - naročito jedan kamen od pet karata, koji smo prodali za dvesta livri sterlinga, Tada sam već bio sit da radim za onu dangubu, pa sam otkupio jednu šesnaestinu, koju sam sam iskorišćavao.

Kako sam tu nalazio samo sitno kamenje, otarasio sam je se pre deset dana. Sada ponovo radim napola sa jednim Australijancem, na njegovom klejmu, ali smo obojica zarađili samo pet livri za prvu nedelju.

- Kada bih kupio povoljan deo nekog klejma, ne odviše skupo, da li biste bili voljni da se udružite sa mnom, pa da zajedno radimo? upita mladi inženjer.

- Svakako, odgovori Tomas Stil, ali pod jednim uslovom: da svaki zadrži za sebe što nađe. Nije to nikakvo sumnjičenje s moje strane, gospodine Mere. Ali, vidite, otkako sam ovde, primetio sam da skoro uvek gubim na deobi, jer su mi pijuk i budak dobri poznanici, te uradim dva puta više posla od ostalih.

- Čini mi se da je to sasvim na svom mestu, odgovori Siprijen.

- Ah, odjednom reče Lenkešajrac, prekidajući svoj govor. Pade mi na um misao, i to možda vrlo dobra... Kada bismo nas dvojica uzeli jedan od klejmova Džona Vatkinsa?

- Kako jedan od klejmova? Zar nije čitavo zemljište Kopjea njegovo?

- Bez sumnje, gospodine Mere, ali vi znate da se kolonijalna vlada smesta dočepa svakog novog nalazišta dijamanata. Vlada upravlja njima, uvodi ih u katastar i vrši deobu klejmova, zadržavajući sebi veći deo prenosne takse i plaćajući sopstveniku samo izvesnu određenu zakupninu. Ova zakupnina, u stvari, kada je u pitanju tako prostrano Kopje, kao ovo, predstavlja lep prihod, a s druge strane sopstvenik ima prvenstvo da otkupi onoliki broj klejmova koliko može da obradi. To je upravo slučaj Džona Vatkinsa. On iskorišćuje nekoliko klejmova, sem što ima golu svojinu nad samim rudnikom. Ali on ne može da ih iskorišćava kao što bi želeo, jer mu kostobolja ne dozvoljava da dođe na lice mesta, te verujem da će vam dati povoljne uslove, ako mu ponudite zakupninu za jedan od klejmova.

- Više bih voleo da se pregovori vode između vas i njega, odgovori Siprijen.

- Ništa lakše, odvrati Tomas Stil. Uskoro čemo biti načisto!

Tri časa kasnije, polovina klejma br. 942, obeleženog kocima kako treba i uvedenog u katastar, bila je izdata pod zakup gospodi Mere i Tomasu Stilu, uz naplatu od dvadeset livri sterlinga a isplata se ima izvršiti na ruke poreznika za prava patenata. Osim toga, u ugovoru je bilo naročito navedeno da će zakupci deliti sa Džonom Vatkinsom proizvode svoga rudnika i da će mu na ime „royalty”¹⁰ predati tri prva kamena iznad deset karata, koja bi našli. Ništa nije ukazivalo na tu mogućnost, ali najzad moglo se desiti - sve se moglo desiti.

Sve u svemu, ovaj posao je mogao da se smatra kao izuzetno povoljan po Siprijena i gospodin Vatkins mu to i izjavi, sa svojom uobičajenom iskrenošću, pijući s njim posle potpisivanja ugovora.

- Dobar ste posao napravili, mladiću moj! reče mu, tapšući ga po ramenu. Od dobrog ste testa sagrađeni. Ne bih se iznenadio da postanete jedan od naših najboljih rudara u Griku zemlji,

Siprijen je u ovim rečima video dobar predznak za budućnost.

A gospodica Vatkins, koja je prisustvovala ovom sastanku, imala je u svojim plavim očima tako svetao, sunčev sjaj! Ne, niko ne bi pomislio da je jutro provela u suzama.

Prećutnim sporazumom izbegavali su, uostalom, da se dodirnu tužnog jutrošnjeg razgovora. Očigledno je bilo, da je Siprijen rešio da ostane, a to je bilo glavno.

Mladi inženjer podje laka srca da izvrši pripreme za preseljenje. Poneo je sobom samo nešto odela u lakom koferu, jer je htio da stanuje pod šatorom u Vandergart-Kopjeu, a da se na majur vraća samo u svojim slobodnim časovima.

---

¹⁰ Kraljevski čin, dostojanstvo, vlast.

V

POČETAK RADA

Ortaci su se već sutradan ujutru dali na posao. Njihov klejm se nalazio na rubu Kopjea i trebalo bi da bude bogat, ako je teorija Siprijena Mere bila pravilna. Na nesreću, ovaj klejm je već bio žestoko iskorišćavan, zemljina utroba je bila izbušena do dubine od pedeset i nekoliko metara.

Pa ipak, u izvesnom pogledu, to je predstavljalo možda preim秉stvo, jer, budući da je nivo bio niži od susednih klejmova, prema zakonu ovoga kraja, pripadala im je sva zemlja, pa prema tome i svi dijamanti, koji bi pali ovamo sa okolnih klejmova.

Rad je bio veoma jednostavan. Ortaci bi pravilno odvajali pijukom i budakom izvesnu količinu zemlje. Kada bi to svršili, jedan od njih dvojice popeo bi se na rub rudnika i prikačinjao duž kabla vedra sa zemljom, koja su mu odozdo dodavana.

Zemlja bi se zatim dvokolicama odvezla do kolibe Tomasa Stila. Tu su je, pošto bi je grubim potezima isitnili drvenim batovima, a zatim očistili od bezvrednih kamičaka, prorešetali kroz sito od petnaest milimetara da bi odvojili sitne kamenčice, koje bi pažljivo ispitali, pre no što bi ih bacili među otpatke.

Zemlja bi se, naposletku prorešetala kroz veoma često sito, da bi se izdvojila prašina i tada bi bila spremna za odabiranje.

Pošto bi bila prosuta po stolu, za kojim su sedela dva rudara, naoružana nekom vrstom hrabulja od belog lima, zemlju bi ispitivali najbrižljivije, šaku po šaku, pa je zatim bacali pod sto odakle bi je, po završenom pregledu, iznosili napolje.

Sav taj posao vršio se u cilju da bi se otkrio koji dijamant, ukoliko bi ga uopšte bilo, i to katkada ne veći od polovine zrna sočiva. Ortaci su bili veoma srećni ako dan nije prošao, a da nisu videli bar jedan. Predano su radili i sa najvećom pažnjom ispitivali i prebirali zemlju iz klejma; ali, sve u svemu, prvih dana su rezultati bili tako reći ništavni.

Naročito je Siprijena, izgleda, napustila sreća. Ako se u zemlji i nalazio koji mali dijamant, skoro uvek bi ga pronašao Tomas Stil. Prvi koji je imao zadovoljstvo da otkrije, nije težio više, uračunavši tu i njegovu oblogu, od šestine karata.

Karat je mera od četiri zrna¹¹, odnosno otprilike peti deo grama¹². Dijamant prvorazrednog sjaja, odnosno čist, bistar i bez boje, vredi, kada je izglačan, oko dvesta pedeset franaka, ako teži jedan karat. Ali, ukoliko mali dijamanti srazmerno imaju veoma nisku cenu, utoliko vrednost krupnijih naglo raste. Uglavnom se računa da je trgovачka vrednost dijamanta sa lepim sjajem, jednak kvadratu njegove težine, izražene u karatima, a pomnožena tekućom cenom pomenutog karata. Pretpostavljajući, prema tome, da je cena karata dvesta pedeset franaka, kamen od deset karata, istog kvaliteta, vredeće sto puta više, odnosno dvadeset pet hiljada franaka.

Ali dijamanti od deset karata, pa čak i od jednog, veoma su retki. Baš zbog toga su i tako skupi. S druge strane, dijamanti iz Grika zemlje obično su žućkasti - što znatno smanjuje njihovu vrednost u zlatarskim radnjama.

Kamen od šestine karata, koji je, posle rada od sedam ili osam dana, nađen, bila je dakle veoma mala nagrada za sav

---

11 Stara francuska mera za težinu: 1 zrno = 0,053 grama.

12 Tačno 0,2052 grama.

trud i zamor koji su uloženi. Po tu cenu više bi vredelo da oru zemlju, da čuvaju stada, ili da tucaju kamen po drumovima. Tako je bar Siprijen mislio u sebi. Ali nada da će naići na lep dijamant, koji će odjednom da naknadi rad od nekoliko nedelja, ili čak i nekoliko meseci, podržavala ga je, kao što podržava i sve druge rudare, čak i one najnepoverljivije. A što se Tomasa Stila tiče, on je radio kao kakva mašina, uopšte ne razmišljajući, blagodareći brzini koju je stekao - bar koliko se moglo videti.

Ortaci su obično ručavali zajedno, zadovoljavajući se sendvičima i pivom, koje su kupovali u bifeu pod vedrim nebom, a večeravali su za jednom od mnogih zajedničkih trpeza, koje su između sebe podelile mušterije iz logora. Uveče, pošto bi se rastali i pošli svako na svoju stranu, Tomas Stil bi odlazio u bilijarsku salu, a Siprijen bi na čas-dva navraćao u majur.

Mladi inženjer je, na svoje nezadovoljstvo, često imao prilike da tu sretne svoga suparnika, Džemsa Hiltona, visokog, riđokosog momka, bele puti i pegavog lica. Primetio je da taj njegov suparnik sve više osvaja naklonost Džona Vatkinsa, pošto je pio i pušio hamburški duvan više od njega - u to nije moglo biti sumnje.

Istina, Alisa je savršeno prezirala seosku eleganciju i nezanimljive razgovore mladog Hiltona. Ali je, i pored toga, njegovo prisustvo bilo Siprijenu nepodnošljivo. Zato bi, katkada, ne želeći da pati i osećajući da nije dovoljno vešt da se savlada, rekao društvu laku noć i odlazio.

- Frenčmen¹³ je nezadovoljan! rekao bi tada Džon Vatkins, namignuvši svome veselom drugu. Izgleda da mu dijamanti ne dolaze sami od sebe pod pijuk!

A Džems Hilton se smejavao strahovito glupo.

Tih večeri, Siprijen je najčešće svraćao kod nekog čestitog starca Bura, po imenu Jakobus Vandergart, koji je stanovao blizu logora i tu provodio ostatak večeri.

---

13 Na engleskom: Francuz.

Po njegovom imenu je nazvano Kopje, jer je on bio njegov sopstvenik u prvo vreme kada su izdavane koncesije. Čak je, ukoliko mu se moglo verovati, protivzakonito lišen svog poseda u korist Džona Vatkinsa. Novčano sasvim propao, živeo je u nekoj staroj kolibi, izdržavajući se svojim zanatom brušača dijamanata, čime se nekad bavio u svom rodnom gradu Amsterdamu. Često su rudari, ljubopitljivi da saznaju tačnu težinu koju će njihov kamen imati posle brušenja, dolazili njemu, bilo da ga samo reže, bilo da ga podvrgne još finijim radovima. Ali ovaj posao iziskuje sigurnu ruku i dobro oko, a stari Jakobus Vandergart, u svoje vreme izvrstan radnik, danas je teškom mukom izvršavao porudžbine.

Siprijen, koji mu je dao svoj prvi dijamant da od njega napravi prsten, ubrzo ga je zavoleo. Voleo je da dođe i sedi u skromnoj radionici i da tu malo popriča, ili prosto da samo starcu pravi društvo dok bi ovaj radio za svojom tezgom za brušenje dragog kamenja. Sa svojom belom bradom, čelavom glavom, visokim čelom, pokrivenim crnom somotskom kapicom, svojim dugim nosem na kome je nosio okrugle naočari, Jakobus Vandergart je izgledao kao kakav stari alhemičar petnaestog veka usred svojih čudnih alatki i bočica sa kiselinama.

Ispod prozora u jednom čanku nalazili su se neobrađeni dijamanti, povereni Jakobusu Vandergartu i njihova je vrednost često bila znatna. Kada bi uzeo da reže jedan od onih, čija mu se kristalizacija učinila nedovoljno savršenom, prvo bi pomoću lupe ustanovio prelome koji sve kristale presecaju paralelnim linijama po površini, a zatim bi, oštricom već izrezanog dijamanta napravio zasek u željenom pravcu, uvukao malu čeličnu oštricu u taj zasek, pa bi po njoj snažno udario.

Dijamant bi time bio izrezan s jedne strane, pa bi se ista radnja ponavljala i na ostalim stranama.

A kada bi, naprotiv, Jakobus Vandergart htio da kamen brusi, odnosno, jasnije rečeno, da ga obradi prema određenom obliku, prvo bi napravio crtež, koji je želeo da primeni, kredom

na maloj površini obloge dijamanta. Zatim bi svaku stranu crteža na dijamantu stavio u dodir sa drugim dijamantom, pa bi ih dugo trljaо jedan o drugi. Oba kamena bi se uzajamno brusila i malo po malo jedna strana dijamanta bila bi gotova.

Tako bi Jakobus Vandergart uspevao da dragom kamenom da jedan od oblika, kakvi su danas uobičajeni i koji se dele na sledeće tri glavne vrste: „dvostruko brušeni brilijant”, „jednostavno brušeni brilijant” i „ruža”.

Dvostruko brušeni brilijant ima šeset i četiri male površine (fasete), jednu gornju pločicu i stražnji završetak.

Jednostavno brušeni brilijant predstavlja polovinu dvostruko brušenog briljanta.

„Ruža” je odozdo ravna, a odozgo ispupčena, kao kuge sa mnogo sitnih površina.

Sasvim retko bi Jakobus Vandergart imao da brusi dijamant u obliku „brilete”, odnosno da dijamant, koji nema ni gornju ni donju stranu, dobije oblik kruške. U Indiji ovakve brilijante probuše na uzanom vrhu i tu provuku lanćić.

Međutim, stari brusač je najčešće imao da brusi viseće ukrase, takozvane „pendelok”, polukruškastog oblika sa pločicom i zadnjim delom, kao i malim površinama.

Na kraju je potrebno da se izbrušeni dijamant još i uglača, pa bi se posao mogao smatrati završenim. Ovo se vrši tocilom, nekom vrstom čelične ploče, prečnika dvadeset i osam santimetara, koje se vodoravno položi na sto i koje se okreće oko svoje osovine pomoću velikog točka i ručice, tako da se obrće brzinom od dve do tri hiljade puta u minutu. O tu ploču, natopljenu zejtinom i posutu dijamantskim prahom kamenova koje je ranije brusio, Jakobus Vandergart bi pritiskivao jednu za drugom površine dijamanta dok ne bi dobio željeni sjaj. Ručicu bi okretao ili neki dečak Hotentot, koga bi najmio na nadnicu, ako bi mu bio potreban, ili neki prijatelj, kao što je bio Siprjen, koji mu je rado činio tu uslugu iz čiste ljubaznosti.

Dok bi on radio, vodio se razgovor. Često bi Jakobus Vandergart, podigavši svoje naočari na čelo, prekidao rad da

ispriča neku priču iz minulih dana. On je doista znao sve o Južnoj Africi, u kojoj se nastanio pre četrdeset godina. A ono što je davalo naročitu draž njegovom razgovoru, jeste što je on oživljavao tradiciju ove zemlje - tradiciju još sasvim svežu i živu.

Pre svega, stari brusač dijamanata bio je neiscrpan u izlivima svojih ličnih i patriotskih zamerki. Englezi su po njegovom mišljenju, bili najgnusniji pljačkaši. U svakom slučaju, on snosi odgovornost za svoje malo preterano mišljenje - i, po mogućству, treba mu oprostiti.

- Nije nikakvo čudo što su Sjedinjene Američke Države objavile svoju samostalnost, kao što će to uskoro učiniti i Indija i Australija. Koji bi narod trpeo takvo ugnjetavanje!... Oh, gospodine Mere, kada bi svet znao za sve nepravde što su Englezi, tako gordi na svoje gvineje¹⁴ i pomorsku silu, posejali širom zemaljske kugle, čovečji jezik ne bi imao dovoljno uvreda, da im baci u lice!

Siprijen ga je slušao, ne odgovarajući ni odobravanjem ni neodobravanjem.

- Hoćete li da vam ispričam šta su učinili meni, meni, koji vam ovo govori? produži ozlojeđeno Jakobus Vandergart... Saslušajte me, pa ćete mi reći može li iko biti drugog mišljenja.

Pošto ga je Siprijen uverio da će mu to činiti veliko zadovoljstvo, dobričina produži:

- Rodio sam se u Amsterdamu 1806. godine, za vreme nekog putovanja mojih roditelja. Kasnije sam se vratio onamo da bih izučio svoj zanat, ali sam delo svoje detinjstvo proveo na Kapu, kuda se moja porodica preselila pre pedeset godina. Bili smo Holanđani, ponosni na svoje poreklo, kada se Velika Britanija dočepala ove kolonije - privremeno kako je izjavila! Ali Džon Bul¹⁵ ne ispušta lako što je jednom uzeo. 1815. godine svečano objaviše da postajemo podanici Ujedinjenog Kraljevstva i to pred celom Evropom koja je bila zastupljena na Kongresu.

---

14 Engleska novčana jedinica.

15 Oličenje Engleza, kao Ujka Sem za Amerikance.

Pitam ja vas šta je Evropa imala da se meša u pitanje afričkih provincija. A mi gospodine Mere, nismo želeli da budemo engleski podanici. Misleći da je Afrika dovoljno prostrana da nam pruži domovinu koja će biti naša - samo naša! - napustili smo koloniju na Kapu da bismo zašli dublje u tada još divlje krajeve na severu. Zvali su nas „Buri”, što će reći seljaci, ili „Voortrekkers”, što će reći istaknuti pioniri.

Tek što smo prokrčili nova zemljišta, tek što smo svojim radom stvorili sebi nezavisan opstanak, kada britanska vlada objavi da je i to njeno - sve pod izgovorom da smo mi engleski podanici.

Tada je došlo do naše velike seobe. Bilo je to 1833. godine. Ponovo smo se iseljavali u masama. Pošto smo na kola, u koja smo zapregli volove, utovarili naš nameštaj, alate i seme, mi smo pošli dalje u pustinju.

U to vreme Natal je bio skoro sasvim nenaseljen. Neki krvavi osvajač, po imenu Čaka, pravi crnački Atila, iz plemena Zulu, istrebio je od 1812. do 1828. godine preko milion ljudi. Njegov naslednik Dingan takođe je vladao terorom. Ovaj divlji vladalac nam je dozvolio da se nastanimo u zemlji, u kojoj se danas uzdižu gradovi Dirban i Port-Natal.

Ali je prepredeni Dingan dao tu dozvolu u nameri da nas napadne, čim nam se stanje materijalno poboljša. Tada smo se svi naoružali da bismo pružili otpor i mogu da vam kažem da smo samo uz nečuvene napore i čudesnu hrabrost u više od stotinu bitaka, kada su se i naše žece i deca borili s nama rame uz rame, uspeli da se zadržimo u posedu zemlje, natopljene našom krvljku i znojem.

Tek što smo konačno pobedili crnačkog despota i uništili njegovu moć, kada nam guverner Kap posla britanske vojнике sa zadatkom da zauzmu teritoriju Natal u ime njenog veličanstva engleske kraljice. Kao što vidite, opet smo postali engleski podanici. To se dogodilo 1842. godine.

Drugi naši sunarodnici iseljenici osvojili su Transval i uništili su na reci Oranje vlast tiranina Mozelekace. I njima su oduzeli,

jednostavnom dnevnom zapovešću, novu domovinu, koju su stekli uz tolike patnje.

Prelazim preko detalja. Ova borba je trajala dvadeset godina. Mi smo odlazili sve dalje, a Velika Britanija je pružala za nama svoje gramzive ruke, kao i za ostalim kmetovima vezanim za njihovu zemlju, čak i kada bi je napustili.

Najzad, posle mnogo muka i krvavih borbi, omogućeno nam je da nam se prizna samostalnost u slobodnoj državi Oranje. Kraljevska deklaracija, potpisana od kraljice Viktorije na dan 8. aprila 1854. godine, jemčila nam je slobodan posed zemlje i samoupravu. Konačno smo obrazovali republiku i mogu da kažem da bi naša država, osnovana na strogom poštovanju zakona, na slobodnom razvitku individualnih snaga i opštoj prosvećenosti svih društvenih slojeva, mogla da posluži kao uzor mnogim narodima, koji sebe smatraju civilizovanjim od male južnoafričke države.

Grika zemlja je bila deo te države. U to vreme sam se nastanio ovde kao farmer, u ovoj istoj kući u kojoj se sada nalazim, sa mojom sirotom ženom i dvoje dece. Tada sam obeležio svoj „kral”, ili stočni tor, na istom mestu na kome se nalazi rudnik u kome radite. Deset godina kasnije stigao je u ovaj kraj Džon Watkins i sagradio svoju prvu kolibu. U ono vreme se nije znalo da na ovom zemljištu ima dijamantata, a ja sam tokom trideset godina imao tako malo prilike da obavljam svoj zanat, da sam se jedva i sećao da postoji dragi kamenje.

Odjednom, oko 1867. godine, pronese se glas da naše zemljište sadrži dijamante. Neki Bur sa obala Harta našao je dijamante čak i u izmetu svojih nojeva, šta više i u glinenim zidovima svoga majura.

Engleska vlada, verna svome sistemu prigrabljivanja, protivno svakom ugovoru i pravu, izjavila da Grička zemlja pripada njoj.

Uzalud su bili protesti naše Republike!

Taj se Bur zvao Jakobs. Neki Kiekirk, holandski trgovac, koji je putovao za račun jednog lovca na nojeve po imenu O'Eejlia,

primetio je u rukama dece nekog Bura dijamant, otkupi ga za nekoliko sua i proda za dvadeset hiljada i pet stotina franaka ser Filišu Vudhauzu, guverneru na Kapu. Ovaj je kamen odmah izbrušen i poslat u Pariz na svetsku izložbu 1867. Uzalud je ona predlagala da se spor iznese pred nekog šefa evropskih država, da presudi spor. Engleska je odbila arbitražu i zaposela našu teritoriju.

Još smo se mogli nadati da će naši gospodari poštovati bar naša privatna prava. Ja pak, ostavši udovac i bez dece posle užasne epidemije 1870. godine, nisam osećao u sebi dovoljno snage da tražim novu domovinu i stvorim novo ognjište - šesto ili sedmo tokom svog dugog lutanja. Ostao sam, dakle, u Griču zemlji. Bio sam gotovo jedini koji se nije podao dijamantskoj groznici, što je zahvatila ceo svet, već sam i dalje obrađivao svoj povrtnjak, kao da ležište dijamanata u Du Toit's Pan nije bilo otkriveno, udaljeno na puškomet od moje kuće.

Koliko li je bilo moje iznenađenje, kada sam utvrđio da je zid moga „krala”, prema običaju zidan od suvog kamena, porušen u toku noći i odnesen trista metara dublje u ravnicu. Na mesto mog zida Džon Vatkins je, uz pomoć nekog Kafra, podigao drugi, tako da se spojio sa njegovim i obuhvatio kao svoju sopstvenost jedan peskoviti i crvenkasti brežuljak, koji je dотле bio moja neprikosnovena svojina.

Požalio sam se tom pljačkašu... On mi se samo nasmejao. Zapretio sam mu da će ga tužiti... On me je čikao da to uradim.

Tri dana docnije dobio sam objašnjenje zagonetke. Ovaj brežuljak, koji je bio moja svojina, u stvari je bio rudnik dijamanata. Pošto se je Džon Vatkins bio uverio u to, pohitao je da pomeri moj zid, a zatim je pohitao u Kemberlej da zvanično prevede rudnik na svoje ime.

Poveo sam parnicu... Želim vam, gospodine Mere, da nikad ne saznote šta košta na engleskoj teritoriji parničenje. Izgubio sam, jednog po jednog, moje volove, konje i ovce. Prodao sam čak i svoj nameštaj, sve do poslednjeg dronjka, da bih nahranio ljudske pijavice, što se nazivaju pravozastupnik, advokat, šerif

u sudeki izvršilac. Ukratko, posle godinu dana odlaženja i dolaženja, čekanja, jalovih nada, strahovanja i ozlojedenosti, najzad je pitanje svojine rešeno kod višeg suda, bez ikakvog prava na žalbu ili poništaj presude...

Izgubio sam parnicu, a povrh toga bio sam i upropošćen. U presudi se kaže da su moja potraživanja neosnovana, te sam odbijen sa obrazloženjem da sud nije mogao da dobije jasan uvid u uzajamna prava parničara, ali da je za budućnost neophodno da se među njima odredi tačna granica. Tako je utvrđeno da se linija koja razdvaja dva imanja nalazi na dvadeset petom stepenu geografske dužine, istočno od griničkog uporednika. Zemljište zapadno od uporednika trebalo je da ostane Džonu Vatkinsu, a zemljište istočno od njega pripalo je Jakobusu Vandergatu.

Sudije su donele ovu neobičnu odluku, kako izgleda, zato što prema planu okruga dvadeset i peti stepen geografske dužine odista prolazi preko zemljišta moga „krala”.

Ali rudnik se, na žalost, nalazio na zapadnoj strani. Po presudi pripao je, razume se, Džonu Vatkinsu.

No, uprkos tome, kao da je javno mišljenje htelo da jednom neizbrisivom mrljom obeleži ovu nepravednu presudu, rudnik se i danas još zove Vandergart-Kopje.

Eto zar nisam pomalo u pravu, gospodine Mere, kad kažem da su Englezи lupeži? reče stari Bur, završivši svoju istinitu priču.

VI

LOGORSKI OBIČAJI

Predmet ovog razgovora, valja priznati, nije imao ničeg prijatnog za mladog inženjera. Nije mogao lako da prihvati obaveštenje takve vrste o čoveku koga je i dalje smatrao svojim budućim tastom. Zato se ubrzo navikao da mišljenje Jakobusa Vandergarta u vezi sa Kopjeom smatra kao neku starčevu uobraženu optužbu, od koje je trebalo dosta odbaciti.

Kada je jednoga dana pomenuo reč-dve Džonu Vatkinsu o ovoj stvari, ovaj je prvo prsnuo u smeh umesto svakog odgovora, zatim se kucnuo kažiprstom po čelu, odmahujući uz to glavom, kao da je htio reći da stari Vandergart sve više gubi zdrav razum.

Zar, odista, nije bilo moguće da je starac, pod utiskom otkrića dijamantskog rudnika, uvrteo sebi u glavu, bez ikakvog razloga, da je ovaj njegova svojina? Najzad, sud mu nije dao za pravo, a nije verovatno da sudije nisu prihvatile najpravičniju pretpostavku. Eto, šta je mladi inženjer pomislio u sebi, da bi se opravdao što i dalje održava vezu s Džonom Vatkinsom, pošto je saznao šta Jakobus Vandergart misli o njemu.

Drugi neki sused iz logora, kod koga je Siprijen takođe

navraćao, jer je kod njega nailazio na originalan burski način života, bio je farmer, po imenu Matis Pretorijus, veoma poznat među rudarima u Griku zemlji.

Matis Pretorijus, iako mu je bilo jedva četrdeset godina, takođe je lutao dugo vremena prostranim obalama reke Oranje, pre no što se nastanio u ovom kraju. Ali usled ovakvog nomadskog života nije ni smršao niti postao razdražljiv kao stari Jakobus Vandergart. Naprotiv, on se toliko ugojio da je jedva hodao. Mogao se uporediti sa nekim slonom.

Sedeći manje-više stalno u golemoj drvenoj naslonjači, specijalno napravljenoj za njegove džinovske oblike, Matis Pretorijus izlazio bi samo kolima, pletenim od vrbovog pruća sa klupama, u koja je bio upregnut džinovski noj. Po lakoći kojom je ova štakara vukla ovu ogromnu masu može da se zamisli kolika je bila snaga njenih mišića.

Matis Pretorijus je obično dolazio u logor da sa sopstvenicima krčmi zaključi posao oko prodaje povrća. Bio je svuda poznat, ali ta njegova popularnost nije bila mnogo zavidna, jer je počivala na njegovoj krajnjoj malodušnosti. Rudari su voleli da ga plaše, pričajući mu bezbroj ludorija.

Sad bi mu rekli da predstoji napad Basuta ili Zulua, drugi put bi se pred njim pravili da iz novina čitaju novi zakonski projekat po kome će biti osuđen na smrt svaki čovek u britanskim dominionima koji teži više od trista funti. Ili bi mu ispričali da se besan pas pojавio na drumu za Drifonten i jadni Matis Pretorijus, koji je tim drumom morao da se vrati kući, izmišljavao bi hiljadu izgovora da ostane u logoru.

Ali sve te uobražene strepnje nisu bile ništa prema iskrenom užasu koji ga je spopadao pri samoj pomisli da bi na njegovom imanju mogao biti otkriven dijamantski rudnik. Unapred je zamišljaо strašnu slikу, kako će gramzivi ljudi da preplave njegovu baštu sa povréćem, gazeći po uzanim lejama i da mu je povrh toga i nasilno otkupe. Nema sumnje da bi bio iste sudbine kao i Jakobus Vandergart. Englezi bi našli razloge da dokažu da ta zemlja pripada njima.

U duši bi premirao kad bi ga obuzele ovakve mračne misli. Ako bi na svojoj farmi primetio jednog od „prospektora”¹⁶, kako luta oko njegove kuće, smesta bi izgubio volju na jelo i piće... Pa ipak se sve više gojio.

Jedan od najstrašnijih njegovih mučitelja bio je Anibal Pantalači. Ovaj opaki Napolitanac - kome je uzgred budi rečeno islo odlično, jer je u svom klejmu zaposlio tri Kafra, a na njegovoj košulji isticao se ogromni dijamant - otkrio je slabost nesrećnog Bura. Zato se, najmanje jedanput nedeljno, odavao sumnjivom zadovoljstvu da odlazi da ispituje i rilja zemljište u okolini Pretorijusove farme.

Njegov posed se prostirao na levoj obali Vala, otprilike dve milje iznad logora. Zemljište njegove farme je bilo od nanosa, pa je veoma lako moglo da sadrži dijamante, iako dosad ništa nije ukazivalo na to.

Da bi mu uspela ova glupa komedija, Anibal Pantalači bi se uvek postavio na najvidnije mesto, pod same prozore Matisa Pretorijusa a često je vodio sobom i neke drugove, da ih razonodi ovim lakrdijama.

Za to vreme bi jadni čovek, napola skriven iza pamučnih zavesa, sa strahovanjem pratio njihovo kretanje i vrebao svaki njihov pokret, spreman da potrča u staju i upregne kola da bi pobegao, ako bi mu se učinilo da njegovom posedu preti najezda.

Zašto li je, na svoju nesreću, poverio jednom od svojih prijatelja da dan i noć drži svoju pticu za vuču zapregnutu i sanduk u kolima natovaren namirnicama, da bi na prvi odlučni znak bio u stanju da se izgubi?

- Poći će Bušmanima, severno od Limpopa, govorio je. Pre deset godina trgovao sam s njima slonovom kosti i bilo bi sto puta bolje, uveravam vas, da se nalazim među divljacima, lavovima i šakalima, nego da ostanem među nezasitim

---

¹⁶ Ovako se nazivaju ljudi koji se bave traženjem nalazišta minerala ili dragog kamenja, bilo da to traženje vrše „na sreću”, bilo da to vrše sistematski sondiranjem terena.

Englezima.

Ali čovek kome se nesrećni farmer poverio nije imao preča posla - kao što je to uvek običaj kod poverljivih lica - nego da ove planove objavi celom svetu. Nepotrebno je reći da je Anibal Pantalači ovo iskoristio na najveće uveseljenje rudara Kopjea.

Druga česta žrtva Napolitančevih loših šala bio je, kao i ranije, Kinez Li.

I on se nastanio u Vandergart-Kopjeu, gde je jednostavno otvorio perionicu, a zna se da se sinovi Nebeskog Carstva odlično snalaze u tom poslu.

U crvenoj kutiji, koja je toliko izazivala radoznalost Siprijenovu tokom prvih dana putovanja u Grika zemlju, bilo je samo četaka, sode, kalupa sapuna i plavila za rublje. Sve u svemu, inteligentnom Kinezu i nije trebalo ništa više da bi stekao imetak u ovoj zemlji.

Zaista, Siprijen nije mogao da se uzdrži a da se ne nasmeje kada bi sreo Liju, uvek čutljivog i povučenog, natovarenog velikom korpom rublja, koju je nosio svojim mušterijama.

Ali je bio ogorčen što se Anibal Pantalači tako divljački okomio na ubogog đavola. Bacao mu je boce sa mastilom u njegovo korito za pranje rublja, razapinjao bi konopac na njegovim vratima da bi ovaj pao, prikivao ga za klupu probivši nožem skut njegove bluze. Nije propuštao ni jednu priliku da ga nogom ne udari u cevanice, nazivajući ga „neznabožačko pseto”, i, nametnuvši mu sebe za mušteriju, činio je to samo zato da bi svake nedelje imao prilike za ovakve postupke. Nikada mu rublje nije bilo dovoljno lepo oprano, iako je Li divno prao i glačao. Za najmanji nabor uhvatio bi ga užasan bes, pa bi izlemao nesrećnog Kineza kao da mu je rob.

Takve su se grube šale vodile u logoru, ali su katkada dobijale i tragičan obrt. Kada bi se desilo, na primer, da je neko od crnaca zaposlenih u rudniku optužen za krađu dijamanata, svi su smatrali svojom dužnošću da krivca prate do sudije, tukući ga za to vreme nemilosrdno. Na taj način, ako bi ga sudija izuzetno i oslobodio, ipak bi zaradio snažne udarce pesnica.

Uostalom, retko se dešavalo da neko bude oslobođen. Sudija je brže donosio presudu no što mu je bilo potrebno da proguta četvrtinu pomorandže sa solju - jedno od najomiljenijih jela u ovoj zemlji. Presuda je obično glasila na petnaest dana prinudnog rada i dvadeset udaraca sa cat of nine tails, odnosno mačkom sa devet repova, nekom vrstom višestruke kamdžije, kojom se u Velikoj Britaniji i engleskim dominionima još uvek služe za bičevaše robijaša.

Ali je postojao zločin kome su rudari još manje praštali nego krađi, a to je bila utaja.

Jenki Vard, koji je stigao u Griku zemlju istovremeno sa mladim inženjerom, stekao je jednog dana u tom pogledu gorko iskustvo, kada je kupio dijamante od jednog Kafra. Jer, po zakonu, jedan Kafr ne može da poseduje dijamante, pošto nema prava da kupuje klejm, ili da radi za svoj račun.

Za ovo se saznalo tek uveče, kada je ceo logor vrveo od sveta posle večere i tada se razdražena masa uputila prema kantini krivca, koju su do kraja opustošili, a verovatno bi Jenkija i obesili na vešalima, koje su ljudi dobre volje već podizali, da na njegovu sreću nije naišlo dvanaest policajaca na konjima, te su ga spasli odvevši ga u zatvor.

Uostalom, ovakvi nasilnički prizori bili su česti kod ovog raznovrsnog, plahovitog i poludivljeg stanovništva. Tu su bile izmešane razne ljudske rase, stvarajući jedan neskladni metež. Žeđ za zlatom, pijanstvo, uticaj žarke klime, razočarenja i mamurluci utrkivali su se da raspale mozgove i da pomute savesti. Da su svi ljudi imali sreću u svojim istraživanjima, možda bi bili mirniji i strpljiviji. Na jednog od njih, koga bi s vremenom na vreme zadesila sreća da nađe dragi kamen velike vrednosti, dolazilo je stotinu drugih koji su tegobno životarili, zarađujući jedva za osnovne potrebe, ukoliko ne bi zapali u najcrnju bedu. Rudnik je bio sličan zelenom kartaškom stolu, gde se stavљa na kocku ne samo novac, već i vreme, trud i zdravlje. A bio je veoma mali broj srećnih igrača, kojima bi slučaj pomogao pri rukovanju pijukom u radu u klejmovima

Vandergart-Kopjea.

Siprijenu je iz dana u dan to bivalo sve jasnije, pa se pitao da li treba da produži sa tako malo unosnim poslom, kada ga slučaj navede da promeni svoj način rada,

Jednog jutra nađe se licem u lice s dvadesetak Kafra, koji su, tražeći posla, došli u logor.

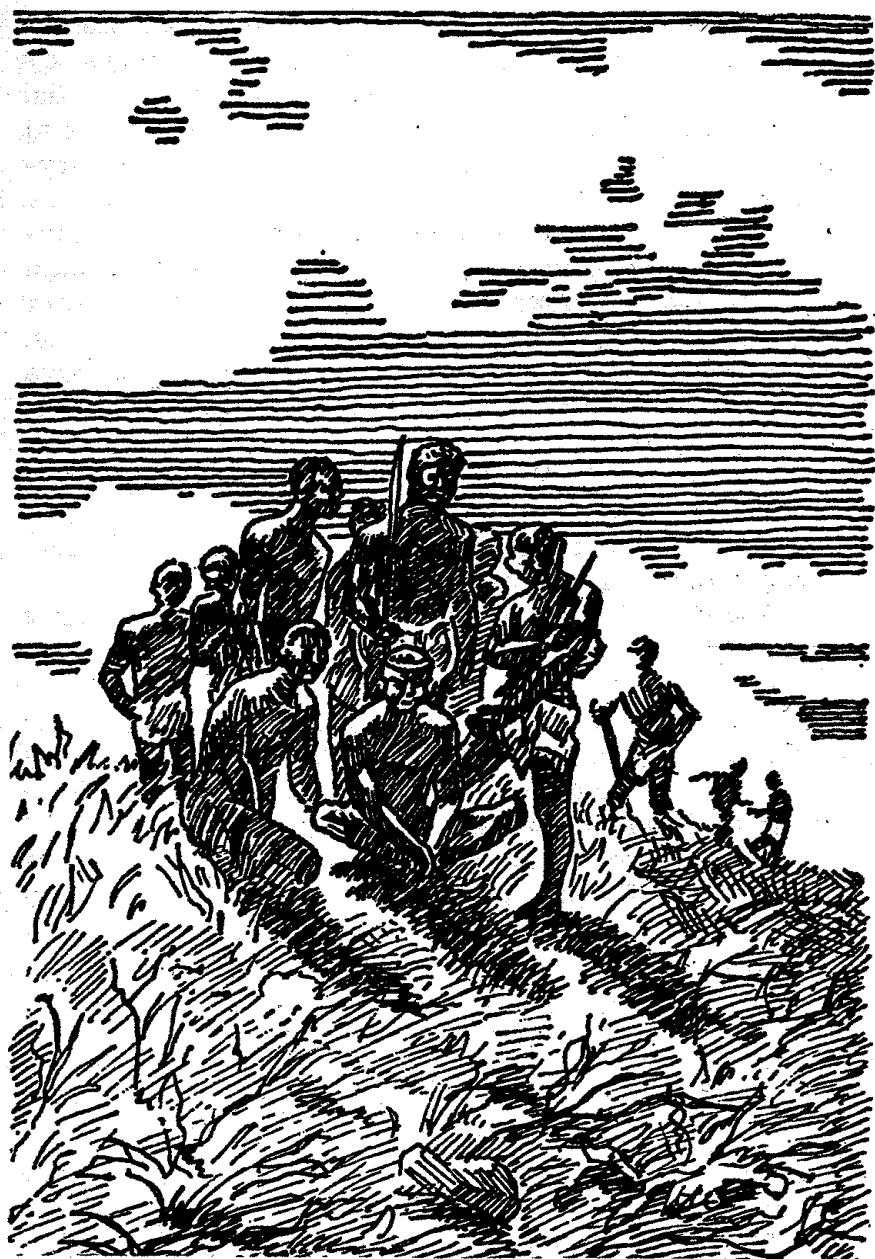
Ovi jadni ljudi dolazili su sa dalekih planina koje razdvajaju zemlju Kafra od zemlje Basuta. Prešli su preko sto pedeset milja pešice, duž reke Oranje, idući kao Indijanci u stopu jedan za drugim, živeći od onoga što su mogli da nađu putem, to jest od korenja, raznih bobica i skakavaca. Bili su strahovito mršavi, pa su ličili pre na kosture nego na živa bića. Sa svojim tankim nogama, dugim nagim gornjim delom tela, kožom kao od pergamenta, koja kao da je pokrivala prazan kostur, rebrima što štrče i upalim obrazima - izgledali su kao da im je pre do toga da pojedu dobar biftek čovečjeg mesa, nego da rade teške poslove. Zbog toga niko nije bio voljan da ih uposli i oni su stajali šćućureni kraj ivice puta, neodlučni, mračni, otupeli u bedi.

Siprijena duboko dirnu njihov izgled. On im dade znak da pričekaju, vрати se do hotela u kome se hranio i poruči veliki bakrač do vrha pun kukuruzne kaše i naredi da se odnese ubogim đavolima, sa nekoliko kutija konzerviranog mesa i dve boce ruma.

Zatim je sa zadovoljstvom posmatrao kako se goste, što im se dотле nije dešavalо.

Odista, reklo bi se da su to brodolomnici, okupljeni na nekom splavu, posle petnaestodnevног gladovanja i straha. Toliko su jeli da su posle četvrt časa mogli da prsnу kao bomba. Radi njihovog zdravlјa, trebalo je okončati ovaj prijateljski ručak, da se učesnici ne bi pogušili.

Samo jedan od crnaca, intelligentnog i nežnog lica - koliko se moglo oceniti najmlađi među njima - pokazao je izvesnu uzdržljivost pri utoljavanju gladi. I, što se još ređe sreće, setio se da zahvali svom dobrotvoru, na šta ostali uopšte nisu ni

mislili. Prišao je Siprijenu, uzeo ga za ruku detinjastim i ljupkim pokretima, pa je zatim položio na svoju kudravu glavu.

- Kako se zoveš? zapita ga mladi inženjer, dirnut ovim dokazom blagodarnosti.

Kafr, koji je slučajno razumevaо по neku englesku reč, smesta odgovori:

- Mataki.

Njegov čestiti pogled, pun poverenja, dopade se Siprijenu. Dode na pomisao da primi u službu tog dobro građenog momka, da radi za njega u klejmu, i to je svakako bila dobra misao.

Najzad, pomisli, to radi ceo ostali svet. Za ovog jadnog Kafra svakako će biti bolje da mu ja budem gospodar, nego da padne šaka nekom Pantalačiju.

A zatim produži glasno:

- No, Mataki, ti tražiš posla, je li tako? upita.

Kafr potvrdi klimanjem glave.

- Hoćeš li da radiš kod mene? Hraniću te, daću ti potreban alat i dvadeset šilinga mesečno.

To je bila uobičajena nadnica i Siprijen je znao da ne sme više da mu ponudi, ako neće da pobuni protiv sebe ceo logor. Ali je sebi zadržao pravo da ovu mršavu nagradu nadoknadi poklonima u odeći, stvarima za kućnu upotrebu i svim onim što je za Kafra moglo da predstavlja dragocenost.

Umesto svakog odgovora, Mataki, smešeći se, pokaza dva reda belih zuba i još jednom položi sebi na glavu ruku svog zaštitnika. Ugovor je bio potpisana.

Siprijen je smesta poveo sobom svog novog slугу. Iz svog prtljaga izvadi jedne platnene pantalone, flanelsku košulju i neki stari šešir i dade ih Matakiju, koji prosto nije mogao da veruje svojim očima. Videti sebe, odmah po dolasku u logor, odeveno tako raskošno, prevazilazilo je najsmelije snove ubogog đavola. Nije znao kako da iskaže svoju zahvalnost i radost. Skakao je, plakao i smejavao se u isti mah.

- Mataki, ti mi izgledaš dobar momak, reče Siprijen. Vidim da

razumeš pomalo engleski. Umeš li da kažeš bar neku reč?

Kafr mu znakom odgovori da ne ume.

- Pa kad je tako, treba da naučiš francuski, produži Siprijen.

Ne gubeći vreme, on održa svome učeniku prvi čas, pokazujući i imenujući mu stvari za svakodnevnu upotrebu, a učenik je morao da ponovi njihova imena.

Mataki nije bio samo valjan momak, već i bistra uma, obdaren izuzetnim pamćenjem. Za manje od dva časa naučio je sto reči, koje je izgovarao prilično pravilno.

Zapanjem ovom lakoćom shvatanja, mladi inženjer reši da je iskoristi.

Mladom Kafru je trebalo sedam do osam dana odmora i dobre hrane da bi se povratio od zamornog puta i mogao da otpočne sa radom. Ovih osam dana su njegov profesor i on tako odlično upotrebili, da je Mataki koncem nedelje već bio u stanju da iskaže svoje misli na francuskom - istina sa puno grešaka, ali ipak razumljivo. Siprijen to iskoristi da sazna njegovu celu istoriju. Ona je bila sasvim obična.

Mataki nije znao čak ni ime svoje zemlje, koja se nalazila negde u planinama u pravcu gde se sunce rađa. Sve što je mogao da kaže bilo je da su živeli vrlo bedno. Tada se rešio da podje da traži sreću po ugledu na neke ratnike iz svoga plemena koji su se iselili i on je, kao i oni, došao na dijamantska polja.

Šta je želeo da zaradi? Samo jedan crveni ogrtač i deset puta deset srebrnjaka.

Kafri ne cene zlatnike. To je kod njih neiskorenljiva predrasuda, koja je potekla još od prvih Evropljana koji su trgovali s njima.

A šta će slavoljubivi Mataki da radi sa srebrnjacima?

Nabaviće sebi crveni ogrtač, pušku i barut, i zatim će se vratiti u svoj „kral”. Tamo će sebi kupiti ženu, pa će da radi za svoj račun, negovaće kravu i obrađivaće svoje kukuruzno polje. Tako bi postao značajan čovek i veliki poglavica. Ceo će mu svet zavideti na pušci i velikom imetu, pa će posle dugog niza godina umreti, poštovan od svih. Sve je to bilo veoma

jednostavno.

Siprijen se duboko zamisli, čuvši ovaj jednostavni životni program. Da li je bilo potrebno proširivati vidik ovog jadnog divljaka, ukazivati mu na veće ciljeve koje bi mogao postići svojim radom, nego što su crveni ogrtač i puška kremenjača? Ili je bilo bolje da ga ostavi u njegovom naivnom neznanju, da bi u svom „kralu”, u miru i spokojstvu proveo svoj život, kakav je želeo? Ozbiljno je bilo to pitanje, koje mladi inženjer nije smeо da rešи, ali koje je Matakij brzo presekao.

Tek što je stekao najosnovnije znanje francuskog jezika, mladi Kafra je pokazivao neverovatnu volju da nešto nauči. Bez prestanka je postavljao pitanja, htio je sve da zna, ime svakog predmeta, njegovu upotrebu, njegovo poreklo. Zatim su ga zanimali pisanje, čitanje i račun. Bio je, odista, nezajažljiv.

Siprijen se uskoro rešio. Videći toliku njegovu želju, nije se dalje kolebao. Odlučio je da svake večeri drži Matakiju po jedan čas, a ovaj je sve svoje raspoloživo vreme koristio da štogod nauči.

Dirnuta njegovom neobičnom željom za znanjem, gospodica Watkins se primila da ponavlja zadatke s mladim Kafrom. On ih je, uostalom, ponavljao ceo dan, dok je snažnim udarcima pijuka kopao po dubini klejma, ili dizao vedra sa zemljom i odabirao kamičke. Bio je tako vredan na poslu da je to zarazno delovalo i na ostale, te se posao odvijao mnogo bolje.

Po preporuci Matakija, Siprijen je primio u službu još jednog Kafra iz njegova plemena, koji se zvao Bardik, čija su vrednoća i inteligencija takođe bili znatni.

U to vreme je mladi inženjer imao sreću, koja ga dotle ne beše zadesila: našao je kamen od blizu sedam karata, koji je smesta prodao, još neuglačanog, posredniku Natanu.

Bio je to veoma dobar posao. Rudar, koji bi za svoj rad tražio samo uobičajenu nagradu, mogao bi s pravom da bude zadrvoljan. Da, bez sumnje, ali to nije bio slučaj kod Siprijena.

Kada bih svaka dva-tri meseca imao takvu sreću, govorio je sebi, da li bih i tada bio bliže cilju? Meni nije potreban jedan

dijamant od sedam karata, već hiljadu ili hiljadu i pet stotina takvih... u protivnom će izgubiti gospodicu Watkins i ona će pripasti Džonu Hiltonu, ili nekom drugom mom suparniku, koji neće biti ništa bolji!

Tog dana se Siprijen predao tužnim mislima, vraćajući se u Kopje, posle ručka, po nesnosno vrelom i prašljivom danu - po zaslepljujućoj crvenkastoj prašini koja skoro bez prestanka lebdi nad dijamantskim rudnicima.- kada odjednom užasnut ustuknu, stigavši iza jedne usamljene kolibe. Pred njegovim se očima ukaza žalostan prizor.

Jedan je čovek visio obešen o rudu volovskih kola, postavljenih uza zid kolibe. Nepomično, ispruženih nogu, telo se spušтало kao kakav visak, pod uglom od devedeset stepeni prema rudi, obasjano bleštavom svetlošću.

Bilo je jezivo.

U prvi mah preneražen, Siprijen se sažali iz dna duše, kada vide da je to Kinez Li, obešen za vrat svojim perčinom, viseći tako između neba i zemlje.

Mladi inženjer je odmah znao šta treba da uradi. U roku od pola minuta se popeo na vrh rude, uhvatio telo pod pazuhe, podigao ga da bi prekinuo gušenje, a zatim je svojim nožem presekao perčin. Izvršivši sve ovo, oprezno je sišao i spustio svoj teret u senku kolibe.

Bilo je krajnje vreme. Li se još nije bio ohladio. Njegovo srce je kucalo jedva čujno, ali je ipak kucalo. On ubrzo otvorio oči i, što je bilo neobično, izgleda da je došao svesti čim je ugledao svetlost dana. Po ravnodušnom licu jadnika nisu se ocrtavali, posle strahote koju je preživeo, ni užas, ni iznenadenje. Reklo bi se da se probudio iz običnog sna.

Siprijen mu dade da proguta nekoliko kapi vode pomešane sa sirćetom, koju je imao u svojoj čuturici.

- Možete li da govorite? nesvesno upita, zaboravljujući da Li ne može da ga razume.

Ovaj mu međutim potvrди glavom.

- Ko vas je tako obesio?

- Ja sam, odgovori Kinez, kao da u tome nije bilo ničeg neobičnog, niti čega za osudu.

- Vi? Nesrećniče, hteli ste da izvršite samoubistvo! A zašto?

- Liju je bilo odviše toplo!... Liju je bilo dosadno... odgovori Kinez.

Odmah zatim zažmuri, kao da je hteo da izbegne dalja pitanja.

Tog trenutka Siprijen primeti neobičnu okolnost da se razgovor vodi na francuskom.

- Govorite li i engleski? produži on.

- Da, odgovori Li, podigavši trepavice.

Reklo bi se da pored svog malog zatubastog nosa ima dve male kose rupice.

Siprijenu se učini da u njegovom pogledu nazire nešto malo od onog podsmeha, što ga je iznenadio za vreme puta od Kapa do Kimberleja.

- Vaši razlozi su besmisleni, reče mu strogoo. Čovek se ne ubija zato što mu je vrućina!... Recite mi ozbiljno... Kladio bih se da se tu opet radi o nekoj podvali Pantalačija?

Kinez obori glavu.

- Hteo je da mi odseče perčin, reče, spustivši glas, i siguran sam da bi za dan-dva uspeo da to uradi.

Istog trenutka Li primeti svoj čuveni perčin u Siprijenovoj ruci i vide da ga je zadesila nesreća od koje je najviše strepeo.

- Oh, gospodine!... Šta!... Vi... vi ste mi ga odsekli, uzviknu očajno.

- Morao sam da bih vas skinuo, prijatelju moj, odgovori Siprijen. Ali, do đavola, ni za dlaku nećete vredeti manje u ovooj zemlji - umirite se!

Kinez je izgledao toliko očajan zbog ovog odsecanja da ga Siprijen, bojeći se da ne izvrši nov pokušaj samoubistva, povede sobom u svoju kolibu.

Li je poslušno pošao s njim, seo za sto sa svojim spasiocem i obećao mu da neće obnoviti svoj pokušaj, a zatim, pored šolje vrelog čaja, dade i izvesna objašnjenja o svom dosadašnjem

životu.

Li se rodio u Kantonu, a vaspitan je u nekom engleskom preduzeću za trgovce. Zatim je pošao na Cejlon, odande u Auetraliju i najzad u Afiku. Nigde mu se sreća nije nasmešila. Perionica u rudarskom kraju nije išla ništa bolje od dvadeset drugih zanata u kojima se okušao. Ali najgori mu je neprijatelj bio Pantalači. Ovaj čovek ga je dovodio do očajanja i da nije bilo njega možda bi se zadovoljio oskudnim životom u Griču zemlji. Da bi izbegao njegove progone i mučenja, hteo je da okonča svoj život.

Siprijen uteši jadnog mladića i obeća mu da će ga štititi od Napolitanca, dade mu na pranje sve rublje koje je mogao da nađe i posla ga kući ne samo utešenog, već i izlečenog u pogledu sujeverja zbog njegovog perčina.

A znate li kako je mladom inženjeru ovo uspelo? Jednostavno ali veoma ozbiljno izjavio je da uže obešenog donosi sreću i da je sada sa perčinom u džepu došao kraj svim njegovim poslovnim nedaćama.

- U svakom slučaju, Pantalači neće moći više da ga odseče.

Ovo zaista kinesko obrazloženje okonča razgovor.

VII

ODRONJAVANJE ZEMLJE

Prošlo je već pedeset dana kako Siprijen nije našao nijedan jedini dijamant u svom rudniku. Sve mu je odvratniji postajao rudarski zanat, koji mu se učini kao posao za budale, kad čovek nema novaca da kupi prvoklasni klejm i dvanaestak Kafra, sposobnih za rad.

Jednog jutra, pošto je Matakija i Bardika poslao u rudnik sa Tomasom Stilom, Siprijen osta sam pod šatorom. Hteo je da odgovori na pismo svog prijatelja Faramona Bartea, koji mu se javio preko nekog trgovca slonovom kosti, koji je putovao za Kap.

Faramon Barte je bio oduševljen svojim životom koji je provodio u lovnu i pustolovinama. Ubio je već tri lava, šeenaest slonova, sedam tigrova i bezbroj žirafa i antilopa, ne računajući manju divljač.

„Poput istorijskih osvajača, pisao je, vodim rat za ratom. Ne samo što sam prihodom od lova uspeo da izdržavam čitavu malu ekspediciju koja putuje sa mnom, već da sam hteo mogao sam da ostvarim znatnu dobit prodajom krvna i slonove kosti,

ili razmenom robe sa plemenom Kafra, među kojima živim.”

Završio je pismo ovim rečima:

„Ne bi li htio da pođeš sa mnom da obidemo obalu Limpopa? Biću tamo krajem idućeg meseca i nameravam da se spustim do zaliva Delagoa, da bih se morem vratio u Durban, pošto sam se obavezao da moje Basute ovamo dovedem. Napusti, dakle, za nekoliko nedelja tvoju strašnu Griku zemlju i dođi da se sastanemo...”

Siprijen je baš uzeo da ponovo pročita ovo pismo, kada se prolomi strašan tresak, praćen užasnom bukom po čitavom logoru, te se žurno diže i izlete van šatora.

Gomila rudara u najvećem neredu i uzbudjenju trčala je prema rudniku.

- Odronjavanje zemlje! čuše se uzvici sa svih strana.

Noć je, odista, bila sveža, skoro ledena, dok se jučerašnji dan mogao ubrojiti u najvrelije za koje se znalo već duže vremena. Obično je usled naglih promena temperature i skupljanja koja su zbog toga nastupala u masi otkrivene i razrivenе zemlje, dolazilo do ovakvih nesreća.

Siprijen žurno pođe prema Kopjeu.

Stigavši tamo, jednim pogledom vide šta se dogodilo. Ogroman komad zemlje, visok najmanje šest metara, a dugačak dvesta, rascepio se uzduž, stvorivši pukotinu koja je bila slična nekom prolonu u srušenom bedemu. Odronilo se nekoliko hiljada kvintala¹⁷ šljunka, sručilo se u klejmove i napunilo ih peskom, zemljom i kamenjem. Sve što se tog trenutka nalazilo na vrhu, ljudi, volovi i kola, odjednom se survalo u provaliju što se pod njima otvorila.

Srećom, veći deo radnika još nije bio sišao u niže delove rudnika, gde bi polovina logora bila zatrpana ruševinama.

Siprijen prvo pomisli na svog ortaka Tomasa Stila. Na svoju radost, ubrzo ga primeti među ljudima koji su na rubu pukotine pokušavali da ocene veličinu katastrofe. Smesta

---

¹⁷ Kvintal – 100 kilograma.

potrča k njemu i stade da ga ispituje.

- Da, imali smo sreću da se izvučemo, reče Lankenšajrac.

- A Mataki? upita Siprijen.

- On je jadnik tamo dole, odgovori Tomas Stil, pokazavši na ruševine koje su bile zatrpane njihovu zajedničku svojinu. Tek što sam mu rekao da siđe i čekao da napuni i digne prvo vedro, kad je došlo do odronjavanja zemlje.

- Ali mi ne možemo da ga ostavimo tako i da ništa ne pokušamo da ga spasemo! uzviknu Siprijen. Možda je još živ.

Tomas Stil odmahnu glavom.

- Nije verovatno da je živ ispod petnaest ili dvadeset tona zemlje, odgovori. Uostalom, trebilo bi najmanje deset ljudi da radi dva do tri dana da očiste rudnik.

- Bez obzira! odgovori mladi inženjer odlučno. Ne bih želeo da se kaže da smo jedno ljudsko biće ostavili zatrpano u tom grobu, a da nismo pokušali da ga izvučemo.

A zatim, obrativši se jednom Kafru preko Bardika koji se tu našao, objavi da će platiti visoku nadnicu od pet šilinga dnevno svima onima koji budu hteli da rade kod njega na raščišćavanju njegovog klejma.

Tridesetak crnaca se odmah ponudi i, ne gubeći časa, odmah se dadoše na posao. Bilo je dovoljno pijuka, lopata i budaka; vedra, kablovi, kao i dvokolice za pesak, behu spremni. Veliki broj rudara među belcima ponudiše dobrovoljno svoje usluge, kada su čuli da se radi o iskopavanju nekog ubogog crnog đavola, koga je odronjavanje zemlje zatrpano. Tomas Stil, ponesen Siprijenovim poletom, takođe se pokazao veoma zauzimljivim pri upravljanju ovim radom za spasavanje.

Oko podne su već izvadili nekoliko tona peska i kamenja koji su se bili sručili u klejm.

Oko tri časa Bardik kriknu promuklim glasom: pod pijukom je spazio crnu nogu, kako viri iz zemlje.

Udvostručiše napore i nekoliko minuta kasnije otkriše čitavo telo Matakija. Nesrećni crnac ležao je na leđima nepomičan, na izgled mrtav. Nekim čudnim slučajem jedno od kožnih vedara

kojima se služio pri radu, palo mu je na lice, pokrivši ga kao kakva maska.

Siprijen ovo odmah primeti i to ga navede na misao da bi se nesrećnik možda mogao povratiti u život. U stvari, postojala je neznatna nada, jer srce više nije kucalo, koža mu je bila hladna, ruke zgrčene u ropcu, a lice - olovno bledo kao što biva kod crnaca - bilo je strahovito izobličeno usled gušenja.

Siprijen nije klonuo. Naredio je da se Mataki prenese u kolibu Tomasa Stila, koja je bila najbliže. Položiše ga na sto, koji je obično služio za odabiranje šljunka, te sistematski počeše da ga trljaju i pokreću grudni koš, da bi izazvali neku vrstu veštačkog disanja, što se obično primenjuje kod vraćanja davljenika u život. Siprijen je znao da se ovaj način primenjuje kod svih vrsta gušenja, pa i u ovom slučaju nije moglo da se učini ništa drugo, jer nije bilo ni rane, ni preloma, niti ma kakvog drugog poremećaja.

- Pogledajte, gospodine Mere, on još uvek stiska u ruci grumen zemlje, primeti Tomas Stil, koji se trudio da što snažnije trlja to krupno crno telo.

Svojski je zapeo valjani sin Lenkešajra! Da je imao da izglača kakvu osovinu parne mašine od hiljadu dve stotine konjskih snaga, ne bi mogao da snažnije upotrebi svoje pesnice.

Njegovi napori ubrzo dadoše znatan rezultat. Mrtvačka ukočenost mladog Kafra popuštala je malo po malo. Takođe se izmenila i temperatura kože. Siprijenu, koji je budno pratio i najmanji znak života, osluškujući srce, učini se da pod rukom oseća jedva primetni trzaj, što je bio dobar znak.

Uskoro ti znaci postadoše primetniji. Puls poče da mu radi, grudi mu se usled slabog disanja jedva nadimahu, a zatim malo jači uzdah pokaza da mu se život vraća.

Odjednom se krupni crni kostur zatrese od glave do pete: to je Mataki posle potpune ukočenosti dva puta kinuo. On otvorи oči, stade da diše i osvesti se.

- Ura! Ura! Izvukao se drugar! uzviknu Tomas Stil, koji se kupao u sopstvenom znoju i prestade sa trljanjem. Ama

pogledajte, gospodine Mere, on još uvek ne ispušta onu grudvu zemlje, što je drži u svojim zgrčenim prstima.

Mladi inženjer je imao preča posla, nego da zastane i pogleda ovu sitnicu. Dade bolesniku da proguta kašičicu ruma i podiže ga da bi mu olakšao disanje. Najzad, videvši da se sasvim povratio, umota ga u čebe i uz pomoć trojice-četvorice ljudi koji su dobrovoljno pristali da mu pomognu, ponese ga svojoj kući, na Watkinsovu farmu.

Tu smestiše jadnog Kafra u Siprijenov krevet. Bardik mu dade šolju vrelog čaja. Posle četvrt časa Mataki zaspa mirnim snom: bio je spasan.

Siprijen u duši oseti onu, ničim neuporedivu radost, koju čovek oseća kada mu uspe da neko ljudsko biće istrgne iz kandži smrti. Dok su Tomas Stil i njegovi pomoćnici, veoma uzbudeni posle tolikih načina lečenja, otišli u obližnju kantinu da proslave svoj uspeh, zalivajući ga obilno pivom, Siprijen, koji je htio da ostane pored Matakija, uze knjigu, povremeno prekidajući čitanje da bi pogledao uspavanog bolesnika, kao što bi otac učinio sa svojim nejakim sinom.

Za ovih šest nedelja kako je Mataki stupio u njegovu službu, Siprijen je uvek bio njime zadovoljan, čak i zadivljen. Njegova inteligencija, pitomost i prilježnost za rad behu neuporedivi. Bio je hrabar, dobar, uslužan, neobično blagog i veselog karaktera. Nikakav posao nije odbijao, nijedna teškoća nije bila iznad njegove snage. Slobodno bi se moglo reći da ne postoji visok položaj koji jedan Francuz, obdaren sličnim sposobnostima, ne bi mogao da postigne. A kolike su se dragocene osobine skrivale pod crnom kožom i kudravom glavom jednostavnog Kafra!

Pa ipak je Mataki imao jednu manu - veoma ozbiljnu manu - koja je svakako poticala od njegovog prvobitnog vaspitanja i navika koje je stekao u svom kralu. Treba li da to kažemo? Mataki je bio sklon krađi, ali takoreći nesvesno. Kada bi video neki predmet koji mu se svidi, smatrao je za sasvim prirodno da ga i uzme.

Uzalud ga je njegov gospodar, uplašen ovom njegovom sklonošću, najstrože prekorevao. Uzalud mu je pretio da će ga otpustiti ako ga još jednom uhvati na delu. Mataki je obećavao da se to neće ponoviti, plakao je, molio da mu oprosti i odmah sutradan, čim bi mu se ukazala prilika, uradio bi isto.

Stvari koje je kralj obično nisu bile od veće vrednosti. Polakomio bi se naročito na neke beznačajne sitnice: neki nož, kravatu, držalju za olovku ili sličnu malenkost. Ali je Siprijen i pored toga bio bolno dirnut ovom manom inače tako privlačnog karaktera.

Pričekajmo! Nadajmo se! govorio je u sebi. Možda će mi uspeti da ga nateram da shvati kako je ružno da krade.

Posmatrajući ga kako spava, Siprijen je razmišljao o svim ovim čudnim protivrečnostima, što su imale svoj koren u prošlosti, koju je Mataki proveo među divljacima svoga plemena.

Kad se počelo smrkavati, mladi se Kafr probudi, svež i raspoložen kao da mu disanje nije bilo skoro potpuno prestalo u toku dva-tri časa. Sada je mogao da ispriča šta se dogodilo.

Vedro, koje mu je slučajno pokrilo lice, i duge lestve što su se bile isprečile iznad njega, u prvi mah su ga štitili od mehaničkog dejstva survavanja zemlje, a zatim su ga prilično dugo čuvali da se potpuno ne uguši, jer su mu u tom podzemnom zatvoru ostavili ipak izvesnu malu količinu vazduha. Pošto je bio potpuno svestan te srećne okolnosti, učinio je sve da je iskoristi, dišući samo u dugim razmacima. Ali, malo-pomalo, vazduh se kvario. Mataki je postepeno osećao kako gubi svest. Najzad, pade u neku vrstu teškog sna punog košmara, iz koga se na mahove trzao da bi učinio poslednji pokušaj da dođe do vazduha. Najzad je potpuno izgubio svest. Nije više bio svestan ničega što se događa, bio je mrtav... jer se zbilja vratio iz mrtvih.

Siprijen ga pusti da malo priča, dade mu da piye i da jede pa ga natera, i pored njegovog protivljenja, da noć provede u krevetu na kome je ležao. Naposletku, pošto je bio siguran da

je svaka opasnost minula, on ga ostavi samog i ode da učini svoju uobičajenu posetu gospodjici Vatkins.

Mladi inženjer oseti potrebu da Alisi ispriča sve utiske dana, da joj kaže koliku odvratnost oseća prema rudniku - odvratnost koju je današnja strašna nesreća još uvećala. Zgadilo mu se pri pomisli da i dalje treba da izlaže opasnosti život Matakija za ljubav veoma nesigurnog srećnog slučaja da stekne nekoliko loših dijamanata.

Kada bih sam radio ovaj posao! pomisli. Ali da za bednu nadnicu teram tog nesrećnog crnca, koji mi ništa ne duguje, to je upravo odvratno.

On ispriča mladoj devojci sve što se bunilo u njemu. Govorio joj je i o pismu koje je primio od Faramona Bartea. Odista, zar ne bi bilo bolje da posluša savet svoga prijatelja? Šta bi izgubio da podje na obale Limpopa i da okuša sreću u lovnu? Zar ne bi to svakako bilo otmenije, nego da rije zemlju, kao kakva tvrdica, ili da tera nekoliko ubogih đavola da to za njega rade?

- Šta vi o tome mislite, gospodice Vatkins, vi, koja raspolažete sa toliko istančane mudrosti i osećanjem za stvarnost? Posavetujte me! To mi je neophodno potrebno. Izgubio sam moralnu ravnotežu. Potrebna mi je prijateljska ruka da bih je povratio.

Govorio je veoma iskreno, nalazeći u tome neobjašnjivo zadovoljstvo, on, koji je obično bio tako povučen u sebe, izložio je ovoj blagoj i ljupkoj poverenici sve svoje brige i kolebanja.

Ovaj se razgovor, od pre nekoliko minuta, vodio na francuskom, što je ovom prizoru davalо neku intimnost, iako Džon Vatkins, koji je pre kratkog vremena zadremao pored svoje treće lule, nikada nije obraćao pažnju šta dvoje mlađih govore na engleskom, ili bilo kom drugom jeziku.

Alisa je slušala Siprijena sa dubokom naklonošću.

- Sve ovo što ste mi rekli, odgovori ona, odavno sam i ja mislila, gospodine Mere. Teško mi je da shvatim kako je jedan inženjer, naučnik kao što ste vi, mogao laka srca da prihvati da vodi ovakav život! Zar to nije zločin protiv vas samog, protiv

vaše savesti? Svoje dragoceno vreme traćite na fizički rad koji bi običan Kafr ili Hotentot uradili bolje od vas. Ne valja vam to, uveravam vas.

Dovoljno bi bilo da Siprijen kaže samo jednu reč, da objasni mladoj devojci zagonetku koja ju je toliko iznenadila i dirnula. A ko zna nije li ona pomalo i preterivala u svom negodovanju, da bi ga na taj način nateralala da joj prizna sve? Ali se on zakleo da to priznanje zadrži za sebe i prezreo bi sebe da ga je izgovorio; zato su mu usta čutala.

Gospodica Watkins produži, rekavši:

- Ako vam je toliko stalo da nađete dijamante, gospodine Mere, zašto ih bolje ne potražite tamo gde biste odista imali izgleda da ih nađete - u sudu za topljenje metala? Kako! Pa vi ste hemičar, znate bolje od svakog drugog šta je u stvari to bedno kamenje, kome se pripisuje tolika vrednost, a vi ga tražite pomoću tako nezahvalnog i mehaničkog rada? Što se mene tiče, vraćam se na svoju misao: da sam na vašem mestu, pre bih pokušala da veštački stvorim dijamante, nego da ih tražim gotove.

Alisa je govorila sa takvim oduševljenjem, sa takvom verom u nauku i u samog Siprijena da se mladićeva duša osvežila kao posle kupanja u rosi.

Na nesreću se Džon Watkins baš u taj mah ote dremežu i zapita šta je novo u Vandergart-Kopjeu. Morali su da se vrate engleskom jeziku i da prestanu sa svojim razgovorom. Čar je bila prekinuta.

Ali je seme bilo bačeno u plodno tle i trebalo je da proklijia. Kada se vratio svojoj kući, mladi inženjer je razmišljao o uzbudljivim rečima, tako tačnim, što ih je čuo od gospodice Watkins. Sve što je u njima bilo maglovito iščeze pred njegovim očima i ostade samo ono što je u njima bilo plemenito, puno poverenja i odista nežno.

A zašto da ne, naposletku? pomisli. Veštačko stvaranje dijamanata, koje je još pre jednog veka moglo da bude samo utopija, danas je u neku ruku stvarnost. U Parizu gospoda

Fremi i Pejl stvorili su rubin, smaragd i safir, koji su samo kristali čiste gline, u raznim bojama. Mak-Tir iz Glazgova i J. Balantin Hanej iz istog grada uspeli su da stvore 1880. godine kristale ugljenika, koji su imali sva svojstva dijamanta i čija je jedina mana što su bili užasno skupi, mnogo skuplji od prirodnih dijamantanata iz Brazilije, Indije ili Grika zemlje - pa prema tome nisu mogli da dođu u obzir za trgovačke svrhe. Ali kada se došlo do naučnog rešenja problema, svakako nije daleko ni njegovo industrijsko rešenje. Zašto čovek ne bi tražio?... Svi naučnici koji su se dosad bavili tim problemom, bili su teoretičari, ljudi radnih kabinetata i laboratorijskih. Oni nisu proučavali dijamant na licu mesta, na njegovoj rodnoj grudi, takoreći u kolevci. Ali ja mogu da koristim njihove radevine i njihovo iskustvo kao i svoje. Ja sam vadio dijamante sopstvenim rukama. Ispitivao sam i proučavao u svim pravcima zemljiste na kome se nalaze. Ako treba da neko uspe, da sa malo sreće prebrodi poslednje prepreke, to sam ja! Mora biti da sam to ja!

Evo šta je Siprijen ponavljao u sebi i o čemu je razmišljao već deo noći.

Uskoro se rešio. Već sutradan ujutro on izvesti Tomasa Stila da - bar privremeno - ne misli sam, pa ni pomoću drugih, da radi u svom klejmu. Dogovori se sa njima da, ukoliko želi, može da se osloboди svake obaveze prema njemu, a zatim se zatvoriti u svoju laboratoriju da razmišlja o novim planovima.

VIII

VELIKI OPIT

U toku sjajnih istraživanja u vezi rastvaranja čvrstih tela u gasu - istraživanjima koja su cele prošle godine zauzela Siprijena - on je primetio da izvesni sastojci kremenaste i glinaste zemlje, koje voda nije rastvarala, mogu da se rastope pod visokim pritiskom vodene pare, uz visoku temperaturu.

Zato je rešio da prvo ispita ne bi li mogao da nađe kakvo gasovito sredstvo za rastvaranje ugljenika, da bi zatim postigao kristalizovanje istog.

Ali su svi pokušaji u tom pravcu ostali bezuspešni i posle nekoliko nedelja provedenih u uzaludnim opitima, morao je da izmeni način vodenja bitke.

Bitka je pravi izraz, jer kao što će se videti, i top će odigrati neku ulogu.

Razne sličnosti navele su mladog inženjera na misao da bi se dijamanti u Kopjeima mogli obrazovati na isti način kao i sumpor u sumporovitim jamama. A zna se da je sumpor rezultat poluoksidacije sumporovitog vodonika; pošto se jedan deo pretvori u sumpornu kiselinu, ostatak se naslaže u vidu kristala po stranama sumporovite jame.

Ko zna, pomisli Siprijen, možda su nalazišta dijamanata jame ugljenika? Pošto tu neminovno pristiže mešavina vodonika i kiseonika sa vodama i naslagama raznih nanosa, u vidu barskih gasova, zašto onda oksidisanje vodonika uz delimično oksidisanje kiseonika, ne bi dovelo do kristalizacije viška ugljenika?

Za hemičara nije bio dalek put od ove ideje pa do pokušaja da se na nekom telu ispita slična, ali veštački izazvana reakcija teorijske funkcije vodonika.

Pre svega, trebalo je izmisliti uređaj za opite, koji bi što je moguće više odgovarao pretpostavljenim uslovima stvaranja prirodnog dijamanta. Osim toga, ovaj uređaj je morao da bude jednostavan. Sve što je veliko u prirodi ili u umetnosti nosi obeležje jednostavnosti. Ima li čega manje složenog nego što su najlepša otkrića koje je čovečanstvo postiglo - zakon gravitacije, kompas, štampana slova, parne mašine, električni telegraf?

Siprijen se iz dubine rudnika snabdeo zemljom, čije je osobine smatrao veoma pogodnim za ovaj opit. Zatim je od te zemlje napravio gust malter, kojim obloži unutrašnjost čelične cevi, duge pola metra, čiji su zidovi bili debeli pet santimetara, a prečnik joj je iznosio osam santimetara.

Tu je cev, što je poticala od nekog starog neupotrebljivog topa, kupio u Kimberleju od čete dobrovoljaca, čiji se zadatak završio pohodom na neko obližnje crnačko pleme. Cev toga topa, istesterisana kako treba u radionici Jakobusa Vandergarta, poslužila mu je kao oruđe, odnosno kao sud sa dovoljno otporne snage da izdrži ogromni unutarnji pritisak.

Pošto je u tu cev, prethodno je zapušivši na jednom njenom kraju, stavio otpatke bakarnih delova i oko dva litra vode, Siprijen ju je napunio „barskim gasom”. Zatim je brižljivo zatvorio i na oba kraja zavrtnjima pričvrstio metalne zatvarače, dovoljno jake da izdrže svaki pritisak.

Uređaj je tada bio gotov. Trebalo ga je samo izložiti velikoj topotli.

Stavio ga je u peć sa ogledalima za odbijanje svetlosti. U peći se vatra morala danonoćno održavati da bi stalno bila usijana, i to je trebalo da traje dve nedelje.

Cev i peć su prvo bili obloženi debelim slojem zemlje, otporne prema topotli, čiji je zadatak bio da zadrži što je moguće veću količinu topote i da se veoma sporo hlađi u datom trenutku.

Sve skupa ličilo je na ogromnu košnicu za pčele ili na kolibu Eskima.

Mataki je sada već bio u stanju da čini izvesne usluge svome gospodaru. Sa najvećom pažnjom je pratilo sve pripreme za opit i kada je saznao da se radi o veštačkom stvaranju dijamantata, još je predanije pomagao da bi poduhvat uspeo. Ubrzo je naučio da održava vatru, tako da mu se ovaj posao mogao poveriti.

Teško je, uostalom, zamisliti koliko su ove jednostavne pripreme bile dugotrajne i teško ostvarljive. U Parizu, u nekom velikom laboratoriju, moglo bi se pristupiti opitu već dva časa po začetku ideje, a Siprijenu je u ovoj divljoj zemlji trebalo tri nedelje da nepotpuno ostvari svoju zamisao. Još su mu i okolnosti neobično išle na ruku, pošto je u pravi čas našao ne samo pomenuti top, već i potreban ugalj. Ogrev je bio veoma redak u Kimberleju i da bi nabavio jednu tonu morao je istovremeno da se obrati trojici trgovaca.

Najzad je savladao sve prepreke i kada se vatra prvi put upalila, Mataki se starao da se ona više ne ugasi.

Valja da napomenemo da je mladi Kafr bio veoma gord na svoju novu dužnost. Verovatno vatra nije bila novina za njega i besumnje je u svome plemenu pomagao pri spravljanju kuhinjskih proizvoda, za koje su manje-više upotrebljavali vatru.

Otkako je Mataki bio u njegovoј službi, Siprijen je već nekoliko puta imao priliku da se uveri da među ostalim pripadnicima svoga plemena on uživa glas pravog čarobnjaka. Doduše, celokupno njegovo mađioničarsko znanje svelo se na poznavanje nekoliko osnovnih tajni hirurgije i dve-tri

opsenarske veštine, koje je nasledio od svoga oca. Ali su njemu dolazili pravi i uobraženi bolesnici, dolazili su mu zbog tumačenja snova i rešavanja njihovih razmirica. Matakij, koji nikada nije dolazio u nepriliku, umeo je za sve da nađe leka, da pretskaže neke stvari i da izrekne mudru presudu. Njegovi lekovi su katkada bili veoma čudni, a presude budalaste, ali su njegovi sаплеменици bili zadovoljni. A to je bilo najglavnije!

Valja dodati, da su retorte i boćice, kojima je sada bio okružen u laboratoriji mladog inženjera, a i da ne govorimo o tajanstvenim opitima u kojima je sada mogao da učestvuje, mnogo doprineli da se još poveća njegov ugled.

Siprijen nije mogao da se uzdrži a da se katkada ne nasmeši, videći svečani izraz lica koji bi valjani momak poprimio obavljajući svoju skromnu delatnost kao ložač i pomagač, dok bi obnavljaо ugalj u peći ili džaraо žar i brisao prašinu sa niza epruveta ili sudova za topljenje metala. Pa ipak, bilo je nečeg dirljivog u njegovoj ozbiljnosti: to je bio naivan izraz poštovanja što je nauka ulivala toj neotesanoj, ali inteligentnoj prirodi, željnoj znanja.

Sem toga Matakij je imao i časove nestašluka i živahnosti, naročito kada bi se nalazio u društvu Lija. Njih je vezivalo prisno prijateljstvo, koje se rodilo tokom čestih poseta Kinezu Vatkinsovoj farmi, iako su bili tako različitog porekla. Obojica su prilično govorili francuski, obojicu je Siprijen spasao očigledne smrti i oni su mu bili veoma blagodarni. Sasvim je prirodno što su jedan prema drugom osećali iskrenu naklonost i što se ta naklonost ubrzo pretvorila u duboku privrženost.

Li i Matakij su između sebe dali mladom inženjeru dirljivo i jednostavno ime, koje je tačno izražavalo prirodu osećanja što su ga prema njemu osećali. Zvali su ga „mali otac”, govoreći o njemu uvek rečima divljenja i najtoplije odanosti.

Ta odanost izražavala se od strane Lija u najbrižljivijoj pažnji koju je ulagao u pranje i glaćanje Siprijenovog rublja, a od strane Matakija u skoro pobožnom staranju da tačno obavlja sve naređenja svoga gospodara.

Ali bi katkada oba druga pomalo preterivali u revnosti da zadovolje „malog oca”. Događalo se, na primer, da je Siprijen nalazio na evojoj trpezi - hranio se sada kod kuće - voće ili poslastice koje nije poručio i čije mu je poreklo bilo nepoznato, jer ih nije bilo u računima snabdevača. Ili su se na njegovim košuljama koje je nosio, po povratku iz perionice, nalazila zlatna dugmad, za koja nije znao odakle su. Zatim, s vremena na vreme, kućni nameštaj bi se na tajanstveni način obogatio nekim ukusnim i udobnim sedištem, vezenim jastučićem, panterskom kožom ili nekim ukrasom od vrednosti.

Kada bi Siprijen o tome postavljao pitanje bilo Liju bilo Matakiju, dobijao bi samo neodređene odgovore:

- Ne znam!.. Nisam ja... To me se ne tiče ...

Siprijen bi se pomirio s ovim znacima predusretljivosti, ali mu je bilo neprijatno, jer je pomicao da njihov izvor nije sasvim čist. Da li ih ovi pokloni nisu stajali samo napora da ih uzmu? Međutim, ništa nije potvrđivalo njegove pretpostavke i sva veoma brižna ispitivanja u pogledu ovih čudnih nabavki ostala su bez rezultata.

A Mataki i Li su iza njegovih leđa izmenjivali neke kabalističke značke, čije je tumačenje očigledno bilo:

- Eh, mali otac! Ne zna on...

Pre svega, mnogo su ozbiljnije brige morile Siprijenov duh. Izgledalo je da je Džon Watkins rešio da uda Alisu i radi toga je od pre izvesnog vremena napravio od svog doma pravu izložbu kandidata. Nije samo Džems Hilton tamo bio stalno svake večeri, već i drugi neoženjeni rudari, čiji je uspeh u iskorišćavanju rudnika, po farmerovom mišljenju, bio neophodan uslov za zeta o kakvom je sanjao. On bi ih pozivao u kuću, zadržavao na večeri i najzad ih ponudio svojoj kćer na biranje.

Nemac Fridel i Napolitanac Pantalači takođe su bili u tom društvu. Obojica su se ubrajali među najsrećnije rudare u logoru Vandergart. Poštovanje, koje je svuda vezano za uspeh, pratilo ih je i u Kopjeu i na farmi. Fridel je bio razmetljiviji i

oštřiji no ikada ranije, otkada su njegovu dogmatičnost poduprli nekoliko hiljada livri sterlinga. A Anibal Pantalači se sada pretvorio u pravog kolonijalnog kicoša, sav se sijao od zlatnih lanaca, prstenja i dijamantskih igala; sada je nosio odela od belog platna, tako da mu je koža izgledala još žuća i zemljastija.

Ali svojim šalama, napolitanskim pesmicama i svojim polaganjem prava na duhovitost, ova smešna ličnost uzalud je pokušavala da zabavlja Alisu. Ona je prema njemu ispoljavala osobito preziranje jer je izgleda prozrela razloge koji su ga dovodili na farmu. Nikada ga nije slušala dobre volje i nikada se nije smejala njegovim kreveljenjima i smešnom držanju. Iako nije poznavala moralnu rugobu, te nije mogla ni da posumnja u žalosno naličje njegovog brbljanja, ona je videla u njemu samo prostaka, prolaznika, ništa manje dosadnog od ostalih. Siprijenu je to bilo očigledno, jer bi svirepo patio da je video neki živ razgovor između stvora koga je prezirao i one koju je postavljao tako visoko u svom poštovanju i nežnosti.

Ali bi utoliko više patio, što mu ponos nije dozvoljavao da to pokaže, smatrajući poniženjem da pokuša da unizi u očima gospodice Vatkins makar i tako nedostojnjog suparnika. Uostalom, sa kakvim pravom? Na čemu bi osnivao svoje zamerke? O Anibalu Pantalačiju nije ništa znao i samo ga je nagonska odvratnost navodila da u sebi ima tako nepovoljno mišljenje o njemu. Da pokuša da ga prikaže u najgorim bojama, bilo bi samo smešno. To je Siprijenu bilo jasno, pa bi bio očajan da je Alisa poklanjala izvesnu pažnju takvom čoveku.

On se svom žestinom i upornošću dao na posao, kome se posvetio i dan i noć. Nije se radilo samo o stvaranju veštačkog dijamanta, već je pripremao još deset, pa i dvadeset drugih ogleda, čim završi sa prvim pokušajem. Nije se zadovoljavao samo teoretskim zaključcima i formulama, kojima je satima ispunjavao svoje sveske za pribeleške. Svaki čas je trčao do Kopjea i odande donosio nove primerke stena i zemlje,

započinjao iznova već sto puta izvršene analize i to tako strogo i tačno, da nije mogla da se potkrade nikakva greška. Što je opaenost da izgubi gospodjicu Watkins bivala veća, to je čvršće bio rešen da, ne štedeći ništa, pobedi.

A u osnovi toliko je sumnjaо u sebe, da ništa nije htio da kaže mlađoj devojci o opitu koji je bio u toku. Gospođica Watkins je znala samo toliko, da se prema njenom savetu vratio hemiji i ona je zbog toga bila veoma srećna.

IX

JEDNO IZNENAĐENJE

Bio je to veliki dan kada je opit trebalo da konačno bude izведен.

Već dve nedelje kako se vatra nije održavala - pa je aparat mogao postepeno da se hlađi. Smatrajući da je kristalizovanje ugljenika već izvršeno, ukoliko je ono moguće pod takvim okolnostima, Siprijen se rešio da skine sloj zemlje što je obavijala peć.

Ovaj se omotač morao razbijati snažnim udarcima pijuka, jer se stvrdlo kao cigla u ciglarskoj peći. Ali je najzad popustio pod naporima Matakija i uskoro se ukaza gornja površina peći - koju nazivaju kapak - a zatim i cela peć.

Srce mladog inženjera kucalo je sto dvadeset puta u minutu u trenutku kada je mladi Kafr, uz pomoć Lia i Bardika podigao kapak.

Siprijen nije verovao da je opit uspeo jer je bio od onih koji uvek sumnjaju u sebe. Ali, najzad, sve je bilo mogućno. A kakva radost kad bi tako bilo! Zar se nisu u tom crnom valjku, koji se pojavio pred njegovim očima posle tolikih nedelja iščekivanja, nalazila njegova sreća, slava i bogatstvo?!

Oh, nesreće! Top je napukao.

Da! Pod ogromnim pritiskom vodene pare i barskog gasa, pri takoj visokoj temperaturi, čak ni čelik nije mogao da pruži otpor. Iako je cev bila debela pet santimetara, ona je prsla kao obična epruveta. Na jednoj strani, oko sredine, nalazila se pukotina, slična razjapljenim ustima, pocrnela i iskrivljena pod dejstvom plamena, koja kao da se zlobno smejava u lice unezverenog naučnika.

Kakva nesreća! Toliko napora da bi se došlo do negativnog rezultata. Odista, Siprijen bi se osećao manje poniženim da je njegov aparat mogao da odoli vatri. Razume se, bio je spreman na razočarenje, nadao se da cev nađe praznu, bez ugljenikovih kristala. Ali, recimo otvoreno, ložiti, rashladiti, u toku mesec dana maziti ovu staru čeličnu cev, koju sada može da baci u staro gvožđe, zar nije bilo vrhunac zle sreće! Rado bi udarcem noge preturio valjak, da nije bio odviše težak za tako bezobziran postupak.

Siprijen se spremao da ga ostavi u peći i hteo je, onako tužan, da ode i da Alisi javi žalosni rezultat, kada ga radoznalost hemičara, koja je postojala u njemu, natera da se sa upaljenom šibicom približi otvoru na cevi, da bi ispitao njenu unutrašnjost.

„Bez sumnje pomisli, zemlja, kojom sam je iznutra obložio, pretvorila se u ciglu, kao i ona koja je obavijala peć.”

Prepostavka je bila osnovana. Ali nekim čudnim zbivanjem, koje Siprijen isprva nije mogao sebi da objasni, odvojila se od zemljane obloge kugla od ilovače, koja se posebno stvrdnula u cevi.

Ova crvenkasto crna kugla, prečnika otprilike kao pomorandža, lako se mogla provući kroz pukotinu. Siprijen je izvadi i prilično nemarno stade da je ispituje. Zatim, videći da je to deo ilovače koji se odvojio od obloge sa strane i koji se odvojeno ispekao, htede da ga baci ustranu, kada primeti da iznutra zvuči šuplje kao kakav grnčarski proizvod.

Bila je to neka vrsta male zatvorene testije u kojoj je zvečao

neki veoma težak predmet.

- Prava kasica za štednju, reče Siprijen sebi.

Ali da je pod pretnjom smrtne kazne trebalo da da objašnjenje ove tajne, ni onda ne bi bio u stanju da to učini.

Hteo je, međutim, da bude načisto. Uze, dakle, čekić i razbi kasicu.

I zaista je to bila kasica koja je sadržavala neprocenjivo blago. Ne! Nije moglo da bude sumnje kakve je prirode kamen koji se pojavio pred zadivljenim očima mladog inženjera! Kamen je bio dijamant obvijen oblogom, potpuno istovetnom kao kod običnih dijamanata, i to dijamant ogromnih razmara, kakav dotad nije nađen.

Dijamant je bio veći od kokošijeg jajeta, naizgled dosta sličan krompiru i svakako je morao da teži najmanje tri stotine grama.

- Dijamant!.. Veštački dijamant! poluglasno je ponavljaо zapanjeni Siprijen. Dakle, našao sam rešenje problema njegove izrade, iako se dogodila ona nezgoda sa cevi... Sada sam bogat!.. Alisa, moja draga Alisa, biće moja!

Zatim, trgnuvši se i ne verujući svojim očima uzviknu:

- Ali to je nemoguće!... To je samo obmana, varka. Ah, saznaću kako stoji stvar!

Ne stavivši ni šešir da ne bi gubio vreme, van sebe, lud od sreće, kao Arhimed kada je izašao iz kupatila u kome je otkrio svoj čuveni zakon, Siprijen se stuštio kao munja putem od farme do Jakobusa Vandergarta.

Našao je starog rezača dragog kamenja zaposlenog pregledom kamenova, koje je Natan, trgovac dijamantima, doneo na brušenje.

- Oh, gospodine Natane, baš dobro što ste tu! uzviknu Siprijen. Pogledajte... A i vi, gospodine Vandergarte, pogledajte šta vam donosim i recite mi šta je to.

Stavio je svoj kamen na sto i prekrstio ruke.

Natan prvi uze kamen u ruke i preblede od iznenadenja, pa, razrogaćenih očiju i otvorenih usta, predade ga Jakobusu

Vandergartu. Pošto je podigao dijamant do visine očiju, sad ga je on, pri svetlosti s prozora, posmatrao kroz svoje naočari. Zatim ga vrati na sto i reče, pogledavši Siprijena:

- To je najveći dijamant što postoji na svetu! reče mirno.
- Da!.. Najveći! ponovi Natan. Četiri ili pet puta veći od *Kohinora*, *Brega svetlosti*, ponosa engleske kraljevske riznice, koji teži sto sedamdeset i devet karata!
- Dva ili tri puta veći od *Velikog Mogula*, najvećeg dosad poznatog kamena, koji teži dve stotine osamdeset karata! produži stari rezač dragog kamenja.
- Četiri ili pet puta veći od dijamanta ruskog cara, koji teži sto devedeset i tri karata! odvrati Natan, sve više zapanjen.
- Sedam do osam puta veći od *Režana*, koji teži sto trideset i šest karata! produži Jakobus Vandergart.
- Dvadeset ili trideset puta veći od drezdenskog dijamanta, koji teži samo trideset i jedan karat! uzviknu Natan.

I dodade:

- Po obliku cenim da ovaj ovde teži najmanje četiri stotine karata. Ali kako bi se čovek i usudio da proceni kamen kao što je ovaj. On je van svakog računa!
- Zašto da ne? odgovori Jakobus Vandergart, koji je ostao najmirniji. *Kohinor* je procenjen na trideset miliona franaka. *Veliki Mogul* na dvanaest miliona, dijamant ruskog cara na osam miliona, *Režan* na šest miliona. Ovaj svakako vredi najmanje stotinu miliona!
- Eh, sve zavisi od njegove boje i kvaliteta, odvrati Natan, koji je polako dolazio sebi i smatrao korisnim da postavlja izvesne zamerke, s obzirom na buduću moguću kupovinu. Ako je bezbojan i potpuno bistar, njegova će vrednost biti neprocenjiva. Ali ako je žut, kao većina naših dijamanata u Griku zemlji, vrednost će mu biti znatno manja. Ne znam da li ne bih dao preim秉stvo kamenu ovih razmara ako bi se prelivao u plavkasto poput safira, kao što je dijamant *Houp*, ili u ružičasto kao *Veliki Mogul*, pa čak i u zelenkasto poput safira, kao drezdenki dijamant.

- Nipošto!.. Nipošto!.. uzviknu stari rezač dragog kamenja sa žarom. Ja sam za bezbojne dijamante. Govorite mi o *Kohinoru* ili *Režanu*. To su pravi dragi kamenovi. Pored njih se svi ostali gube.

Siprijen ih više nije slušao.

Pošto je uzeo svoj dragoceni kamen, pope se, opet trčeći, putem za farmu.

Nije imao čak ni vremena da zakuca, već otvori vrata sobe za razgovor i nađe se u prisustvu Alise i, pre no što bi i pomislio o plahovitosti svoga ponašanja, zagrli je obema rukama i poljubi u oba obraza.

- Oho, šta je to? uzviknu gospodin Vatkins zaprepašćen ovim neočekivanim izlivom.

Sedeo je za stolom, preko puta Anibala Pantalačija, igrajući partiju piketa sa ovim neukusnim lakrdijašem.

- Gospodice Vatkins, oprostite mi! zamuka Siprijen, i sam iznenađen svojom smelošću, ali blistajući od radosti. Odviše sam srećan! Prosto sam lud od sreće! Pogledajte! Evo šta vam donosim!

I ne položi, već baci svoj dijamant na sto, između dva igrača.

Poput Natana i Jakobusa Vandergarta i oni su smesta shvatili o čemu se radi. Gospodin Vatkins, koji je samo umereno stigao da načne svoju dnevnu porciju džina, bio je u prilično svesnom stanju.

- Vi ste to našli... vi lično... u vašem klejmu? uzviknu živo.

- Da li sam našao? odgovori Siprijen pobedonosno. Učinio sam nešto bolje. Sam sam ga stvorio celog celcatog. Oh, gospodine Vatkinse, hemija ipak ima svojih dobrih strana.

Smejao se i stiskao nežne Alisine prstiće u svojoj ruci, a ona se, sva iznenađena ovim strasnim izlivom, ali oduševljena srećom svoga prijatelja, blaženo smeškala.

- A kome dugujem za ovo otkriće, gospodice Alisa? produži Siprijen. Ko mi je savetovao da se vratim hemiji? Ko je zahtevao da istražujem mogućnosti veštačkog stvaranja dijamanata, ako ne vaša ljupka divna kći, gospodine Vatkinse?

Oh, njoj treba da odam svaku čast, kao nekadanji vitezovi svojim damama i da objavim da sva zasluga oko ovog otkrića pripada njoj. Da nije bilo nje, nikada na to ne bih ni pomislio.

Gospodin Watkins i Anibal Pantalači posmatrali su dijamant, a zatim su se zagledali, klimajući glavom. Bili su, doslovno, potpuno preneraženi.

- Kažete da ste ga sami napravili... vi lično? javi se Džon Watkins. Znači da je to lažan kamen?

- Lažan kamen? uzviknu Siprijen. Eh, da!.. Lažan kamen! Ali Jakobus Vandergart i Natan procenili su ga na najmanje pedeset miliona, a možda i sto! Iako je to veštački stvoren dijamant, dobijen na način čiji sam ja pronalazač, on je ipak pravi dijamant. Kao što vidite, nema ničega, što bi mu nedostajalo, čak ni obloge.

- I vi se obavezujete da napravite i druge, ovom slične dijamante? upita Watkins, ne popuštajući.

- Kako da ne, gospodine Vatkinse, razume se. Mogu lopatama da vas snabdem dijamantima. Napraviću vam, ako želite, deset puta, sto puta veći dijamant nego što je ovaj! Napraviću vam dovoljan broj da njima popločate svoju terasu, da njima kaldrmišete puteve u Griku zemlji, ako vam se to prohte. Samo je prvi korak težak, a kad sam jednom stvorio prvi kamen, ostalo je samo sitnica, obična stvar tehničke prirode.

- Ali ako je tako, produži farmer, pobledivši, to će biti propast za sopstvenike rudnika, za mene, za čitavu Griku zemlju.

- Bez sumnje! uzviknu Siprijen. Neće biti nikakve potrebe da se istražuje zemlja da bi se nalazili mali dijamanti, skoro bez ikakve vrednosti, čim ih možemo izraditi istom lakoćom kao i hleb od četiri livre.

- Ali... to je čudovišno! odvrati Džon Watkins. To je sramota! Gnušno! Ako je osnovano ono što kažete, ako vi zaista posedujete tajnu...

On umuče, izgubivši dah.

- Kao što vidite, reče Siprijen hladno, ja ne govorim u vazduh, pošto sam vam doneo svoj prvi proizvod... A mislim da je

dovoljno lepih razmera da bih vas ubedio.

- Pa lepo, odgovori gospodin Watkins, koji je najzad došao do vazduha, ako je to istina... trebalo bi vas streljati ovoga časa u glavnoj ulici logora, gospodine Mere!... Evo mog mišljenja.

- A i mog! smatrao je Anibal Pantalači za potrebno da doda, uz preteću kretnju.

Gospodica Watkins se digla sva bleda.

- Da me streljate zato što sam rešio jedan hemijeki problem, koji je postavljen pre pedeset godina? odgovori mladi inženjer, slegnuvši ramenima. Odista, zar to ne bi bilo i suviše naprasito?

- Nema u tome ničeg smešnog, gospodine, odvrati farmer besno. Jeste li pomislili na posledice vašeg takozvanog otkrića? Na obustavljeni rad u rudnicima... na Grika zemlju kojoj bi bila oteta njena najvažnija industrija? Na mene, koji vam govori i koji bi došao do prosjačkog štapa?

- Vere mi, priznajem da o tome svemu nisam razmišljao, odgovori Siprijen, savršeno iskreno. To su neminovne posledice svakog industrijskog napretka, ali čista nauka ne može o tome da vodi računa. Šta više, vi lično, gospodine Vatkinse, možete da budete bez brige. Što je moje, to je i više i vi vrlo dobro znate šta me je navelo da pravim svoja ispitivanja u tom pravcu.

Odjednom, Džon Watkins vide kakve koristi može da izvuče iz otkrića mladog inženjera i, ne obazirući se na Napolitanca, on promeni taktiku.

- Najzad, reče, možda ste u pravu i govorite kao valjan momak, kakav i jeste, gospodine Mere. Da!.. razmišljajući dolazim do zaključka da će biti moguće da se sporazumemo. Zašto biste napravili neku preteranu količinu dijamanata? Bio bi to najsigurniji način da umanjite vrednost svoga otkrića. Zar ne bi bilo bolje da brižljivo sačuvate tajnu i da je iskorišćujete samo umereno, da stvorite samo jedan ili dva kamena slična ovom, ili čak da ostanete pri svom prvom uspehu, pošto vam on obezbeđuje, jednim udarcem, veliki kapital, koji će vas

učiniti najbogatijim čovekom u zemlji? Na taj način ceo svet će biti zadovoljan, stvari će da teku kao što su i tekle i vi nećete doći u sukob sa važnijim interesima.

Na ovakvo novo gledište, u vezi toga pitanja Siprijen još nije pomišljao. Ali pred njegovim očima smesta iskrasnije ove dve mogućnosti u svoj svojoj neumitnosti: ili da zadrži za sebe tajnu svog otkrića, da dozvoli da ostane nepoznata i da je zloupotrebi puštajući da se svet i dalje nepravedno obogaćuje, ili da, kao što je i rekao Džon Vatkins, jednim udarcem snizi vrednost veštačkih dijamanata i da se usled toga odrekne bogatstva, da bi postigao... šta? Propast rudara u Griku zemlji, Indiji i Brazilu.

Postavljen pred ovakav izbor, Siprijen se, možda kolebao ali samo za trenutak. A znao je da izabradi iskrenost, čast i vernost nauci znači odreći se bespovratno i same nade, koja je bila glavni podstrekač njegovog otkrića.

Bol koji je osetio bio je gorak, oštar i sasvim neočekivan, pošto je pao sa vrhunca tako divnog sna!

- Gospodine Vatkinse, reče veoma ozbiljno, ja bih u tom slučaju bio varalica. Merio bih lažnim tegovima i prevario svet u pogledu kvaliteta robe. Rezultati koje jedan naučnik postiže, ne pripadaju samo njemu. Oni su deo nasledstva sviju nas. Zadržati za sebe ma i najmanji delić, iz ličnog i sebičnog interesa, značilo bi počiniti najgnusnije nedelo, koje je čovek u stanju da učini. Ja to neću da uradim. Ne!.. Neću čekati ni nedelju dana, ni jedan jedini dan da objavim postupak koji mi je slučaj, uz nešto razmišljanja, dao u ruke. Jedino ograničenje na koje pristajem jeste, da svoje otkriće, kao što priliči i kao što je i pravo, prvo ponudim mojoj domovini, Francuekoj, koja mi je omogućila da joj služim. Već ću koliko sutra uputiti Akademiji nauka tajnu mog postupka. Zbogom, gospodine, vama dugujem što sam postao svestan jedne dužnosti, na koju nisam pomišljao. Gospodice Vatkins, sanjao sam divan san!.. Na žalost, moram da ga se odrekнем!

Pre nego što je mlada devojka uspela da učini ma i jedan

pokret prema njemu, Siprijen uze svoj dijamant, a zatim, pozdravivši gospodicu Vatkins i njenog oca, izide.

X

DŽON VATKINS RAZMIŠLJA

Napuštajući farmu, slomljena srca, ali rešen da izvrši svoju profesionalnu dužnost, Siprijen ponovo podje Jakobusu Vandergartu. Nađe ga samog. Trgovac Natan je požurio da ga napusti, da bi prvi raširio po logoru vest, koja je neposredno interesovala rudare.

Vest je izazvala priličnu buku, iako se još nije znalo da je dijamant „gospodina”, kako su zvali Siprijena, bio veštački stvoren. Ali „gospodin” nije mario za logorska prepričavanja. Hitao je da sa starim Vandergartom proveri kvalitet i boju kamena, pre no što bi po tom pitanju napisao svoj izveštaj i zato je ponovo došao k njemu.

- Dragi moj Jakobuse, reče i sede kraj njega, budite ljubazni pa mi na ovoj izbočini izbrusite jednu malu površinu, da bih video šta se krije ispod obloge.

- Ništa lakše, reče stari rezač dragog kamenja, uzevši kamen iz ruku svoga mladog prijatelja. Oddično ste izabrali mesto, dodade, primetivši neznatno ispupčenje na jednoj strani dragog kamenja, koji je sem toga imao savršeno pravilan oblik. Ako ga budemo brusili s te strane nećemo uticati na buduće

brušenje.

Jakobus Vandergart se baci na posao ne gubeći ni časka i pošto je iz svog čanka odabrao sirov kamen od četiri do pet karata, koji pričvrsti na neku vrstu ručice, on stade da trlja jednu o drugu njihove spoljne obloge.

- Rezanjem bi to išlo brže, reče, ali ko bi se usudio da čekićem udari po kamenu ovakve vrednosti.

Dugi monoton rad trajao je ništa manje od dva časa. Kad je površina bila dovoljno široka da bi se moglo oceniti kakve je prirode kamen, valjalo ga je uglačati na tocilu, a i to je oduzelo mnogo vremena.

Pa ipak je još bio dan, kada su ovi radovi bili završeni. Da bi zadovoljili svoju radoznalost, Siprijen i Jakobus Vandergart se primakoše da provere rezultat ovoga rada.

Pred njihovim očima se nalazila lepa površina boje ahata, ali neprocenjive bistrine i sjaja.

Dijamant je bio crn. Jedinstveno čudo, u svakom slučaju sasvim izuzetna pojava, koja je, ako je to bilo moguće, još uvećavala njegovu vrednost.

Ruke Jakobusa Vandergarta drhtale su od uzbuđenja dok ga je posmatrao kako se preliva na svetlosti.

- Ovo je najneobičniji i najlepši dragi kamen koji je ikada odbio sunčeve zrake, reče skoro pobožno. Šta će tek biti kada bude mogao da ih prelama, pošto sve njegove površine budu izbrušene.

- Da li biste se prihvatali da izvršite taj posao? upita živahno Siprijen.

- Razume se, drago moje dete. Biće to za mene najveća počast i vrhunac moje duge karijere!.. Ali bi možda bilo bolje da izaberete neku mlađu i čvršću ruku, nego što je moja?

- Ne, odgovori Siprijen usrdno. Siguran sam da niko neće taj posao da obavi brižljivije i veštije od vas. Zadržite ovaj dijamant, dragi moj Jakobuse, i brusite ga po svom nahodenju. Napravićete remek delo. Stvar je u redu.

Starac je okretao kamen među prstima i kao da se ustezao da

iskaže svoju misao.

- Ima jedna stvar koja me uznemiruje, reče najzad. Nekako mi nije priyatna pomisao da se kod mene nalazi dragi kamen tolike vrednosti. To su u najmanju ruku pedeset miliona, a možda i više, što ih držim na dlanu. Nije preporučljivo da čovek sebi natovari toliku odgovornost.

- Niko nešta neće znati, ako vi ne budete govorili, gospodine Vandergarte, a što se mene tiče, neću odati tajnu, jamčim vam.

- Hm! Posumnjaće se. Možda vas je neko pratio kad ste dolazili ovamo. Prepostavljaće se iako se neće znati pouzdano. Tako su čudni ljudi u ovoj zemlji. Neću moći mirno da spavam.

- Možda ste u pravu, odgovori Siprijen, shvatajući starčevo ustezanje. Ali, šta da radimo?

- O tome i sam razmišljam, produži Jakobus Vandergart, koji je nekoliko minuta čutao.

A zatim reče:

- Saslušajte me, drago dete. To što će vam predložiti tugaljivo je i preduslov je da imate potpuno poverenje u mene. Ali vi me poznajete dovoljno, pa vas neće iznenaditi što sam tako predostrožan ... Treba da smesta odem zajedno sa svojim alatom i ovim kamenom, da bih se sklonio u neki kutak gde me niko ne poznaje - u Blufontejn ili Houptaun, na primer. Tamo će iznajmiti skromnu sobu, u kojoj će raditi u najvećoj tajnosti, a vratiću se tek kada svršim posao. Možda će mi na taj način uspeti da zavaram svoj trag, da nikakvi zločinci ne budu mogli da me pronađu. Ali, ponavljam, pomalo se stidim što vam predlažem ovakav plan...

- Koji smatram veoma mudrim, odgovori Siprijen, i nemam dovoljno reči kojima bih vas pozvao da ga ostvarite.

- Morate računati da će to dugo trajati, trebaće mi najmanje mesec dana, a može mi se desiti i kakva nezgoda na putu.

- Bez obzira, gospodine Vandergarte, ako vi mislite da je ovako najzgodnije. A naposletku, ako se dijamant i izgubi, neće to biti nikakvo zlo.

Jakobus Vandergart pogleda u svog mladog prijatelja sa

nekom vrstom užasa.

„Da nije izgubio razum usled tolikog bogatstva?” zapita se u sebi.

Siprijen je razumeo njegovu misao i nasmeši se. Zatim mu objasni odakle je poticao dijamant i kako će ubuduće moći da izradi i druge, koliko god bude hteo. Ali bilo da je stari rezač dragog kamenja poklonio malo vere njegovom kazivanju, bilo što je imao neki lični razlog što nije hteo da ostane u ovoj usamljenoj kolibi, sam sa kamenom od pedeset miliona, on uporno ostade pri svome da smesta krene na put.

Pošto je u svoj stari kožni džak potrpao sav svoj alat i svoje prnje, Jakobus Vandergart pričvrsti na svoja vrata tablicu, na kojoj napisa: Odsutan zbog poslova, pa strpa ključ u džep, stavi dijamant u svoj prsluk i podje.

Siprijen ga je pratilo dve-tri milje drumom za Blufontejn i napusti ga tek posle mnogih navaljivanja od strane starca.

Bio je već mrak kada se mladi inženjer vratio kući, misleći možda na gospodjicu Vatkins i svoje čuveno otkriće.

Međutim, ne gubeći ni toliko vremena da prione na večeru koju mu je Mataki spremio, on se smesti za svoj radni sto i stade da sastavlja izveštaj koji je htio da sledećom poštom pošalje stalnom sekretaru Akademije nauka. Bio je to potpun i do sitnica izrađen opis njegovog opita, propraćen veoma oštrom umnim teorijskim obrazloženjem reakcije, koja je omogućila stvaranje ovog divnog kristala ugljenika.

„Najznačajnije svojstvo ovog proizvoda, pisao je između ostalog, jeste njegova potpuna istovetnost sa prirodnim dijamantom, a naročito u postojanju spoljne obloge.”

Ovu neobičnu pojavu Siprijen je pripisivao brizi kojom je obložio cev zemljom, što ju je uzeo iz Vandergart-Kopjea. Način na koji se jedan deo zemlje odvojio od zida, da bi se obavio oko kristala, kao neki kalup, nije mogao sebi lako da objasni i to je bila tačka koju će rasvetliti tek kasniji opiti. Moglo bi se pomisliti da se tu radi o sasvim novoj pojavi hemijskog spajanja i Siprijen se spremao da je temeljno ispita.

Nije mu bila namera da prvim udarcem da potpunu i konačnu teoriju svog otkrića. Hteo je pre svega da ga, bez odugovlačenja, saopšti naučnom svetu, da prvenstvo otkrića obezbedi Francuskoj i, najzad, da otvori diskusiju i baci svetlost na neke još i za njega neobjašnjive i nepoznate činjenice.

Pošto je tako započeo svoju raspravu, obelodanio svoja naučna otkrića, očekujući da sve ovo dopuni novim zapažanjima, pre no što izveštaj bude poslao na nadležno mesto, mladi inženjer pojede nešto malo i leže da spava.

Sutradan ujutro Siprijen napusti svoj stan i, zadubljen u misli, podje u šetnju rudarskim područjem. Izvesni pogledi, nimalo prijateljski, pratili su ga u prolazu. Nije ih zapažao, jer je bio zaboravio sve posledice svog velikog otkrića, koje mu je dan ranije Džon Watkins tako grubo predocio, odnosno propast koncesionara i koncesija u Griku zemlji, do koje bi pre ili posle neminovno došlo. A to je svakako moralo da ga uznemiri u ovoj poludivljoj zemlji, u kojoj se niko nije ustručavao da deli pravdu sopstvenim rukama, u kojoj je osiguranje rada, pa prema tome i trgovine koja proizlazi iz njega, vrhovni zakon. Ako izrada veštačkih dijamantata postane industrija, milioni će biti neumitno upropasti po rudnicima Brazila i Južne Afrike, da ne govorimo o hiljadama već žrtvovanih egzistencija. Bez sumnje, mladi inženjer je mogao da sačuva tajnu otkrića, ali njegova izjava u tom pogledu je bila sasvim jasna: bio je rešen da to ne čini.

S druge strane, u toku noći - noći provedene u nekoj vrsti bunila u toku koje je Džon Watkins sanjao samo o neverovatnim dijamantima u vrednosti od nekoliko milijardi - Alisin otac je mogao da razmišlja o svemu ovome. Što su Anibal Pantalači i drugi rudari sa uznemirenošću i srdžbom primili vest o revoluciji koju će Siprijenov pronalazak izazvati u iskorišćavanju dijamantskih nalazišta, sasvim je prirodno, jer su ih oni iskorišćavali za svoj račun. Ali on, obični sopstvenik farme Watkins, nije bio u istom polrzaju. Bez sumnje, ako

klejmovi budu napušteni zbog pada cena dragom kamenju, ako rudari naposletku napuste polja Grika zemlje, smanjiće se znatno i vrednost njegove farme, njegovi proizvodi neće imati laku prođu, njegove kuće, odnosno kolibe, neće moći da iznajmljuje u nedostatku stanara i možda će jednoga dana biti primoran da i sam napusti zemlju, koja je postala neproduktivna.

Pa dobro, reče Džon Watkins u sebi, pošto je dovde stigao u svojim razmišljanjima, do tog vremena proći će još nekoliko grđina. Izrađivanje veštačkih dijamantata ješ nije dobilo praktični značaj, čak ni sa postupkom gospodina Mere. Ali u međuvremenu, bio to puki slučaj ili ne, napravio je kamen ogromne vrednosti i, ako bi cena ovakvog prirodnog dijamanta bila oko pedeset miliona, ovaj će vredeti i više, iako je veštački proizveden. Da, ovog mladog čoveka treba zadržati po svaku cenu. Bar za izvesno vreme treba sprečiti da celom svetu objavi svoje značajno otkriće. Ovaj kamen konačno mora da uđe u porodicu Watkins i da iz nje izađe samo uz naplatu znatnog broja miliona. A zadržati njegovog tvorca biće veoma lako a da se čovek i ne obveže njemu konačno. Tu je Alisa i pomoću nje umeću da sprečim njegov odlazak u Evropu. Da, makar morao da mu obećam njenu ruku!... Pa makar morao i da mu je dam!

Džon Watkins bi u svojoj gramzivosti, koja ga je prosto proždirala, bio u stanju da bez oklevanja to i učini. U celoj ovoj stvari vodio je računa samo o sebi i mislio samo na sebe. A zatim, ako se stari samoživac i setio svoje kćeri, to je bilo samo zato da sebi kaže: Najzad, Alisa neće imati razloga da se žali. Ovaj mladi bezumni naučnik dobro izgleda. On je voli, a mislim da i ona nije ravnodušna prema njegovoj ljubavi. Ima li čega lepšeg nego sjediniti dva srca koja se vole... ili im bar dati nade da će do toga doći, sve dok se ova stvar ne bude sasvim izvela na čistinu. Ah, tako mi moga zaštitnika svetoga Jovana, neka idu dođavola Anibal Pantalači i njegovi drugovi, svaki za sebe, čak i ovde u Griku zemlji.

Ovako je rasuđivao Con Watkins, rukujući zamišljenim

terazijama, na koje je s jedne strane stavio budućnost svoje kćeri, a s druge običan komad kristalnog ugljenika i bio je srećan što ni jedna strana nije prevagnula.

Sutradan je njegova odluka pala: neće prenagliti, već će pustiti da stvari idu svojim tokom, prepostavivši unapred kojim će putem krenuti.

Pre svega je želeo da vidi svoga stanara - što je bilo lako jer je mladi inženjer svakodnevno dolazio na majur - a ujedno je žurio da ponovo vidi čuveni dijamant, koji je u njegovim snovima dobio fantastične razmere.

Dakle, gospodin Watkins pode Siprijenovoj kolibi, i zateče ga još kod kuće u ranim jutarnjim časovima.

- No, mladi moj prijatelju, reče mu raspoloženo, kako ste proveli ovu noć, prvu noć posle vašeg velikog otkrića?

- Odlično, gospodine Vatkinse, odlično, odgovori mladić hladno.

- Kako? Zar ste mogli da spavate?

- Kao i obično.

- Zar milioni koji su izašli iz ove peći, produži gospodin Watkins, nisu nimalo uz nemirili vaš san?

- Nimalo, odgovori Siprijen. Shvatite, gospodine Vatkinse, ovaj dijamant bi vredeo milione da je prirođan, a ne tvorevina jednog hemičara...

- Da!... Da, gospodine Siprijene. Ali jeste li sigurni da ćete moći da napravite i drugi... i druge? Znate li to pouzdano?

Siprijen je oklevao, znajući koliko u opitima takve vrste može da dođe do neuspeha.

- Vidite! reče Džon Watkins. Niste sigurni! Dakle, do novog uspešnog pokušaja vaš će dijamant zadržati ogromnu vrednost. Pa prema tome, bar za izvesno vreme, zašto bi se govorilo da je to veštacki kamen?

- Ponavljam vam, odgovori Siprijen, da ne mogu da zatajam naučno otkriće od ovakvog značaja.

- Da... da!... Znam! odvrati Džon Watkins, dajući znak mlađom čoveku da učuti, kao da se boji da će ga neko čuti

spolja. Da... da!... Razgovaraćemo još o tome. Ali, vodite računa o Pantalačiju i ostalima. Oni ništa neće govoriti o vašem otkriću, jer im je u interesu da čute. Verujte mi... pričekajte!... A u prvom redu pomislite da smo moja kći i ja veoma srečni zbog vašeg uspeha. Da, veoma srečni... Da li bih mogao ponovo da vidim taj čuveni dijamant. Juče sam jedva imao vremena da ga pregledam. Hoćete li mi dozvoliti...

- Nije više kod mene, odgovori Siprijen.
- Poslali ste ga u Francusku! uzviknu preneraženi gospodin Vatkins.
- Ne... još nisam... U sirovom stanju ne bi mogla da se oceni njegova lepota. Umirite se.
- Kome ste ga predali? U ime svih svetaca Engleske, kome?
- Dao sam ga na brušenje Jakobusu Vandergartu i ne znam kuda ga je odneo.
- Vi ste onakav dijamant poverili onom starom ludaku? uzviknu Džon Vatkins sav besan. Pa to je bezumlje, gospodine. Bezumlje!
- Eh, odvrati Siprijen šta bi Jakobus, ili ma ko drugi, mogao da učini s dijamantom, čija vrednost za one koji ne znaju njegovo poreklo iznosi najmanje pedeset miliona? Mislite li da bi bilo lako prodati ga u tajnosti?

Gospodina Vatkinsa iznenadi ovaj razlog. Svakako nije bilo lako otarasiti se dijamanta ovakve vrednosti. Pa ipak, farmer nije bio spokojan i dao bi mnogo... da, veoma mnogo... da ga neoprezni Siprijen nije poverio starom rezaču dragog kamenja, ili da se bar stari rezač već vratio u Grika zemlju sa dragocenim kamenom.

Ali Jakobus Vandergart je tražio mesec dana i ma koliko da je Džon Vatkins bio nestrljiv, morao je da čeka.

Samo se po sebi razume da su narednih dana njegovi redovni drugovi za stolom, Anibal Pantalači, her Fridel i Jevrejin Natan bez prestanka ismejavali čestitog rezača dragog kamenja. Često su govorili o njemu u odsustvu Siprijena i uvek bi podsetili Džona Vatkinsa da vreme prolazi, a da se Jakobus Vandergart

ne pojavljuje.

- A zašto bi se vratio u Grika zemlju, reče Fridel, kada mu je lako da zadrži dijamant ogromne vrednosti, čije veštačko poreklo još нико nije izdao.

- Jer neće moći da ga proda, odgovori gospodin Watkins, ponavljači razlog mladog inženjera, koji ga sada više nije umirivao.

- To nije nikakav razlog, suprotstavi se Natan.

- Da, kakav mu je to razlog, dodade Anibal Pantalači, stari krokodil je ovoga časa već negde daleko! Ništa lakše, a pogotovo za njega, da potpuno izmeni oblik kamena, tako da se više ne može pozнати. Vi ne znate čak ni kakve je boje. Ko može da spreči da ga iseče na četiri ili šest delova i da paranjem dobije nekoliko dijamanata, koji bi još uvek bili veoma krupni?

Ovakvi razgovori unosili su nespokoјstvo u dušu gospodina Vatkinsa, koji je počinjao da veruje da se Jakobus Vandergart neće vratiti.

Jedini je Siprijen čvrsto verovao u poštenje starog rezača i tvrdio javno da će se jednoga dana vratiti. Bio je u pravu.

Jakobus Vandergart se vratio četrdeset i osam časova ranije. Tolika je bila njegova marljivost i odanost pri radu, da je za dvadeset i sedam dana izbrusio dijamant. Vratio se noću, da bi ga stavio na tocilo da ga izglača i ujutru dvadeset i devetog dana pojavio se kod Siprijena.

- Evo vam vašeg kamička, reče jednostavno, položivši na sto običnu drvenu kutiju.

Siprijen otvorio je kutiju i ostade zasenjen.

Na ležaju od belog pamuka, jedan ogromni crni kristal bacao je iz svojih prizmi plamene zrake, tako da se činilo da je cela laboratorijska njime osvetljena. Kombinacija boje mastila, uz savršeno providan dijamantski sjaj i neuporedivu snagu prelamanja zrakova, izazivala je čudesan i uzbudljiv utisak. Čovek se osećao da se nalazi zbilja u prisustvu jedne čudesne pojave i igre prirode, kakve još nije bilo. Na stranu svaka pomisao o vrednosti, veličanstveni sjaj ove dragocenosti blistao

je sam po sebi.

- Nije ovo samo najveći, nego i najlepši dijamant što postoji na svetu, reče ozbiljno Jakobus Vandergart, sa nekim očinskim ponosom. Teži četiri stotine trideset i dva karata! Možete sebi da polaskate da ste stvorili remek-delu, drago moje dete, i vaš probni opit bio je majstorsko delo.

Siprijen nije ništa odgovorio na hvale starog rezača. On je sebe smatrao samo tvorcem neobičnog otkrića - i ništa više. Mnogi drugi su se bili bacili, ali bez uspeha, na to u čemu je on uspeo, u ovoj oblasti neorganske hemije. Ali kakvih će posledica za čovečanstvo imati proizvodnja veštačkog dijamanta? Kroz izvesno vreme ona će neminovno upropastiti one, koji žive od trgovine dragim kamenjem, a u stvari nikoga neće obogatiti.

Razmišljajući o ovome, mladi inženjer je počeo da se trezni posle zanosa kome se predao prvih časova posle svog otkrića. Da, sada mu se čudesni dijamant, kakav je izišao iz ruku Jakobusa Vandergarta, učinio kao neki kamen bez vrednosti, kome će uskoro nedostajati i draž retkost.

Siprijen uze kutijicu u kojoj je sijao divni dragi kamen i, pošto je stegao starcu ruku, pode prema farmi gospodina Vatkinsa.

Farmer se nalazio u svojoj oniskoj sobi još uvek uzbudjen i uznemiren, očekujući povratak Jakobusa Vandergarta, koji mu se više nije činio verovatnim. Njegova kći je bila kraj njega, umirujući ga koliko je mogla.

Siprijen gurnu vrata i za trenutak zastade na pragu.

- No? upita živo Džon Vatkins, dižući se sa svog sedišta naglim pokretom.

- Jutros se vratio čestiti Jakobus Vandergart, odgovori Siprijen.

- Sa dijamantom?

- Sa dijamantom koji je divno brušen i teži četiri stotine trideset i dva karata.

- Četiri stotine trideset i dva karata! uzviknu Džon Vatkins. A da li ste ga doneli?

- Evo ga.

Farmer uze kutijicu, otvorи je i njegove širom otvorene oči sijale su skoro isto toliko koliko i dijamant, u koji je gledao tupavim divljenjem zanesenjaka. Zatim, kada uze u svoje prste ogromnu vrednost koju je dragi kamen predstavljaо pod svojom lakom i istovremeno bleštavom formom, njegovo ushićenje je bilo tako preterano da je delovao smešno.

Gospodin Vatkins je sa suzama u očima govorio dijamantu kao da je ovaj živo biće.

- Oh, lepog li, veličanstvenog, divnog kamena... Eto, vratio si se, ljubimče. Što si sjajan!... Što si težak!... Koliko li dobroih gvineja vrediš! Šta će da urade s tobom, leptoto moja? Da te pošalju na Kap, a odande u London da te gledaju i da ti se dive. Ali ko će biti dovoljno bogat da te kupi? Čak ni kraljica ne bi smela sebi da dozvoli toliki luksuz. Morala bi da da svoje dvogodišnje ili trogodišnje prihode. Trebalo bi da parlament izglosa i da se raspiše narodni zajam. Uradiće se i to, budi spokojan. A ti ćeš poći da spavaš u londonskoj kuli, pored Kohinora, koji će kraj tebe biti samo mali dečak. Koliko li vrediš, leptotanu moj?

Pošto je neko vreme u sebi računao, produži:

- Dijamant ruskog cara platila je Katarina II milion rubalja u gotovom i doživotnu rentu od devedeset i šest hiljada franaka. Neće biti preterano ako se za ovaj traži milion funti sterlinga i pet stotina hiljada franaka stalne rente.

Zatim, pošto mu je iznenada sinula misao:

- Gospodine Mere, zar ne mislite da bi sopstvenik ovakvog kamena mogao da postane per! Sve moguće vrste zasluga stiču pravo da imaju svoga zastupnika u Gornjem domu, a posedovati ovakav dijamant nije obična zasluga!... Pogledaj, kćeri, pogledaj! Dva oka nisu dovoljna da se dive ovakvom kamenu.

Gospođica Watkins, prvi put u svome životu, pogleda na jedan dijamant sa izvesnim interesovanjem.

- Odista je vanredno lep. Sija se kao komad uglja, što i jeste,

ali kao komad zažarenog uglja, reče podigavši ga nežno sa njegovog pamučnog ležaja.

Zatim, nehotičnim pokretom kakav bi učinila i svaka druga mlada devojka na njenom mestu, ona pride ogledalu iznad kamina i stavi divan nakit na čelo, u sredinu svoje plave kose.

- Zvezda zlatom optočena, reče Siprijen galantno i protiv svoga običaja.

- Zaista, sasvim liči na neku zvezdu, viknu Alisa, pljesnuvši rukama. - E, pa treba mu ostaviti to ime. Da ga nazovemo *Južna zvezda*. Hoćete li, gospodine Siprijene? Zar nije crn kao lepotice u ovoj zemlji i sjajan kao zvezde na našem južnom nebu?

- Neka se zove *Južna zvezda*, reče Džon Vatkins, koji je nazivu pridavao samo osrednji značaj. Ali pazi da ti ne padne, produži sa strahom, spazivši neki nagli pokret svoje kćeri. Razbio bi se kao staklo.

- Odista?... zar je tako krt? odgovori Alisa, vraćajući dragi kamen prilično prezrivo u kutiju. Jadna zvezdo, ti si samo nazovi nebesko telo, samo običan zapušać za bocu!

- Zapušać za bocu? dreknu gospodin Vatkins gušeći se od besa. Ova deca baš ništa ne poštuju,

- Gospodice Alisa, reče tada mlađi inženjer, vi ste me hrabrilici da pokušam veštačku proizvodnju dijamanta. Vama, dakle, ovaj kamen duguje za svoj postanak... Ali u mojim očima to je dragocenost koja više neće imati nikakvu trgovacku vrednost, kada se bude saznao za njeno poreklo... Vaš otac će mi bez sumnje, dozvoliti da vam ga poklonim kao uspomenu na vaš upliv, kojim ste uticali na moje radove.

- Šta! uzviknu gospodin Vatkins, ne mogući da prikrije svoja osećanja, kada je čuo ovaku neočekivanu ponudu.

- Gospodice Alisa, croduži Siprijen, ovaj dijamant pripada vama!... Ja vam ga nudim... ja vam ga dajem!

Umesto svakog odgovora gospodica Vatkins pruži mlađom čoveku svoju ruku, koju ovaj nežno stisnu svojim rukama.

XI

JUŽNA ZVEZDA

Vest o povratku Jakobusa Vandergarta brzo se raširila. Uskoro mnoštvo posetilaca preplavi majur, želeći da vidi čudo Kopjea. Isto se tako ubrzo saznalo da dijamant pripada gospodici Vatkins i da ga, u stvari, njen otac drži u rukama. Zbog svega toga je radoznalost sveta bila na vrhuncu, a uzrok joj je bio ovaj dijamant, tvorevina čoveka, a ne prirode.

Valja da napomenem da još ništa nije bilo rečeno o veštačkom poreklu dijamanta. S jedne strane, rudari Grika zemlje nisu bili tako nesmotreni da razglase tajnu, koja je mogla da dovede do njihove brze propasti. S druge strane, Siprijen nije htio ništa da prepusti slučaju, te o tome ništa nije govorio, jer je bio rešen da svoju naučnu raspravu u vezi sa *Južnom zvezdom* još ne šalje, dok svoj uspeh ne potvrdi drugim opitom. Hteo je da bude siguran da će ono što je stvorio prvi put, moći da stvori ponovo.

Opšta radoznalost je, dakle, bila na vrhuncu i Džon Vatkins iz obzira pristojnosti nije mogao da je ne zadovolji, utoliko pre što je to laskalo njegovoj sujeti. Postavio je, dakle, *Južnu zvezdu* na lako pamučno ležište na vrhu malog stuba od belog

mermera, koji se uzdizao nasred kamina u njegovoj sobi za primanje. On je svakoga dana bez prekida boravio u njoj, zavaljen u svoju naslonjaču, budno pazeći na dragocenost i, pokazujući je svetu.

Džems Hilton mu je prvi skrenuo pažnju koliko je takvo držanje nesmotreno. Da li je on bio svestan opasnosti kakoju je sebe izlagao, pokazujući celom svetu ogromnu vrednost, koju je držao pod svojim krovom? Prema Hiltonovom savetu bilo je neophodno da se iz Kimberleja zatraži specijalna straža, sastavljena od ljudi iz policije, jer će mu možda već sledeća noć doneti velikih neprijatnosti.

Uplašen ovakvom mogućnošću, gospodin Atkins pohita da posluša razborit savet svoga gosta i nije smeо ni da diše dok se predveče ne pojavi kordon policajaca. Njih dvadesetpetoricu smestiše po kolibama, koje su pripadale majuru.

Navala radoznalaca bila je narednih dana još veća i slava *Južne zvezde* uskoro je prešla granice okruga i doprla čak do najudaljenijih gradova. Kolonijalne novine posvećivale su joj članak za člankom, opisujući njenu veličinu, oblik, boju i sjaj. Telegrafski kabl iz Dirbana prenosio je sve ove detalje, preko Zanzibara i Adena, u Evropu i Aziju, a zatim u obe Amerike i Okeaniju. Fotografi su molili za čast da snime čudesni dijamant. U ime ilustrovanih časopisa dolazili su specijalni crtači da reprodukuju njegovu sliku. Ukratko, bio je to svetski događaj.

Oživila je legenda. Među rudarima su kružile fantastične priče o njegovom čudotvornom dejstvu, koje su mu pripisivali. Šapatom bi jedni drugima govorili kako crni kamen neminovno „donosi nesreću“. Iskusni ljudi vrteli su glavom i izjavljivali da više vole što je taj đavolji kamen kod Vatkinsa, nego da je kod njih. Ukratko, ogovaranja i klevete, koji su nerazdvojni deo slave, nisu ništa naškodili *Južnoj zvezdi* - koja, što je sasvim prirodno, nije o tome vodila brigu, nego je produžila da rasipa *bujicu svetlosti iz bogohulnih mračnih dubina*.

Ali nije bio isti slučaj i sa Džonom Vatkinsom, koga su ova prepričavanja dovodila do očajanja. Činilo mu se da ona unekoliko smanjuju vrednost komena, a to ga se kosnulo kao lična uvreda. Otkako su guverner kolonije, oficiri susednih garnizona, činovnici, sudije i sve zvanične ličnosti došli da se dive dragom kamenu, video je u tim slobodnim pričanjima neku vrstu skrnavljenja.

Da bi se na neki način suprotstavio ovim ludostima, a i da sebe zadovolji, jer je voleo gozbe, odluči da priredi veliku gozbu u čast svog dragog dijamanta, koji je želeo da zameni u novac, ma šta rekao Siprijen i ma koliko njegova kći želela da zadrži dragi kamen.

Uticaj stomaka je - avaj! - toliki na mišljenje mnogih ljudi da je objava gozbe bila dovoljna da od danas do sutra izmeni javno mišljenje u logoru Vandergart. Ljudi, koji su bili najzlobniji u pogledu *Južne zvezde* odjednom su promenili držanje i na sva usta pričali da ovaj kamen ne donosi nikakvu nesreću i da ponizno mole za poziv kod gospodina Vatkinsa.

O gozbi će se još dugo govoriti u valskom basenu. Tog dana bilo je za trpezom osamdeset zvanica. Trpeza je bila postavljena ispod šatora, koji je podignut uz jednu stranu sobe za razgovor, čiji je zid za ovu priliku bio srušen. Sredinu stola zauzimala je ogromna pečenica od volovske rtenjače, uokvirena čitavim ovcama i svim mogućim vrstama divljači ovoga kraja. Brda povrća i voća, načeta burad sa pivom i vinom dopunjavalni su ovaj i inače prebogat obed.

Južna zvezda, na svome postolju, okružena upaljenim svećama, predsedavala je, iza leđa Džona Vatkinsa svečanosti, priređenoj u njenu čast.

Služilo je dvadesetak Kafra, najmljenih za ovu priliku, pod upravom Matakia, koji se ponudio da rukovodi njima - dobivši prethodno za to dozvolu od svoga gospodara.

Osim policijske čete, kojoj je gospodin Vatkins htio na taj način da zahvali na nadzoru, okupile su se sve glavne ličnosti iz logora i okoline, Matis Pretorijus, Natan, Džems Hilton, Anibal

Pantalači, Fridel, Tomas Stil i još pedeset drugih.

Čak su i razne životinje sa farme, volovi, psi, a naročito nojevi gospodice Vatkins učestvovali u svečanosti, moljakajući za mrvice sa gozbe.

Alisa, koja je sedela prema svome ocu na donjem kraju trpeze, vršila je, svojom uobičajenom ljupkošću, dužnost ljubazne domaćice, ali ne bez prikrivene tuge, što za trpezom nema ni Siprijena Merea ni Jakobusa Vandergarta, iako joj je njihovo odsuetvo bilo razumljivo.

Mladi inženjer je oduvek, koliko mu je to bilo moguće, izbegavao društvo raznih Fridela, Pantalačija i njima sličnih. Otkako je izvršio otkriće, znao je koliko su oni prema njemu rđavo raspoloženi, znao je čak i za pretnje uperene pronalazaču veštačke proizvodnje dijamantata koja je mogla sasvim da ih upropasti. Zbog toga se nije pojavio na svečanom ručku. A Jakobus Vandergart, kod koga je Džon Watkins preduzimao razne korake u cilju izmirenja, ponosno je odbio sve te predloge.

Svečanost je bila pri kraju. Prošla je u savršenom redu, jer je prisustvo gospodice Vatkins nalagalo grubim učešnicima izvesnu pristojnost, iako je Matis Pretorijus, kao i obično, služio kao meta rđavim šalama Anibala Pantalačia, koji je jadnom Buru pričao zaprepašćujuće priče... Pod stolom će se puštati vatromet... Čeka se samo da se gospođica Watkins povuče, pa da se najdeblji čovek ovog skupa osudi da jedno za drugim popije dvanaest boca džina... Vrhunac svečanosti biće boksovanje i opšta bitka revolverima...

Ali ga Džon Watkins, u svojstvu predsedavajućeg svečanosti, prekide lupnuvši drškom noža u čašu, da bi najavio uobičajenu zdravici.

Nastade tišina. Domaćin uspravi svoj visok stas, prisloni dva palca o rub stolnjaka i započe svoj govor glasom malo nesigurnim od mnogih ispijenih čaša.

Rekao je da će mu ovaj dan ostati kao trajna uspomena na njegov život rudara i naseljenika... Posle tolikih iskušenja u

mladosti, videti danas sebe u bogatoj Grika zemlji, okruženog osamdesetoricom prijatelja, koji su se okupili da slave najveći dijamant na svetu - takva se radost nikada ne zaboravlja... Može se desiti da će sutra neki od poštovanih prijatelja koji su se ovde skupili naći još veći kamen... U tome baš i jeste privlačnost i draž rudarskog života. (Živo odobravanje). On od srca želi svojim gostima takvu sreću! (Osmesi, pljesak). Smatra da sme da tvrdi, da bi onoga, ko na njegovom mestu ne bi bio zadovoljan, bilo uopšte teško zadovoljiti. Pri završetku pozvao je svoje goste da piju za napredak Grika zemlje, za čvrstinu dijamantskog tržišta - uprkos bilo kakvoj konkurenciji - najzad za srećan put *Južne zvezde*, koji će njenu blistavu lepotu preneti širom sveta, počev od Kapa pa zatim do Engleske.

- Ali, reče Tomas Stil, zar ne postoji izvesna opasnost da se kamen ovakve vrednosti pošalje na Kap?

- Oh, imaće dobru pratištu, odgovori gospodin Watkins, mnogi su dijamanti putovali pod takvim okolnostima, pa su stigli kuda je trebalo.

- Čak i dijamant gospodina Dirije de Sansia, reče Alisa, pa ipak, da nije bilo odanosti njegovog sluge...

- Eh, a šta se to neobično dogodilo? upita Džems Hilton.

- Evo priče, odgovori Alisa, ne čekajući da je dalje mole:

„Gospodin de Sansi bio je francuski plemić na dvoru Anrija III. Imao je čuveni dijamant, koji se i danas još naziva po njegovom imenu. Ovaj dijamant je, uostalom, već bio preživeo mnoge pustolovine. Pripadao je, između ostalih, i Šarlu Neustrašivom, koji ga je imao na sebi kada je ubijen pod zidinama Nansija. Jedan švajcarski vojnik nađe kamen na lešu burgonjskog vojvode i prodade ga za jedan florin nekom siromašnom svešteniku, koji ga za pet ili šest florina dade jednom Jevrejinu. U doba kada se nalazio u posedu gospodina de Sansia, kraljevska blagajna je bila u škripcu i gospodin de Sansi pristade da svoj dijamant da u zalog, da bi dobijenu protivuvrednost pozajmio kralju. Čovek, koji je trebalo da pozajmi novac, nalazio se u Mecu. Dijamant se morao poveriti

jednom od slugu da mu ga odnese.

- Zar se ne plašite da taj čovek ne pobegne u Nemačku? pitali su gospodina de Sansi.

- Siguran sam u njega! odgovorio je.

I pored njegovog tvrđenja ni čovek ni dijamant nisu stigli u Mec. Dvor je ismejavao gospodina de Sansi.

- Siguran sam u svog slugu, ponavljao je on. Svakako je ubijen.

Pošli su da ga traže, i odista, nađoše njegov leš u jarku pored puta.

- Rasporite ga, naredi gospodin de Sansi. Mora da mu je dijamant u stomaku.

Učiniše kako je tražio i zbilja je tako i bilo. Skromni junak, čije ime istorija nije sačuvala, ostao je veran do smrti svojoj dužnosti i časti, „zamračujući sjajem svog dela”, kako je rekao neki stari hroničar, „vrednost dragog kamena koji je nosio”.

- Iznenadilo bi me, dodade Alisa, završavajući svoju priču, ako u datom trenutku prilikom svoga putovanja Južna zvezda ne bi izazvala sličnu odanost.

Opšte odobravanje pozdravi njene reči, osamdeset ruku podiže isti broj čaša i svi se oni nehotice okrenuše prema kaminu da bi odali počast ovom neuporedivom dragom kamenu.

Južna zvezda se nije nalazila više na svom postolju, na kome je sve do maločas blistala iza Džona Vatkinsa.

Iznenađenje koje se ogledalo na svih ovih osamdeset lica bilo je tako očigledno, da se domaćin smesta okrenuo da vidi uzrok tome.

Čim je video u čemu je stvar, pade u svoju naslonjaču kao da ga je grom ošinuo.

Svi se užurbase oko njega, odvezaše mu kravatu, okvasiše glavu hladnom vodom i on se najzad povrati;

- Dijamant! zaurla gromkim glasom. Dijamant!... Ko je uzeo dijamant?

- Gospodo, niko ne može da izade, reče zapovednik

policajskog voda i naredi svojim ljudima da posednu sve izlaze iz sale.

Svi su gosti zapanjeno gledali jedni u druge ili su izmenjivali svoje utiske šapatom. Nije prošlo ni pet minuta od kako je većina od njih videla, bar im se tako činilo, dijamant. Ali je sada bilo očigledno da je dijamant nestao.

- Tražim da se izvrši pretres svih prisutnih pre no što odu, predloži Tomas Stil, svojom uobičajenom iskrenošću.

- Da!.. Da!.. odgovori skup glasova, takoreći u jedan glas.

Ovakav stav povrati Džonu Vatkinsu zračak nade.

Policajski oficir okupi sve zvanice na jedan kraj sale i prvi se podvrgnu pretresu. Izvrnuo je svoje džepove, skinuo cipele i kogod je želeo mogao je da mu opipa odelo. Zatim je istom postupku podvrgnuo i svoje ljude. Najzad su zvanice jedan po jedan prolazile ispred njega i svaki je bio podvrgnut najbrižljivijem pregledu.

Pretresi su ostali bez ikakvog rezultata.

Zatim su pažljivo pregledali svaki ugao i svaki kutak sale u kojoj se održavala svečanost. Nisu našli nikakav trag dijamanta.

- Ostaju još Kafri koji su posluživali, reče policijski oficir, koji nikako nije želeo da se obruka.

- Jasno kao dan!.. Kafri su krivi! odgovoriše mu. Oni su takvi lopovi da su mogli da učine ovakvo delo.

Međutim, ubogi đavoli su izašli nešto pre zdravice Džona Vatkinsa, čim njihove usluge nisu bile više potrebne. Oni su se bili šćućurili oko velike upaljene vatre i pošto su se počastili mesom preostalim sa gozbe, započeli su da izvode koncerat na svoj način, kao što se to radi u njihovoј zemlji. Gitare napravljene od tikve, frule u koje se duvalo nosem i zvučni tam-tami razne veličine već su izvodili zaglušujuću muziku, koja prethodi svim velikim muzičkim svečanostima kod urođenika u Južnoj Africi.

Kafri nisu ni shvatili šta se upravo od njih traži, kada ih pozvaše da im pretresu oskudnu odeću. Razumeli su samo da

se radi o krađi dijamanta velike vrednosti.

Ni ova traganja, kao i prethodna, nisu urodila plodom.

- Ako se kradljivac nalazi među Kafrima - on je deset puta imao vremena da ukradenu stvar skloni na sigurno mesto, primeti sasvim tačno neko od zvanica.

- Jasno, reče policijski oficir, i možda postoji samo jedna mogućnost da se kradljivac sam oda, a to je da se obratimo na nekog crnačkog врача. Ovako trenutno sredstvo katkada uspeva...

- Ako dozvolite, reče Mataki koji se još nalazio tu u društvu svojih drugova, ja bih to mogao da pokušam.

Njegovu su ponudu odmah prihvatili i zvanice se poređaše oko Kafra. Zatim Mataki, navikao da igra ulogu врача, započe istragu.

Pre svega je ušmrknuo dva-tri puta duvan iz duvanjare od roga, koju je uvek nosio sobom.

- Pristupiću sada pokušaju sa štapićima, reče, pošto je izvršio ove pripremne radnje.

U obližnjem žbunu potražio je dvadesetak prutova koje je isekao na jednake dužine, odnosno na oko dvanaest engleskih palaca. Zatim ih je podelio Kafrima, koji su se postavili u jedan red, ostavljajući jedan prut sebi.

- Vi možete na četvrt sata da se povučete gde hoćete, reče on svečanim glasom svojim drugovima, a vratićete se tek kad budete čuli lupu tam-tama. Ako se kradljivac nalazi među vama, njegov prut će biti za tri prsta duži!

Kafri se razidoše, vidljivo pod dubokim utiskom ovog kratkog govora, znajući da će čovek, po kratkom postupku pravde u Griku zemlji, biti brzo uhvaćen i, nemajući vremena da se brani, obešen.

Gosti, koji su sa interesovanjem pratili sve podrobnosti ove pripreme, požurili su, sasvim prirodno, da protumače stvari svaki na svoj način.

- Ako se kradljivac nalazi među ovim ljudima, neće smeti da se vrati, primeti jedan od njih.

- To će ga baš i odati, odgovori drugi.
- Ta manite! Biće lukaviji od Matakija, pa će odseći tri prsta od svoga pruta da bi izbegao da ovaj bude duži.
- Verovatno se baš tome i nada vrač i to nesmotreno skraćivanje biće dovoljno da oda krivca.

U tome je već proteklo petnaest minuta i Mataki, udarajući naglo u tam-tam, pozva ljude kojima je trebalo presuditi.

Vratili su se svi do poslednjeg, poređali se pred njim i predali mu štapiće.

Mataki ih uze, skupi u snop i nađe da su svi iste dužine. On ih zatim skloni na stranu i izjavi da je istraga završena i da je potvrdila poštenje njegovih sunarodnika, ali se odjednom trže i uporedi dužine štapića sa dužinom onoga što ga je sebi zadržao.

Svi su bili kraći za tri prsta!

Jadnici su smatrali da će dobro biti da iz predostrožnosti to urade da ne bi došlo do produženja štapića, do koga je po njihovom sujeverju moglo da dođe. To baš nije bio dokaz da im je savest potpuno čista i besumnje je svaki od njih ukrao po neki dijamant u toku dana.

Opšti smeh dočeka utvrđivanje ovog neočekivanog rezultata. Oborivši oči, Mataki se osećao strahovito uniženim, što je sredstvo čije je dejstvo toliko puta dokazao u svom kralu, postalo tako bezuspešno u civilizovanom svetu.

- Gospodine, ostaje nam jedino da priznamo svoju nemoć, reče u to policijski oficir, oprštajući se od Džona Vatkinsa, koji je i dalje u najvećem očajanju sedeо u svojoj naslonjači. Možda ćemo sutra imati više sreće, ako budemo obećali veliku nagradu onome ko bude u stanju da nam ukaže na kradljivčev trag.

- Kradljivac, uzviknu Anibal Pantalači, a zašto ne bi bio baš onaj koga ste postavili da sudi svojim drugovima?

- Šta hoćete time da kažete? upita policijski oficir.

- Pa to, da je Mataki, izigravajući враča, mogao da se nada da će otkloniti sumnju sa sebe.

Da je neko obratio pažnju mogao bi tog trenutka da vidi kako Mataki napravi neku čudnu grimasu, brzo napusti salu i prođe žurno pored kolibe.

- Da! produži Napolitanac. On je bio među svojim drugovima kada su posluživali oko obeda. Preprednjak je to, lupež koga je gospodin Mere zavoleo ne zna se zbog čega.

- Mataki je pošten, ja odgovaram za njega! uzviknu gospođica Watkins, spremna da brani Siprijenovog slugu.

- E, šta ti znaš? odvrati Džon Watkins. Da!.. On je u stanju da stavi ruku na *Južnu zvezdu*.

- Ne može biti daleko, javi se policijski oficir. Pretrešćemo ga za tren oka. Ako se dijamant nalazi kod njega, dobiće onoliko udaraca kandžijom koliko je težak karata, a ako od toga ne umre, biće obešen posle četiri stotine trideset i drugog udarca.

Gospođica Watkins zadrhta od straha. Svi ovi poludivlji ljudi zaplijeskaše kada su čuli odluku policijskog oficira. Ali na koji način ukrotiti ove surove prirode, bez griže savesti i bez milosrđa?

Trenutak kasnije su Džon Watkins i njegovi gosti bili pred Matakijevom kolibom, čija vrata razvališe.

Mataki više nije bio tu i uzalud su ga iščekivali u toku noći.

Pošto se ni sutradan ujutro nije vratio, postalo je jasno da je napustio Vandergart-Kopje.

XII

PRIPREME ZA ODLAZAK

Kada je sutradan ujutru Siprijen Mere doznao šta se sinoć dogodilo za vreme gozbe, u prvi mah je htio živo da protestuje protiv teške optužbe koja je pala na njegovog slугу. Nije mogao da pretpostavi da bi Mataki bio u stanju da izvrši ovakvu krađu i u tom pogledu se složio sa Alisom. U stvari, on bi pre mogao da posumnja u Anibala Pantalačia, her Fridela, Natana, ili na kog drugog, koji bi se njemu učinio manje pouzdanim.

Međutim, bilo je malo verovatno da je neki Evropljanin bio kriv za ovaj zločin. Za sve one koji nisu znali njeno poreklo, Južna zvezda je bila prirodni dijamant, pa prema tome i vrednost kakve se čovek teško mogao otarasiti.

Uprkos tome, ponavljaо je Siprijen u sebi, nemoguće je da je to Mataki učinio.

Ali se tada setio svojih sumnji u vezi sa izvesnim ukradenim stvarima, za čiji je nestanak često Kafr bio kriv, čak i pri obavljanju svoje službe. I pored svih opomena svoga gospodara on se povinovao svojoj prirodi - koja je veoma široko shvatala pojam moga i tvoga - i nikada nije mogao da se osloboди svojih navika, koje su bile za osudu. Istina, to se nije odnosilo na

stvari veće vrednosti, ali bi bilo dovoljno da se napravi popis njegovih prestupa, pa to ni u kom slučaju ne bi služilo na čast pomenutom Matakiju.

Uoetalom, postojala je činjenica koja je mogla da ide u prilog sumnji protiv njega, a to je što je Kafra bio u sali u kojoj se održavala gozba, kada je dijamant kao nekim čudom nestao; zatim čudna okolnost da ga posle nekoliko trenutaka nisu zatekli u njegovoј kolibi; najzad, tu je bilo i njegovo bekstvo, možda veoma lako objašnjivo, ali ipak više nije bilo sumnje da je napustio zemlju.

I doista, Siprijen je uzalud čekao da se Mataki pojavi u toku prepodneva, još uvek ne verujući u krivicu svoga sluge; ali njega nigde nije bilo. Moglo se utvrditi da je i torba, u kojoj je držao svoju ušteđevinu i stvari potrebne čoveku koji se upusti u ove potpuno puste krajeve Južne Afrike, nestala iz njegove kolibe. Dakle, više nije moglo biti nikakve sumnje.

Oko deset časova mladi inženjer, možda tužniji zbog Matakijevog ponašanja, nego zbog nestanka dijamanta, podeša na majur Džona Vatkinsa.

Tu zateče u životom razgovoru farmera, Anibala Pantalačia, Džemsa Hiltona i Fridela. U trenutku kada se pojavio, Alisa, koja ga je primetila gde dolazi, uđe u sobu u kojoj su njen otac i njegova tri revnosna druga bučno raspravljali o merama koje treba preduzeti da bi se ponova došlo do ukradenog dijamanta.

- Treba poći u poteru za Matakijem, uzviknu Džon Vatkins, na vrhuncu besa. Valja ga uhvatiti i, ako dijamant nije kod njega, treba mu rasporiti trbuh da se vidi da ga nije progutao!.. Ah, kćeri moja, dobro si učinila što si nam ispričala onu priču. Potražićemo dijamant makar i u utrobi onoga lupeža.

- Ali, odgovori Siprijen šaljivim tonom, koji se nimalo nije svideo farmeru, da bi progutao kamen onakve veličine, trebalo bi da Mataki ima stomak kao noj.

- Zar stomak jednog Kafra nije sposoban za sve, gospodine Mere? uzvrati Džon Vatkins. Da li smatrate da priliči da se smejetete u ovom trenutku i ovakvoj stvari?

- Ne smejam se, gospodine Vatkinee, odgovori Siprijen veoma ozbiljno. Mada žalim za dijamantom jedino iz razloga što ste mi dozvolili da ga poklonim gospođici Alisi...

- I ja sam vam veoma zahvalna, gospodine Siprijene, dodade gospođica Watkins, isto toliko kao da se još uvek nalazi u mom posedu.

- Eto ženske pameti! uzviknu farmer. Zahvalna, kao da je u njenom posedu dijamant kome nema sličnog na svetu!..

- Odista, to nije ista stvar, primeti Džems Hilton.

- Oh, ni najmanje, dodade Fridel.

- Naprotiv, to je sasvim ista stvar, odgovori Siprijen, s obzirom da mogu da napravim isti takav dijamant kakav sam već jednom napravio.

- Oh, gospodine inženjeru, reče Anibal Pantalači tonom u kome je bilo velikih pretnji upućenih mladom inženjeru, mislim da bi bilo dobro da ne ponovite svoj opit... u interesu Grika zemlje... a i u vašem sopstvenom.

- Doista, gospodine! uzvrati Siprijen. Mislim da mi nije potrebno vaše odobrenje da bih to preduzeo.

- Eh, baš ste našli vreme da o tome raspravljate! uzviknu gospodin Watkins. Da li je gospodin Mere siguran da će mu novi pokušaj uspeti? Hoće li drugi dijamant, koji on bude napravio imati boju i težinu kao i prvi, pa prema tome i njegovu vrednost? Može li da odgovori da li je uopšte u stanju da proizvede još koji kamen makar i manje vrednosti? Sme li da ustvrdi da u njegovom uspehu slučaj nije imao velikog udela?

Ono što je Džon Watkins rekao bilo je toliko razborito da se mladi inženjer iznenadio. To je, uostalom, odgovaralo zamerkama koje je sam sebi postavljaо. Njegov opit se, bez sumnje mogao u celosti objasniti postignućima moderne hemije: ali nije li i slučaj mnogo doprineo njegovom prvom uspehu? A ako bi ponovio ogled da li je mogao da bude siguran da će i po drugi put uspeti?

Pod takvим uslovima trebalo je kradljivca uhvatiti po svaku

cenu i, što je bilo još važnije, naći ukradeni predmet.

- Zar se za ovo vreme nije ušlo u trag Matakiju? upita Džon Vatkins.

- Nije, odgovori Siprijen.

- Da li je pretražena cela okolina logora?

- Da, i to brižljivo pretražena, odgovori Fridel. Verovatno je lupež nestao u toku noći i teško je, ako nije i nemoguće, reći u kom je pravcu otišao.

- Da li je policijski oficir izvršio pretres u njegovoj kolibi? produži farmer.

- Da, odgovori Siprijen, i ništa nije našao što bi nas navelo na begunčev trag.

- Ah, uzviknu gospodin Vatkins, dao bih pet stotina, pa i hiljadu livri kada bi ga uhvatili.

- Razumem vas, gospodine Vatkinse, reče Anibal Pantalači. Ali se bojim da nećemo ponova doći do dijamanta, ni do onoga koji ga je ukrao.

- Zbog čega?

- Zbog toga što, kada je već jednom krenuo, ponovo uze reč Anibal Pantalači, Mataki neće biti tako glup da se zaustavi na putu. Proći će kroz Limpopo, sakriti se u pustinji, ili otići u Zambezu ili čak do jezera Tanganjike, a ako bude potrebno i kod Bušmana.

Govoreći tako, da li je podmukli Napolitanac iskreno izražavao svoje mišljenje? Nije li samo želeo da se spriči da se za Matakijem podje u poteru, da bi to on sam učinio? Ova pitanja je Siprijen postavio sebi posmatrajući ga.

Ali gospodin Vatkins nije bio čovek koji bi napustio neku stvar pod izgovorom da će teško biti izvršena. On bi, zaista, žrtvovao sav svoj imetak kada bi mogao ponova da dobije dragi kamen, kome nije bilo ravna. Njegove nestrpljive oči pune srdžbe bludele su kroz otvoren prozor, sve do zelenkastih obala Vala, kao da se nadao da će tamo spaziti begunca.

- Ne, dreknu, ne može to da prode tek tako!.. Hoću svoj dijamant. Treba uhvatiti onu lopužu. Oh, da ne patim od

kostobolje, brzo bi to bilo gotovo, budite uvereni.

- Oče, reče Alisa, pokušavajući da ga nekako umiri.
- Da vidimo, ko se prima te dužnosti? uzviknu Džon Watkins, bacivši pogled oko sebe. Ko hoće da podje u poteru za Kafrom? Nagrada će biti dobra, dajem svoju reč.

A kako niko nije progovorio ni reči:

- Vidite, gospodo, produži, vas je ovde četvorica mladih ljudi koji želite da dobijete ruku moje kćeri. Pa lepo! Uhvatite mi tog čoveka sa mojim dijamantom, sada je rekao „moj dijamant”, pa će moja kći pripasti onome ko mi ga donese.

- Prihvatom, viknu Džon Hilton.

- I ja takođe, izjavи Fridel.

- Ko ne bi želeo da dobije tako dragocenu nagradu? promrmlja Anibal Pantalači, smeškajući se usiljeno.

Alisa, sva crvena, duboko ponižena što je bačena kao ulog u ovu igru i to u prisustvu mladog inženjera, uzalud je pokušavala da prikrije svoju zbumjenost.

- Gospodice Watkins, reče joj Siprijen poluglasno, poklonivši joj se pun poštovanja, i ja bih učestvovao, ali smem li bez vaše dozvole?

- Imate je, gospodine Siprijene, uz moje najlepše želje, odgovori ona živo.

- Onda sam spreman da idem na kraj sveta, uzviknu Siprijen, okrenuvši se Džonu Watkinsu.

- Vere mi, možda niste daleko od istine, reče Anibal Pantalači. Verujem da će nas Mataki primorati da napravimo taj put. Brzinom kojom je sigurno trčao, on će danas biti u Počefstromu i stići će u brda još pre no što mi budemo napustili naše kolibe.

- A ko nas sprečava da podjemo još danas... ovoga časa? zapita Siprijen.

- Sigurno ne ja, ako vas srce vuče, odgovori Napolitanac. Ali, što se mene tiče, ja neću poći bez valjane opreme. Dobra kola, sa dvanaest volova za vuču i dva jahaća konja, to je najmanje što treba nabaviti za putovanje kako ga ja predviđam. A sve to

možemo naći samo u Počefstromu.

Da li je i ovog puta Anibal Pantalači govorio ozbiljno? Ili je samo htio da zaplaši svoje suparnike? Nije se moglo znati. Ali je u svakom slučaju bio u pravu. Bila bi ludost zaći na sever Grika zemlje bez ovakvih saobraćajnih i ostalih pomoćnih sredstava.

Međutim - Siprijen je to znao - volovska zaprega je koštala najmanje osam do deset hiljada franaka, dok je on sa svoje strane imao samo četiri hiljade.

- Imam jednu ideju, reče odjednom Džon Hilton, koji je kao „Afrikanac“ škotskog porekla bio veoma štedljiv. Zašto se sva četvorica ne bismo udružili za ovo putovanje? Izgledi svakog pojedinca ostali bi isti, a troškove bismo podelili.

- Čini mi se da bi to bilo pravično, reče Fridel.

- Pristajem, odgovori bez oklevanja Siprijen.

- U tom slučaju, primeti Anibal Pantalači, moraćemo da se sporazumemo da svaki od nas sačuva svoju nezavisnost i da bude slobodan da napusti ostale u trenutku kada bude smatrao korisnim, da bi pokušao da uhvati begunca.

- To se samo po sebi razume, odgovori Džon Hilton. Udružićemo se za kupovinu kola, volova i namirnica, ali će svaki od nas moći da se odvoji kada mu se to učini zgodnjim. I utoliko bolje za onoga ko prvi dospe do cilja.

- Slažemo se, odgovoriše Siprijen, Anibal Pantalači i Fridel.

- Kada polazite, upita Džon Watkins, kome je ova kombinacija učetvorostručila izglede da ponovo dođe do svog dijamanta.

- Sutra poštanskim kolima za Počefstrom, odgovori Fridel. Nema mogućnosti da tamo stignemo pre njih.

- Slažemo se!

Alisa je u međuvremenu pozvala Siprijena na stranu i upitala ga da li doista veruje da je Mataki izvršio takvu krađu.

- Gospodice Watkins, odgovori mladi inženjer, primoran sam da priznam da su svi razlozi za sumnju protiv njega, pošto je pobegao. Ali mi se čini da bi Anibal Pantalači mogao mnogo štošta da kaže o nestanku dijamanta. Kakva zločinačka

njuška... divnog li ortaka dobijam u njemu... Ali, šta mari! u ratu kao u ratu! Najzad, možda je i bolje što ga imam pod rukom i što mogu da motrim na njegovo kretanje, nego da ga pustim da sam radi kako hoće.

Četiri kandidata se uskoro oprostiše od Džona Vatkinsa i njegove kćeri. Kao što i priliči u ovakvim prilikama, oprاشtanje je bilo kratko i svelo se samo na stisak ruku. Šta su mogli da kažu suparnici, koji odlaze zajedno ali žele jedan drugom da ga đavo odnese.

Vrativši se kući, Siprijen tamo zateče Vardika i Liju. Otkako ga je primio u službu, mladi Kafir se pokazao veoma revnostan. Kinez i on razgovarali su se pred vratima. Mladi inženjer im reče da će u društvu Fridela, Džemsa Hiltona i Anibala Pantalačija poći u poteru za Matakijem.

Obojica izmenjaše pogled - jedan jedini - a zatim, približivši se i ne pominjući ni jednom reči begunca, rekoše:

- Mali oče, povedi nas sobom, mi te usrdno molimo.
- Da vas povedem sobom? A radi čega, molim vas?
- Da bih ti kuvaо kafu i spremao jelo, reče Bardik.
- Da ti perem rublje, dodade Li.
- I da bismo sprečili zle ljude da ti učine što nažao, produžiše kao da jedan drugome otimaju reči.

Siprijen im uputi pogled pun zahvalnosti.

- U redu! reče, povešću vas obojicu, pošto to želite.

Posle ovoga ode da se oprosti sa Jakobusom Vandergartom, koji nije ni odobravao ni negodovao što se Siprijen pridružio ekspediciji, već mu prijateljski stisnu ruku i poželee srećan put.

Sutradan ujutru, kada se u pratnji dvojice vernih pratilaca uputio u logor Vandergart, da odande uzme poštanska kola za Počefstrom, mladi inženjer podiže oči ka Vatkinsovom majuru, koji je još bio utonuo u san.

Da li mu se to pričinilo? Učini mu se da iza belih muslimskih zavesa na jednom prozoru raspoznaće neku laku priliku, koja mu u času polaska šalje poslednje zbogom.

XIII

KROZ TRANSVAL

Stigavši u Počefstrom četvorica putnika su saznala da je mladi Kafr - čiji se opis podudarao sa Matakijevim - sinoć prošao kroz grad. Bila je to srećna okolnost po uspeh njihove ekspedicije. Ali će ona verovatno trajati duže vremena, jer je begunac nabavio laka kola, u koja je upregnut noj, što će učiniti težim da ga stignu.

Odista, nema od ovih ptica ni boljih ni izdržljivijih, ni bržih pešaka. Valja dodati da su nojevi za vuču veoma retki, čak i u Grika zemlji, jer ih nije lako obučiti. Zato ni Siprijen, ni njegovi saputnici, nisu mogli da ih nabave u Počefstromu.

Dakle, u ovakvim uslovima - to se moglo ustanoviti - Mataki je produžio svoj put ka severu, sa zapregom koja je mogla da iznuri deset odmornih konja. U stvari, begunac je imao pored već postignute prednosti i preimućstvo u znatno većoj brzini prema saobraćajnim sredstvima, kojima su raspolagali njegovi protivnici. Ali, i snaga nojeva ima svoju granicu. Mataki će biti primoran da zastaje i da gubi vreme. U najgorem slučaju, uhvatiće ga na kraju njegovog puta.

Uskoro je Siprijen kada je trebalo da se snabde za putovanje

imao prilike da čestita sebi što je poveo Lia i Bardika. Nije mala stvar u takvom slučaju pravilno izabrati sve stvari koje će odista biti od koristi. Ništa ne može da zameni iskustvo u putovanju pustinjom. Uzalud je Siprijen bio odlično potkovani u diferencijalnim jednačinama, kad nije poznavao osnovne uslove života u Veldu, života na „treku” ili „po tragovima kolskih točkova”, kako to tamo kažu. Ne samo što njegovi saputnici nisu bili raspoloženi da mu pomognu svojim savetima, već su se, naprotiv, trudili da ga navedu da pravi greške.

Što se tiče kola pokrivenih nepromočivim platnom, volovske zaprege i raznih namirnica, stvari su se razvijale prilično dobro. Opšti interes je nalagao da ih izaberu razumno i Džems Hilton je to obavio ne može biti bolje. Ali to nije bio slučaj kod stvari koje je trebalo izabrati prema potrebama svakog pojedinca - na primer za kupovinu konja.

Siprijen je na trgu već bio zapazio lepo, vatreno trogodišnje ždrebe, koje je mogao da dobije po umerenoj ceni. Pokušao je da ga pojaše i našao je da je dobro obučeno, pa se već spremao da izbroji trgovcu traženu sumu, kada ga Bardik povuče u stranu i reče:

- Kako, mali oče, hoćeš da kupiš toga konja?
- Svakako, Bardiče, nikada nisam video lepšeg za tu cenu.
- Ne bi trebalo da ga uzmeš, čak i da ti ga poklone, odgovori mladi Kafr. Ovaj konj ne bi izdržao ni osam dana putovanja kroz Transval.
- Šta hoćeš time da kažeš? uzvrati Siprijen. Hoćeš da mi izigravaš врача?
- Ne, mali oče, ali Bardik poznaje pustinju i upozorava te da ovaj konj nije „usoljen”.
- Nije „usoljen”? Zar imaš nameru da me nateraš da kupim konja iz salamure?
- Ne, mali oče, ali to znači da ovaj nije preboleo bolest Belda. On će je uskoro dobiti i, ako ne ugine, neće biti ni od kakve koristi za tebe.

- Ah, ote se Siprijenu, iznenađenom upozorenjem svoga sluge. A u čemu se sastoji ta bolest?

- To je jaka grozница, praćena kašljem, odgovori Bardik. Moraju se kupiti konji koji su već preboleli bolest - a njih je lako poznati po njihovom izgledu - jer je veoma retko dobijaju i po drugi put.

Pred takvom mogućnošću nije bilo mesta predomišljaju. Siprijen smesta prekide pogodbu i podje da se raspita. Svi mu potvrдиše isto što mu je i Bardik rekao. To je bila tako poznata stvar u ovom kraju da niko o njoj nije ni govorio.

Uverivši se u svoje nedovoljno iskustvo, inženjer je postao predostrožniji, pa je tražio saveta od nekog veterinara u Počefstromu.

Blagodareći staranju ovog specijaliste, mladi inženjer je za nekoliko časova bio u mogućnosti da sebi nabavi jahaćeg konja, kakav mu je bio potreban za tu vrstu putovanja. Bio je to stari sivi konj, sama kost i koža, a umesto repa imao je samo patrljak. Dovoljno je bilo pogledati ga, pa znati da je „usoljen”, jer iako je imao tvrd kas, očigledno je vredeo više nego što se po njegovom izgledu moglo zaključiti. Tamplar - tako se zvao - uživao je u ovom kraju izvestan glas kao neumoran konj i kada ga je ugledao Bardik, koji je imao prava da i on bude pitan, izjavili da je potpuno zadovoljan.

Što se njega tiče, bio je specijalno određen da upravlja kolima i volovskom zapregom, dok bi mu Li u vršenju te dužnosti trebalo da bude pomoćnik.

Prema tome nije morao da se brine o nabavci konja ni za jednog od njih - a Siprijen ne bi ni bio u stanju da im ih nabavi, s obzirom na cenu koju je morao da isplati za svog sopstvenog konja.

Pitanje oružja nije bilo manje složeno. Siprijen je dobro izabrao svoje puške: prva je bila odlična puška sistema Martini-Henri a druga karabin Remington, koji se nije odlikovao lepotom, ali je imao tačan domet i brzo se punio. Ali se Siprijen nikada ne bi setio, da ga na to nije podsetio Kinez,

da se snabde izvesnom količinom eksplozivnih metaka. Verovao je da nosi sobom dovoljno municije, uvezši za pet ili šest stotina punjenja baruta i olovnih metaka, te je bio veoma iznenađen čuvši da u ovoj zemlji divljih životinja i ne manje opasnih urođenika, opreznost nalaže da se za svaku pušku ima četiri hiljade metaka.

Siprijen je morao da se snabde i sa dva revolvera za eksplozivne metke i da upotpuni svoje nabavke divnim nožem, koji je već pet godina stajao u izlogu jednog oružara u Počefstromu, a da niko nije poželeo da ga kupi.

Tu je opet Li bio uporan da se ova kupovina izvrši, uveravajući da ništa neće biti korisnije od ovog noža. Uostalom, briga kojom je od tog trenutka lično održavao rez i sjaj kratke i široke oštrice, prilično slične sablji-bajonetu francuske pešadije, bio je dokaz poverenja u hladno oružje, poverenja koje je imao kao i svi ostali pripadnici njegove rase.

Osim toga je poznati crveni sanduk još uvek bio u Kinezovoj pravnji. U njemu se nalazio, pored mnoštva kutija i tajanstvenih sitnica, oko šest metara dug, tanak i gibak kanap, čvrsto upleton, koji mornari nazivaju „vrpca“. Kada su ga upitali zašta mu je potreban, odgovorio je neodređeno:

- Zar se i u pustinji ne prostire rublje, kao i na svakom drugom mestu?

U roku od dvanaest časova svršili su sa kupovinama. Zadnji deo kola bio je pretvoren u opšte skladište u kome su se nalazili nepromočivi čaršavi, vuneni pokrivači, kuhinjske potrebe, obilna zaliha hrane u zemljanim kutijama, jarmovi, lanci i rezervni kaiševi. Prednji deo, ispunjen slamom, trebalo je da služi kao postelja i sklonište Siprijenu i njegovim saputnicima.

Džems Hilton je odlično ispunio svoj zadatak i veoma je celishodno izabrao sve što je zajednici bilo potrebno. Bio je prilično uobražen na svoje kolonijalno iskustvo. Da bi dokazao svoju nadmoćnost, a ne iz osećanja drugarstva, počeo je upućivati svoje saputnike u običaje Velda.

Ali bi se tada Anibal Pantalači umešao i prekidao mu reč.

- Kakve potrebe imate da saopštavate vaše iskustvo Frenčmenu? rekao mu je šapatom. Da li vam je stalo da on dobije nagradu ove trke? Da sam na vašem mestu, zadržao bih za sebe ono što znam i ne bih progovorio ni slovca.

A Džems Hilton u odgovor pogleda Napolitanca sa iskrenim divljenjem:

- Izvrsno je ovo što ste mi rekli... izvrsno. Evo misli koja mi nikada ne bi pala na pamet.

Siprijen nije propustio da lojalno obavesti Fridela o onome što je doznao o konjima u ovome kraju, ali je naišao na uobraženost i bezgraničnu tvrdoglavost. Nikada ništa nije htio da čuje i radio je sve po svojoj glavi. Prema tome kupio je najmlađeg i najvatrenijeg konja koga je mogao da nađe - baš onoga koga je Siprijen odbio - i uglavnom se pobrinuo da svoje džepove napuni ribarskim priborom, pod izgovorom da će im divljač ubrzo dosaditi.

Najzad, završivši pripreme, mogli su da krenu i karavan je obrazovan prema niže navedenom rasporedu.

Prvo su krenula kola, koja su vukli dvanaest riđih i crnih volova, pod upravom Bardika, koji je čas koračao pored snažnih životinja sa šiljkom za podbadanje u ruci, a čas bi, da bi se odmorio, skakao na prednji deo kola. Tu bi se na sedištu šepurio prepustivši se truckanju, pa je izgledalo da je očaran ovakvom vrstom kretanja. Četiri konjanika išla su iza kola. Izuvez kada bi im se ukazala prilika da pucaju na koju prepelicu ili da pođu u izviđanje, ovakav je poredak imao da bude za dugi niz dana.

Posle kratkog većanja rešeno je da se upute pravo ka izvoru Limpoppoa. Prema svim obaveštenjima je izgledalo da je i Mataki pošao tim putem. U stvari, nije ni mogao da pođe drugim, ako je nameravao da se što je moguće više udalji od britanskih poseda. Prednost, koju je Kafr imao ispred svojih goničaca, bila je i u savršenom poznavanju predela i u lakoći njegove zaprege. S jedne strane, on je očigledno znao da pronađe najkraći put, a s druge, blagodareći svojim vezama na

severu, bio je siguran da će svuda naići na pomoć i zaštitu, hranu i sklonište, po potrebi čak i saveznike. A neće li on koristiti svoj upliv na primitivne urođenike da krenu protiv onih koji su mu bili za petama i da ih napadnu s oružjem u ruci? Siprijenu i njegovim saputnicima postajalo je sve jasnije da treba da budu udruženi i da jedan drugog pomažu u toku putovanja, ako su hteli da jedan od njih ubere plod.

Transval, koji su morali da pređu s juga ka severu, je prostran predeo Južne Afrike - najmanje trideset hiljada hektara - i proteže se između Vala i Limpopoa, zapadno od planine Drakenberg, engleske kolonije Natal, zemlje Zulua i portugalskih poseda.

U celini naseljen Burima, nekadašnjim holandskim građanima na Kapu, koji su tu, tokom petnaest ili dvadeset godina rasejali preko sto hiljada poljoprivrednih stanovnika po zemlji, Transval je sasvim prirodno pobudio žudnju Velike Britanije. Ona ga je 1877. godine pripojila svojim posedima na Kapu. Ali česte bune Bura, koji su uporno želeti da budu nezavisni, čini neizvesnom dalju sudbinu ovog lepog kraja.

Ovo je jedan od najpriyatnijih i najplodnijih predela Afrike, ujedno i jedan od najzdravijih - a to objašnjava, iako ne opravdava, privlačnost koju predstavlja za njegove južne susede. Zlatni rudnici, koji su tu otkriveni, nisu bili bez izvesnog uticaja na političku akciju Engleske u pogledu Transvala.

U geografskom pogledu obično ga dele, zajedno sa Burima, na tri glavna predela: brdoviti predeo, takozvani HogeVeld; predeo brežuljaka ili Banken-Veld i predeo obrastao šibljem i žbunjem ili Buš-Veld.

Brdoviti predeo se nalazi najjužnije. Njega obrazuju planinski lanci, koji se od Drakenberga prostiru prema zapadu i jugu. To je rudarski predeo Transvala, gde je klima hladna kao u bernskom Oberlandu.

Banken-Veld je poljoprivredni predeo. Prostire se na severu od prvog i u njegovim dubokim dolinama ispresecanim

potocima i u senci njegovog uvek zelenog drveća, našao je krov nad glavom najveći deo holandskog stanovništva.

Najzad Buš-Veld, ili predeo šipražja, je prvenstveno predeo za lov, a prostire se u širokoj ravnici do obala Limpopoa, prema severu, tako da se produžuje sve do zemlje Kafra Bečuana na zapadu.

Krenuvši iz Počefstroma, koji se nalazi u Banken-Veldu, putnici su prvo morali dijagonalno da pređu najveći deo ovog predela, pre no što stignu do Buš-Velda, a odande, prema severu, do obala Lompopoa.

Prirodno je da je lakše preći ovaj prvi deo Transvala. Još se čovek nalazio u polucivilizovanoj zemlji. Najveće nezgode svodile su se na točak koji se zaglibio ili obolelog vola. Divljih pataka, crepelica i srna bilo je putem u izobilju, te su njima bili obezbeđeni ručkovi i večere. Noć su obično provodili na nekoj farmi, čiji su stanovnici, odeljeni od ostalog sveta tri četvrti u godini, sa iskrenom radošću primali goste, koji bi im stizali.

Buri su svuda bili isti: gostoljubivi, uslužni, nesebični. Doduše, običaji zemlje su iziskivali da im se ponudi naplata za sklonište koje pružaju ljudima k životinjama na putu. Ali oni skoro uvek odbijaju naplatu, pa čak uporno zahtevaju da putnici od njih prime brašna, pomorandže i suve breskve. Ako im se nešto ostavi u zamenu, neki deo konjske ili volovske opreme, bič, čampare, ili rog za barut, oni su oduševljeni, ma koliko mala bila vrednost dotičnog predmeta.

Ovi dobri ljudi vode prilično prijatan život usred usamljenih prostranstava; sa svojim porodicama žive bez velikih npora od proizvoda svojih stada i obrađuju onoliko zemlje, sa svojim pomoćnicima Hotentotima ili Kafrima, koliko im je potrebno žitarica i povrća.

Njihove kuće građene su veoma prosto od zemlje, a pokrivenе se debelim slojem šiblja. Ako im kiša izloka zidove - što se dosta često događa - lako je izvršiti popravku. Cela porodica ume da mesi ilovaču, pripreme veliku gomilu, a zatim devojke i dečaci uzimaju šaku po šaku ilovače i zasipaju ovim bombama

pukotinu, koju na taj način brzo zapuše.

U unutrašnjosti ovih stanova jedva se nalazi po koji komad nameštaja: drvene klupice, prosti stolovi i kreveti za odrasle, dok se deca zadovoljavaju jagnjećim kožama.

Pa ipak i umetnost zauzima mesto kod ovih primitivnih ljudi. Skoro su svi Buri muzikalni i sviraju na violinu ili u frulu. Luduju za igrom i ne znaju ni za prepreke ni za zamor kada je u pitanju da se sastanu - katkada na razdaljini od dvadeset milja - da bi proveli vreme u igri.

Njihove kćeri su skromne i često veoma lepe, u svojim jednostavnim nošnjama holandskih seljanki. One se rano udaju i svojim mladoženjama donose kao jedini miraz dvanaestak volova ili koza, kola, ili neko drugo tome slično blago. Muž prima na sebe da sagradi kuću, da iskrči nekoliko jutara zemlje u okolini i sve je spremno za osnivanje domaćinstva.

Buri žive veoma dugo i nigde u svetu nema više stogodišnjaka.

Čudna je pojava, dosad neobjašnjena, što su u zrelijim godinama sve veoma gojazni i to u neverovatnim razmerama. Inače su visokog rasta, što je obeležje naseljenika francuskog i nemačkog porekla pa tako i ove čisto holandske rase.

Međutim, putovanje je teklo bez ikakvih nezgoda. Retko bi se dogodilo da na farmama, na kojima bi se zaustavljeni svako veče, ne doznaju nešto o Matakiju. Svuda su ga vidjali u prolazu, njegov noj ga je vukao velikom brzinom, isprva sa prednošću od tri ili četiri dana, a kasnije pet do šest, pa zatim i sedam do osam dana. Očigledno je bilo da su mu ušli u trag, ali isto tako i da je napredovao brže od svojih gonilaca.

No i pored toga četvorica gonilaca smatrali su sigurnim da će ga stići. Begunac će se najzad zaustaviti. Njegovo hvatanje bilo je samo pitanje vremena.

Siprijen i njegovi saputnici primili su stvar olako; malo pomalo počeli su da se zanimaju svojim omiljenim razonodama. Mladi inženjer je skupljao primerke stena. Fridel

je skupljao biljke i tvrdio da po njihovom spoljnem izgledu može da odredi njihova svojstva. Anibal Pantalači nije davao mira Bardiku i Liju, ali je za to dobijao oproštaj, spravljajući prilikom odmora odlična jela od makarona: Džems Hilton je uzeo na sebe da snabdeva karavan sa divljači; nije prolazilo ni pola dana, a da nije ubio tuce jarebica, mnoštvo prepelica, a katkada i po nekog vepra ili antilopu.

Prevaljujući tako komad po komad puta, stigli su do Buš-Velda. Uskoro su farme postale sve ređe, a najzad ih sasvim nestade. Nalazili su se na krajnjoj granici civilizacije.

Polazeći sa te granice, morali su svako veče da logoruju, da pale velike vatre, oko kojih su se ljudi i životinje smeštali, ali tek pošto pažljivo ispituju okolinu.

Predeo je bio prilično divalj. Ravnice sa žutim peskom, čestari trnovitog žbunja i, s vremena na vreme, po koji potok okružen baruštinama - zamenili su zelene doline Banken-Velda. Katkada su morali da pođu zaobilaznim putem, da bi izbegli pravu šumu t'horn tressa, odnosno drveća sa trnjem. To su šibljike visoke tri do pet metara, sa mnoštvom skoro sasvim horizontalnog granja i trnjem dugim dva do četiri palca, koje je tvrdo i oštro kao kama.

Ovaj spoljni deo Buš-Velda, koji obično nazivaju Leon-Veld - Veld lavova - kao da nije zaslужeno nosio to zastrašujuće ime, jer i posle tri dana putovanja putnici nisu opazili ni traga ove zveri.

„Verovatno je to samo predanje”, pomisli Siprijen, a lavovi su se sigurno povukli dublje u pustinju.

Ali kada je to svoje mišljenje izgovorio pred Džemsom Hiltonom, ovaj se nasmeja.

- Verujete da nema lavova? reče. To je samo zbog toga što ne umete da ih vidite.

- Kako ne bih video lava usred gole pustinje, odgovori Siprijen prilično ironičnim tonom.

- Pa dobro! Kladim se s vama u deset livara, reče Džems Hilton, da će vam, pre no što prođe jedan čas, pokazati jednog,

koga vi niste primetili.

- Iz principa se nikad ne kladim, odgovori Siprijen, ali bih želeo da se uverim u to.

Putovali su dvadeset pet do trideset minuta i niko više nije pomiclao na lavove, kada Džems Hilton uzviknu:

- Gospodo, pogledajte ono mravlje gnezdo što se uzdiže tamo desno.

- Pa šta s tim! odgovori mu Fridel. Drugo ništa i ne vidimo već dva-tri dana,

I doista, u Buš-Veldu se veoma česta pojava velike gomile žute zemlje, koju su izdigli bezbroj mrava i koje jedine presecaju jednoličnost ravnice, pored malo džbunja i kržljavih mimoza.

Džems Hilton se nasmeja prigušeno.

- Gospodine Mere, reče, ako hoćete da uzmete malo vremena i da se galopom približite mravinjaku - tamo kuda pokazujem vrhom prsta - obećavam vam da ćete videti ono što ste želeli da vidite. Pa ipak, ne približujte se odviše, jer bismo se osećali prilično nelagodno.

Siprijen obode konja mamuzama i podje prema mestu koje je Džems Hilton, nazvao mravinjakom.

- Tamo logoruje porodica lavova, javi se Nemac, čim se Siprijen udaljio. Jedna od deset žućkastih gomila koje smatrate mravinjakom, nije ništa drugo.

- Reg Vasso. uzviknu Pantalači, baš nije trebalo da ga opominjete da se ne približuje.

Ali, videvši da ga Bardik i Li slušaju, produži, dajući svojim mislima drugi tok:

- Frenčmen bi se gadno uplašio i mi bismo imali čemu da se smejemo.

Napolitanac se varao. Siprijen nije bio čovek koji se lako plaši. Na dvesta metara od tačke koja mu je pokazana, on vide sa kakvim opasnim gnezdom mrava ima posla. Bio je to ogroman lav, lavica i tri mladunčeta šćućureni na zemlji u krugu, kao mačke, koji su spokojno spavalii na suncu.

Šum Tamplarovih kopita probudi lava, on otvori oči, podiže svoju ogromnu glavu i zevnu, pokazujući između dva reda strašnih zuba provaliju u kojoj je moglo da nestane dete od deset godina. Zatim pogleda u jahača, koji se zaustavi na dvadesetak koraka od njega.

Srećom, divlja zver nije bila gladna, inače ne bi ostala tako ravnodušna.

S rukom na karabinu, Siprijen pričeka dva-tri minuta da vidi raspoloženje gospodina lava. Ali, videći da ovaj nije neprijateljski raspoložen, nije imao srca da poremeti sreću ove zanimljive porodice pa se, povukavši uzde, vrati hodom svojim drugovima.

Pošto su morali da mu priznaju hladnokrvnost i hrabrost, dočekaše ga klicanjem.

- Izgubio bih svoju opkladu, gospodine Hiltone, odgovori jednostavno Siprijen.

Iste su večeri stigli do odmorišta na desnoj obali Limpopoa. Fridel je uporno htio da tu peca, da bi pržio ribu i pored opomene Džemsa Hiltona.

- To je veoma nezdravo, druže, reče mu ovaj. Znajte da u Buš-Veldu, posle zalaska sunca, ne treba ostati pored tekuće vode, niti...

- Ah! Šta? Video sam ja sasvim druge stvari, odgovori Nemac tvrdoglavu, što je odlika njegove nacije.

- Eh, užviknu Anibal Pantalači, kakvo bi se zlo moglo dogoditi ako se čovek sat-dva zadrži pored vode. Zar mi se nije događalo da provedem u vodi do ispod pazuha po pola dana, prilikom lova na patke?

- To ni u kom slučaju nije isto, uzvrati Džems Hilton, nagovarajući Fridela uporno.

- Sve su to priče! odgovori Napolitanac. Dragi moj Hiltone, bilo bi bolje da potražite kutiju sa struganim sirom za moje makarone, nego što pokušavate da sprečite našeg druga da nam upeca koju ribu. To će nam uneti promene u naš uobičajeni jelovnik.

Fridel podje, ne želeći ništa da čuje i zadrža se na pecanju tako dugo da se u logor vratio kada je već pao mrak.

Tu je uporni pecač večerao s dobrim apetitom, svojski se počastio, kao i ostali, ribama, ali kada je legao u kola pored svojih saputnika, žalio se na žestoku drhtavicu.

Sutradan u zoru, kada su ustali za polazak, Fridela je uhvatila jaka grozlica, te nije mogao da uzjaše konja. I pored toga je tražio da krenu, tvrdeći da će mu na slami u dnu kola biti udobno. Učiniše mu po volji.

U podne je već bio u bunilu.

U tri časa je umro.

Njegova bolest je bila ubitačna grozlica, koja ima munjevito dejstvo.

Videći njegovu naprasnu smrt, Siprijen je i nehotice morao da pomisli da je Anibal Pantalači, svojim rđavim savetima, imao ozbiljnog udela u ovom događaju. Ali nikome sem njega nije palo na pamet da učini takvu primedbu.

- Vidite li koliko sam bio u pravu, kada sam rekao da ne treba lutati na obali reke, kada se mrak hvata, ponavljaо je Džems Hilton filozofski, smatrajući ovo dovoljnim.

Zaustavili su se za nekoliko trenutaka, da bi zakopali leš, koji nisu mogli da ostave zverima kao plen.

Bio je to leš suparnika, skoro neprijatelja, pa ipak je Siprijen bio ozbiljno dirnut, obavljajući ovu poslednju dužnost. Prizor smrti, svuda uzvišen i svečan, u pustinji se čini još veličanstvenijim. Sam u prisustvu prirode, čovek bolje shvata neizbežni završetak. Daleko od svoje porodice, daleko od svih onih koje voli, njegove misli sa setom leti njima. Pomišli da će možda i on sutra pasti na tu beskrajnu ravnicu, da se više ne digne, da će i on biti tada zakopan pod jednom stopom peska, na kojoj će se nalaziti go kamen i da ga u poslednjem času neće pratiti suze ni sestre, ni majke, ni žalost nekog prijatelja. I prenevši na svoj položaj jedan deo sažaljenja koje je izazvala u njemu sudbina njegovog suparnika, učini mu se da u ovaj grob zatvara nešto od svoje ličnosti.

Sutradan, posle ove tužne svečanosti, Fridelov konj, koji je bio privezan za zadnji deo kola, dobi bolest Velda. Morali su da ga napuste.

Jadna životinja preživela je svoga gospodara svega za nekoliko časova.

XIV

SEVERNO OD LIMPOPOA

Tri dana je trebalo da traže i ispituju dok su našli vodogaz za prelaz preko korita Limpopoa. Možda ga ne bi ni otkrili, da nekoliko Makalaka Kafra nije lutalo po obali reke, te oni pristadoše da vode ekspediciju.

Ovi Kafri su ubogi đavoli sa ostrvca, koje je viša rasa Bečuana porobila, primoravajući ih na rad bez ikakve nagrade, postupajući s njima veoma surovo, a povrh toga im pod pretnjom smrtne kazne zabranjuju i da jedu meso. Nesrećni Makalaka mogu uz put da ubijaju divljači kolikogod žele, pod uslovom da je donesu svojim gospodarima. Ovi im ostavljaju samo utrobu, - otprilike kao što čine evropski lovci sa svojim lovačkim psima.

Pripadnik Makalaka nema nikakav lični posed, čak ni evoju kolibu ili izdubljenu tikvu za vodu. Ide manje-više nag, mršav, na njemu je samo kost i koža, noseći na pojasu creva od bivola, koja izdaleka liče na aršine crnih kobasicu, a koja su u stvari primitivne mešine u kojima drže zalihe vode.

Ubrzo se pokaza Bardikova umešnost za trgovinu, kada neobično vešto uspe da od ovih jadnika izmami priznanje da i

pored sve svoje bede poseduju nekoliko nojevih pera, brižno sakrivenih u obližnjem čestaru. On im odmah predloži da ih kupi i tako ugovoriše da se nađu još isto veče.

- Imaš li novaca da im daš u zamenu? upita ga Siprijen prilično iznenađen.

A Bardik mu, smejući se iz glasa, pokaza pregršt bakarnih dugmadi, koje je od pre mesec-dva skupljao i nosio u platnenoj kesi.

- To nije pravi novac, odgovori Siprijen, i ne mogu da dozvolim da ove siromašne ljude isplatiš sa nekoliko tuceta starih dugmadi!

Ali nije bilo mogućno objasniti Bardiku zbog čega je njegov plan za osudu.

- Ako Makalaki pristanu da zamene svoja pera za moju dugmad, ko bi tu još imao da prigovara? odgovorio je. Vi vrlo dobro znate da ih ta pera ništa nisu koštala! Oni čak nemaju ni prava da ih poseduju, pošto ih pokazuju samo krišom! A dugme je, naprotiv, korisna stvar, mnogo korisnija od njegovog pera! Zašto bi mi bilo zabranjeno da tuce ili dva ponudim za isti broj pera?

Ovo rasuđivanje bilo je prividno tačno, pa ipak nije bilo pravilno. Mladi Kafr nije htio da uvidi da će Makalaki primiti bakarnu dugmad, ne da bi ih upotrebili, jer uopšte nisu imali odeće, već zbog njihove zamišljene vrednosti, koju su pripisivali okruglim metalima, tako sličnim pravom novcu. U toj činjenici se krila prevara.

No i pored toga Siprijen je morao da prizna da je bistrina divljaka bila nesposobna da shvati ovu tananu nijansu, te ga pusti da čini kako mu je bila volja.

Svoj trgovački posao Bardik obavi uveče, kada upališe buktinje. Očigledno su se Makalaki plašili da će ih njihov kupac prevariti, jer se nisu zadovoljavali vatrom koju su bili upalili, već stigoše sa snopovima kukuruzovine, koje upališe, pošto su ih usadili u zemlju.

Urođenici pokazaše tada svoja nojeva pera i stadoše da

pregledaju Bardikovu dugmad.

Tog trenutka se među njima zametnu živa rasprava o prirodi i vrednosti metalnih koluta, uz pokrete ruku i uzviše.

Niko nije razumeo ni reči njihovog brzog načina govora; ali je bilo dovoljno videti njihova iskrivljena lica, njihove rečite grimase i veoma ozbiljnu srdžbu da bi se znalo da je prepirka za njih bila od najveće važnosti.

Strasnu prepirku odjednom prekide jedna neočekivana pojava.

Iz čestara, pored koga se vodila rasprava, iziđe visok Crnac, - dostojanstveno ogrnut starim kaputom od crvene pamučne tkanine, sa nekom vrstom dijademe od ovčjih creva na čelu, što je ratnici Kafri obično nose. Smesta je snažnim udarcima drvenog držalja svoga koplja napao Makalake, koje je uhvatio na delu prilikom njihovog nedozvoljenog poslovanja!

- Lopep!... Lopep! povikaše nesrećni divljaci, rasprštavši se na sve strane, kao čopor pacova.

Ali iz žbunova oko logora odjednom iskrlsru obruč crnih ratnika, sužavajući se i preprečivši im put.

Lopep smesta naredi da mu se predaju dugmad; pažljivo ih je zagledao pri svetlosti buktinja, a zatim ih sa očiglednim zadovoljstvom spusti na dno svog kožnog toboca. Zatim pride Bardiku i pošto mu iz ruku uze već predata pera, prisvoji ih na isti način kao i dugmad.

Beli su bili pasivni gledaoci ovog prizora i nisu znali bi li se umešali ili ne, kada Lopep, prišavši im, prekide dvoumljenje. Zastavši nekoliko koraka ispred njih on im zapovedničkim tonom uputi prilično dug govor, koji je uostalom bio potpuno nerazumljiv.

Džems Hilton koji je razumevaо nekoliko reči bećuana narečja, ipak je uspeo da uhvati smisao ove besede i saopštio ga svojim saputnicima. Suština govora je bila da se šef Kafra žalio što je Bardiku dozvoljeno da trguje sa Makalakima, koji ne mogu da poseduju ništa što bi bilo lično njihovo. Na završetku izjavio je da će da uzeti krijumčarenu robu i upitao je

bele imaju li da stave kakav prigovor.

Kod ovih su vladala podeljena mišljenja o stavu koji je trebalo zauzeti. Anibal Pantalači je htio da smesta udovolje postavljenom zahtevu, da se ne bi zavadili sa poglavicom Bečuana. Džems Hilton i Siprijen bili su mišljenja da će Lopep postati još naduveniji ako se po toj stvari budu pokazali odviše pocustljivi, i da će on, možda, postaviti takve zahteve, da će neizbežno doći do tuče.

Šaptanjem su održali između sebe brzo savetovanje i rešiše da dugmad prepuste poglavici Bečuana, ali da traže od njega pera.

Džems Hilton požuri da mu to objasni, nešto pokretima, nešto pomoću nekoliko reči na njegovom narečju.

Isprva je Lopep zauzeo diplomatski stav i izgledalo je da se dvoumi. Ali videvši kako u mraku zablistaše cevi evropskih pušaka, ubrzo se reši i vrati pera.

Od tog trenutka se, uistinu bistri poglavica, pokaza pokorniji. Trojici belih, Bardiku i Liju ponudi da se posluže iz njegove velike duvanjare i sede s njima u bivak. Čaša rakije, kojom ga je ponudio Napolitanac, još više ga odobrovolji. A zatim, pošto se digao posle sedenja od časa i po, provedenog i sa jedne i sa druge strane manje-više u potpunom čutanju, on pozove karavan da ga sutradan poseti u njegovom kralu.

Obećaše mu i pošto se rukovaše Lopep se dostojanstveno povuče.

Kratko vreme iza njegovog odlaska svi polegaše, izuzev Siprijena, koji je posmatrajući zvezde sanjario, uvijen u svoje čebe. Noć je bila bez mesečine, ali blistava od zvezdane prašnine. Vatra se ugasila, a mladi inženjer nije na to ni obratio pažnju.

Mislio je na svoje, koji nisu ni slutili tog trenutka da ga je ovakva avantura bacila usred južnoafričke pustinje; mislio je i na ljupku Alisu, koja je možda takođe gledala u zvezde, kao i na sve one koji su mu bili dragi. Prepuštajući se slatkim snovima koje je tišina pustinje obavila poezijom, baš je htio da zadrema

kada ga probudiše udarci kopita i neko neobično kretanje sa strane gde je preko noći bila smeštena volovska zaprega, te se on diže.

Siprijenu se tada učini da u mraku nazire neke oblike niže i dežmekastije od oblika volova i koji su bez sumnje izazvali onaj nemir.

Kako nije mogao da dokuči šta bi to moglo da bude, Siprijen zgrabi bič koji mu prvi dođe do ruku i oprezno pođe prema mestu određenom za stoku.

Nije se prevario. Među volovima se nalazila neočekivana životinja koja ga je prenula iz sna.

Tek upola budan, pre ko što je i razmislio o onome što će da učini, Siprijen podiže bič i nasumce snažno udari uljeza po njušci.

Strahovita rika je bila odgovor na njegov napad!... Bio je to lav sa kojim je mladi inženjer postupio kao sa kakvim običnim psetom.

Ali samo što je imao vremena da stavi ruku na jedan od revolvera koje je nosio za pojasom i da naglo skoči u stranu, kada se životinja, skočivši na njega ovom prilikom uzalud, ponovo ustremi na njegovu ispruženu ruku.

Siprijen oseti kako mu oštре kandže izbrazdaše meso i on se zajedno sa užasnom zveri svalja u prašinu. Odjednom odjeknu pucanj. Telo lava zatrese poslednji grč, zatim se ukoči i оста nepomično.

Ne gubeći prisustvo duha, Siprijen je svojom slobodnom rukom podigao revolver do uva čudovišta i eksplozivni metak mu je razmrskao glavu.

U međuvremenu, spavači, upozoren i rikom, a zatim pucnjem, stigoše na poprište bitke. Osloboдиše Siprijena, upola smrvljenog pod teretom ogromne životinje, i ispitaše njegove rane, koje su srećom bile samo površinske. Li mu stavi običan zavoj od platna natopljenog rakijom, a zatim mu ustupiše najbolje mesto u kolima i ubrzo ceo svet zaspa, dok je Bardik rešio da čuva stražu do jutra.

Tek što se razdanilo, kada im glas Džemsa Hiltona koji je dozivao u pomoć, najavi neku novu opasnost. Džems Hilton je potpuno obučen ležao na prednjem delu kola preko cirade, izgovarajući reči u najvećem užasu i ne usuđujući se da učini ni najmanji pokret.

- Zmija mi se obavila oko desnog kolena, ispod pantalona! reče. Ne mrdajte, inače sam izgubljen. Pa ipak vidite šta biste mogli da učinite!

Njegove su oči bile razrogačene od užasa, a lice mu je prekrilo mrtvačko bledilo. Odista se na visini njegovog desnog kolena, pod plavim platnom njegovog odela, ocrtavalo neko strano telo - neka vrsta užeta obavijenog oko njegove noge.

Stanje je bilo ozbiljno. Kako je sam Džems Hilton rekao, pri prvom pokretu zmija će ga neminovno ujesti!

Ali usred opšteg straha i uznenirenosti, Bardik se reši da dela. Pošto je nečujno izvukao lovački nož njegovog gospodara, on se približi Džemu Hiltonu skoro neprimetnim pokretom, kao kakav crv. A zatim približivši svoje oči skoro do visine zmije, nekoliko minuta se činilo da ispituje položaj opasnog gmizavca. Bez sumnje je želeo da sazna kakav je položaj životinjske glave.

Odjednom se brzim pokretom ispravi, njegova se ruka spusti snažnim udarcem i čelik oštice se zari u koleno Džemsa Hiltona.

- Sad možete da istresete zmiju!.. Uginula je! reče Bardik, pokazujući sve svoje zube u širokom osmehu.

Džems Hilton ga mahinalno posluša i strese nogom. Gmizavac mu pade pred noge.

Bila je to crnoglava guja, jedva palac široka, ali čiji i najmanji ujed prouzrokuje smrt. Mladi Kafr joj je odsekao glavu majstorskom tačnošću. Pantalone Džemea Hiltona bile su rasečene na širini od jedva šest santimetara, a njegova koža ostala je nepovređena.

Čudnovata stvar, koja je duboko ozlojedila Siprijena, jeste što Džems Hilton nije ni pomišljao da se zahvali svom spasiocu.

Pošto je sve prošlo, smatrao je njegovo posredovanje sasvim prirodnim. Nije mu bilo ni na kraj pameti da stiene crnu šapu jednog Kafra i da mu kaže: „Vama dugujem za svoj život”.

- Vaš nož je zbilja dobro naoštren! primeti jednostavno, dok ga je Bardik vraćao u korice, ne pridajući na izgled, ni on mnogo važnosti svome delu.

Doručak ubrzo izbrisala utiske ove burne noći. Tog dana se sastojao od jednog jedinog nojevog jajeta, umućenog na maslacu, ali je bilo dovoljno da utoli glad petorice putnika.

Siprijen je imao malu groznicu i pomalo su ga bolele rane. No i pored toga uporno je želeo da otprati Anibala Pantalačia i Džemsa Hiltona do krala Lopepa. Ostaviše logor pod nadzorom Bardika i Lija, koji se dadoše na posao da oderu lavu kožu - koji je bio pravo čudovište, vrste koju nazivaju pseća njuška. Tri konjanika krenuše na put.

Poglavica Bečuana sačekao ih je na ulazu u svoj kral, okružen svim svojim ratnicima. Iza njih su se tiskali žene i deca, radoznali da vide strance. Pa ipak su neke od ovih crnih domaćica izigravale tobožnju ravnodušnost. Sedeći ispred svojih koliba u obliku polulopte, one su se i dalje bavile svojim poslovima. Dve ili tri plele su mreže od dugih vlakana trave koje su upredale kao užad.

Opšti izgled je bio bedan, iako su kolibe bile dobro građene. Lopepova je bila prostranija od ostalih, zastrta iznutra asurama i bila je podignuta otprilike na sredini krala.

Poglavica uvede u nju svoje goste, pokaza im tri klupice i posadi se i on ispred njih, dok je njegova počasna straža napravila krug iza njega.

Počeše sa izmenom uobičajenih učtivosti. Obično se ceo ceremonijal sveo na ispijanje nekog prevrelog napitka, koji je spravljaо sam domaćin; ali da bi pokazao da ova učtivost ne krije u sebi ničeg izdajničkog, uvek bi ovaj lično umakao prvi svoje debele usne, pre no što šolju pruži strancu. Bila bi smrtna uvreda da neko posle ovako ljubaznog poziva ne piće. Trojica belih progutaše kafrsko pivo, Anibal Pantalači nije mogao da se

uzdrži da ne iskrivi lice i tiho reče, da bi više voleo da popije čašu „lacrima christi”¹⁸, nego ovo bljutavo piće Bečuana!

Zatim razgovaraše o poslovima. Lopep je želeo da kupi pušku. Ali ne mogoše da mu prieđe to zadovoljstvo, iako je u zamenu nudio dobrog konja i sto pedeset funti slonove kosti. Kolonijalni propisi su u tom pogledu veoma strogi i zabranjuju Evropljanima da ustupaju oružje Kafrima na granici, izuzev sa specijalnom dozvolom guvernera. Da bi obeštetili Lopepa, tri su mu gosta donela flanelsku košulju, čelični lanac i bocu ruma, što je sve ukupno predstavljalo sjajan poklon i očigledno ga obradovalo.

Poglavica Bečuana se pokazao voljan da im da sva obaveštenja koja mu zatražiše posredstvom Džemsa Hiltona.

Pre svega, putnik, čiji je izgled po svemu odgovarao Matakijevom, prošao je kroz kral pre pet dana. Bila je to prva vest koju je karavan dobio o beguncu za poslednje dve nedelje. Prema tome primljena je sa zadovoljstvom. Mladi je Kafr verovatno izgubio nekoliko dana tražeći vodogaz preko Limpopoa i sada se uputio prema planinama na severu.

Da li mu je bilo potrebno još mnogo dana putovanja pre no što stigne u planine?

Najviše sedam do osam dana.

Da li je Lopep bio prijatelj vladara one zemlje u koju su Siprijen i njegovi saputnici morali da pođu?

Lopep se dičio time! Uostalom, ko ne bi želeo da bude prijatelj, poštovalac i verni saveznik velikog Tonaje, nepobedivog osvajača zemlje Kafra?

Da li je Tonaja ljubazno primao bele?

Jeste, zato što kao i sve ostale poglavice ovog kraja zna da se beli uvek svete za svaku uvredu nanetu jednom od njih. Čemu se boriti protiv belih? Zar nisu oni uvek jači, blagodareći njihovim puškama koje se same pune? Najbolje je da čovek živi s njima u miru, da ih lepo primi i da pravilno menja s njima svoju robu.

---

¹⁸ Vrsta italijanskog vina, „suze Hristove”.

Takva je bila suština obaveštenja koja je dao Lopep. Samo je jedno od tih bilo važno: da je Matak i izgubio nekoliko dana da bi mogao da pređe reku i da su mu još uvek bili u tragu.

Vrativši se u logor, Siprijen, Anibal Pantalači i Džems Hilton zatekoše Bardika i Lia veoma uzbudjene.

Oni su pričali da ih je posetilo mnoštvo Kafra, koji nisu bili iz plemena Lopepa i koji su ih prvo opsedali a zatim podvrgli ispitivanju. Zbog čega su došli u ovu zemlju? Da li su došli da uhode pleme Bečuana, da prikupe obaveštenja o njemu, da vide od kolikog broja ljudi se sastoji, njihovu snagu i naoružanje? Greše stranci što se upuštaju u takav poduhvat! Razume se, veliki kralj Tonaja nema šta da kaže sve dok ne prođu na njegovu teritoriju; ali bi mogao da gleda na stvari drugim očima, ako bi prodrli u nju.

Evo, šta je bio uglavnom smisao njihovog razgovora. Kinez, na izgled, nije bio naročito uzbuden, ali Bardik, obično tako miran i hladnokrvan u svakoj prilici, čini se da je bio užasnut, što Siprijen nikako nije mogao sebi da objasni.

- To su veoma zli ratnici, reče kolutajući krupnim očima, ovi ratnici mrze belce i hoće da ih ubiju i peku.

Šta da se radi? Da li je trebalo pridavati ovom događaju veću važnost? Bez sumnje, ne. Iako je bilo tridesetak ratnika prema kazivanju Bardika i Kineza, koje su iznenadili nenaoružane, nisu im učinili ništa nažao i nisu pokazali nikakvu želju za pljačkanjem. Njihove pretnje bile su verovatno samo reči izgovorene u vetar, kao što to divljaci obično čine sa strancima. Nekoliko učitivosti upućene velikom poglavici Tonaji i izjava lojalnosti u pogledu namera zbog kojih su trojica belih došli u njegovu zemlju, biće dovoljno da rasteraju sve njegove sumnje, ukoliko ih je imao i da obezbede njegovu blagonaklonost.

Zajedničkim sporazumom rešiće da krenu na put. Nada da ubrzo stignu Matakiju i da mu uzmu ukradeni dijamant, učini te zaboraviše na sve ostale brige.

XV

ZAVERA

U roku od nedelju dana ekspedicija je stigla u predeo koji ni po čemu nije ličio na krajeve kroz koje su prolazili otkako su prešli granicu Grika zemlje. Došli su sada do planinskog lanca, koji je, prema svima obaveštenjima prikupljenim o Matakiju, najverovatnije predstavljao njegov krajnji cilj. Blizinu brda, kao i mnogobrojnih potočića, objavile su flora i fauna sasvim različite od onih u ravnici.

Jedna od prvih dolina, koja se otvorila pred očima trojice putnika nešto pre zalaska sunca, pružila im je vrlo svež i veselo prizor.

Bistra rečica, providna celom dužinom svog korita, vijugala je između dve smaragdno-zelene livade. Boćke sa raznolikim lišćem rasle su na obroncima brežuljaka koji su okruživali ovaj bazen. Na toj još suncem obasjanoj pozadini, u senci ogromnih baobaba¹⁹ spokojno su pasla stada crvenih antilopa, zebri i bivola. Malo dalje je beli nosorog, prešavši svojim teškim hodom širokom čistinom, polako pošao prema obali vode i već

---

19 Vrsta tropskog drveta.

je zatreptao od zadovoljstva pri pomisli kako će da je uzburka, valjajući po njoj to svoje mesnato telo. Čulo se kako neka nevidljiva zver zeva od dosade pod jednim od šibljaka. Negde je njakao divlji magarac, a čitave čete majmuna jurili su se kroz granje.

Siprijen i njegova dva sputnika zaustavili su se na brežuljku da bi posmatrali ovaj za njih tako neobičan prizor. Videli su da su stigli u jedan od onih neispitanih krajeva, u kojima divlje životinje - još nepričuvani gospodari zemlje - žive tako srećno i slobodno, da čak i ne znaju za opasnost. Nisu bili neobični samo veliki broj i spokojsvo ovih životinja, već i iznenadujuća raznovrnost faune koju su predstavljali u ovom kraju Afrike. Činilo se kao da čovek pred sobom ima jednu od onih neobičnih slika, na kojima je slikaru pričinjavalo zadovoljstvo da u uzanom okviru sjedini sve glavne vrste životinjskog carstva.

Pre svega, stanovništvo je ovde bilo veoma malobrojno. Doduše, Kafri mogu da budu samo retko rasejani po površini ovog ogromnog prostranstva. Ovde je bila maltene pustinje.

Zadovoljan u svojim nagonima naučnika i umetnika, Siprijenu se činilo da se vratio u preistorisko doba megaterijuma i drugih antidiluvijalnih životinja.

- Nedostaju samo slonovi da slavlje bude potpuno! uzviknu.

. Ali istog trenutka Li, pruživši ruku, pokaza na prostranoj čistini neke sive mase. Izdaleka bi se reklo da je stenje, kako po njihovoј nepomičnosti, tako i po boji. U stvari bio je to čopor slonova. Prerija je bila išarana njima na prostranstvu od nekoliko milja.

- Zar se ti razumeš u slonove? upita Siprijen Kineza, dok su se spremali na noćni počinak,

Li zatrepta svojim sitnim kosim očima.

- Dve godine sam boravio na ostrvu Cejlona kao lovački pomoćnik, odgovori jednostavno, sa uzdržljivošću kojom bi uvek govorio o svemu što se ticalo njegove ličnosti.

- Oh, što ne možemo da ubijemo jednog ili dva! uzviknu

Džems Hilton. To bi bio veoma zanimljiv lov...

- Da, a divljač bi bila vredna utrošenog baruta! dodade Anibal Pantalači. Dva slonova zuba predstavljaju lep čar, a mi bismo lako mogli da smestimo tri do četiri tuceta u zadnji deo kola... Znate li, drugovi, da bi nam to bilo dosta da platimo troškove našeg puta.

- To je odlična ideja! uzviknu Džems Hilton. Zašto ne bismo pokušali, sutra ujutro, pre no što krenemo dalje?

Diskutovalo se o tom pitanju. Ukratko, rešiše da napuste logor u prvo svitanje i da okušaju sreću u onom delu doline gde su slonove primetili.

Pošto su sve ugovorili i na brzinu večerali, svi se zavukoše pod kolsko platno, izuzev Džemsa Hiltona, koji je te noći kao čuvar morao da ostane kraj vatre.

Prošlo je oko dva časa otkako je bio sam i počeo je da drema, kada oseti da ga neko munu u lakat. Otvorio je oči. Anibal Pantalači je sedeо pored njega.

- Ne mogu da spavam, pa sam mislio da će biti bolje da vam pravim društvo, reče Napolitanac.

- To je veoma ljubazno s vaše strane, ali što se mene tiče smatram da nekoliko časova spavanja ne bi bilo na odmet! odgovori Džems Hilton, proteglivši ruke. Ako hoćete mogli bismo lako da uredimo stvar! Ja bih pošao na vaše mesto u kolima, a vi biste čuvali ovde moje.

- Ne!.. Ostanite!.. Imam da govorim s vama! odvrati Anibal Pantalači prigušenim glasom.

Bacio je pogled oko sebe da bi se uverio da su sami i produži:

- Jeste li već lovili slonove?

- Jesam, odgovori Džems Hilton, dva puta.

- Dobro! Onda znate koliko je to opasan lov! Slon je veoma inteligentan, lukav i dobro naoružan! Retko da čovek ne podlegne u borbi sa njim!

- Lepo! Vi govorite za one nespretnjakoviće! odgovori Džems Hilton. Ali sa dobrim karabinom i eksplozivnim mećima, nema čega da se čovek plaši.

- Tako sam i ja mislio, odgovori Napolitanac. Međutim, ipak se događaju nesrećni slučajevi!.. Pretpostavimo da se tako nešto dogodi sutra Frenčmenu, bila bi to prava nesreća po nauku!

- Prava nesreća! ponovi Džems Hilton.

I poče da se smeje pakosna lica.

- Po nas nesreća baš ne bi bila tako velika! produži Anibal Pantalači, ohrabren smehom svog saputnika. Bila bi nas samo dvojica u poteri za Matakijem i njegovim dijamantom!.. A udvoje se čovek uvek prijateljski sporazumeva...

Obojica umukoše, očiju uprtih u ugarke, zadubljeni u svoje zločinačke planove.

- Da!.. Udvoje se čovek uvek sporazume! ponovi Napolitanac.

- Utroje je to već teže.

Izvesno vreme su čutali.

Odjednom Anibal Pantalači naglo diže glavu i pokuša da pogledom prodre kroz mrak koji ih je okružavao.

- Zar niste ništa videli? upita šapatom. Učinilo mi se da sam primetio neku senku iza ovog baobaba.

Džems Hilton baci pogled, ali ma koliko da je taj pogled bio prodroran, ništa nije primetio u okolini logora.

- Nije ništa! reče. To je rublje koje je Kinez prostro da pobeli od rose.

Uskoro se razgovor između dva saučesnika produži, ali ovog puta šapatom.

- Mogao bih da izvadim metke iz njegove puške, a da to i ne primeti! reče Anibal Pantalači. A zatim, u trenutku napada na slona odjednom ču da opalim pušku iza njega, tako da ga životinja tog trenutka uoči. . i sve će se brzo svršiti!

- Malo je tugaljivo ovo što predlažete! blago se usprotivi Džems Hilton.

- Eh, pustite vi mene i videćete da će sve poći samo po sebi, odgovori Napolitanac.

Sat kasnije, kada je ponovo zauzeo svoje mesto među spavačima u kolima, Anibal Pantalači predostrožno upali

šibicu, da se uveri da se niko nije pomakao sa svog mesta. Mogao je da utvrdi da su Siprijen, Bardik i Li spavali dubokim snom.

Tako je bar izgledalo. Ali da je Napolitanac bio obazriviji, možda bi u Liovom hrkanju primetio nešto izveštačeno i podmuklo.

U svanuće svi su bili na nogama. Anibal Pantalači je umeo da iskoristi trenutak kada je Siprijen pošao do obližnjeg potoka na jutarnje umivanje, te mu izvadi metke iz puške. Bio je to posao od dvadeset sekundi. Bio je sasvim sam.

Tog trenutka Bardik je pripremao vatru, a Kinez je skupljao rublje koje je bio izložio noćnoj rosi, na onom njegovom užetu, razapetom između dva baobaba. Sasvim sigurno ga niko nije video.

Popivši kafu, pojahaše konje, ostavljući kola i stoku na čuvanje Bardiku.

Li je zatražio dozvolu da prati konjanike i naoružao se jedino lovačkim nožem svoga gospodara.

Za manje od pola časa lovci su stigli do tačke na kojoj su sinoć spazili slonove. Ali toga dana morali su da podu dalje da bi ih našli i stigoše do široke čistine, koja se otvarala između podnožja planine i desne obale reke.

U svetlom i svežem vazduhu, osvetljenom izlazećim suncem, na čilimu ogromnog travnjaka, još vlažnom od rose, doručkovalo je čitavo pleme slonova - njih najmanje dve do tri stotine. Mladi su ludo skakali oko svojih majki, ili uz njih mirno sisali. Stari su glavama oborenim k zemlji, ritmično mašući surlama, pasli gustu travu prerije. Skoro su se svi hladili kao lepezama svojim velikim ušima, sličnim kožnim kaputima, kojima su mahali kao indijanskim punkama.

U ovoj domaćoj sreći bilo je takvog spokojsstva, nečeg svetog takoreći, što je Siprijena duboko dirnulo i on zatraži od svojih saputnika da odustanu od nameravanog ubijanja.

- Čemu ubijati ova nedužna bića? reče. Zar ne bi bilo bolje da ih ostavimo na miru u njihovoj usamljenosti?

Ali njegov predlog, iz više razloga nije bio po volji Anibalu Pantalačiju.

- Čemu? odgovori on cerekajući se, da bismo napunili svoje kese, pribavivši sebi nekoliko kvintala slonovače! Zar se plaštite ovih krupnih životinja, gospodine Mere?

Siprijen podiže ramena, jer nije htio da odgovori na tu drskost. Međutim, kada vide da Napolitanac i njegov drug i dalje produžavaju prema čistini, učini kao i oni.

Sva trojica nalazili su se sada na svega dvesta metara udaljenosti od slonova. Ove bistre životinje sa tako istančanim sluhom još nisu bile primetile da im se lovci približavaju i to samo zato što su ovi jahali prema suprotnom vetrusnu, a sem toga su bili zaklonjeni gustim masivom baobaba.

Ali jedan od slonova poče da pokazuje izvesne znake uznemirenosti i podiže surlu u obliku znaka pitanja.

- Eto pogodnog trenutka, reče Anibal Pantalači tiho. Ako hoćemo da postignemo ozbiljan rezultat, treba da se razdvojimo i da svaki izabere svoj plen, a zatim da pucamo istovremeno na neki ugovoren znak, jer će se posle prvog pucnja ceo čopor dati u bekstvo.

Prihvativši ovaj predlog, Džems Hilton pode desno. Istovremeno Anibal Pantalači krenu levo, a Siprijen je ostao u sredini. Zatim se sva trojica bešumno uputiše prema čistini.

Tog trenutka Siprijen, veoma iznenaden, oseti kako ga dve ruke snažno obujmiše, dok mu je Liov glas šaptao na uvo:

- Ja sam!.. Skočio sam na konja iza vas!... Ne govorite ništa!.. Odmah čete videti zašto.

Siprijen je tada stigao na ivicu šume i nalazio se na svega tridesetak metara od slonova. Uperio je pušku da bi za svaki slučaj bio spreman kada mu Kinez još reče:

- Vaša je puška prazna!.. Ne uznemiravajte se!.. Sve je dobro!.. Sve je dobro!..

Istog trenutka se začu zvižduk, koji je trebalo da bude znak za opšti napad i odmah zatim jedan jedini pucanj se proloži iza Siprijena.

Ovaj se brzo osvrnu i primeti Anibala Pantalačija, koji je htio da se sakrije iza jednog stabla. Ali odmah zatim njegovu pažnju privuče mnogo ozbiljniji događaj.

Jedan od slonova bez sumnje ranjen i razbešnjen, polete prema njemu. Ostali, kao što je to Napolitanac predvideo, počeše da beže sa užasnom bukom, koja je potresla zemlju na dve hiljade metara u krug.

- Eto! uzviknu Li, koji se još uvek grčevito držao za Siprijena. U trenutku kada se životinja bude sručila na vas, trgnite Tamplara u stranu!... A zatim se okrećite oko ovog džbuna i pustite da vas slon juri!... Ostalo primam na sebe!

Siprijen je imao samo toliko vremena da mehanički izvede primljena uputstva. Uzdignute surle, zakrvavljenih očiju, razjapljene gubice, uperenih zuba, ogromni debelokožac stigao je do njega nečuvenom brzinom.

Tamplar se ponašao kao stari praktičar. Pokoravajući se sa izvanrednom tačnošću svakom pritisku kolena svoga jahača, on u pravi čas naglo skoči u stranu. Slon, koji je naleteo iz sve snage, pojuri, ne dotakavši ga se, preko onoga mesta koje su konj i jahač maločas napustili.

U međuvremenu je Kinez, izvadivši bez ijedne reči nož iz korica, skliznuo na zemlju i bacio se iza žbuna, koji je označio svome gospodaru.

- Tamo!... Tamo!... Okrećite se oko ovog žbuna!... Pustite da vas gonil! uzviknu ponovo.

Slon se vraćao prema njima, još bešnji što mu je prvi napad bio bez uspeha. Iako Siprijen nije shvatio cilj postupka koji mu je Li preporučio, ipak ga je doslovno izveo. Okretao se oko džbuna, dok ga je zadihana životinja gonila i prevari je još dva puta trgnuvši naglo u stranu svoga konja. Ali, da li je ovakva taktika mogla da bude uspešna duže vremena? Da li se Li nadao da će se životinja zamoriti?

Siprijen je u sebi ponavljaо ova pitanja, ne mogavši da nađe zadovoljavajući odgovor, kada se odjednom, na njegovo najveće iznenadenje, slon sruši na kolena.

Ulučivši neverovatnom veštinom pogodan trenutak, Li je po travi dopuzao do nogu životinje i jednim jedinim udarcem lovačkog noža presekao joj žilu na peti, koju kod ljudi nazivaju Ahilova žila.

Tako obično čine Indusi za vreme lova na slonove i Kinez je ovo svakako često činio na Cejlizu, jer je izveo izvanrednom preciznošću i hladnokrvnošću.

Oboren i nemoćni slon osta nepomičan, glave zarinute u travu. Potok krvi tekao mu je iz rane.

- Hura!... Hura!... viknuše Anibal Pantalači i Džems Hilton, čim se pojaviše na poprištu bitke.

- Treba ga dokončati jednim metkom u oko! reče Džems Hilton, koji je, kako se činilo, osećao neodoljivu potrebu da se kreće i da uzme aktivno učešće u ovoj drami.

Rekavši ovo on uperi pušku i opali.

Toga časa se u ogromnom telu četvoronošca začu eksplozija metka. Trzao se u poslednjem grču, a zatim osta nepomičan, sličan kakvoj sivoj steni oborenog na zemlju.

- Svršeno je! uzviknu Džems Hilton, poteravši konja do same životinje, da je bolje zagleda.

„Čekajte!... Čekajte!” kao da je govorio pogled Kineza upućen svome gospodaru.

Nije potrajalo dugo da dođe do strašnog, ali neminovnog epiloga ove scene.

Odista, tek što je Džems Hilton stigao do slona, nagnu se uprevši se o uzengije i u šali pokuša da digne jedno od ogromnih ušiju slona. Ali životinja naglim pokretom podiže surlu i udari njome neopreznog lovca, slomi mu kičmu i razmrška glavu, pre no što su užasnuti svedoci ovog strašnog svršetka imali vremena da ga upozore.

Džems Hilton je mogao samo da krikne poslednji put. Za tri sekunde pretvorio se u krvavu masu, na koju se slon srušio da se više ne bi digao.

- Bio sam siguran da se slon samo pravio da je mrtav, reče poučnim tonom Kinez, klimajući glavom. Slonovi nikada ne

propuštaju priliku, koja im se ukaže.

Takav je bio posmrtni govor Džemu Hiltonu. Mladi inženjer, još pod utiskom izdaje čija je žrtva trebalo da bude, nije mogao a da u tome ne vidi pravednu kaznu jednog od bednika koji su ga bez odbrane hteli izložiti besu ovako opasne životinje.

Što se Napolitanca tiče, ma kakve bile njegove misli, on se rešio da ih zadrži za sebe.

U međuvremenu, Kinez je sa lovačkim nožem počeo da kopa jamu u travnjaku prerije, u koju je naskoro, uz pomoć Siprijena, spuetio bezoblične ostatke svog neprijatelja.

Sve je to oduzelo izvesno vreme i sunce je već bilo visoko na nebu, kada se tri lovca uputiše put logora.

Kada su stigli, koliko je bilo njihovo nespokojstvo!... Bardika više nije bilo u logoru.

XVI

IZDAJA

Šta li se odigralo u logoru za vreme odsustva Siprijena i njegova dva pratioca? Teško bi bilo reći dok se mladi Kafr ne pojavi.

Čekalo se, dakle, na Bardika, dozivali su ga i tražili na sve strane. Nije pronađen nikakav trag od njega. Doručak, koji je počeo da sprema, ostao je pored ugašene vatre, što je bio znak da je nestao tek pre dva ili tri nasa.

Siprijenu je samo ostalo da nagađa šta je moglo da bude uzrok njegovog nestanka, ali ta nagadađanja ništa nisu rasvetlila. Nije bilo verovatno da ga je napala koja divlja zver; nigde nije bilo traga krvave borbe ili ma kakvog nereda u okolini. Bilo je još manje verovatno da je ovako odani momak pobegao da bi se vratio u svoj zavičaj, kao što to Kafri često čine, i mladi inženjer je odlučno odbio da prihvati ovu prepostavku, koju je izneo Anibal Pantalači.

Ukratko, posle traganja od pola dana nisu uspeli da pronađu mladog Kafra i njegov nestanak ostade neobjašnjen.

Anibal Pantalači i Siprijen održaše savetovanje. Posle diskusije rešiše da čekaju do sutradan ujutro, pre no što

napuste logor. Možda će se za to vreme Bardik vratiti, ako je samo zalutao goneći kakvu divljač, koja je izazvala njegovu lovačku strast.

Ali, sećajući se posete onih Kafra prilikom jednog od poslednjih logorovanja i uzevši u obzir pitanja koja su postavili Bardiku i Liju, strah koji su ispoljavali zideći strance, možda špijune, da prodiru u zemlju Tonaje - moglo se s pravom upitati, nije li Bardik pao u ruke urođenika i nije li odveden u njihovu prestonicu.

Dan se završio tužno, a veče je bilo još zloslutnije. Anibal Pantalači je bio nedruževan i čutljiv. Njegova dva saučesnika, Fridel i Džems Hilton, bili su mrtvi i sada je bio sam nasuprot mlađom suparniku, ali više no ikada rešen da se otarasi suparnika, koga više nije htio da vidi umešanog u stvar dijamanta, kao ni što se ženidbe tiče. A za njega su obe stvari odista bile samo poslovi.

A Siprijen - kome je Li ispričao sve što je čuo o vađenju metaka - morao je danonoćno da pazi na svog saputnika. Kinez je, doduše, takođe uzimao učešća u jednom delu tog zadatka.

Siprijen i Anibal Pantalači provedoše veče nemi, pušeći kraj vatre, i povukoše se u kola, ne poželevši jedan drugom ni laku noć. Na Liu je bio red da ostane budan kraj vatre i da je održava, da bi odstranio divlje zveri.

Sutradan u zoru, mladi Kafr se još nije bio vratio u logor.

Siprijen i Anibal Pantalači provedoše veče nemi pušeći kraj vatre, i povukoše se u priliku da se vrati, ali je Napolitanac uporno zahtevao da se smesta krene.

- Možemo veoma lako i bez Bardika, reče, a da i dalje gubimo vreme značilo bi izložiti se opasnosti da više ne stignemo Matakija!

Siprijen popusti, a Kinez primi na sebe dužnost da prikupi volove za polazak.

Nasta nova i veoma ozbiljna nezgoda. Ne nađoše više ni volove. Sinoć su još ležali u visokoj travi oko logora!... A sada je bilo nemoguće ugledati ma i jednog od njih.

I tek tada su mogli da ocene veličinu gubitka koji je ekspediciju zadesio gubitkom Bardika! Da je ovaj intelligentni sluga bio na dužnosti, on, koji je poznavao rasne odlike stoke u Južnoj Africi, ne bi propustio da ne priveže životinje, koje su se čitav dan odmarale, za drveće ili za koce. Stigavši na pojedina odmarališta posle dugih dnevnih marševa, ova mera predostrožnosti bila je obično nepotrebna; volovi su bili veoma umorni i hteli su samo da pasu u okolini logora, zatim bi legli preko noći i po buđenju se ne bi udaljavali nikada više od stotinak metara. Ali to nije bio slučaj posle dana odmora i čašćenja.

Očigledno je životinjama bila prva briga, čim su se probudile, da potraže travu nežniju od one kojom su se zasitile prethodno veče. Raspoložene za tumaranje, one su se udaljile malopomalo, izgubile iz vida logor i pošto ih je poneo nagon koji ih podseća na štalu, verovatno su jedna za drugom krenule put Transvala.

Ovakva nesreća, iako se često događa ekspedicijama u afričkim ravnicama, nije zato ništa manje ozbiljna, jer bez zaprege kola postaju beskorisna, a kola za putnike u Africi predstavljaju i kuću, i stovarište, i tvrđavu.

Veliko je bilo razočaranje Siprijenovo i Anibala Pantalačija, kada su posle dvo do tročasovne trke po tragu volova morali da uvide da treba da napuste svaku nadu da će ih stići.

Položaj je postao znatno gori i oni su još jednom morali da se posavetuju.

Pod ovakvim okolnostima bilo je mogućno samo jedno celishodno rešenje: da napuste kola, da se natovare što većom količinom namirnica i municije, koliko god budu u stanju da ponesu, i da produže put na konjima. Ukoliko im okolnosti budu povoljne, možda će ubrzo imati prilike da sa nekim od poglavica Kafra pregovaraju o kupovini nove volovske zaprege u zamenu za neku pušku, ili metke. A Li će uzeti konja Džemsa Hiltona, koji je, kao što se zna, ostao bez svoga gospodara.

Dadoše se na posao da iseku trnovito granje da bi njime

pokrili kola i sakrili ih pod nekom vrstom veštačkog džbuna. Zatim je svaki od njih nabio džepove i torbe rubljem, kutijama od konzerva i municijom. Na svoju najveću žalost, Kinez nije mogao da ponese svoj drveni sanduk, koji je bio pretežak; ali nikako nisu mogli da ga nagovore da ostavi svoje uže, koje je obavio oko svog struka, ispod bluze, kao kakav kaiš.

Završivši pripreme i pošto su bacili poslednji pogled na dolinu u kojoj su se odigrali tako tragični događaji, tri jahača produžiše svoj put prema visovima. Ovaj put, kao i svi ostali u ovoj zemlji, bio je obična staza koju su zveri utabale, i koje uvek, da bi došle do vode, izaberu najkraći put.

Podne je prošlo i pod žarkim suncem Siprijen, Anibal Pantalači i Li isli su dobrim korakom sve do uveče; a zatim, pošto su se ulogorili u duboko usečenom tesnacu, zaklonjeni velikom stenom, oko vatre upaljene suvimdrvima, oni posle svega rekoše u sebi da gubitak kola nije nepopravljiva nedaća.

Još dva dana napredovali su tako ne sluteći da su na tragu onoga koga su tražili. Odista, uveče drugog dana, nešto pre zalaska sunca, kada su se hodom uputili prema grupi drveća, pod kojom su hteli da provedu noć, Li odjednom uzviknu grlenim glasom:

- Hug! učini, pokazujući prstom malu crnu tačku, koja se kretala na vidiku pod poslednjim zracima svetlosti u sumraku.

Pogledi Siprijena i Anibala Pantalačija podoše u pravcu Kinezovog prsta.

- Jedan putnik, uzviknu Napolitanac.

- Ono je glavom Mataki! odgovori Siprijen, koji je požurio da stavi svoj mali dogled na oči. Jasno razabirem njegova kolica i noja!.. To je on!

Dade dogled Pantalačiju, koji je sa svoje strane mogao da se uveri u tačnost ove izjave.

- Šta mislite koliko je udaljen od nas ovog trenutka? upita Siprijen.

- Najmanje sedam do osam milja, a možda i deset, odgovori Napolitanac.

- Znači nema nade da čemo ga danas stići, pre no što zastanemo na nekom odmorištu?
- Svakako ne, odgovori Pantalači. Krz pola časa biće gusta pomrčina i ne možemo ni da pomišljamo da učinimo ma i jedan korak u tom pravcu!
- Dobro! Sutra čemo ga sigurno stići, ako podemo rano.
- To je i moje mišljenje.

Jahači uto stigoše do grupe drveća i sjahaše. Prema svom ustaljenom običaju, oni se prvo pobrinuše za konje koje su pažljivo osenjali i istimirili, pre no što su ih privezali za koce, spustivši ih da pasu. Za to vreme Kinez je palio vatru.

U toku tih priprema pala je noć. Te večeri bilo je možda veselije za večerom, nego što je to bivalo tokom poslednja tri dana. Ali čim su je na brzinu progutali, tri putnika se uviše u svoju čebad, pored vatre koja je naložena da gori celu noć i, spustivši glave na sedla, spremali su se da zaspje. Bilo je važno da budu na nogama pre zore, da bi prešli rastojanje i stigli Matakija.

Siprijen i Kinez su ubrzo zaspali čvrstim snom, - što možda nije bilo dovoljno predostrožno s njihove strane.

Ali to nije bio slučaj kod Napolitanca. On se tokom dva-tri časa vrteo ispod čebeta, kao čovek koga opseda neka uporna misao: obuzimalo ga je neko zločinačko iskušenje.

Najzad kako više nije mogao da izdrži, tiho se diže, približi konjima i osedla svog. Zatim, odvezavši Tamplara, a s njim i Kinezovog konja, on ih povede za ular. Gusta trava kojom je zemlja bila pokrivena potpuno je ugušila bat triju životinja, koje su glupavom ravnodušnošću poslušale, te ih Anibal Pantalači, onako unezverene iz sna, povede niz dolinu, na čijem se rubu nalazilo odmorište, priveza ih za jedno drvo i vrati u logor. Ni jedan, ni drugi spavač se nisu pomakli.

Napolitanac skupi tada svoje čeve, svoju pušku, municiju i nešto namirnica, a zatim hladnokrvno i smelo ostavi svoja dva saputnika usred ove pustinje.

Od zalaska sunca ga je opsedala misao da Siprijenu i Liju

onemogući da stignu Matakija. To je značilo osigurati sebi pobedu. Ni gnusnost ovakvog postupka, ni podlost što je tako opljačkao svoje drugove koji su uvek bili samo dobri i uslužni prema njemu, ništa nije moglo da zaustavi ovog bednika. On pojaha i pošto povuče za sobom oba konja koji su glasno frktali na istom mestu na kome ih je bio ostavio, pode kasom pri svetlosti meseca, čiji se krug pbmaljao iza brežuljaka.

Siprijen i Li su još uvek spavalii. Tek u tri časa Kinez otvorio oči i pogleda u zvezde koje su bledele na istoku.

„Vreme je da spravim kafu”, pomisli.

Ne gubeći vreme, on zbaci čebe u koje se bio zavio, stade na noge i otpoče sa svojim jutarnjim pranjem, koje nije zanemario ni u pustinji, ni u gradu.

„Gde li je Pantalači?” pomisli odjednom.

Zora je počela da sviće i stvari su se jasnije ocrtavale oko logora.

- Nima ni konja! reče Li. Da nije možda ovaj vrli drug...

Nagađajući šta se dogodilo, potrča prema kocima za koje su sinoć privezani konji, obide logor i za tren oka se uveri da je Napolitanac nestao sa celim svojim prtljagom.

Stvar je bila jasna.

Covek bele rase verovatno ne bi mogao da odoli prirodnom nagonu da probudi Siprijena i da mu smesta saopšti ovu poražavajuću vest. Ali Kinez je pripadao žutoj rasi i pomislio je da ne treba požuriti sa saopštavanjem rdave vesti. Prema tome, mirno se dade na pripremanje kafe.

„Još je ljubazno od strane tog nitkova što nam je ostavio naše namirnice!” ponavljao je u sebi.

Pošto je kafu kako treba procedio kroz platnenu kesu, koju je napravio posebno u tu svrhu, Li napuni dve šolje od ljuške nojevog jajeta, koje je nosio obešene o rupicu za dugmad, a zatim pride Siprijenu koji je još uvek spavao.

- Evo, kafa vam je gotova, mali oče, reče mu učtivo, dodirnuvši mu rame.

Siprijen otvorio jedno oko, protegnu se, nasmeši se Kinezu,

sede i popi vreli napitak.

Tek tada primeti odsustvo Napolitanca, čije je mesto bilo prazno.

- Gde je Pantalači? upita.

- Otišao je, mali oče! odgovori Li najprirodnijim glasom, kao da je to bilo nešto ugovorenog.

- Kako?... Otišao?

- Da, mali oče, sa tri konja!

Siprijen odbaci čebe i baci oko sebe pogled koji mu kaza sve.

Ali je njegova duša bila odviše ponosna da bi pokazao svoj nemir i gnev.

- Vrlo dobro, reče, ali neka bednik ne misli da će njegova biti poslednja reč!

Siprijen zakoraknu pet-šest puta, utonuo u svoje misli i smišljajući kako sada treba da postupi.

- Smesta treba krenuti! reče Kinezu. Ostavićemo ovde sedlo i uzdu jer bi sve to bilo odviše kabasto i teško, a ponećemo samo puške i namirnice koje su nam preostale. Ako koračamo živo moći ćemo da se krećemo možda skoro istom brzinom, naročito ako udarimo prečim putem!

Li požuri da ga posluša. Za nekoliko minuta ćebad su bila umotana, torbe stavljenе na ledja, a zatim su sve ono, što su morali da ostave skupili na gomilu pod gustim šipražjem i smesta krenuli na put.

Siprijen je bio u pravu kada je rekao da je izvesnih razloga možda bolje da idu peške. Ovako su mogli da udare kraćim putem, prešavši preko strmih grebenova kojima ni jedan konj ne bi mogao da se popne. Ali po cenu kakvog zamora!

Bilo je oko jedan čas poslepodne kada su njih dvojica stigli na severnu padinu planinskog lanca kojim su se kretali već tri dana. Prema obaveštenjima koja im je Lopep dao, mora biti da nisu bili daleko od Tonajine prestonice. Na nesreću, vrlo je teško bilo snaći se kojim putem treba ići, a predstave o udaljenostima veoma su zbrkane na bečuanskom jeziku, tako da je bilo teško saznati unapred, da li je trebalo dva ili pet dana

hoda da se dođe do nje.

Silazeći niz obronak prve doline, koja se otvarala pred njima, pošto su prešli vododelnicu, Li se nasmeja.

- Žirafe! reče.

Siprijen odista primeti u podnožju dvadesetak ovih životinja, koje su pasle u dnu doline. Ne može da se vidi ništa gipkije od njihovih dugih vratova, uspravljenih kao jarboli, ili ispruženih po travi, kao duge zmije, na tri do četiri metra od njihovog tela išaranog žućkastim pegama.

- Mogli bismo da uzmemo jednu od ovih žirafa, da se služimo njome kao zamenom za Tamplara, primeti Li.

- Da pojašem žirafu! Eh, ko je ikada video nešto tome slično? uzviknu Siprijen.

- Ne znam da li je ko video, ali stoji samo do vas da vidite, odgovori Kinez, samo ako me pustite da pokušam!

Siprijen, koji nikada nije smatrao nemogućim ono što je jednostavno bilo novo za njega, izjavi da je voljan da pomogne Liju u njegovom poduhvatu.

- Nalazimo se van njuha žirafa, reče Kinez, pggo je veoma srećna okolnost, jer one imaju veoma osetljiv nos i već bi me nanjušile! Zato treba da skrenete desno, da bi ih zatim uplašili jednim pucnjem, te će ih tako poterati na moju stranu. Drugo mi i ne treba, ostalo primam na sebe!

Siprijen požuri da spusti na zemlju sve što je moglo da mu smeta pri kretanju i uzevši pušku podje da sve izvede kako mu je njegov sluga naznačio.

Ovaj nije gubio vreme. Trčeći se spustio niz šipražje obronka, sve dok nije stigao do utabane putanje koja se nalazila pri dnu. Očigledno je to bila staza kojom su se kretale žirafe, sudeći po nebrojenim tragovima kopita. Tu se Kinez postavi iza velikog drveta, razmota uže koje nikada nije ostavljao i, presekavši ga nadvoje, dobio je dve dužine od po trideset metara. Zatim, pošto je na jedan kraj svakog užeta pričvrstio veliki kamen - čime je dobio odlično laso - drugi kraj čvrsto zaveza za niske grane drveta. Najzad, pošto je oko svoje leve mišice obavio

slobodne krajeve ovih zamki, sklonio se iza drveta i čekao.

Nije prošlo ni pet minuta kada nedaleko od njega odjeknu pucanj.

Odmah zatim začu se bat, kao da nailazi konjički eskadron, koji je iz sekunde u sekundu postajao sve jači, te je to bio znak da žirafe beže, kao što je to Li predvideo. Dolazile su pravo k njemu, idući svojom putanjom i ne sluteći prisustvo neprijatelja.

Ove žirafe bile su odista divne sa svojim podignutim njuškama, malim uplašenim glavicama i ispruženim jezicima. Ali Li se nije zadržavao da ih posmatra. Izabrao je mudro svoje mesto pored mesta na kome se staza sužavala i gde su životinje mogle da prolaze samo po dve, te mu je sada samo ostalo da čeka.

Prvo je propustio tri ili četiri; zatim, uočivši jednu od njih koja je bila naročito krupna, baci svoj prvi laso. Uže fijuknu i obavi se oko vrata životinje, koja je još napravila nekoliko koraka; ali se odjednom uže zateže, stegnu joj grkljan i ona zastade.

Kinez nije gubio vreme posmatrajući je. Tek što je prvi laso našao svoju metu, kada uze drugi i baci ga na drugu žirafu.

I ovog puta nije bio gore sreće. Sve se ovo odigralo za manje od pola minuta. Već se uplašeni čopor rasprštao na sve strane, ali dve žirafe upola zagušene i drhćući, ostaše zarobljene.

- Dodite, mali oče! doviknu Kinez Siprijenu, koji je potrčao prema njemu, nemajući mnogo poverenja u uspeh poduhvata.

No stvarnost ga uveri. Bile su tu dve divne, krupne snažne životinje, dobro uhranjene, tankih nogu i blistavih sapi. Ali koliko god ih je Siprijen posmatrao diveći im se, nije mogao da zamisli da bi mogao da ih pojaše.

- Zbilja, kako bih se održao na ovakvoj rptenjači, koja se pozadi spušta sa nagibom od najmanje šezdeset santimetara? reče smejući se.

- Životinju treba objahati oko plećki, a ne oko slabina, odgovori Li. Uostalom, zar je teško da se iza sedla umetne

savijeno čebe?

- Nemamo sedla.
- Odmah ču da potražim vaše.
- A kakve dizgine da joj stavimo u usta?
- Videćete.

Kinez je umeo da odgovori na sve i kod njega su dela dolazila odmah posle reči.

Još nije bilo vreme večeri kada je jednim delom užeta napravio dva jaka ulara, koja je prebacio žirafama. Jadne životinje bile su zastrašene posle svoje nezgode, a sem toga bile su blage naravi, tako da se uopšte nisu odupirale. Drugi krajevi užadi trebalo je da posluže kao uzde.

Završivši sve pripreme, lako je bilo povesti zarobljenice. Siprijen i Li vratiše se istim putem do sinoćnjeg logora da bi uzeli sedlo i sve predmete, koje su morali da ostave.

Veče se završilo upotpunjavanjem svih priprema. Kinez je odista bio izvanredno umešan. Ne samo što je ubrzo preinačio Siprijenovo sedlo, tako da je horizontalno mogao da ga položi na leđa jedne od žirafa, već je i za sebe napravio sedlo od granja. Povrh toga je iz predostrožnosti polovinu noći proveo u tome što je slomio slab otpor dveju životinja, dokazujući im nepobitnim dokazima da moraju da slušaju.

XVII

AFRIČKA TRKA S PREPONAMA

Izgled koji su pružala dvojica jahača pri polasku sutradan ujutro bio je odista veoma čudan. Verovatno Siprijen ne bi želeo da se ovakav pojavi pred očima gospodice Watkins u širokoj ulici logora Vandergart. Ali u ratu, kao u ratu. Bili su u pustinji i žirafe nisu bile mnogo čudnije životinje za jahanje od kamila. Njihov je hod imao izvesnu sličnost sa hodom „pustinjske lađe“. Bio je užasno tvrd i ljuljajući, tako da su dva saputnika isprva osećala neku vrstu morske bolesti.

Ali kroz dva do tri časa Siprijen i Kinez su se prilično navikli. Kako su žirafe isle brzo i pokazale se poslušne, sve je išlo dobro.

Sada je trebalo uloživši sve napore, nadoknaditi vreme, izgubljeno za poslednja tri-četiri dana putovanja. Za ovo vreme Mataki je sigurno prevadio dobar deo puta! Da li ga je Anibal Pantalaci već stigao? Kako bilo. Siprijen je bio rešen da ništa ne prenebregne da dođe do svog cilja.

Tri dana hoda doveli su jahače do ravnog predela. Išli su sada desnom obalom prilično krivudavog potoka, koji je tekao u pravcu severa, - bez sumnje je bio jedan od manjih pritoka

Zambeza. Potpuno ukroćene žirafe, a povrh toga i oslabele usled dijete kojoj ih je Li sistematski podvrgavao, puštale su da se njima upravlja veoma lako. Siprijen je sada mogao da popusti duge uzde od užeta i da upravlja isključivo stiskom skojih kolena.

Osloboden ove brige, sa pravim uživanjem je, napuštajući divlje i puste krajeve kojima je nedavno prošao, video oko sebe tragove prilično napredne civilizacije. Na izvesnim razmacima bilo je tu polja manioke i taroa, uređenih veoma pravilno i zalivenih nekim sistemom sastavljenih bambusovih trske, koje su dovodile vodu iz potoka; zatim i širokih utabanih puteva - drugim rečima bilo je opšteg blagostanja. Po brežuljcima koji su okružavali horizont, u belim kolibama, sličnim koševima, stanovalo je retko naseljeno stanovništvo.

Pa ipak se osećalo da se još nalaze na rubu pustinje, ako ni po čemu, a ono po velikom broju divljih životinja, preživara ili drugih, koje su se nastanile u ovoj ravnici. Tu i tamo, zamračila bi nebo bezbrojna jata ptica, svih veličina i svih vrsta. Viđala su se stada gazela ili antilopa koja su prolazila putem, a katkada bi koji ogromni nilski konj pomaljao glavu iz reke, zabrekao šumno, pa bi ponovo zaronio uz buku kao da se tu nalazi vodopad.

Predavši se sav ovim prizorima, Siprijen nije ni slutio šta mu slučaj sprema, pri zaokretu oko malog brežuljka kojim je išao sa svojim saputnikom.

Bio je to glavom Anibal Pantalači, još uvek na konju, koji je puštenih dizgina gonio Matakija. Rastavljalih je najviše jedna milja, ali su bili na najmanje četiri milje udaljeni od Siprijena i Kineza.

Po žarkom suncu čiji su zraci padali skoro vertikalno na ravnici preplavljenu zasenjujućom svetlošću, kroz vazduh koji je raščistio oštar povetarac, nije moglo biti nikakve sumnje.

Obojica su bili oduševljeni ovim otkrićem i prvo im je bila namera da ga proslave pravom „arapskom fantazijom”²⁰.

²⁰ Arapske konjičke i viteške igre.

Siprijen radosno uzviknu „hura”, a Li ono svoje „hug” što je imalo isto značenje. Zatim poteraše svoje žirafe brzim kasom.

Mataki je očigledno bio spazio Napolitanca, koji mu se sve više približavao, ali nije mogao da vidi svog nekadanjeg gospodara i druga iz Kopjea, koji su bili još isuviše udaljeni na ivici ravnice.

Ugledavši Pantalačija, čoveka bez milosti, koji će ga bez ikakvog prethodnog objašnjenja ubiti kao psa, mladi Kafr pohita koliko god je mogao sa svojim kolicima koja je vukao noj. Brza životinja prosto je gutala daljinu. Toliko je jurila da se odjednom sudarila sa nekim velikim kamenom. Potres je bio tako snažan da se osovina kolica, već izandalala od duga puta, smesta slomi. Istovremeno se jedan od točkova otkači i Mataki i njegova kola stropoštaše se, jedno preko drugog, usred puta.

Nesrećni Kafr se ozbiljno povredio prilikom pada. Ali se time nimalo nije smanjio njegov užas, već se naprotiv udvostručio. Ubeđen da je svršeno s njim, ako dozvoli da ga svirepi Napolitanac ikad stigne, brzo se digao na noge, brzim pokretom ispregao svog noja i, uzjahavši ga, pođe u galopu.

Tada nastade takva vrtoglava trka, kakvu svet nije video još od doba rimskega cirkusa, u kojima su na programu često bile trke nojeva i žirafa.

Dok je Anibal Pantalači gonio Matakiju, Siprijen i Li podoše za petama obojice. Zar im nije bilo u interesu da se dokopaju i jednog i drugog: mladog Kafra, da bi raščistili pitanje ukradenog dijamanta, a bednog Napolitanca, da ga kazne, kao što je to zasluzio?

Žirafe, poterane od svojih jahača, koji su videli Matakijevu nezgodu, letele su skoro istom brzinom kao punokrvni konji, dugih vratova ispruženih, otvorenih usta, zabačenih ušiju, dok su bile mamuzane i udarane korbačima, te tako primoravane da razviju najveću brzinu za koju su bile sposobne.

Brzina Matakijevog noja bila je pravo čudo. Nijedan

pobednik Derbija²¹ ili Grand Prix-a²² ne bi mogao da se meri s njim. Njegova kratka krila, nesposobna za let, ipak su mu pomagala da ubrza trku. Toliko je jurao, da je mladi Kafr u roku od nekoliko minuta postigao između sebe i svog gonioca prilično rastojanje.

Da, Mataki je uzevši ovog noja odlično izabrao životinju koju će da pojaše! Ako bude u stanju da tokom četvrt časa održi ovakav tempo, konačno će biti van domašaja i spasen kandži Napolitanca.

Anibal Pantalači je dobro znao da će ma i najmanjim zakašnjenjem izgubiti svu svoju prednost. Rastojanje između njega i begunca već se povećalo. Iza kukuruznog polja preko koga se vodila trka, pružala se u beskonačnost tamna crta čestara od mastika i indijskih smokvi, koje je vetar povijao. Ako Mataki stigne do njega, neće moći da ga nađe, jer će mu biti nemoguće da ga opazi.

Galopirajući bez predaha, Siprijen i Kinez pratili su tok borbe sa razumljivim interesovanjem. Najzad su stigli do podnožja brežuljka i jurili su preko polja, ali su ih rastavljalje još tri milje od lovca i progonjenog.

Ali su mogli da vide, kako je Napolitanac nečuvenim naporima uspeo da smanji rastojanje između sebe i begunca. Bilo što je noj bio iscrpljen ili što se povredio o neki panj ili stenu, njegova brzina je bila znatno usporena. Anibal Pantalači je uskoro bio na svega trista stopa od Kafra.

Ali Mataki je najzad stigao do ivice čestara; zatim odjednom nestade, a istog trenutka je Anibal Pantalači bio naglo izbačen iz sedla, srušio se na zemlju, dok je njegov konj pobegao niz polje.

- Mataki će da nam izmakne! uzviknu Li.

- Da, ali ovog nitkova Pantalačia čemo da uhvatimo! odgovori Siprijen.

I obojica požuriše sa svojim žirafama.

---

²¹ Čuvena trka koja se jedanput godišnje održava u Engleskoj.

²² Trka koja se jedanput godišnje održava u Francuskoj.

Pola časa kasnije, pošto su prešli skoro celo kukuruzno polje, bili su na svega petsto koraka od mesta na kome se srušio Napolitanac. Postavilo se pitanje da li je Anibal Pantalači uspeo da se digne i da prodre u čestar mastike, ili je ležao na zemlji, teško povređen usled pada - možda i mrtav!

Bednik je još bio tu. Siprijen i Li se zaustaviše na sto koraka od njega. Evo što se dogodilo.

Sav zanet gonjenjem, Napolitanac nije primetio ogromnu mrežu koju su Kafri razapeli da uhvate ptice koje su večiti neprijatelji njihovih useva. A Anibal Pantalači se sappleo u ovakvu jednu mrežu.

Nije to bila mreža malih razmara! Bila je najmanje pedeset metara duga i već je u njoj bilo nekoliko hiljada uhvaćenih ptica, razne vrste i veličine, raznog perja i među njima oko pola tuceta ogromnih bradana, visokih oko metar i po, koji vole južnoafričke krajeve.

U ovom ptičjem carstvu, pad Napolitanca izazvao je veliku graju.

Anibal Pantalači, koji je isprva bio zaglušen padom, pokušao je odmah zatim da se digne. Ali njegove noge i ruke sapplele su se u mrežu, tako da nije mogao trenutno da se osloboodi.

Pa ipak nije smelo da se gubi vreme. Trzao je i iz sve snage vukao mrežu, dižući je i kidajući je sa kočeva koji su je pridržavali za zemlju, dok su ptice, kako male tako i velike, činile to isto da bi mogle da pobegnu.

Ali što se više Napolitanac borio, to se više zaplitao među čvrste petlje ogromne zamke.

Međutim, tek je trebalo da doživi najveće poniženje. Jedna od žirafa stiže do njega, a na njoj je jahao niko drugi no Kinez. Li se baci na zemlju i hladnom zluradošću, misleći da je najbolje sredstvo da osigura sebi zarobljenika, zatvorivši ga konačno u mrežu, on žurno otkači onu stranu koja se nalazila pored njega, u nameri da preklopi petlje mreže jedne preko drugih.

Tog trenutka dode do sasvim neočekivanog obrta.

Digao se neobično jak, iznenadan vetar, koji je savijao sve

drveće u okolini, kao da je neka strašna bura brisala iznad samog tla.

A Anibal Pantalači je usred svojih očajnih napora već istrgao izvestan broj kočeva koji su pridržavali donji deo mreže. Videvši da će neminovno biti zarobljen, on se još jače trzao i praćakao.

Odjednom se usled jakog udara vetra mreža pokidala. Poslednje veze koje su držale za zemlju ogromnu mrežu od užadi, prekinuše se, i perjati naseljenici koji su bili zarobljeni u njoj, poleteše uz zaglušnu graju. Manjim pticama uspe da pobegnu, ali velike, sa kandžama zapletenim u petlje, otimale su se udruženim snagama. Sva ta vazdušna vesla, svi ovi grdnii mišići, koji su svoje kretanje izvodili istovremeno, činili su, potpomognuti žestinom nagle oluje, tako strahovitu silu, da sto kilograma nisu težila više od jednog pera.

Odjednom se mreža, onako skupljena, smotana, sa spletenim petljama, izložena udarcima vetra, podigla uvis sa Anibalom Pantalačijem, čije su ruke i noge bile vezane, na dvadeset pet do trideset metara od zemlje.

Siprijen stiže istog trenutka ali je mogao samo da prisustvuje otmici svoga neprijatelja, koji se peo put oblaka.

Toga časa pernati narod bradana, očigledno iscrpljen prvim naporima, pokuša da sleti, opisujući dugu parabolu. Za tri sekunda stigoše do ivice mastika i indijskih smokava, koje su se pružale zapadno od kukuruznih polja. Zatim, pošto su se očešali o vrhove, na tri do četiri metra iznad zemlje, oni se poslednji put ponovo digoše u vazduh.

Siprijen i Li sa užasom su posmatrali nesrećnika koji je visio u mreži i koji je ovog puta bio ponet na visinu od pedeset stopa, blagodareći neverovatnim naporima ogromnih ptičurina i potpomognut vетrom.

Odjednom je nekoliko petlja popucalo usled Napolitančevog naprezanja. Za trenutak ga videše, kako je viseći na rukama pokušavao da se ponovo uvuče među užad mreže... Ali mu se ruke otvorile, ispusti mrežu, pade kao kakvo bezoblično telo i

razbi se o zemlju.

Mreža, oslobođena tog tereta još jednom poleti uvis i odreši se nekoliko milja dalje, dok su se nekoliko preostalih bradana vinuli u visoke vazdušne zone.

Kada Siprijen dotrča da mu pruži pomoć, njegov neprijatelj je već bio mrtav ... poginuo na ovakav strašan način.

A sada je ostao sam od četiri suparnika koji su krenuli da bi stigli do istog cilja preko pustara Transvala.

XVIII

NOJ KOJI GOVORI

Posle ove užasne katastrofe, Siprijena i Lija opsedala je samo jedna misao: da pobegnu sa mesta na kome se ona odigrala.

Odlučili su da idu duž čestara, prema severu, hodali su više od jednog časa i najzad stigli do skoro potpuno isušenog korita nekog potoka koji se probijao kroz gustiš mastika i indijskih smokvi, omogućujući prolaz.

Tu ih dočeka novo iznenadenje. Potok se slivao u prilično prostrano jezera, na čijim je obalama rastinje bilo veoma bujno, tako da ga je sve do tog trenutka zaklanjalo.

Siprijen je želeo da pode duž obale jezera, ali je ona bila mestimično tako strma da je morao da odustane od svoje namere. S druge strane, ako bi se vratio putem kojim je došao, morao bi da napusti svaku nadu da nađe Matakiju.

Na suprotnoj obali jezera uzdizali su se brežuljci, koji su u nizu krivulja prelazili u prilično visoka brda. Siprijen je mislio da će, stigavši do njihovog vrha imati više izgleda da dobije širi vidik i da zatim stvori neki plan.

On i Li krenuše do obidu jezera. Bilo je to veoma tegobno, pošto nigde nije bilo staze i jer su nekoliko puta morali da

povuku žirafe za uzde. Trebalо im je više od tri časa da pređu udaljenost od sedam do osam kilometara u vazdušnoj liniji.

Najzad, kada su stigli, obišavši jezero, otprilike u visini tačke polaska, ali na suprotnoj obali, hvatao se sumrak. Iscrpljeni od umora, rešili su da logoruju na tom mestu. S obzirom na oskudna sredstva kojima su raspolagali, njihov smeštaj nije mogao da bude udoban. Međutim Li se trudio, kao i obično, a zatim priđe svome gospodaru.

- Mali oče, reče mu svojim nežnim i okrepljujućim glasom, vidim da ste veoma umorni! Naše zalihe su skoro potpuno iscrpljene! Dozvolite mi da podem da potražim neko selo, gde mi neće odbiti da nam dođu u pomoć.

- Da me napustiš, Li? uzviknu pre svega Siprijen.

- Moram, mali oče! odgovori Kinez. Uzeću jednu od žirafa i poći ћу prema severu!... Prestonica onog Tonaje, o kome nam je Lopep govorio, svakako ne može više biti daleko i gledaću da udesim da nas tamo lepo prime. Vratićemo se zatim u Grika zemlju, gde više ne treba da se plašimo onih bednika, pošto su sva trojica nastradali u toku ove ekspedicije.

Mladi inženjer je razmišljao o predlogu odanog Kineza. S jedne strane mu je bilo jasno da se Kafr mogao naći prvenstveno u ovom kraju gde su ga sinoć videli i da je bilo važno da ga ne napuštaju. S druge strane, trebalo je popuniti nedovoljne zalihe. Zato Siprijen, sa velikim žaljenjem, reši da se odvoji od Lia i oni se dogovoriše da se kroz četrdeset i osam časova ponovo nađu na istom mestu. Jašući na svojoj brzoj žirafi, Kinez ће u roku od četrdeset i osam časova moći da prevali put ovim predelom i da se vrati u logor.

Pošto su se dogovorili, Li nije hteo da gubi ni časka. A što se odmora tiče, nije mnogo mario! Moći ће i bez sna! Oprosti se, dakle, od Siprijena, poljubivši ga u ruku, uze svoju žirafu, pojaha je i nesti u noći.

Prvi put od polaska iz Vandergart-Kopjea Siprijen se obreo sam usred pustinje. Osećao je duboku tugu i nije mogao da spreči da ga ne obuzmu mračna predviđanja, čim se umotao u

svoje ćebe. Usamljen, ostavši sa veoma malom količinom namirnica i municije, šta će biti s njim u ovoj nepoznatoj zemlji, na nekoliko stotina milja udaljen od svake civilizacije? Malo je sada bilo izgleda da će stići Matakija. Zar nije bilo mogućno da se ovaj nalazi udaljen svega pola milje od njega, a da on to i ne sluti? Odista je ova ekspedicija bila katastrofalna i puna tragičnih događaja! Skoro svakih stotinu milja koštalo je života jednog od njenih članova! Preostao je jedan jedini... on! Da li mu je bilo suđeno da i on završi tako bedno kao i ostali?

Takva su bila tužna Siprijenova razmišljanja, no ipak je uspeo da zaspi.

Kada se probudio, jutarnja svežina i odmor dadoše njegovim mislima vedriji pravac. Očekujući povratak Kineza, rešio je da se popne na brežuljak, u čijem se podnožju bio zaustavio. Na taj način moći će pogledom da obuhvati šire prostranstvo i možda će dogledom uspeti da sagleda i neki trag Matakija. Ali da bi to izveo morao je da se rastane od svoje žirafe, jer još nijedan prirodnjak nije uvrstio žirafe među puzavce.

Prvo je Siprijen skinuo sa nje ular, koji je Li tako vešto napravio; zatim joj je noge privezao za jedno drvo, oko koga je rasla gusta i jedra trava, ostavivši uže dovoljno dugačko da može po volji da pase. Ako bi se dužina njenog vrata dodala dužini užeta, polje rada ove gipke životinje bilo bi odista veoma prostrano.

Završivši ove pripreme, Siprijen prebací pušku o jedno rame, čebe o drugo i pošto prijateljski potapša na rastanku žirafu, stade da se penje uzbrdo.

Penjanje je bilo dugo i mučno. Ceo dan mu prođe u prelaženju strmih padina, u obilaženju oko stena Ili neprelaznih vrhova, u ponovljenim pokušajima da sa istoka ili juga pređe preko prepreka koje je bez uspeha pokušavao da pređe sa severa ili zapada.

Kada je pala noć, Siprijen je bio tek na pola puta i morao je da ostavi za sutradan nastavak penjanja.

Krenuvši u zoru, pošto se uverio i dobro pogledao da se Li još

nije vratio u logor, stiže najzad oko jedanaest časova pre podne na vrh brega.

Tu ga snađe svirepo razočarenje. Nebo je bilo pokriveno oblacima. Gusta magla lebdela je nad unutrašnjim padinama. Uzalud je Siprijen pokušavao da pogledom probije zavesu da bi sagledao susedne doline. Čitav predeo nestao je pod gomilama bezoblične pare, ispod koje nije bilo mogućno da nazire ma šta bilo.

Siprijen je bio uporan, čekao je u nadi da će razvedravanjem moći da obuhvati široko prostranstvo, ali uzalud. Postepeno, kako je dan odmicao, oblaci kao da su postajali još gušći i pred mrak vreme postade kišovito.

Mladi inženjer se našao pred ovom prozaičnom atmosferskom pojmom, baš na goletnoj visoravni, na kojoj nije bilo nijednog drveta, nijedne stene iza koje bi mogao da se skloni. Ničega sem pustog isušenog tla, a oko njega noć je sve više osvajala, praćena sitnom kišom, koja je malo-pomalo prodirala svuda i kroz čebe i odelo dopirala do gole kože.

Stanje je postajalo kritično, pa ipak je morao da se miri s njime. Bila bi prava ludost da se spusti nizbrdo pod ovakvim okolnostima. Siprijen, dakle, pusti da pokisne do kože, računajući da će se sutradan osušiti na sunčevim zracima.

Posle prvog uzbuđenja, da se uteši zbog ove nezgode, Siprijen pomisli da ova kiša - osvežavajuća i prijatna posle suše prethodnih dana, - nije tako neprijatna, ali je jedna od najmučnijih posledica bila, što je morao da pojede svoju večeru, ako ne baš nekuvanu, a ono bar hladnu. Po ovakvom vremenu nije se moglo ni pomisliti da upali vatru, ili makar samo da kresne šibicu. Zadovoljio se otvaranjem jedne kutije konzervisane goveđine i progutao ju je bez ikakvog spremanja.

Jedan ili dva časa kasnije, ukočen pod svežinom kiše, mladi inženjer uspe da zaspi, glave položene na veliki kamen i pokriven čebetom koje se cedilo od vlage. Kada se sutradan probudio u svitanje, imao je jaku groznicu.

Shvativši da je izgubljen ako i dalje bude izložen jakom

pljusku - jer kiša nije prestajala da lije - Siprijen se uz veliki napor diže na noge i, oslonivši se na svoju pušku kao na kakav štap, poče da se spušta nizbrdo.

Kako je stigao dole? I sam ne bi umeo da kaže. Čas kotrljajući se niz vlažne obronke, čas klizeći duž mokrih stena, izubijan, zadihan, zaslepljen i slomljen groznicom, pa ipak mu je uspelo da produži svoj put i oko sredine dana stiže do svog logora, gde je ostavio žirafu.

Životinja je bila otišla, svakako nestrpljiva u svojoj samoći, a možda i gonjena glađu jer je trava bila ostržena po celom krugu čiji je promer određivao njeno uže. Najzad se okomila na veze koje su je sputavale i pošto ih je pregrizla, stekla je ponovo slobodu.

Da je Siprijen bio u normalnom stanju, svakako bi jače osetio ovaj novi udar sudbine; ali njegova potpuna uznemirenost i klonulost nisu mu ostavljale dovoljno snage za to. Stigavši, mogao je samo da se baci na svoj ranac od nepromočivog materijala koji je srećom našao, da se preobuče u suvu odeću i da slomljen umorom padne pod baobab, pod čijim se granama nalazio logor.

Tada započe za njega čudan period polusna, groznice i buncanja u kome su se zbrkale sve pretstave, u kome vreme, prostranstvo i udaljenost više nisu imali ničeg stvarnog. Da li je bila noć ili dan, sunce ili kiša? Da li se nalazio ovde dvanaest časova, ili šezdeset? Da li je još bio živ ili mrtav? Ništa više nije znao. Ljupki snovi i užasne more bez prestanka su se menjali na pozornici njegove mašte. Pariz, Rudarska škola, očinski dom, majur na Vander-gart-Kopjeu, gospodica Vatkins, Anibal Pantalači, Hilton, Fridel i čitave legije slonova, Mataki i jata ptica na beskrajnom nebu, sve uspomene, sva osećanja, sve antipatije i sve nežnosti sukobljavali su se u njegovom mozgu kao kakva neskladna bitka. Uz ove tvorevine groznice dolazili bi katkad i spoljni utisci. Najstrašnije je bilo što je usred užasne buke od laveža šakala, maukanja divljih mačaka i urlikanja hijena, nesvesni bolesnik i dalje raspredao svoj roman u bunilu

i učini mu se da čuje oštar pucanj iza koga nastupi dotpuna tišina. Zatim ponovo započe pakleni koncert, koji se produžio sve dok se nije razdanilo.

Bez sumnje bi Siprijen za vreme ovih košmara, neosetno prešao u večni mir da se jedan, na izgled veoma čudesan i neobičan događaj, nije umešao u prirodni tok događaja.

Kada je svanulo, kiša je prestala da pada i sunce se već izdiglo na horizontu. Siprijen otvorio oči. Video je, ali bez ikakve radoznalosti, da se jedan veliki noj, pošto mu se približio, zaustavio na dva-tri koraka od njega.

- Da li je ovo Matakijev noj? pomisli još uvek obuzet mišlju koja ga je opsedala.

Odgovorila mu je sama štakara glacijom - štaviše na dobrom francuskom jeziku.

- Ne varam se!... Siprijen Mere!... Jadni moj druže, koga vraga radiš ovde?

Noj koji govori francuski, noj koji mu zna ime, u tome je bilo dovoljno razloga za čuđenje za normalnu bistrinu i pribrana čula. Ali Siprijen nije smatrao nimalo nepriličnom ovu neverovatnu pojavu i ona mu se učinila sasvim prirodnom. Video je još i čudnijih stvari u svojim snovima tokom prethodne noći! Smatrao je sve ovo jednostavno posledicom umnog poremećaja.

- Niste nimalo učtivi, gospodine noje! odgovori. Kojim pravom mi gorovite ti?

Gororio je suvimi, isprekidanim glasom, svojstvenim ljudima u groznici, po kome nije moglo da bude sumnje u kakvom se stanju nalazi, - što je noja izgleda duboko dirnulo.

- Siprijene!... Prijatelju moj!... Ti si bolestan i potpuno sam u pustinji! uzviknu, bacivši se na kolena pored njega.

Ovo je fiziološki bila ne manje neobična pojava, nego što je dar govora kod štakara, jer klečanje ne spada u pokrete koje im je priroda dala. Ali Siprijen se u groznici i dalje nije začudio. Čak mu se učinilo sasvim prirodnim da noj ispod svog levog krila izvadi kožnu čuturicu, punu sveže vode pomešane sa

konjakom i stavi mu grlić na usne.

Jedino što ga je donekle iznenadilo, bilo je, kada se neobična životinja podigla i bacila na zemlju neku vrstu oklopa pokrivenog perjem marabua, koje je izgledalo kao prirodno, a zatim i dugi vrat na čijem se vrhu nalazila ptičija glava. Bez ovih pozajmljenih ukrasa, noj se istog časa pojavi pred njim u vidu visokog, snažnog i čvrstog momka, koji nije bio niko drugi do Faramon Barte, veliki lovac pred bogom i ljudima.

- Eh, da! To sam ja! uzviknu Faramon. Zar nisi poznao moj glas još kod prvih reči koje sam ti uputio?... Iznenaden si zbog smešnog odela?... To je ratno lukavstvo kome su me naučili Kafri, da bi mogli da se približe pravim nojevima i da ih gađaju svojim kopljima!.. Ali da govorimo o tebi, siroti moj prijatelju!.. Kako si dospeo ovamo, ovako bolestan i sam? Primetio sam te pukim slučajem, tumarajući ovuda, nisam ni znao da se nalaziš u ovom kraju!

Siprijen nije bio u stanju da razgovara i zato je svome drugu mogao da da samo kratka obaveštenja o sebi. Uostalom, shvativši sa svoje strane da je sada bilo najhitnije da se bolesniku ukaže pomoć, koju do tada nije imao, Faramon Barte ga ponegova što je bolje mogao.

Imao je već dugo pustinjsko iskustvo i ovaj smeli lovac je od Kafra naučio neki način lečenja, koji je izvanredno uspešan kod močvarne groznice, od koje se razboleo njegov jadni prijatelj.

Faramon Barte stade da kopa neku jamu u zemlji, koju ispuni drvima, ali ostavi otvor kroz koji je mogao da dopre spoljni vazduh. Kada su se ta drva upalila i izgorela, jama se pretvorila u neku vrstu peći. Faramon Barte položi u nju Siprijena, pošto ga je prethodno brižljivo umotao, tako da mu je samo glava ostala slobodna. Prošlo je deset minuta i već je došlo do obilnog znojenja - koje je samozvani lekar potpomogao sa pet-šest šolja nekog čaja, koji je spravio od nekih samo njemu poznatih trava.

Ubrzo je Siprijen zaspao u tom parnom kupatilu, blagodetnim snom.

Pri zalasku sunca, kada je otvorio oči, bolesniku je bilo mnogo lakše, jer je tražio da večera. Njegov snalažljivi prijatelj imao je odgovor za sve: smesta ga je poslužio odličnom čorbom koju je spravio od najnežnijih plodova lova i korenja raznih vrsta. Krilo pečene droplje i šolja vode sa konjakom upotpuniše obrok, koji donekle vrati Siprijenu snagu i rastera maglu sa njegove svesti.

Otprilike jedan čas po završetku ove oporavljajuće večere, a pošto se Faramon Barte založio, sede pored mladog inženjera i ispriča mu kako je dospeo ovamo, sam, u onom neobičnom kostimu.

- Ti znaš, reče mu, zašta sam sve sposoban kada je u pitanju neka nova vrsta lova. Od pre šest meseci ubio sam toliko slonova, zebri, žirafa, lavova i druge divljači sa krznom ili perjem, - a da ne zaboravim jednog orla-ljudoždera koji predstavlja ponos moje kolekcije - da mi je pre nekoliko dana palo na pamet da unesem neku promenu u svoja lovačka zadovoljstva! Dosad, putovao sam uvek u pratnji mojih Basuta - tridesetak odlučnih momaka, koje plaćam mesečno kesicom staklenih zrnaca i koji su spremni da podu u vatru za svoga gospodara, Ali nedavno sam zadobio gostoprivrstva Tonaje, velikog poglavice ove zemlje i da bih stekao pravo da lovim na njegovom terenu - pravo na koje je ljubomoran kao kakav škotski lord - pristao sam da mu pozajmim moje Basute, sa četiri puške, za neki pohod koji je pripremao protiv jednog od njegovih suseda. Ovo naoružanje učinilo ga je upravo nepobedivim i on je izvojevao ubedljivu pobedu nad svojim neprijateljem. Otuda je među nama poteklo duboko prijateljstvo, zapečaćeno izmenom krvi, odnosno mi smo jedan drugome uzajamno isisali krv iz uboda na mišici! Između mene i Tonaje odsada vlada prijateljstvo na život i smrt! Siguran da mi više niko neće smetati širom njegovog poseda, pošao sam prekjuče u lov na tigrove i nojeve. Što se tigrova tiče, imao sam zadovoljstvo da ubijem jednog prošle noći, a iznenadilo bi me da nisi čuo graju koja je prethodila ovom činu. Zamisli da sam

podigao šator-zaklon pored ostataka bivola koga sam ubio juče, u prilično osnovanoj nadi da će se u toku noći pojaviti tigar mojih snova! I odista, đida je došao na sastanak, privučen mirisom svežeg mesa; ali na nesreću dve ili tri stotine šakala, hijena i divljih mački imali su istu misao kao i on! Otuda onaj neskladni koncert, koji je morao da dopre i do tebe!

- Kako da ga nisam čuo! odgovori Siprijen. Čak sam mislio da se održava u moju čast!

- Ni govora, jadni moj prijatelju! uzviknu Faramon Barte. Bilo je to u čast ostataka bivola, na dnu one doline koja se otvara tamo desno. Kada se razdanilo ostadoše samo kosti od velikog preživara! Pokazaće ti to! Lep anatomski posao!... Videćeš i moga tigra, najlepšu životinju koju sam ubio otkako sam došao u Afriku da lovim! Već sam ga odrao i njegovo krvno se suši na jednom drvetu!

- Ali zašto si jutros bio tako čudnovato prerašten? upita Siprijen.

- To je bio kostim noja. Kao što sam ti rekao, Kafri ga često upotrebljavaju da bi se lukavstvom približili štakarama, koje su veoma nepoverljive i na koje je teško pucati bez toga!.. Reći ćeš mi da imam svoju odličnu pušku!.. To je tačno, ali šta ćeš? Palo mi je na pamet da lovim po modi koja vlada kod Kafra i zato sam imao sreću da te sretnem u pravi čas, zar ne?

- Odista, u pravi čas, Faramone!... Verujem da bih bez tebe već bio na onom svetu! odgovori Siprijen, stežući srdačno ruku svoga prijatelja.

Bio je sada već van one kupke za znojenje, položen na mek krevet od lišća, koji mu je prijatelj pripremio u podnožju baobaba.

Ali valjanom momku to nije bilo dovoljno. Hteo je da ode do susedne doline da donese šator-zaklon, koji je uvek nosio sobom tokom ekspedicije i četvrt časa kasnije razapeo ga je nad svojim dragim bolesnikom.

- A sada, reče, da čujemo tvoju priču, druže Siprijene, ako te ne zamara isuviše da mi je ispričaš!

Siprijen se osećao dovoljno jakim da zadovolji razumljivu radoznalost Faramona Bartea. U prilično kratkim crtama ispriča mu događaje koji su se odigrali u Griču zemlji, da je napustio tu zemlju u poteri za Matakijem i svojim dijamantom, kakvi su bili najvažniji momenti ekspedicije, trostruku smrt Anibala Pantalačia, Fridela i Džemsa Hiltona, nestanak Bardika i najzad kako je očekivao svoga slugu Lija, koji je trebalo da se vrati u logor.

Faramon Barte je slušao sa najvećom pažnjom. Na pitanje da li je sreo mladog Kafra, koga mu je Siprijen opisao, a koji je trebalo da bude Bardik, on odgovori odrečno.

- Ali, dodade, našao sam napuštenog konja koji bi mogao da bude tvoj.

I bez predaha ispriča Siprijenu pod kakvim je okolnostima konj pao u njegove ruke.

- Ima otada upravo dva dana, reče, lovio sam sa trojicom svojih Basuta u planinama na jugu, kada sam odjednom video na ulasku puta, između dve padine, odličnog belca, bez sedla, samo sa ularom i povodnikom koje je vukao za sobom. Životinja očigledno nije znala šta će, ali ja sam je pozvao, pokazavši joj šaku šećera i ona mi priđe! Evo toga zarobljenog konja - odlična životinja, hrabra i vatrena, a „posoljena” kao šunka ...

- To je moj konj!.. Tamplar! uzviknu Sip-rijen.

- Pa lepo, prijatelju moj, Tamplar je tvoj, odgovori Faramon Barte, i biće mi pravo zadovoljstvo da ti ga vratim! Hajde, sada ti želim laku noć, zaspi ponovo! Sutra, čim svane, napustićemo ovo divno mesto!

A zatim, pokazavši uz načelo i dobar primer, Faramon Barte se uvi u svoj pokrivač i zaspa pored Siprijena.

Sutradan, Kinez se upravo vratio u logor sa nešto namirnica. Još pre no što se Siprijen probudio, Faramon Barte mu sve ispriča i naredi mu da čuva stražu kod svoga gospodara, dok je on pošao da potraži konja, čiji je gubitak za mladog inženjera bio tako osetan.

XIX

ČUDESNA PEĆINA

Sutradan ujutru, kada se probudio, Siprijen odista vide Tamplara pred sobom. Susret je bio veoma srdačan. Reklo bi se da se konj isto toliko obradovao koliko i jahač, što je ponovo našao svog vernog sputnika.

Siprijen se posle doručka osećao dovoljno snažnim da smesta pojaše i krene. Prema tome, Faramon Barte natovari sav prtljag na Tamplara, uze ga za uzdu i oni krenuše ka prestonici Tonaje.

Uz put Siprijen ispriča svom prijatelju opširnije sve važnije zgode i nezgode ekspedicije od polaska iz Grika zemlje. Kada je stigao do poslednjeg nestanka Matakija, koga je tačno opisao, Faramon Barte se nasmeja.

- Ta nije mogućno! reče. Eto novosti, razume se mogu da ti dam obaveštenja o kradljivcu, ako ne i o dijamantu!

- Šta hoćeš time da kažeš? upita Siprijen veoma iznenaden.

- Evo šta, odvrati Faramon Barte, moji Basuti doveli su, pre jedva dvadeset i četiri časa, zarobljenika, mladog Kafra, koji je lutao ovim krajem i predali ga vezanih ruku i nogu prijatelju Tonaji. Verujem da bi Kafr rđavo prošao, jer pripada očigledno

neprijateljskom plemenu, a kako se Tonaja plaši špijuna, svakako bi ga optužio za špijunažu! Ali zasad je još živ! Srećom po ubogog đavola, pronašlo se da zna nekoliko mađioničarskih veština i tako je stekao pravo na titulu враča.

- E, ne može biti više sumnje, to je Mataki! uzviknu Siprijen.

- No, odista može da se pohvali da je dobro prošao, odgovori lovac. Tonaja je za svoje neprijatelje izmislio niz raznih mučenja, koje ne treba poželeti! Ali ponavljam ti, ne treba da se uznemiriš zbog svog nekadanjeg sluge! Zaštićuje ga njegovo svojstvo врача i mi ćemo ga večeras sresti i zdravog i čitavog!

Nepotrebno je podvući, koliko je Siprijen bio zadovoljan čuvši ovu vest. Svakako je stigao do cilja i nije sumnjao da će Mataki pristati da mu vrati dijamant Džona Vatkinsa, ako se još nalazi u njegovom posedu.

Drugovi su tako u prijateljskom razgovoru proveli ceo dan, prelazeći ravnicom kojom je Siprijen nekoliko dana ranije prošao na leđima žirafe.

Isto veče ukaza se prestonica Tonaje, podignuta u polukrugu na talasastim brežuljcima koji su zatvarali vidik na severu. Bio je to pravi grad sa deset do petnaest hiljada stanovnika; sa pravilnim ulicama, prostranim i skoro elegantnim kolibama, iz kojih je izbijao napredak i blagostanje. Kraljev dvor, okružen visokom ogradom i pod stražom crnačkih ratnika, naoružanih kolljima, zauzimao je sam za sebe jednu četvrtinu celokupne površine grada.

Bilo je dovoljno da se Faramon Barte pojavi, pa da se pred njim spuste sve brane i njega i Siprijena smesta povedoše preko niza prostranih predvorja do svećane sale, u kojoj se nalazio „nepobedivi osvajač”, okružen mnogobrojnim ljudstvom, među kojima je bilo i oficira i stražara.

Tonaji je bilo oko četrdeset godina. Bio je visok i snažan. Na glavi je imao neku vrstu dijademe od veprovih zuba, a njegova odeća se sastojala još i od neke crvene tunike bez rukava i kecelje iste boje, bogato izvezene staklenim đindžuvama. Po rukama i nogama nosio je mnogobrojne bakarne narukvice.

Lice mu je bilo inteligentno i prepredeno, ali i podmuklo i svirepo.

Priredio je veliki doček Faramonu Barteu, koga već nekoliko dana nije video, a iz poštovanja i Siprijenu, prijatelju njegovog vernog saveznika.

- Prijatelji naših prijatelja su i naši prijatelji, reče, kao što bi to učinio obični građanin iz Marea.

Čuvši da novi gost boluje, Tonaja žurno naredi da mu se da jedna od najboljih soba u njegovom dvoru i da ga posluže odličnom večerom.

Po savetu Faramona Bartea, ovaj ne pomenu odmah pitanje Matakija, koje ostavi za sutradan.

Drugog dana Siprijen je, potpuno povrativši zdravlje, mogao da se pojavi pred kraljem. Ceo dvor okupio se u velikoj dvorani dvorca. Tonaja i njegova dva gosta posadili su se na sredini kruga. Faramon Barte je smesta otpočeo sa pregovorima na jeziku ove zemlje, kojim se služio prilično tečno.

- Moji Basuti su ti nedavno doveli mladog Kafra, koga su zarobili, reče kralju. Ispostavilo se da je taj mladi Kafir sluga moga druga, velikog mudraca Siprijena Merea, koji se obraća tvojoj plemenitosti da mu ga vratiš. Zbog toga se ja, njegov prijatelj i tvoj, usudujem da poduprem njegov opravdani zahtev.

Kod prvih reči Tonaji se učini da treba da napravi diplomatski izraz lica.

- Veliki beli mudrac je dobro došao! odgovori. Ali šta nudi kao otkup za mog zarobljenika?

- Odličnu pušku, deset puta deset metaka i kesicu staklenih bisera, odgovori Faramon Barte.

Pohvalno mrmljanje se začu iz redova slušalaca, na koje je ova basnoslovna ponuda učinila dubok utisak. Samo se Tonaja, kao pravi diplomata, pravio da ga nije zasenila.

- Tonaja je veliki knez, reče on ispravivši se na svojoj kraljevskoj klupici, i bogovi ga čuvaju! Ima mesec dana kako su mu poslali Faramona Bartea, sa valjanim ratnicima i puškama

da bi mu pomogli da pobedi svoje protivnike! Zato, ako je Faramonu Berteu stalo do toga, onaj sluga biće zdrav i čitav враћен svome gospodaru!

- A gde se trenutno nalazi? upita lovac.

- U svetoj pećini, gde ga dan i noć čuvaju! odgovori Tonaja sa onom izveštačenošću u govoru, koja je u ovakvoj prilici priličila najmoćnijem vladaru Kafrerije.

Faramon Barte pohita da njegove odgovore saopšti Siprijenu i zamoli kralja za milost da on i njegov drug pođu po zarobljenika u pomenutu špilju.

Na te reči iz skupa dopre mrmljanje koje je izražavalо negodovanje. Zahtev Evropljana učinio im se preteranim. Nikada, ni pod kakvим izgovorom se nije dozvoljavao pristup u tajanstvenu špilju.

Prema tradiciji koju su poštivali, rečeno je, da će se onoga dana, kada beli saznaju njenu tajnu, carstvo Tonaje raspasti u prahu.

Ali kralj nije voleo da se dvor umeša i da sudi o nekoj njegovoj odluci. Zbog toga je, hirovitošću sitnog tiranina, dozvolio ono, što bi bez ovog vidnog znaka opšteg mnjenja, verovatno odbio.

- Tonaja je pomešao svoju krv sa svojim saveznikom Faramonom Berteom, odgovori odlučnim glasom, i ništa ne krije od njega! Umete li tvoj prijatelj i ti, da održite zakletvu?

Faramon Barte to potvrdi.

- Pa dobro, produži crnački kralj, zakunite se da nećete da dodirnete ništa što budete videli u onoj špilji! Zakunite se, da će se po izlasku iz nje ponašati u svakoj prilici kao da nikada niste ni znali za njeno postojanje!... Zakunite se da nikada nećete tražiti da ponovo uđete u nju, niti da pokušate da ponovo poznate njen ulaz!.. Najzad se zakunite da nikada nikome nećete reći šta ste videli u njoj!

Faramon Barte i Siprijen ispružiše ruku i reč po reč ponoviše zakletvu koja je od njih zatražena.

Odmah zatim, Tonaja šapatom izdade neka naređenja, ceo

dvor se diže, a ratnici se postaviše u dva reda. Nekoliko slugu donese komade finog platna, koji su trebalo da posluže za vezivanje očiju stranaca. Onda se kralj lično postavi između njih u dve velike slamne nosiljke, koje su nekoliko desetina Kafra natovarili na svoja ramena, i povorka krenu.

Put je bio prilično dug, - išli su najmanje dva sata. Sudeći po protestima nosiljke, Faramonu Barte i Siprijenu se učini da ih nose brdovitim predelom.

Zatim, svežina vazduha i zvučni odjek od bata nogu pratinje, pokazivao je, da su ušli u podzemlje. Najzad po oblačcima smolastog dima, čiji im je miris udarao u lice, prijateljima je bilo jasno da su upaljene buktinje da osvetle put povorci.

Ostalo je još četvrt časa hoda, a posle toga se nosiljka spustila na zemlju. Tonaja pomože svojim gostima da siđu, i naredi da im se skine zavoj sa očiju.

Pod zaslepljujućim utiskom naglog povratka na svetlost, posle dužeg odmaranja vida, Faramonu i Siprijenu se isprva učinilo da su žrtve neke sjajne halucinacije, toliko je prizor koji im se ukazao pred očima bio istovremeno i raskošan i neočekivan.

Obojica su se nalazili u sredini ogromne pećine. Tlo je bilo pokriveno sitnim peskom sa česticama zlata. Svod je bio visok kao u kakve gotičke katedrale i gubio se u nedogled. Zidovi ove prirodne podzemne građevine bili su obloženi stalaktitima, raznih boja i nečuvenog bogatstva, po kojima je odsjaj buktinja bacao vatrene dugine boje, pomešane sa žarom pakla i zračenjem polarne svetlosti. Najlepši preliv boja, najneoobičniji oblici i najneočekivanije rezbarije bili su odlike bezbroj kristalizacija. Nisu to bili, kao u većini špilja običan sklad kapljica kvarca (belutka), koji se oblikuju svuda na isti monotoni način. Ovde se prirodi, puštajući svojoj mašti na volju, svidelo da iscrpi sve kombinacije boja i efekata, za koje je tako izvanredno pogodna kristalizacija rudnih bogatstava.

Ametistne stene, zidovi od ahata, nagomilani led od rubina, smaragdne igle, čitavi stubovi safira, prostrani i visoki kao

jelova šuma ledeni bregovi od zelenih morskih smaragda, svećnjaci od tirkiza, opalna ogledala, ravni od ružičastog gipsa i lapis lazulija sa zlatnim žilicama, - sve što kristalno carstvo može da pruži kao najdragocenije, najređe, najprozirnije i najbleštavije, sve je to poslužilo kao materijal za ovo iznenadjuće arhitektonsko delo. Pa još i više, svi oblici, čak i oni iz biljnog carsta učestvovali su u ovom poslu, van domaćaja ljudske zamisli. Ćilimi od mineralne mahovine, kadifasti kao najfinija trava, kristali sa prirodnim otiscima rastinja, cvećem i voćem od raznog kamenja, podsećali su mestimično na one vilinske vrtove, koje japanski slikari tako naivno slikaju na svojim slikama u živim bojama. Malo dalje, veštačko jezero obrazovano od dvadeset metara dugog dijamanta, uokvireno peskom, izgledalo je kao savršeno klizalište za veštine klizača. Najzad je prelamanje svetlosti preko hiljade prizmi, vatromet iskri koje su sevnule sa sviju strana i padale u snopovima, stvaralo neobičnu simfoniju svetlosti i boja, koja je zasenjivala ljudski pogled.

Siprijen Mere više nije sumnjao. Nalazio se u jednom od onih tajanstvenih rezervoara, čije je postojanje odavno naslućivao i na čijem je dnu priroda mogla da nagomila i da u blokovima iskristališe dragi kamenje, koje prepušta čoveku samo u vidu odvojenih i fragmentarnih delića po najboljim nalazištima. Za trenutak mu je došlo da posumnja u stvarnost onoga što je imao pred očima, ali mu je bilo dovoljno da prođe pored ogromne kristalisane naslage i da je očeše prstenom koji je nosio na ruci, da bi se uverio da je ona otporna i da na njoj ne ostaje trag ogrebotine. Bili su to, dakle, pravi dijamanti, rubini i safiri, koje je ova podzemna kripta sadržavala u tako čudesnom izobilju da njihova vrednost, po ceni kako ljudi ocenjuju minerale, prelazi preko granice svakog računanja.

Jedino bi astronomske cifre mogle otprilike i približno da izraze tu vrednost, koju je uostalom teško bilo proceniti. Odista, ovde pod zemljom, neznano i neproduktivno, ležala je vrednost u trilionima i kvatrilionima milijardi!

Di li je Tonaja naslućivao kakvo basnoslovno bogatstvo ima na raspolaganju? To je bilo malo verovatno, jer čak i Faramon Barte, malo upoznat sa ovim stvarima, izgleda da ni časka nije slutio da su ovi čudesni kristali drago kamenje. Bez sumnje je crnački kralj sebe smatrao samo gospodarem i čuvarem neobično zanimljive špilje, dok ga je neko predskazanje ili neko tradicionalno sujeverje sprečavalo da izda njenu tajnu.

Kao dokaz za tačnost svoje pretpostavke, Siprijen ubrzo primeti veliki broj ljudskih kostiju, nagomilanih po nekim uglovima špilje. Da li se ovde nalazila grobnica plemena, ili - užasna misao, ali ipak verovatna —da li je špilja služila i služi još i danas kao mesto na kome se održavaju tajanstveni obredi za vreme kojih se proliva ljudska krv, možda u cilju ljudožderstva?

Ovo poslednje mišljenje zastupao je Faramon Barte i saopšti ga šapatom svome drugu.

- Tonaja me je, međutim, uveravao da od njegovog dolaska nikada nije održana takva svečanost! dodade. Ali, moram da priznam, da je prizor ovih kostiju neobično poljuljao moje poverenje!

Pokazao je na ogromnu gomilu kostiju, koja je nedavno složena i po kojima su se videli znaci kuvanja.

Nekoliko trenutaka kasnije u celini je potvrđena ova pretpostavka.

Kralj i njegova dva gosta stigoše do dna pećine, pred otvor koji bi se mogao uporediti sa sporednim oltarom, kakvih ima po donjim delovima bazilika. Iza čvrste drvene rešetke, koja je zatvarala ulaz, bio je zarobljen čovek u drvenom kavezu, upravo toliko širokom da je mogao u njemu da čući, namenjen - što je bilo očigledno - da kad se ugoji, posluži kao obrok prilikom jedne od idućih gozbi.

Bio je to Mataki.

- Vi!.. Vi, mali oče! uzviknu nesrećni Kafr, čim je primetio i poznao Siprijena, Oh, povedite me!.. Oslobojidite me!... Više volim da se vratim u Grika zemlju, makar me i obesili, nego da

ostanem u ovom kokošarniku, očekujući užasne muke koje mi priprema svirepi Tonaja, pre no što me poždere!

Rekao je to tako tužnim glasom da je Siprijen bio duboko dirnut slušajući jadnika.

- Neka bude, Mataki! odgovori mu. Mogu da postignem tvoje oslobođenje, ali ćeš izići iz ovog kaveza tek pošto mi budeš vratio dijamant...

- Dijamant, mali oče! uzviknu Mataki. Dijamant!... Ja ga nemam!... Nikad ga nisam ni imao!... Kunem vam se... kunem vam se!

Rekao je to tako iskreno da je Siprijen shvatio da nema mesta sumnji u njegovo poštenje. Uostalom, kao što se zna, teško je mogao da poveruje da je Mataki bio vinovnik one krađe.

- Ali, upita ga, ako nisi ti ukrao dijamant, zašto si pobegao?

- Zašto, mali oče? odgovori Mataki. Kada su se moji drugovi podvrgli ispitu sa štapićima, rečeno je bilo da sam ja kradljivac, jer sam se poslužio lukavstvom da bih otklonio sumnju sa sebe! A u Grika zemlji, kada je u pitanju Kafr, kao što sami znate, brže se obesi okrivljeni, nego što se ispituje!... Obuzeo me je strah i ja sam kao krivac bežao preko Transvala!

- Čini mi se istinitim ovo što priča ovaj ubogi đavo, primeti Faramon Barte.

- Ne sumnjam više, odgovori Siprijen, i možda je bio u pravu što je izbegao pravosuđe u Grika zemlji!

Zatim, obrativši se Matakiju, reče:

- E, pa lepo, ne sumnjam u to da si nevin u krađi za koju te optužuju! Ali možda nam neće verovati u Vandergart-Kopjeu, kada im budemo dokazivali tvoju nevinost! Hoćeš li da okušaš sreću i da se vratiš onamo?

- Da!... Po svaku cenu... samo da ne ostanem duže ovde! uzviknu Mataki, koji je bio obuzet užasom.

- Pregovaraćemo o toj stvari, odgovori Siprijen, eto moj prijatelj Faramon Barte upravo se time zanima.

Odista lovac je, ne gubeći vreme, već razgovarao uveliko sa Tonajom.

- Reci iskreno!... Šta želiš u zamenu za ovog zarobljenika? upita crnačkog kralja.

Ovaj je nekoliko trenutaka razmišljaо i najzad reče:

- Potrebne su mi četiri puške, deset puta deset metaka za svaku od njih i četiri kesice staklenih bisera. To nije mnogo, zar ne?

- To je dvadeset puta premnogo, ali Faramon Barte je tvoj prijatelj i učiniće ti to da bi udovoljio twojoj želji!

Sada on sa svoje strane zasta trenutno, pa produži:

- Slušaj me, Tonaja. Dobićeš četiri puške, deset puta deset metaka za svako oružje i četiri kesice staklenih dinduva. Ali ćeš nam za to dati volovsku zapregu da bismo sve te ljude prevezli preko Transvala, sa potrebnim namirnicama i počasnom pratnjom.

- Ugovorena stvar! odgovori Tonaja, savršeno zadovoljan.

A zatim dodade poverljivo, nagnuvši se Faramonovom uvetu:

- Volove sam našao!... To su oni isti što su ih moji ljudi našli kada su pošli da se vrate u svoje štale i koje su doveli u moj kral. To je bilo pravilno zar ne?

Zarobljenik smesta bi oslobođen i pošto su bacili poslednji pogled na raskoš pećine, Siprijen, Faramon Barte i Mataki, koji su krotko dozvolili da im se vežu oči, vratiše se u dvor Tonaje, gde je priređena velika gozba u čast proslave sporazuma.

Naposletku se dogovoriše da se Mataki ne pojavi odmah u Vandergart Kopjeu, već da ostane negde u okolini i da se vrati u službu mladog inženjera tek kada mine svaka opasnost. Kao što će se videti, ova mera predostrožnosti nije bila uzaludna.

Sutradan, Faramon Barte, Siprijen, Li i Mataki, krenuše sa dobrom pratnjom u Grika zemlju. Ali sada više nije moglo da bude nikakvih iluzija! *Južna zvezda* bila je nepovratno izgubljena i gospodin Watkins neće moći da je pošalje da zablista u Londonskoj kuli, usred najlepših dragocenosti Engleske!

XX

POVRATAK

Nikada Džon Watkins nije bio tako rđavo raspoložen kao što je to bio slučaj od odlaska četvorice suparnika, koji su krenuli da gone Matakija. Svaki dan, svaka nedelja koja je prolazila, činili su mu se kao jedna prepreka više, smanjujući izglede koje je mislio da ima na povratak dragocenog dijamanta. A sem toga, nedostajali su mu njegovi uobičajeni gosti za trpezom, Džems Hilton, Fridel, Anibal Pantalači, pa čak i Siprijen, na koga je navikao da ga vidi istrajnog pored sebe. Zato se ponovo bacio na testije sa džinom i valja priznati, višak alkohola koji je uzimao, nije učinio njegov karakter pitomijim.

Osim toga, bilo je razloga da na majuru budu nespokojni što se tiče preživelih članova ekspedicije. Bardik, koji je bio žrtva otmice jedne grupe Kafra, - kao što su to njegovi saputnici prepostavljali - uspeo je, nekoliko dana kasnije da pobegne. Vrativši se u Griku zemlju, saopštio je gospodinu Vatkinsu smrt Džemsa Hiltona i Fridela. Bio je to veoma rđav znak po preživele članove ekspedicije, Siprijena Merea, Anibala Pantalačija i Kineza.

Alisa je zbog toga bila veoma nesrećna. Više nije pevala i njen

klavir je potpuno umukao. Jedva su je još zanimali i njeni nojevi. Čak ni Dada nije uspevala da joj izmamljuje osmejak svojom proždrljivošću i nekažnjeno je mogla da proguta najrazličitije predmete, a da нико nije pokušavao da je u tome spreći.

Gospodjicu Vatkins mučile su dve strepnje, koje su sve više rasle u njenoj mašti. Prva je bila: da se Siprijen nikada neće vratiti iz te uklete ekspedicije; a druga, da će Anibal Pantalači, najodvratniji od trojice suparnika, vratiti *Južnu zvezdu*, zahtevajući nagradu za svoj uspeh. Pomisao, da bi mogla da bude osuđena da postane ženom tog opakog i podlog Napolitanca, izazvala je kod nje nesavladljivu odvratnost, - pogotovo otkako je izbliza mogla da vidi i da oceni čoveka odista nadmoćnog, kakav je bio Siprijen Mere. Na to je mislila danju, o tome je sanjala noću i njeni sveži obrazi pobledеše, a njene plave oči zamagli sve tamniji oblak.

Prošla su već tri meseca otkako je čekala, nema i tužna. Te večeri sedela je pod zaklonom lampe, pored svoga oca, koji je zadremao pored testije sa džinom. Nagnuvši glavu nad vezom, koji je uzela da time zameni zanemarenu muziku, ona je tužno razmišljala.

Njeno sanjarenje odjednom prekide pažljivo kucanje na vratima.

- Uđite, reče ona, prilično iznenadena i pitajući se ko li to može da dođe u ovo doba.

- To sam ja, gospodice Vatkins! odgovori glas od koga je zadrhtala, glas Siprijenov.

Odista se to on vratio, bled, smršao, opaljen od sunca, sa gustom bradom koju ranije nije nosio, odelom pohabanim od dugih marševa, ali još uvek živahan, učтив, sa nasmejanim očima i usnama koje su se smešile.

Alisa se digla, uzviknuvši od iznenadenja i radosti. Jednom rukom je pokušavala da uguši lupanje svoga srca; drugu pruži mlađom inženjeru, koji je steže u svojim, kada gospodin Vatkins, probudivši se iz dremeža, otvoril oči i upita šta ima

novoga.

Farmeru je trebalo dobrih dva do tri minuta dok se osvestio, ali tek što mu se povrati zračak svesti, ote mu se krik - krik od srca.

- A dijamant?

- Na žalost, dijamant nije vraćen!

Siprijen tada brzo ispriča razne događaje kroz koje je prošla ekspedicija. Govorio je o smrti Fridela, Anibala Pantalačija, i Džemsa Hiltona, o gonjenju Matakija i njegovom ropstvu kod Tonaje - ne pominjući njegov povratak u Griku zemlju - ali je saopštio sve pouzdane razloge, koji su jasno dokazali nevinost mladog Kafra; Nije zaboravio da oda priznanje odanosti Bardika i Lia, prijateljstvu Faramona Bartea, i da u prvom redu podseti koliko duguje hrabrom lovcu i kako je, blagodareći njemu, mogao da se sa svojim slugom vratio s puta, koji je bio ubitačan za ostale njegove saputnike. Uzbudivši se i sam, pričajući tragične događaje, on i nehotice pokri velom sve nepravde i zločinačke namere svojih suparnika, hoteći da vidi u njima samo još žrtve zajednički preduzetog poduhvata. Ispričao je sve što se sa njim zbivalo, izuzev onoga na što se zakleo da će čuvati kao tajnu, odnosno postojanje čudesne pećine i njena rudna blaga, pored kojih su svi dijamanti Grika zemlje bili samo šljunak bez vrednosti.

- Tonaja, reče na završetku, održao je doslovno svoje obećanje. Dva dana po mom dolasku u njegovu prestonicu sve je bilo spremno za naš povratak, namirnice, zaprega i pratnja. Pod ličnom komandom kralja, pratilo nas je oko tri stotine crnaca, natovarenih brašnom i sušenim mesom, sve do logora gde smo napustili kola, koja smo pod gomilom šipražja našli u dobrom stanju. Tada smo se oprostili od našeg domaćina, pošto smo mu dali pet pušaka, umesto četiri na koliko je računao, - šta će ga učiniti najstrašnjim velmožom čitavog predela između reka Limpopo i Zambeze!

- A vaš povratak od onog logora?... upita gospodica Watkins.

- Put u povratku bio je spor, ali lak i bez ikakvih nezgoda,

odgovori Siprijen. Pratnja nas je napustila tek na granici Transvala, gde su se od nas odvojili i Faramon Barte i njegovi Basuti, koji su pošli u Dirban. Najzad, posle četrdeset dana hoda preko Velda, evo nas, a da ništa nismo postigli više, no pre našeg puta!

- Ali zašto je Mataki onako pobegao? upita gospodin Watkins, koji je priču saslušao sa najživljim interesovanjem, ne pokazujući, uostalom, neko naročito uzbuđenje zbog trojice ljudi koji se više neće vratiti.

- Mataki je pobegao, jer ga je uhvatila bolest straha! odgovori mladi inženjer.

- Zar nema pravde u Grika zemlji? reče farmer, podižući ramena.

- Oh, pravda se često primenjuje po kratkom postupku, gospodine Vatkinse, i odista ne mogu da zamerim jadniku što je htio da izbegne prvo uzbuđenje izazvano neobjašnjivim nestankom dijamanta!

- Ni ja! dodade Alisa.

- U sakom slučaju, ponavljam vam, nije on bio krivac i nadam se da će ga ubuduće ostaviti na miru!

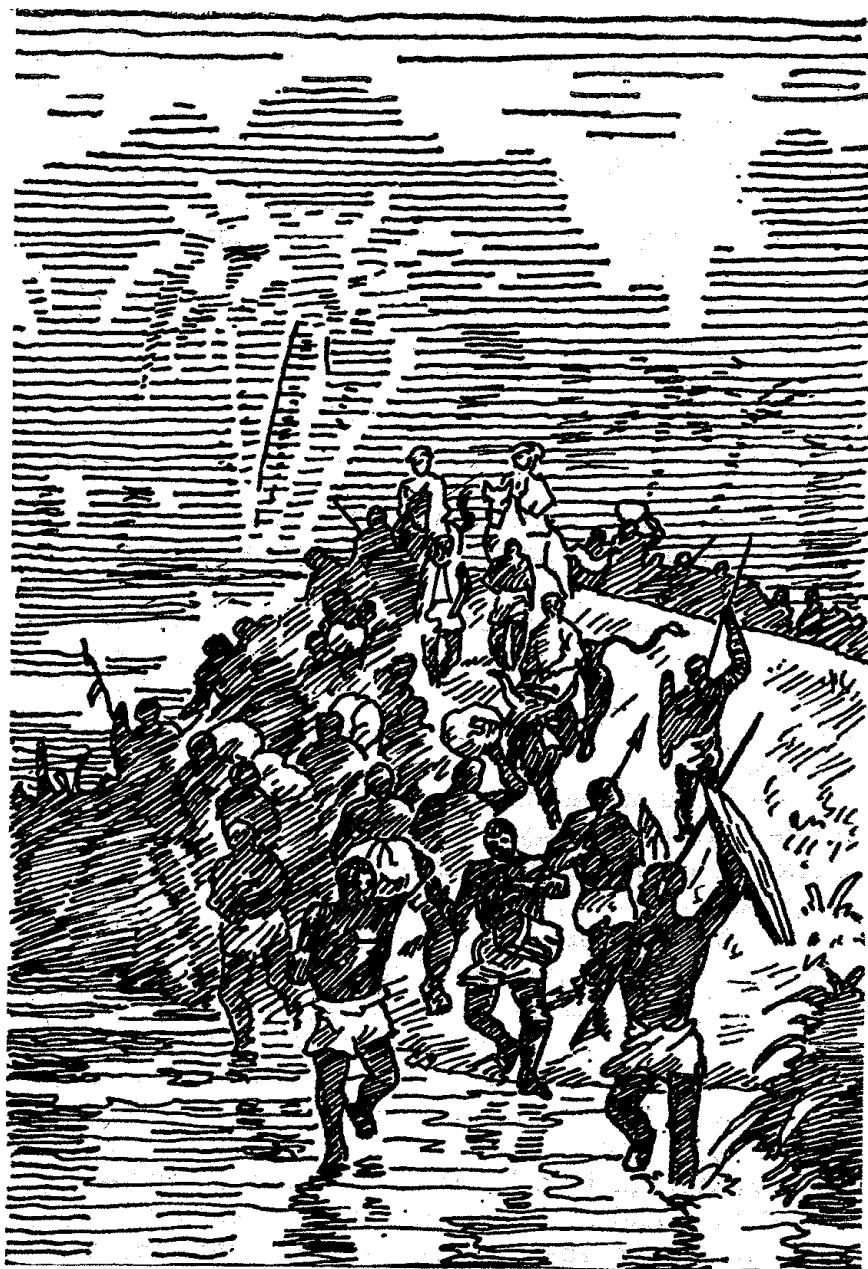
- Hm! učini Džon Watkins, koji izgleda nije bio potpuno ubeđen u tačnost ove izjave. Zar ne mislite, da je onaj lukavi Mataki samo izigravao užasnutost da bi sebe stavio van domaćaja policajaca?

- Ne!... On je nevin!... U to sam potpuno ubeđen, reče Siprijen, a verujem da sam to svoje ubeđenje platilo prilično skupo!

- Oh, vi možete da zadržite svoje mišljenje! uzviknu Džon Watkins. A ja ћu da zadržim svoje!

Alisa vide da rasprava lako može da se pretvori u svađu i ona pohita da skrene tok razgovora.

- Sad se setih, gospodine Siprijene Mere, reče, znate li da je u vašem odsustvu vaš klejm postao odličan i da je vaš ortak Tomas Stil na putu da postane jedan od najbogatijih rudara Kopjea?

- Vere mi, nisam znao! odgovori iskreno Siprijen. Prvu posetu učinio sam vama, gospodice Watkins, i ništa ne znam šta se dogodilo u mom odsustvu.

- Možda čak niste ni večerali? uzviknu Alisa, svojim instinktom savršene domaćice.

- Priznajem da nisam! odgovori Siprijen pocrvenevši iako za to nije bilo razloga.

- Oh, pa ipak ne možete da odete a da ne jedete, gospodine Mere! - Čovek koji se tek oporavlja od bolesti... posle tako tegobnog puta!... Pomislite, da je već jedanaest časova uveče!

I ne obraćajući pažnju na njegove prigovore, ona potrča u ostavu, vrativši se sa poslužavnikom pokrivenim belim ubrusom, na kome je bilo nekoliko tanjira sa hladnim mesom i komad ukusnog kolača sa breskvama, koji je sama pravila. Postavila je Siprijenu, koji je bio sav zbumjen. A kako je izgledalo da se usteže da nožem zaseče odlični biltong, neku vrstu konzerve od noja, gospodica Watkins mu svojim osmehom reče:

- Treba li da vam rasečem?

Uskoro farmer, kome se otvorio apetit gledajući ovu gastronomsku izložbu, takođe zatraži tanjur i komad biltonga. Alisa ga odmah posluži i samo koliko da gospodi pravi društvo, kako reče, stade da gricka bademe.

Na brzinu stvorena večera bila je veoma priyatna. Nikada mladi inženjer nije osećao toliki apetit. Tri puta je uzeo od kolača sa breskvama, popio dve čaše vina iz Konstance i sve je ovo krunisao, pristajući da gucne od džina gospodina Watkinsa - koji je ubrzo potpuno zaspao.

- A šta ste vi radili za ova tri meseca? upita Siprijen Alisu. Bojim se da ste zaboravili celokupno vaše znanje hemije!

- Nisam, gospodine, varate se! odgovori gospodica Watkins, sa malo prekora u glasu. Naprotiv, mnogo sam učila i čak sam bila slobodna da vršim neke opite u vašem laboratoriju. Oh, budite spokojni, ništa nisam razbila i sve sam opet dovela u red! Odista mnogo volim hemiju, i da budem iskrena, ne mogu

da shvatim kako možete da se odreknete tako divne nauke da biste postali rudar, ili da lutate Veldom!

- Ali, svirepa gospodice Watkins, vi vrlo dobro znate zašto sam odustao od hemije!

- Ne znam ništa, odgovori Alisa pocrvenevši, i nalazim da to nije dobro! Na vašem mestu pokušala bih još da pravim dijamante! To je mnogo otmenije, nego li tražiti ih pod zemljom!

- Da li je to naređenje koje mi izdajete? upita Siprijen uzdrhtalim glasom.

- Oh, ne, odgovori gospodica Watkins, smešeći se, već samo molba!... Oh, gospodine Mere, produži ona kao da hoće da popravi laki ton svojih reči, kada biste znali koliko sam bila nesrećna, znajući kakvom se zamoru i opasnostima izlažete! Nisam znala sve u tančine, ali sve u svemu ipak sam pogodila istinu. Čovek kao što ste vi, pomislila sam u sebi naučnik tako temeljno pripremljen da izvodi divne radove, da dođe do velikih otkrića, zar treba da se izlaže da bedno propadne u pustinji, od ujeda zmije, ili udaraca tigrovih kandži, bez ikakve koristi po nauku i čovečanstvo?... Pa to je pravi zločin što mu je bilo dopušteno da podje! I koliko sam bila u pravu!... Jer, najzad, zar nije pravo čudo što ste se vratili? Bez vašeg prijatelja, gospodina Faramona Bartea, neka ga nebo blagoslovi...

Nije završila jer su dve krupne suze u njenim očima upotpunile njenu misao.

Siprijen je takođe bio duboko dirnut.

- Evo dve suze, koje su za mene dragocenije od svih dijamanata sveta i zbog kojih ću da zaboravim i mnoge druge tegobe! reče jednostavno.

Nasta tajac, koji svojom uobičajenom umešnošću prekide mlada devojka, vrativši tok razgovora na hemiju.

Bila je prošla ponoć, kada se Siprijen reši da podje kući, gde ga je očekivao paket pisama iz Francuske, brižno poređanih od strane gospodice Watkins na njegovom stolu za rad.

Kao što se to događa posle dugog odsustva, jedva se usudio da otvori ta pisma. Ako bi se u njima nalazila vest o kakvoj nesreći!... Njegov otac, mati, njegova mala sestra Žana!... Toliko se stvari moglo dogoditi u toku od tri meseca!...

Pošto je posle brzog čitanja mladi inženjer utvrđio da mu ta pisma donose samo radost i zadovoljstvo, lagnulo mu je i on duboko uzdahnu. Svi su njegovi bili zdravi. Iz ministarstva su mu uputili najtoplije pohvale u vezi njegove teorije o formiranju dijamanata. Još je za jedan semestar mogao da produži svoj boravak u Griku zemlji ako bi to po njegovom mišljenju bilo od koristi po nauku. Sve je, dakle, bilo u najboljem redu i to veče Siprijen zaspa laka srca, kakvo ne beše u njega za dugo vremena.

Sutradan, pre podne je proveo u obilaženju svojih prijatelja, naročito Tomasa Stila, koji je odista imao srećne nalaze u njihovom zajedničkom klejmu. Čestiti Lenkešajrac dočekao je svog ortaka veoma srdačno. Siprijen ugovori sa njim da Bardik i Li produže da rade, kao i ranije. Rešio je da im, ukoliko njihov rad bude praćen srećom, osigura jedan deo, da bi im na taj način uskoro stvorio mali kapital.

Što se njega tiče, rešio je da više ne okuša sreću u rudniku, koja mu nikada nije bila naklonjena i hteo je da po želji Alisinoj još jednom otpočne sa svojim hemijskim istraživanjima.

Razgovor sa mladom devojkom potvrdio je njegova sopstvena razmišljanja. Odavno je govorio u sebi da njegov pravi poziv nije u radu njegovih ruku, niti u pustolovnim ekspedicijama. Savršeno lojalan i veran zadatoj reči, ni za trenutak nije pomislio da zloupotrebi Tonajino poverenje i da iskoristi znanje da postoji ogromna špilja prepuna kristalizovanih formacija; iz ovog eksperimentalnog dokaza, crpeo je dragocenu potvrdu svoje teorije o dragom kamenju, koja ga je ponovo ispunila istraživačkim žarom.

Siprijen je, sasvim prirodno, ponovo otpočeo sa životom u laboratoriji, ali nije hteo da napusti put na kome je već jednom uspeo i on se reši da ponovi svoje prve opite.

Za to je imao razloga, i to jedan veoma važan razlog, kao što znamo.

Otkako se veštački dijamant morao smatrati nepovratno izgubljenim, gospodin Watkins, koji je bio pristao na brak između Siprijena i Alise, više uopšte nije govorio o tome. Bilo je verovatno da bi se farmer vratio svojoj prvobitnoj zamisli, ako bi mladom inženjeru uspelo da napravi drugi dragi kamen, neobične vrednosti, koja bi iznosila nekoliko miliona.

Otuda je poteklo rešenje da se baci na posao bez odugovlačenja, a Siprijen to nije krio - ili bar ne dovoljno - od rudara u Vandergart Kopjeu.

Pošto je nabavio novu, veoma otpornu cev, on otpoče sa radovima pod istim uslovima.

- Pa ipak, reče on Alisi, za dobijanje kristalnog ugljenika, odnosno dijamanta, nedostaje mi pogodan rastvarač, koji pretvaranjem u paru ili rashlađivanjem kristališe ugljenik. Za aluminijum i sulfat ugljenika pronađen je takav rastvarač. Treba ga, po analogiji, tražiti za ugljenik, ili čak i slična tela, kao što su bor i kremenasta zemlja.

Međutim, iako nije imao takav rastvarač, Siprijen se vredno bacio na posao. U nedostatku Matakija, koji se iz opreza još nije pojavio u logoru, bila je dužnost Bardikova da danonoćno održava vatru. Ovaj zadatak ispunjavao je istom revnošću kao i njegov prethodnik.

U međuvremenu, a predviđajući da će posle ovog produženja njegovog boravka u Griču zemlji, možda morati da se vrati u Evropu, Siprijen je htio da obavi rad koji je bio naznačen u njegovom programu, a koji još nije mogao da izvrši: da odredi tačan pravac izvesnog ulegnuća terena, na severoistoku ravnice, - ulegnuća za koje je smatrao da je moral da posluži kao grlo prilikom oticanja vode u doba povlačenja i u kome je došlo do formiranja dijamanata u ovom kraju.

Pet ili šest dana po svom povratku iz Transvala, on je počeo da se bavi tim određivanjem, sa tačnošću koju je unosio u sve poslove. Već čitav čas je polagao kočiće za premeravanje i

prenosio premeravane tačke na veoma detaljan plan, koji je nabavio u Kimberleju i, što je bilo veoma neobično, uvek je u svojim ciframa nailazio na greške ili bar na neslaganja sa planom. Naposletku, mogao je da uvidi: očigledno je plan bio loše snimljen; geografske širine i dužine bile su pogrešne.

Tačno u podne Siprijen se poslužio odličnim hronometrom, regulisanim prema opservatoriji u Parizu, da bi odredio geografsku dužinu te tačke. Kako je bio savršeno siguran u tačnost svoje busole i kompasa deklinacije (odstupanja), mogao je van svake sumnje da utvrdi da su premeravanja na karti koju je kontrolisao bila sasvim pogrešna, usled krupne greške prilikom ubeležavanja.

Na ovoj karti se sever, prema britanskom običaju obeležen unakrsnom streлом, nalazio u stvari na sever-severozapadu, ili približno tu. Prema tome su i svi ostali podaci na karti imali proporcionalnu grešku.

- Vidim šta je! uzviknu odjednom mladi inženjer. Magarci koji su napravili ovo remek-deloto, jednostavno su zaboravili da vode računa o magnetskim promenama magnetske igle!²³ A one iznose ovde ne manje od dvadeset i devet stepeni zapadno!.. Iz toga proizilazi da bi sve oznake geografske širine i dužine, da bi bile tačne, trebalo da opišu luk od dvadeset i devet stepeni u pravcu sa zapada na istok, oko centra ove karte!.. Izgleda da Engleska nije poslala svoje najveštije geometre da bi izvršili ova premeravanja!

Smejao se sam ovoj omašći.

„Lepo! Errare humanum est!²⁴ produži on. Prvi kamen neka baci na ove valjane zemljomere onaj, koji u svome životu nikada, nijedanput, nije pogrešio!”

Međutim, Siprijen nije imao nikakvog razloga da drži u tajnosti ovu ispravku, koju je izvršio u određivanju položaja dijamantnih terena ovog kraja. Istoga dana, vraćajući se na farmu i srevši Jakobusa Vandergarta, on mu je govorio o tome.

---

²³ Istorijski tačno.

²⁴ Latinski: Grešiti je ljudski!

- Čudno je, dodade, što još nije otkrivena tako krupna geodetska greška, koja se nalazi na svim planovima ovog okruga.

Stari rezač dragog kamenja gledao je u Siprijena sa nekim čudnim izrazom lica.

- Govorite li vi istinu? uzviknu živo.

- Razume se.

- A da li biste bili voljni da tu činjenicu potvrdite i pred sudom?

- Pred deset sudova, ako treba!

- Neće biti mogućno da se ospori to što budete rekli?

- Svakako ne, pošto će biti dovoljno da ukažem na izvor greške. A taj je upravo opipljiv! Omaška u magnetskom odstupanju prilikom računanja premeravanja!

Jakobus Vandergart se povukao bez ijedne reči, a Siprijen je ubrzo zaboravio koliko je sa neobičnom pažnjom primio saopštenje da je geodetska greška okaljala plan čitavog okruga.

Ali dva-tri dana kasnije, kada je Siprijen došao da poseti starog rezača dragog kamenja, našao je vrata zatvorena.

Na tablici, koja je visila na kvaki, mogao je da pročita sledeće reči, nedavno napisane kredom:

Odsutan radi svršavanja poslova.

XXI

VENECIJANSKA PRAVDA

Tokom narednih dana Siprijen je aktivno pratio razne faze svog novog opita. Usled izvesnih izmena, unetih u konstrukciju peći sa ogledalima za odbijanje svetlosti pomoću bolje regulisanog istezanja metala, - bar se tome nadao - da će do stvaranja dijamanta doći za mnogo kraće vreme, nego prilikom prvog izvođenja radova.

Nepotrebno je napomenuti da se gospodica Watkins živo interesovala za ovaj drugi pokušaj, čiji je podstrekč bila ona do izvesne mere, što se mora priznati. Često bi pratila mladog inženjera do peći, koju je obilazio nekoliko puta na dan, da bi kroz otvore među ciglama posmatrao jačinu vatre, koja je tutnjala u njenoj unutrašnjosti.

Džon Watkins se takođe interesovao, ne manje od svoje kćeri za ovu proizvodnju, ali iz drugih razloga. Jedva je čekao da ponovo postane sopstvenik kamena, čija će vrednost iznositi milione. Mnogo se plašio da opit drugi put neće uspeti i da slučaj nije odigrao pretežnu ulogu u uspehu prvog.

Ali iako su farmer i gospodica Watkins hrabrili izvođača opita da i dalje produži sa usavršavanjem proizvodnje dijamanata, to

nije bio slučaj kod rudara Grika zemlje. Iako više nije bilo Anibala Pantalačija, Džemsa Hiltona i Her Fridela, ostalu su njihovi drugovi koji su u tom pogledu imali isto mišljenje. Potajnim delanjem Jevrejin Natan nije prestajao da draži sopstvenike klejnova protiv mladog inženjera. Ako veštačka proizvodnja postane stalna, biće svršeno sa trgovinom prirodnih dijamanata i drugog dragog kamenja. Već su izrađivani beli safari, ili korendonii, ametisti, topazi, pa čak i smaragdi, pošto su oni svi bili u stvari kristali gline, obojeni u razne boje metalnim kiselinama. Bilo je to već dosta uznemirujuće po trgovačku vrednost ovog kamenja, koja se postepeno snižavala. Prema tome, ako dijamant postane obična fabrička roba, biće to propast za eksploraciju dijamanata na Kapu i drugim mestima.

Sve se to govorilo posle prvog opita mladog inženjera i sve se to sada ponavljalio, ali mnogo žučnije i žešće. Među rudarima su održavani tajni dogovori, koji nisu pretkazivali ništa dobro po radove Siprijena. Njega to nije uznemiravalo, jer je bio čvrsto rešen da izvede svoj opit do kraja, ma šta se dogodilo ili govorilo. Ne! On neće ustuknuti pred javnim mnjenjem i njegovo otkriće neće ostati tajna, jer je trebalo da posluži svima.

Ali, iako je produžio sa svojom delatnošću, bez ustezanja i bez straha, gospodica Vatkine, koja je o svemu bila obaveštена, strepela je za njega. Prebacivala je sebi što ga je uputila tim putem. Računati na policiju Grika zemlje, značilo je računati na veoma neefikasnu zaštitu. Neko nedelo se brzo može izvršiti i još pre no što bi iko mogao da se umeša, Siprijen je mogao da plati životom štetu, koja je njegovim radovima pretila rudarima Južne Afrike.

Alisa je zato bila veoma uznemirena, što nije mogla da prikrije pred mladim inženjerom. Ovaj je umirivao što je bolje umeo, zahvaljujući joj ujedno na pobudi koja ju je nagnala na taj korak. U interesovanju, koje je mlada devojka pokazala prema njemu, video je znak dubljeg osećanja, što, uostalom,

nije bila nikakva tajna među njima. Sama ta činjenica, što je njegov pokušaj kod gospodice Watkins izazvao prisniji izliv, ispunjavala ga je zadovoljstvom... i on hrabro nastavi svoj rad.

- To što činim, gospodice Alisa, činim za nas dvoje! ponavljao joj je.

Ali gospodica Watkins, čuvši šta se govori po klejmovima, živela je u neprekidnom strahovanju.

I to ne bez razloga! Protiv Siprijena se digla vika, koja možda neće uvek ostati na optužbama, pa čak ni pretnjama, već će doći i do izvršenja kakvog nedela.

Odista, jedno veče, došavši da obide svoju peć, Siprijen nađe mesto opita opustošeno. Dok je Bardik bio trenutno odsutan, grupa ljudi je, iskorietivši pomrčinu, za nekoliko minuta razorila rad mnogih dana. Zidane delove su srušili, peći razbili, vatru ugasili, a alate slomili i rasturili. Ništa nije ostalo od materijala koji je mladog inženjera koštao toliko briga i muka. Sve je trebalo otpočeti iznova, - ali je hteo da bude čovek koji neće da popusti nikakvoj sili, - ili da napusti igru.

- Ne! uzviknu on. Neću! Neću da popustum, a sutra ču da podnesem, tužbu protiv bednika koji su razorili moj posed! Videćemo ima li pravde u Grika zemlji!

Bilo je pravde, - ali ne onakve na kakvu je računao mladi inženjer.

Ne rekavši nikome ni reči, ne saopštavajući čak ni gospodici Watkins šta se dogodilo, Siprijen se vrati u svoju kolibu i leže, čvrsto rešen da sutradan podnese tužbu, pa makar morao da ide do guvernera Kapa.

Moglo je da prođe dva do tri časa otkako je zaspao, kada ga škripanje vrata koja su se otvorila, naglo probudi.

Petorica ljudi sa crnim maskama, naoružani revolverima i puškama, prodreše u njegovu sobu. Imali su neku vrstu fenjera od konveksnog stakla, koji u engleskim zemljama zovu Bull's eyes - volovske oči - i čutke se poređaše oko kreveta.

Siprijen ni za trenutak nije shvatio ozbiljno ovu manje-više tragičnu manifestaciju. Mislio je da se radi o nekoj šali i prvo je

počeo da se smeje, iako uistini nije bio raspoložen za to i smatrao veoma neukusnim lakrdije ove vrste.

Ali se jedna gruba ruka spusti na njegovo rame i jedan od maskiranih ljudi otvori hartiju koju je držao u ruci i započe glasom u kome nije bilo ni traga od šale, da čita sledeće:

„*Siprijene Mere,*

Ovim vam dajemo na znanje da vas je tajni sud logora Vindergart, u kome zasedaju dvadeset i dva člana, a delajući za opšte dobro, današnjim danom u ovaj čas, u ponoć i dvadeset i pet minuta, jednoglasno osudio na smrt.

Naneli ste štetu i dokazano je da ste krivi, što ste jednim nepoštenim, u nevreme napravljenim otkrićem, doveli u opasnost interese i živote, kako njihovih porodica, tako i svih ljudi koji se, bilo u Griku zemlji bilo na drugom mestu, zanimaju iskopavanjem, brušenjem i prodajom dijamanata.

Sud je, odredivši veoma mudro, prosudio da takvo otkriće mora da se uništi i da je bolje da umre jedan čovek, nego nikoliko hiljada ljudskih bića.

Naređeno je da vam se da deset minuta da se pripremite za smrt, da se izbor smrti prepušta vama, da se sve vaše hartije spale, izuzev otvorenog saopštenja koje vam se dozvoljava da ostavite svojim bliskim rođacima i da se vaš stan sravni sa zemljom.

Neka tako prođu svi izdajnici!“

Čuvši ovu osudu, Siprijenovo prвobitno poverenje se znatno pokolebalo i on se pitao nije li ova mračna komedija, s obzirom na divljačke običaje ove zemlje, ozbiljnija nego što je verovao.

Čovek, koji ga je držao za rame, postara se da rasturi i poslednje sumnje u tom pogledu.

- Dižite se smesta! reče mu grubo. Nemamo vremena za gubljenje!

- To je ubistvo! odgovori Siprijen, koji je odlučno skočio sa

svoga kreveta da bi se donekle obukao.

Više je bio ozlojeđen no uzbudjen i svu snagu rasuđivanja koncentrisao je na ovaj događaj, sa hladnokrvnošću, kojom bi mogao da studira kakav matematički problem. Ko su bili ovi ljudi? Nije mogao da pogodi, čak ni po zvuku njihovog glasa.

Bez sumnje su oni koje je poznavao lično, predostrožno čutali.

- Jeste li izvršili izbor među raznim vrstama smrti? javi se ponovo maskirani čovek.

- Nemam šta da biram i mogu samo da protestujem protiv odvratnog zločina za koji ćete svi biti krivi! odgovori Siprijen čvrstim glasom.

- Protestujte, ali ćete i pored toga biti obešeni! Imate li da napišete kakvu svoju odredbu!

- Ništa što bih htio da poverim ubicama!

- Napred, podite! naredi starešina.

Dva čoveka se postaviše levo i desno od mladog inženjera i povorka se obrazova da bi krenula prema vratima.

Ali tog trenutka, dogodi se nešto neočekivano. Među izvršioce kazne iz Vandergart-Kopjea, jednim skokom upade čovek.

Bio je to Mataki. Mladi Kafr, koji je najčešće noću tumarao po okolini logora, sledio je, nagonski gonjen na to, maskirane ljude, koji su se uputili prema kolibi mladog inženjera i obili njegova vrata. Stigavši onamo, čuo je sve što se govorilo i shvatio opasnost koja je pretila njegovom gospodaru. Smesta je, bez ikakvog kolebanja i ne misleći šta će se dogoditi s njim, odgurnuo rudare i bacio se pred Siprijenove noge.

- Mali oče, zašto hoće ovi ljudi da te ubiju! uzviknu uhvativši se grčevito za svoga gospodara i pored svih napora maskiranih ljudi da ga uklone.

- Jer sam napravio veštački dijamant! odgovori Siprijen, uzbudeno stiskajući Matakijeve ruke, koji nije htio da se odvoji od njega.

- Oh, mali oče, koliko sam nesrećan i postidjen, zbog toga što sam uradio, ponavljaо je plačući mladi Kafr.

- Šta hoćeš time da kažeš? uzviknu Siprijen.
- Da! Priznaću sve, pošto hoće da te osude na smrt! uzviknu Mataki. Da! Mene treba ubiti... jer sam ja stavio onaj veliki dijamant u peć!
- Uklonite tog drekavca! reče starešina bande.
- Ponavljam vam, da sam ja stavio veliki dijamant u aparat! govorio je Mataki otimajući se. Da!.. Ja sam prevario malog oca! Ja sam htio da poveruje da je njegov opit uspeo!

Unosio je toliku divljačku snagu u svoje prigovore da najzad počeše da ga slušaju.

- Govoriš li istinu? upita Siprijen, istovremeno iznenaden i razočaran onim što je čuo.

- Da!.. Po sto puta da!.. Govorim istinu.

Seo je sada na zemlju i svi su ga slušali, jer ono što je rekao, potpuno je menjalo stvari!

- Onog dana, kada je došlo do velikog odronjavanja zemlje, produži on, kada sam bio zatrpan, pod onim kršem, našao sam veliki dijamant!.. Držao sam ga u ruci i razmišljao kako da ga sakrijem, kada su se zidine srušile na mene da bi me kaznile za moju zločinačku nameru!.. Kada sam se povratio u život, ponovo sam našao onaj kamen u krevetu, na koji su me preneli po naredenju malog oca!.. Hteo sam da mu ga vratim, ali sam se stideo da priznam da sam kradljivac i čekao sam na povoljnju priliku!.. Upravo, kratko vreme posle toga, mali otac je htio da pokuša da napravi dijamant i stavio mi je u dužnost da održavam vatru!.. Ali, eto, drugog dana mog bavljenja u laboratoriji, aparat je eksplodirao uz užasnu buku i ja umalo nisam ubijen od parčadi!.. Onda sam pomislio da će mali otac biti tužan što mu opit nije uspeo!.. U top koji je bio probušen, stavio sam veliki dijamant, obloživši ga šakom zemlje, pa sam pohitao da sve popravim nad ognjištem, da mali otac ništa ne primeti!.. Zatim sam čekao ne rekavši ništa i kada je mali otac našao dijamant, bio je veoma radostan!

Razleže se grohotan smeh, koji petorica ljudi nisu mogli da uguše iza poslednjih reči Matakija.

Siprijen se nije smejavao već je grizao usne od jeda.

Nemoguće je bilo prevariti se po tonu mladog Kafra! Njegova priča bila je očigledno istinita! Uzalud je Siprijen u svom sećanju i mašti tragao za razlozima kojima bi ga u mislima pobijao ili mu protivrečio! Uzalud je u sebi rekao:

„Prirodni dijamant, izložen temperaturi kakva je bila u peći, pretvorio bi se u paru...

Prost razum mu je odvratio da je, zaštićen oblogom od gline, dragi kamen mogao da izbegne dejstvo topote, ili da ga izdrži samo delimično! Možda je baš blagodareći tom prženju i dobio onu svoju crnu boju! Možda se pretvorio u paru i ponovo kristalisao u onoj svojoj čauri!”

Sve ove misli gomilale se u glavi mladog inženjera i sa neverovatnom brzinom se sjedinile.

- Sećam se da sam video grudvu zemlje u ruci Kafra onoga dana kada je došlo do odronjavanja zemlje, primeti jedan od ljudi, kada se smeh malo utišao. Čak ju je toliko bio stegao svojim zgrčenim prstima da smo morali da odustanemo od namere da je izvadimo!

- Eh, više nema mesta nikakvoj sumnji! odgovori jedan drugi. Da li je moguće da se izradi dijamant? Odista, baš smo bili glupi što smo poverovali u to!.. To je kao kad bi neko htio da napravi zvezdu.

Svi udariše u smeh.

Siprijen je više patio od njihovog veselja, no što je patio od njihove grubosti.

Najzad, pošto su se petorica ljudi šapatom nešto dogovarali, njihov starešina uze reč:

- Mi smo mišljenja, da je umesno da odložimo izvršenje presude koja je izrečena protiv vas, Siprijene Mere! Slobodni ste! Ali ne zaboravite da ova presuda i dalje ostaje na vama! Jedna reč, ili ma kakav znak koji biste dali policiji i ona će biti izvršena. Pametnome je i ovoliko dosta!

Reče to i, praćen svojim drugovima, pode prema vratima.

Soba osta u mraku. Siprijen je mogao da se pita nije li bio

samo žrtvom more. Ali jecaji Matakija, koji se ispružio na zemlji i glasno plakao, sa glavom u rukama, ne dadoše mu da veruje, kako sve ono što se dogodilo nije bila stvarnost.

Sve je, dakle, bilo istina! Izbegao je smrti, ali po cenu najvećeg poniženja! On, rudarski inženjer, on, koji je bio đak Politehničke škole, istaknuti hemičar, već slavni geolog, dozvolio je da ga prevari grubo lukavstvo jednog bednog Kafra! Ili bolje, blagodoreći sopstvenoj sujeti, svojoj smešnoj nadmenosti, dogodilo mu se da učini ovoliku grešku! Toliko je bio slep da je čak pronašao teoriju za svoje kristalno oblikovanje!.. Nije mogao da ispadne smešniji! Zar ne pripada jedino prirodi, da pomoću vekova, izvodi ovakva dela?.. Pa ipak, ko se ne bi prevario na onakve pojave? Nadao se uspehu, pripremio je sve da ga postigne i logično je morao da poveruje da ga je postigao!.. Nenormalne srazmere dijamanta doprinele su takođe da ga održe u ovoj iluziji!.. Zar se ovakve zablude ne događaju svakog dana? .. Zar se najistaknutiji numizmatičari često ne prevare primajući lažne za prave medalje?

Siprijen je na taj način pokušavao da se okrepi. Ali ga odjednom sledi jedna misao.

- A moj naučni rad poslat akademiji!.. Samo ako ga se nitkovi nisu dočepali!

Upatio je sveću. Ne! Njegova rasprava se još nalazila ovde! Niko je nije video! Odahnuo je tek kada ju je spasio.

Međutim, Matakijev bol je bio toliko razdirući da je morao da ga ublaži. To nije bilo teško. Kod prvih dobromernih reči malog oca, jadni momak kao da se vraćao u život. Ali, iako je Siprijen morao da ga uverava da više nije kivan na njega i da mu opršta od srca, činio je to samo pod uslovom da obeća da više neće učiniti tako nepggo.

Mataki obeća u ime onoga što mu je bilo najsvetije i tako je njegov gospodar ponovo legao, on učini to isto.

Tako se završila ova scena, koja umalo nije dobila tragičan obrt!

Ali, iako se na taj način završila po mладог inženjera, to nije

bio slučaj što se ticalo Matakija.

Sutradan, kada se saznao da je *Južna zvezda* bila ništa manje nego prirodni dijamant, da je taj dijamant našao mladi Kafr, koji je znao za njegovu vrednost, sve sumnje na njega oživeše novom snagom. Džon Watkins razgalamio se na sav glas. Samo je Mataki mogao da bude kradljivac neprocenjivog kamena! Pošto je prvi put imao nameru da ga prisvoji - zar to nije sam priznao? - svakako ga je on ukrao u dvorani u kojoj se održavala gozba.

Uzalud je Siprijen protestovao, garantujući za poštovanje Kafra, nisu ga slušali - što je potpuno dokazalo koliko je Mataki, koji se kleo u svoju nevinost, bio po sto puta u pravu što je pobegao, a koliko je sto puta pogrešio kada se vratio u Grika zemlju.

Ali tada je mladi inženjer, koji nije htio da popusti, izneo dokaz koji nisu očekivali i koji je po njegovom mišljenju trebalo da spase Matakija.

- Verujem u njegovu nevinost, reče Džonu Watkinsu, a sem toga i da je kriv to se tiče samo mene! Prirodan ili veštački dijamant je pripadao meni pre no što sam ga poklonio gospodjici Alisi...

- Oh, zar vam je pripadao? odgovori gospodin Watkins neobično podsmešljivo.

- Bez sumnje, produži Siprijen. Zar nije nađen u mom klejmu od strane Matakija, koji je bio u mojoj službi?

- To je tačno, odgovori farmer, pa prema tome pripada meni prema ugovoru, jer prva tri dijamanta nađena na vašoj koncesiji, treba da pređu u moj posed!

Na to zaprepašćeni Siprijen nije znao šta da odgovori.

- Da li je moj zahtev opravdan? upita gospodin Watkins.

- Potpuno opravdan! odgovori Siprijen.

- Bio bih vam zahvalan da ovo moje pravo potvrdite i napismeno, u slučaju da nam uspe da nateramo onu lopužu da vrati tako bezočno ukradeni dijamant.

Siprijen uze list bele hartije i napisala:

„Priznajem da je dijamant koji je nađen u mom klejmu od

strane Kafra u mojoj službi, svojina gospodina Džona Stepltona Vatkinsa, shodno mom ugovoru o koncesiji.

Siprijen Mere”

Eto okolnosti koja je, to se mora priznati uništila sve snove mladog inženjera. Odista, ako se dijamant ikada pojavi, pripaće ne kao poklon, već kao svojina Džonu Vatkinsu i novi jaz, koji je trebalo da ispune milioni, otvorio se između Alise i Siprijena.

U svakom slučaju, ukoliko je zahtev farmera bio štetan po interesu dvoje mladih bio je još gori po Matakija. Sada je ispalo da je Džonu Vatkinsu naneo štetu!.. Džon Vatkins je bio pokraden!.. A Džon Vatkins nije bio čovek koji će da prestane sa proganjanjem, kada je verovao da ima kradljivca u rukama.

Jadnoga Matakija uhapsiše, zatvoriše i nije prošlo ni dvanaest časova kada su počeli da mu sude i pored svega što je Siprijen mogao da kaže njemu u prilog, osudiše ga na vešanje... ako se ne reši ili ne bude u mogućnosti da vrati *Južnu zvezdu*.

A kako stvarno nije mogao da je vrati, jer je nikada nije ni uzeo, njegova stvar je bila jasna i Siprijen više nije znao šta da radi da spase nesrećnika, za koga je uporno verovao da nije kriv.

XXII

RUDNIK NOVE VRSTE

Međutim je gospodica Watkins saznala o svemu što se dogodilo, kako scenu sa maskiranim ljudima, tako i neuspeh koji je pretrpeo mladi inženjer.

- Oh, gospodine Siprijene, reče mu ona, kada ju je on obavestio o svemu, zar vaš život ne vredi više od svih dijamanata sveta?

- Draga Alisa ...

- Ne mislite više na sve ovo i odustanite ubuduće od tih vrsta opita!

- Vi mi naređujete? upita Siprijen.

- Da! Da! odgovori mlada devojka. Naredujem. vam da prestanete, kao što sam vam naredila da preduzmete... pošto ste voljni da primate moja naređenja.

- Hoću da izvršavam sva! odgovori Siprijen, uzevši ruku koju mu je pružila gospodica Watkins.

Ali kada joj Siprijen saopšti presudu izrečenu Matakiju, bila je užasnuta- pogotovu kada je saznala kako je bilo učešće njenog oca u toj presudi.

Ni ona nije verovala u krivicu jadnog Kafra! I ona je zajedno

sa Siprijenom htela da učini sve- da ga spase! Ali kako da to postigne i što je glavno, kako da pridobije Džona Vatkinsa, koji je postao neumitni tužilac u ovoj stvari, za nesrećnika koga on lično tereti sasvim nepravednim optužbama!

Valja dodati da farmer nije uspeo da izvuče nikakvo priznanje od Matakija, niti kada mu je pokazao vešala podignuta za njega, niti dajući mu nade na milost, ako progovori. Zato je, pošto je morao da se odrekne svake nade da ikad pronađe Južnu zvezdu, postao nepodnošljive naravi. Niko nije smeо da mu pride. Pa ipak je njegova kći htela da izvede poslednji pokušaj.

Dan posle izrečene presude gospodin Vatkins, koga je nešto manje mučila kostobolja nego obično, iskoristi ovaj odmor da sredi svoje hartije. Sedeći za svojim velikim pisaćim stolom u obliku valjka od abonosa, ukrašenog žutim mozaikom, - divan ostatak holandskog gospodstva, koji je posle mnogih promena stigao u ovaj zabačeni ugao Grika zemlje - pregledavao je razne povelje svojih poseda, svoje ugovore i prepiske.

Iza njega, Alisa je nagnuvši se nad đerđev vezla, ne obraćajući mnogo pažnje na noja Dadu, koji se svojom uobičajenom važnošću tamo-amo šetao po sali, čas bacajući pogled kroz prozor, čak velikim, takoreći ljudskim očima, prateći pokrete gospodina Vatkinsa i njegove kćeri.

Odjednom, na uzvik farmerov gospodica Vatkins živo podiže glavu,

- Ova životinja je nesnosna! reče. Evo gde mi uze jednu povelju!.. Dada!.. Ovamo!.. Vrati to smesta!

Tek izgovorenim rečima sledila je bujica pogrda.

- Oh, gadne li životinje, progutala ju je!.. Dokument od tako velikog značaja! Original dekreta kojim se naređuje eksplotacija mog Kopjea!.. To je nepodnošljivo!.. Ali ja ћu je naterati da ga izbljuje, pa makar morao da je zadavim...

Crven od besa, van sebe, Džon Vatkins se naglo podigao. Trčao je za nojem, koji je dva-tri puta obišao salu, a zatim iskočio kroz prozor - koji je dopirao do zemlje.

- Oče, reče Alisa, sva očajna zbog novog nedela njene ljubimice, umirite se, preklinjem vas! Saslušajte me!.. Razbolećete se!

Ali srdžba gospodina Vatkinsa dostigla je vrhunac. Bekstvo noja još ga je više razdražilo.

- Ne, reče gušeći se, to je odviše! Treba svršiti s time!.. Ne mogu da se na taj način odreknem svoje najvažnije povelje o posedu!.. Metak u glavu urazumiće kradljivicu!.. Doći će do moje povelje, dajem ti reč!

Alisa podje za njim sva uplakana.

- Preklinjem vas, oče, smilujte se na jadnu životinju! reče ona. Zar je ta hartija tako važ-na?... Zar se ne može dobiti duplikat?... Da li biste žeeli da mi nanesete bol, ubijajući pred mojim očima moju sirotu Dadu, za ovako neznatnu krivicu?

Ali Džon Vatkins ništa nije htio da čuje i zverao je na sve strane ne bi li gde zapazio svoju žrtvu.

Najzad je spazi u trenutku kada je bežala prema kolibi u kojoj je stanovao Siprijen Mere. Prislonivši pušku na rame, farmer je smesta prinese obrazu, ali Dada, kao da je pogodila crne namere protiv nje, čim vide taj pokret, žurno se skloni iza kuće.

- Čekaj!... Čekaj!... Stići će te, prokleta životinjo! uzviknuo je Džon Vatkins, pošavši prema njoj.

Alisa je u sve većem užasu pošla za njim, da izvede i poslednji pokušaj.

Oboje stigoše pred kuću mladog inženjera i obiđoše je. Noja nigde nije bilo! Dada je bila nevidljiva! Međutim, bilo je nemoguće da se već bila spustila niz uzvišicu, jer bi je primetili negde u okolini farme. Morala je da potraži zaklon u kolibi, ušavši kroz jedna od vrata ili prozor, koji su se otvarali pozadi.

To isto pomisli i Džon Vatkins. Zato se žurno vrati i zakuca na glavna vrata.

Otvorio ih je Siprijen lično.

- Gospodine Vatkinse!.. Gospodice Vatkins!.. Srećan sam što vas vidim kod sebe! reče prilično iznenaden ovom neočekivanom posetom.

Sav zadihan, farmer mu ispriča celu stvar u nekoliko reči, ali sa kakvim besom!

- Pa lepo, da potražimo krivca! odgovori Siprijen, umolivši Džona Vatkinsa i Alisu da uđu u kuću.

- Uveravam vas da će ga brzo udesiti! ponovi farmer, vitlajući puškom kao kakvim tomahavkom²⁵.

Tog trenutka pogled pun preklinjanja mlade devojke dade Siprijenu na znanje sav njen užas, koji je osećala pred izvršenjem nemeravanog dela. Smesta je znao šta treba da radi, a to je bilo veoma jednostavno: rešio je da ne pronađe noja!

- Li, doviknu na francuskom Kinezu, koji je ušao, mislim da se noj nalazi u tvojoj sobi! Priveži ga i izvedi vešto da pobegne, dok ja gospodina Vatkinsa prošetam na suprotnoj strani!

Na nesreću, bilo je greške u osnovi ovog lepog plana. Noj se sklonio baš u prvu sobu u kojoj otpočeše sa traganjem. Sav se skupio, glave sakrivenе ispod stolice, ali i pored toga vidljiv kar sunce u prdne.

Goscodin Vatkins poleti k njemu.

- Ah, kradljivice, svršila si svoje! reče.

Pa ipak, koliko god je bio ljutit, trenutno je zastao pred glupošeu takvog dela: da puca iz najveće blizine, u kući, koja bar privremeno nije bila njegova.

Alisa se okrenula plačući, da ne bi videla ništa od svega toga.

Toga časa je njena tuga nadahnula mladog inženjera sjajnom mišiju.

- Gospodine Vatkinse, reče odjednom, vama je stalo samo do vaše hartije, zar ne? Sasvim je nepotrebno da ubijete Dadu da biste je povratili! Dovoljno je da joj se otvori stomak u kome se još svakako nalazi vaš dokument! Hoćete li mi dozvoliti da izvršim operaciju? Slušao sam u muzeju kurseve zoologije i prilično dobro će moći da izvedem ovaj hirurški pokušaj!

Bilo da je izgled na ovaku vivisekciju²⁶ laskao osvetničkom nagonu farmera, bilo da je njegov bes popuštalo, ili ga je i

---

²⁵ Indijanska ubojna sekira.

²⁶ Sekciranje živih bića.

nehotice dirnuo stvarni bol njegove kćeri, tek od popusti i pristade na ovakvo srednje rešenje.

- Ali ne želim da izgubim svoj dokumenat! izjavi on. Ako se ne nađe u stomaku, tražićemo ga na drugom mestu! Treba mi po svaku cenu!

Operacija nije bila izvodljiva tako lako kako je to izgledalo na prvi pogled, s obzirom na mirnoću sirote Dade. Noj, čak i manjeg rasta, ima organizam odista strahovito snažan. Tek što bi ga zasekao čelik improvizovanog hirurga, bilo je sigurno da će se strpljivost pretvoriti u pobunu, da bi zatim prešla u divlji bes i otimanje. Zato pozvaše Liju i Bardiku da asistiraju Siprijenu kao njegovi pomoćnici.

Sporazumeše se da prvo vežu noja. U tom cilju stupila su u dejstva užad, od kojih je Li uvek imao dovoljnu zalihu u svojoj sobi. Zatim pomoću nekog sistema okova i čvorova. oko nogu i kljuna nesrećne Dade, bilo joj je nemoguće da pruži ma i najmanji otpor.

Ali Siprijenu to nije bilo dovoljno. Vodeći računa o osetljivosti gospodice Watkins, htio je da poštedi njenog noja svakog bola, pa mu zavi glavu zavojem natopljenim hloroformom.

Posle toga pristupi operaciji, ne bez izvesnog strahovanja o njenim posledicama.

Alisa, uzbudena ovim pripremama, bleda kao smrt, pobeže u susednu sobu.

Siprijen je prvo rukom opipao osnovicu vrata životinje, da bi tačno našao položaj želuca. To nije bilo teško, jer se želudac nalazio u gornjem delu grudnog koša, prilično velike mase, tvrde i otporne, koju su prsti tačno osetili među ostalim mekim susednim delovima.

Pomoću nožića pažljivo je tada zasekao kožu na vratu. Bila je široka i mlitava kao u čurke i pokrivena sivim paperjem, koje se lako moglo otkinuti. Ovaj zasek nije prouzrokovao skoro nikakvo krvarenje i ono se upilo brisanjem vlažnom krpom.

Prvo je Siprijen našao položaj dveju ili triju glavnih arterija,

koje je brižljivo uklonio u stranu malim kukama od gvozdene žice, koje je dao Bardiku da ih drži. Zatim otvorи belo, sedefasto tkivo, koje je zatvaralo prostrano udubljenje nad ključnim kostima i ubrzo otkri i želudac noja.

Zamislite kokošiji bubac, otprilike sto puta deblji i teži, pa ćete imati tačnu predstavu kakav je bio ovaj rezervoar.

Dadin želudac pojavio se u obliku smeđe kese, veoma rastegnute od hrane i stranih tela, koje je proždrljiva životinja progutala u toku dana ili možda još mnogo ranije. Bilo je dovoljno videti ovaj mesnati, krepki, zdravi organ, pa razumeti da nije pretila nikakva opasnost da se pristupi operaciji.

Naoružan svojim lovačkim nožem, koji mu je Li položio na dohvati, pošto mu je prethodno naoštiro rez, Siprijen je napravio u ovu masu dubok zasek.

Kroz mali otvor koji je nastao usled toga, lako je izvukao ruku do dna želuca.

Smesta je našao i izvukao dokumenat za kojim je gospodin Vatkins toliko žalio. Bio je smotan kao klupče i bez sumnje malo izgužvan, ali potpuno netaknut.

- Ima i drugih stvari, reče Siprijen, koji je ušao rukom u udubljenje, odakle je ovog puta izvukao kuglu od slonove kosti.

- Kugla za krpljenje gospodice Vatkins! uzviknu. Kad pomislim da ima pet meseci kako ju je Dada progutala!.. Očigledno nije mogla da prođe kroz donji grlić!

Pošto je kuglu predao Bardiku, on nastavi sa pretraživanjem, kao što bi to uradio arheolog na ostacima rimskog naselja.

- Bakarni svećnjak, uzviknu zaprepašćen, izvukavši odmah zatim ovaj skupoceni predmet, smrvljen, zgnječen, spljošten i zardao, ali ipak takav da se mogao poznati.

Smeđ Bardika i Lija bio je tako bučan da se čak i Alisa vratila i nije mogla da im se i ona ne pridruži.

- Metalni novac!... Jedan ključ!... Češalj od rožine! produžavao je Siprijen, nastavljujući sa svojim inventarisanjem.

Odjednom preblede. Njegovi prsti napiše predmet

neobičnog oblika!... Ne... Nije moglo biti sumnje šta je to bilo!.. Pa ipak, prosto nije smeо da veruje takvoj slučajnosti! Najzad izvuče ruku iz udubljenja i podiže predmet koji je uhvatio...

Kakav se krik ote sa usana Džona Vatkinsa!

Južna zvezda!

Da!... Čuveni dijamant pronađen je nedirnut, ne izgubivši ništa od svoga sjaja, te je pri svetlosti s prozora blistao kao kakvo sazvežđe.

Jedino, neobična pojava, koja je smesta iznenadila sve prisutne, - promenio je boju.

Od crnog, kakva je Južna zvezda nekada bila, pretvorila se u ružičasto - divno ružičasto, što je još, ukoliko je to bilo mogućno, povećalo njenu providnost i sjaj.

- Mislite li da će to smanjiti njenu cenu? upita živo gospodin Vatkins, čim je mogao da progovori, jer mu isprva iznenadenje i radost presekoše dah.

- Ni najmanje! odgovori Siprijen. Naprotiv, to predstavlja još jednu njenu znamenitost više, koja je ubraja među tako retko kamenje iz porodice „dijamanti-kameleoni“ ... Odista, izgleda da nije hladno u želucu Dade, jer obično nagle promene temperature izazivaju promenu boje obojenih dijamanata, o kojima se često tovorilo u naučnim krugrvima!...

- Oh, hvala bogu, nađosmo te, lepotice moja! ponavljao je gospodin Vatkins, stiskajući dijamant u svojoj ruci, kao da želi da se uveri da ne sanja. Mnogo si mi briga nacela svojim bekstvom, nezahvalna zvezdo, i više ti nikada neću dozvoliti da pobegneš!

Dizao ju je do visine očiju, milovao pogledom i činilo se da je gotov da je proguta, po primeru Dade!

U međuvremenu je Siprijen od Bardika zatražio iglu i grub konac, kojim je brižljivo ušio nojev želudac, a zatim, pošto je pomoću šava zatvorio zasek na vratu, oslobođio ga je veza, koje su ga sputavale.

Veoma ukočena, Dada je spustila glavu i nije izgledala raspoložena za bežanje.

- Mislite li da će se povratiti? upita Alisa, koju su više dirnule patnje njene ljubimice, nego pojava dijamanta.

- Kako da ne, gospodice Vatkins, povratiće se! odgovori Siprijen. Zar bih pristupio operaciji da nisam bio siguran? Ne! Kroz tri dana neće biti ni traga, a Dadi će biti dovoljno dva časa da se povrati i da ponovo stane da puni čudnu kesu koju smo ispraznili!

Umirena ovim obećanjima, Alisa je uputila mladom inženjeru pogled pun zahvalnosti, koji mu je nadoknadio sve muke.

Toga časa, pošto je najzad uspeo da se uveri da je bio pričistoj svesti i da je odista našao svoj čudesni dijamant, Džon Vatkins napusti prozor.

- Gospodine Mere, reče veličanstvenim i svečanim glasom, učinili ste mi veliku uslugu i ne znam kako će vam se ikada oduzkiti!

Srce Siprijenovo zadrhta snažno.

Da se oduži!... Eh! Gospodin Vatkins je to mogao da učini veoma jednostavno! Zar mu je bilo toliko teško da održi svoje obećanje i da mu da svoju kćer koju je obećao onome ko mu Južnu zvezdu bude vratio! A zar ovo uistinu nije bilo kao da ju je vratio iz dubina Transvala.

Evo šta je pomislio u sebi, ali je bio odviše gord da tu svoju misao izgovori glasno, a sem toga bio je skoro sasvim siguran da će se ona sama po sebi roditi u farmerovoj glavi.

Međutim, Džon Vatkins ne reče ništa o tome i pošto svojoj kćeri dade znak da podje s njim, napusti kolibu i vrati se svojoj kući.

Po sebi se razume da je nekoliko trenutaka kasnije Mataki ponovo stekao slobodu. Ali nije trebalo mnogo, pa da jadnik životom plati proždrljivost Dade i odista je to srećno izbegao!

XXIII

VITEŠKA PLEMENITOST

Srećni Džon Vatkins, sada najbogatiji farmer u Griku zemlji, nije mogao da uradi ništa bolje, nego da posle prve gozbe priređene u čast rađanja *Južne zvezde*, priredi i drugu, da bi proslavio njeno vaskrsenje. Ali ovog puta je bilo sigurno da će se preduzeti sve mere predostrožnosti, da ne bi ponovo nestala i Dada nije bila pozvana na svečanost.

Gozba, koja se održava poslepodne trećeg dana, bila je odista sjajna.

Još ujutro je Džon Vatkins sazvao ceo skup svojih redovnih gostiju, poručio kod mesara komade mesa, koje je bilo dovoljno da nahrane četu pešadije i nagomilao u svojoj ostavi sve namirnice, sve kutije konzervi, sve boce sa vinom i stranim likerima koje su kantine u okolini mogle da isporuče.

Već u četiri časa, trpeza je bila nameštena u velikoj sali, boce su bile lepo poređane na policama za posuđe i četvrtine volova ili ovaca se pekla.

U šest časova, zvanice stigoše u svojim najlepšim odelima. U sedam časova je bučnost razgovora bila već na vrhuncu, tako da bi i trubi bilo teško da nadjača žagor. Tu je bio i Matis

Pretorijus, koji se umirio otkako nije morao da se plaši loših šala Anibala Pantalačija, pa Tomas Stil, sijajući se od snage i zdravlja, posrednik Natan, zatim farmeri, rudari, trgovci i policijski oficiri.

Po naređenju Alise, Siprijen nije mogao da odbije da prisustvuje gozbi, jer je mlada devojka i sama bila primorana da prisustvuje. Ali su oboje bili veoma tužni, jer je bilo očigledno da pedesetostruki milioner Watkins ne pomišlja više da svoju kćer da nekom malom inženjeru „koji ne ume da pravi čak ni dijamante“! Da! Ovako je ovaj sebičnjak postupio sa mlađim naučnikom, kome je u stvari dugovao za svoje novo bogatstvo!

Večera se održavala usred jedva uzdržanog oduševljenja zvanica.

Ispred srećnog farmera - ovoga puta više ne iza njega - bleštala je pri svetlosti sveća Južna zvezda, položena na jastuče od plavog somota, dvostruko zaštićena metalnom rešetkom i staklenim zvonom.

Njenoj lepoti, neuporedivoj bistrini i nesravnjivom sjaju izgovoreno je već deset zdravica.

Vladala je strašna vrućina.

Usamljena i povučena u sebe, gospodica Watkins kao da ništa nije čula. Gledala je u Siprijena, koji je bio isto toliko utučen kao i ona i suze su joj navirale u oči.

Tri snažna udarca u vrata od sale odjednom prekidoše žagor i zveket čaša.

- Napred! viknu gospodin Watkins svojim promuklim glasom. Ko bili da bili, stižete u pravi čas, ako ste žedni!

Vrata se otvorile.

Na pragu se pojavi visoki, mršavi lik Jakobusa Vandergarta.

Sve zvanice pogledaše veoma iznenadeno u ovu neočekivanu pojavu. U čitavom kraju se znalo za razloge koji su razdvojili oba suseda, Džona Vatkinsa i Jakobusa Vandergarta, te svi potajno zadrhtase oko stola. Svi su očekivali nešto ozbiljno.

Nasta duboka tišina. Sve oči bile su uperene u starog rezača

dragog kamenja sa belom kosom. Ovaj je onako uspravan, prekrštenih ruku sa šeširom na glavi, uvijen u dugačak, crni kaput za svečane prilike, izgledao kao kakva utvara osvete.

Gospodina Vatkinsa obuze neki neodređeni užas i pritajena jeza. Pobledeo je ispod sloja rumenila, koje su mu njegove stare alkoholičarske navike naslikale po jagodicama.

Pa i pored toga, farmer je pokušao da se brani protiv ovog neobjasnjivog osećanja, za koje nije znao šta ga je izazvalo.

- Eh, prošlo je dugo vremena, susede Vandergarte, reče oslovivši prvi Jakobusa, kako mi niste učinili zadovoljstvo da vas vidim kod sebe! Kakvim ste dobrom došli večeras?

- Dovela me je pravda, susede Vatkinse! odgovori starac hladno. Dolazim da vam kažem da će pravda najzad pobediti i izići na videlo posle pomračenja od sedam godina! Dolazim da vam objavim da je kucnuo čas zadovoljenja, da stupam u svoj posed i da Kopje, koje je uvek nosilo moje ime, odsada zakonski pripada meni, kao što je to pred pravdom uvek bio slučaj!.. Džone Vatkinse, vi ste me lišili vlasništva onoga što mi je pripadalo!.. Danas vas zakon lišava tog vlasništva i osuđuje vas da mi vratite ono što ste mi uzeli!

Koliko god se Džon Vatkine sledio u prvi mah pred iznenadnom pojmom Jakobusa Vandergarta i neodređenoj opasnosti koju je najavljuvala, ipak ga je njegova sangvinična i preka priroda gonila da bezbrižno pređe u napad pred neposrednom i određenom opasnošću.

Zavalivši se u svojoj naslonjači, on se nasmeja veoma prezirivo.

- Ovaj čičica je lud! reče, obraćajući se svojim zvanicama. Uvek sam mislio da mu je glava načeta!... Ali izgleda da mu se od pre izvesnog vremena pukotina proširila!

Za trpezom svi zaplijeskaše na ovu neotesanost. Jakobus Vandergart se nije ni pomerio.

- Najslađe se smeje, ko se poslednji smeje! odvrati on ozbiljno, izvukavši neku hartiju iz svog džepa. Džone Vatkinse, vama je poznato da su vam, prema protivrečnoj i definitivnoj

presudi potvrđenoj posle priziva, koju čak ni kraljica ne bi mogla da poništi, dodeljena zemljišta koja se nalaze zapadno od dvadeset i petog stepeca geografske dužine, istočno od Grinviča, a da su meni dodeljena ona koja se nalaze istočno od ovog meridijana?

- Tačno je tako, vqli moj benavko! uzviknu Džon Vatkins. I baš zato bilo bi bolje da legnete u krevet, ako ste bolesni, nego da uznemiravate čestite ljude koji su za večerom i nikome ništa ne duguju!

Jakobus Vandergart razvi onu svoju hartiju.

- Evo jedne izjave, reče blažim glasom, izjave katastralnog komiteta, potpisane od strane guvernera sa prekjučerašnjim datumom u Viktoriji - kojom se konstatiše gruba greška koja se do toga dana unosila u sve planove Grika zemlje. Ova greška, koju su počinili geometri čija je dužnost, pre deset godina, bila da promere ovaj okrug, a koji nisu vodili računa o magnetskom odstupanju pri određivanju tačnog položaja severa, kao što rekoh, ova greška izvitoperila je sve geografske karte koje su napravljenе na osnovu njihovih premeravanja. Prema ispravci, koja je sada izvršena, dvadeset i peti stepen geografske dužine, prenet je na našem uporedniku tri milje dalje prema zapadu. Ova, odsada zvanična, ispravka vraća me u posed Kopjea, koje vam je pripalo, jer, prema mišljenju svih pravnika, pa i lično starešine suda, odredbe presude ostaju i dalje na snazi! Eto, Džone Vatkinse, šta sam došao da vam kažem!

Bilo da farmer nije potpuno razumeo, bilo da je sistematski odbijao da shvati, još jednom je pokušao da starom rezaču dragog kamenja odgovori smehom punim prezira.

Ali ovog puta smeh je zvučao lažno i nije imao odjeka za trpezom.

Preneraženi svedoci ove scene uprli su oči u Jakobusa Vandergarta i izgleda da je na njih ostavila dubok utisak njegova ozbiljnost, ubedljivost kojom je govorio i ona nepokolebljiva sigurnost kojom je odisala cela njegova ličnost.

Posrednik Natan je prvi izrazio opšte osećanje.

- To što je gospodin Vandergart rekao na prvi pogled ne izgleda nemoguće, primeti on, obrativši se Džonu Vatkinsu. Potpuno je mogla da se potkrade greška pri određivanju geografske dužine, a najzad, ne bi li bilo bolje, pre no što se čovek konačno izjasni, da se sačekaju bliža obaveštenja?

- Sačekati obaveštenja! uzviknu gospodin Vatkins, lupivši pesnicom snažno o sto. Nemam nikakva posla sa obaveštenjima!.. Briga mene za obaveštenja!.. Jesam li ovde kod svoje kuće, da ili ne?.. Jesam li ušao u posed Kopjea konačnom presudom, čiju je punovažnost priznao i ovaj stari krokodil?.. E. pa šta me se tiče sve ostalo?.. Ako neko hoće da me uznemirava u spokojnom posedovanju svojih dobara, učiniću ono što sam već jednom učinio, obratiću se sudu, pa čemo da vidimo ko će da dobije parnicu!

- Delatnost suda je završena, odvратi Jakobus Vandergart svojom neumoljivom umerenošću. Sve se sada svodi na činjenično pitanje: da li dvadeset i peti stepen geografske širine prolazi, ili ne prolazi, linijom koja je naznačena na katastarskim planovima. A sada je zvanično priznato da je u tom pogledu postojala greška i neminovni je zaključak, da Kopje ima da mi se vrati.

Rekavši to Jakobus Vandergart pokaza zvaničnu potvrdu koju je imao u ruci i koja je bila snabdevana svim taksenim markama i pečatima.

Nelagodno osećanje Džona Vatkinsa očigledno je raslo. Vrpoljio se na svom sedištu, pokušavao da se zlurado smeje, ali mu je to slabo uspevalo. Pukim slučajem pogled mu pade tog trenutka na *Južnu zvezdu*. Ovaj pogled mu vrati poverenje koje je počelo da ga napušta.

- Pa i kada bi bilo tako, uzviknu, i kada bih morao da se odreknam, i protiv svake pravičnosti, ovog svog poseda, koji mi je zakonskim putem dodeljen i koji mirno uživam već sedam godina, šta mari najzad? Zar nemam čime da se utesim, pa makar i ovim nakitom, koji mogu da ponesem u džepu svoga

prsluka i da ga uklonim ispred svakog iznenađenja?

- To je još jedna zabluda, Džone Vatkinse, odgovori Jakobus Vandergart odsečno. *Južna zvezda* je odsada moja po istom pravu kao i svi ostali proizvodi Kopjea, koji se nalaze u vašim rukama kao i nameštaj u ovoj kući, vino u ovim bocama i meso koje je ostalo po činijama!.. Sve je ovde moje, jer potiče iz prevare čijom sam žrtvom bio!.. Ne bojte se, dodade, preuzeo sam sve mere predostrožnosti!

Jakobus Vandergart zapljeska svojim dugim mršavim rukama.

Odmah zatim, na vratima se pojaviše policajci u crnim uniformama, za kojima je žustro ušao jedan šerifov oficir, položivši jednu ruku na stolicu.

- U ime zakona, reče, izvršiću privremenu zaplenu celokupne pokretne imovine i svih opštih vrednosti, ma kakve bile, koje se nalaze u ovoj kući.

Svi su se digli na noge, izuzev Džona Vatkinsa. Farmer je klonulo ležao u svojoj naslonjači, kao da ga je kap udarila.

Alisa mu se bacila oko vrata i pokušala da ga okrepi nežnim rečima.

Jakobus Vandergart ga, međutim, nije gubio iz vida. Posmatrao je više sažaljivo no s mržnjom, nadgledajući istovremeno i *Južnu zvezdu* koja se sijala, blistavija no ikada, usred ovog poraza.

- Propao!... Propao!...

Drhtave usne gospodina Vatkinsa mogle su da izgovaraju samo ove reči.

Tog trenutka se podiže Siprijen i glasom veoma izbiljnim reče:

- Gospodine Vatkinse, pošto je vaše blagostanje ugroženo nepopravljivom katastrofom, dozvolite mi da u ovom događaju vidim samo mogućnost da se približim vašoj gospodici kćeri!.. Čast mi je da vam zatražim ruku gospodice Alise Vatkins.

XXIV

ZVEZDA KOJA SE GUBI

Prosidba mladog inženjera izazvala je veliko iznenađenje. Ma kakva bila osećajnost njihovih poludivljih priroda, zvanice Džona Vatkinsa mogle su samo da odobravaju burno. Toliko ih je takvo nekoristoljublje dirnulo.

Oborenih očiju, uzburkana srca, Alisa je možda bila jedina koju korak mladog inženjera nije iznenadio i ona je nema stajala kraj svoga oca.

Nesrećni farmer, još uvek poražen strahovitim udarcem koji ga je snašao, podigao jeg glavu. Odista je dovoljno poznavao Siprijena da bi znao da će, dajući mu svoju kér, istovremeno obezbediti i budućnost i sreću Alisinu, ali ipak nije hteo, čak ni jednim znakom, da pokaže da ne vidi više nikakve prepreke za ovaj brak.

Siprien koji se sada zbumio zbog svog javnog istupanja, na koje ga je nagonila sila njegove ljubavi, osetio je takođe svu neobičnost toga i počinjao da sebi prebacuje što nije bolje gospodario sobom.

Usred opšte zbumjenosti, uostalom sasvim razumljive, Jakobus Vandergart učini jedan korak prema farmeru.

- Džone Vatkinse, reče, ne bih želeo da zloupotrebljavam svoju pobedu i nisam od onih koji nogama gaze svoje oborene neprijatelje! Tražio sam svoje pravo, jer muškarac to uvek treba da čini! Ali iz iskustva znam ono što mi je moj advokat ponovio, da se strogo pridržavanje zakona katkada graniči sa nepravdom, a ne bih htio da nevina bića snose teret krivice koju nisu počinili!... Osim toga, sam sam u svetu i već blizu groba! Šta će mi tolika bogatstva, ako mi nije dozvoljeno da ih podelim?... Džone Vatkinse, ako pristanete da sjedinite ovo dvoje dece, ja ih molim da kao miraz prime *Južnu zvezdu*, koja meni ničemu ne bi služila! Povrh toga, obavezujem se da ih učinim svojim naslednicima i da na taj način, koliko je moguće, popravim i nehotice štetu, nanetu vašoj ljupkoj kćeri!

Posle ovih reči među prisutnima dođe do, kako to skupštinski izveštaci nazivaju, „živog pokreta interesovanja i simpatije.” Svi pogledi bili su upereni u Džona Vatkinsa. Njegove oči se odjednom ovlažiše i on ih pokri drhtavom rukom.

- Jakobuse Vandergarte! uzviknu najzad, ne mogući da uzdrži svoja burna osećanja, Da! Vi ste valjan čovek i plemenito se svetite za zlo koje sam vam učinio, stvarajući sreću za ovo dvoje dece.

Ni Alisa, ni Siprijen nisu bili u stanju da odgovore, bar ne glasno, ali njihovi pogledi govorili su umesto njih.

Starac pruži ruku svom protivniku, a gospodin Vatkins je toplo prihvati. Oči svih prisutnih bile su vlažne - čak i oči starog, sedog policajca, koji je, međutim, izgledao suv, kao dvopek Admiraliteta. Njegovo lice bilo je sada isto toliko dobroćudno i blago, koliko je malopre bilo surovo i opako. Strogo lice Jakobusa Vandergarta opet je dobilo svoj svakodnevni izraz vedre dobrote.

- Zaboravimo na sve, uzviknu, i pijmo u zdravlje ove dece - ukoliko nam to gospodin šerifov službenik dozvoli - sa vinom koje je zaplenio!

- Službeniku šerifa katkada je dužnost da zabrani prodaju pića koja podležu trošarini, reče činovnik smešeci se, ali nikada

nije zabranio njegovu potrošnju!

Posle ovih raspoloženih reči počeše da kruže boce i u sali zavlada atmosfera iskrene srdačnosti.

Sedeći s desne strane Džona Vatkinsa, Jakobus Vandergart kovao je s njim planove za budućnost.

- Prodaćemo sve i poći ćemo za decom u Evropu! reče. Nastanićemo se blizu njih, negde van grada, pa ćemo još imati lepih dana!

Alisa i Siprijen sedeći jedno pored drugog, razgovarali su tiho na francuskom, - a ovaj razgovor svakako je bio ništa manje zanimljiv, sudeći po živosti ovo dvoje.

Bilo je toplo kao nikada. Neka teška nesnosna vrućina sušila je usne na rubu čaša i pretvarala sve zvanice u električne mašine, gotove da bacaju iskre. Uzalud su prozori i vrata bili otvoreni. Ni najmanji dah vetra nije zatalasao plamen sveća.

Svi su osećali da je postojalo samo jedno mogućno rešenje atmosferskog pritiska: jedna od onih oluja, praćena grmljavinom i plahovitom kišom, koja u Južnoj Africi liči na zaveru svih prirodnih elemenata. Ovakva oluja se očekivala i nadali su joj se kao nekom olakšanju.

Iznenada munja zelenkastom svetlošću osvetli sva lica, a odmah zatim se nad ravnicom prolomi grmljavina, objavljujući početak koncerta.

Uto nagli udar vetra prodre u salu, pogasi svu svetlost. A zatim, bez ikakvog prelaza, otvorise se slavine neba i poče potop.

- Jeste li odmah posle grmljavine čuli neki neznatni, odsečni šum? upita Tomas Stil, dok su prozore naglo zatvarali i ponovo palili sveće. Kao da je prslo neko stakleno zvono!

Smesta se svi pogledi i nehotice preneše na *Južnu zvezdu*.

Dijamant je nestao.

Pa ipak, ni gvozdeni kavez, ni stakleno zvono nisu bili pomereni sa svog mesta i bilo je očigledno nemoguće da ju je ma ko dirnuo.

Ova pojava je izgledala kao kakvo čudo.

Siprijen, koji je bio nagnut napred, vide na jastučetu od plavog somota na mestu dijamanta neku vrstu sive prašine. Nije mogao da uguši krik zaprepašćenja i jednom rečju objasni šta se dogodilo.

- *Južna zvezda* se rasprsnula!... reče.

U Griču zemlji ceo svet zna da je to specijalna bolest dijamana iz ovog kraja. O tome se ne govori, pošto to znatno smanjuje njihovu vrednost; ali činjenica je, da se usled nekog neobjašnjenog molekularnog dejstva, najdragocenije kamenje katkad rasprsne kao najobičnija žabica. U tom slučaju od njega ne ostaje ništa, sem malo pepela, koji se može koristiti jedino u industrijske svrhe.

Mladog inženjera je očigledno mnogo više zanimala naučna strana ovog nemilog događaja, nego li ogromna šteta koja je proizišla iz njega.

- Nije neobično, reče usred opštег preneraženja, što se kamen rasprsnuo pod ovakvim uslovima, već je čudno što je čekao do današnjeg dana s time! Obično se to kod dijamana događa ranije, ili bar najdalje deset dana posle brušenja, zar nije tako, gospodine Vandergarte?

- Sasvim tačno i eto, prvi put u svom životu vidim da dijamant prsne tri meseca posle brušenja? izjavlja starac sa uzdahom. Hajde! Pisano je da *Južna zvezda* ne bude ničija! dodade. A kada samo pomislim da je bilo dovoljno da bismo sprečili njenu propast da namažemo kamen lakin slojem masti...

- Odista? uzviknu Siprijen sa zadovoljstvom čoveka koji je najzad našao rešenje nekog problema. U tom slučaju sve je objašnjeno! Krhka zvezda dobila je bez sumnje u Dadinom stomaku zaštitni sloj koji ju je spasavao do današnjeg dana! Zbilja! Bilo bi bolje da se rasprsnula pre četiri meseca i da nas je poštедela čitavog puta preko Transvala.

Tog trenutka primetiše kako se Džon Watkins, kome je izgleda bilo rđavo, promeškoljio u svojoj naslonjači.

- Kako možete da tako olako uzimate ovakvu nesreću! reče

najzad sav crven od ljutine. Vere mi, svi vi tako prijateljski razgovarate o ovih pedeset miliona, koji su se pretvorili u dim, kao da se radi o nekoj cigaret!

- Što dokazuje da smo filozofi! odgovori Siprijen. Treba biti mudar, kada je mudrost postala potreba.

- Filozofa ima na pretek! odvrati farmer. Ali pedeset miliona su pedeset miliona i ne mogu da se nađu u svakoj konjskoj stopi! Oh, vidite li, Jakobuse, vi ste mi danas, ne misleći, učinili veliku uslugu! Mislim da bih i ja prsnuo kao kakav kesten da je *Južna zvezda* još bila moja.

- Šta hoćete? javi se ponovo Siprijen, nežno posmatrajući pored sebe sveže lice gospodice Vatkins. Večeras sam upravo osvojio tako dragocen dijamant, da ne bi mogao da me dirne gubitak nikakvog drugog!

Tako se završi jednim uzbudljivim događajem, dostoјnjim njegove kratke i tako burne istorije, karijera najvećeg brušenog dijamanta, koji je svet ikada video.

Ovaj kraj, kako se može lako zamisliti, u mnogome je doprineo da se potvrde razna sujeverja, koja su o njemu kružila po Griču zemlji. Više no ikada Kafri i rudari smatrali su kao neminovnim da krupno kamenje donosi nesreću.

Jakobus Vandergart, koji je bio ponosan što ga je brusio i Siprijen, koji je nameravao da ga pokloni Rudarskoj školi, u osnovi su bili više ojađeni, nego što su to hteli priznati, posle tako neočekivanog raspleta. Ali sve u svemu svet je i dalje išao svojim putem i ne bi moglo da se kaže da je bogznašta izgubio.

Međutim, svi ovi događaji, bolna užbuđenja, gubitak svog bogatstva, a zatim i gubitak *Južne zvezde* ozbiljno su pogodili Džona Vatkinsa. Pao je u krevet, venuo tokom nekoliko dana, a zatim se ugasio. Ni predana nega njegove kćeri i Siprijena, pa čak ni muška ohrabrenja Jakobusa Vandergarta, koji se smestio pored njegovog uzglavlja, pokušavajući da mu ulije srčanosti, nisu mogli da ublaže strašni udar. Uzalud mu je ovaj odlični čovek pričao o planovima za budućnost, govorio mu o Kopjeu kao njihovom zajedničkom imanju, pitao ga za

mišljenje o merama koje je trebalo preduzeti, uključivši i njega u sve nameravane poslove, stari farmer je bio povređen u svom ponosu, u svojoj sopstveničkoj maniji, svom egoizmu i svim svojim navikama; osećao se izgubljenim.

Jedno veče privukao je k sebi Alisu i Siprijena, sastavio njihove ruke i bez reči izdahnuo. Nije ni za petnaest dana preživeo svoju dragu zvezdu.

Odista je izgledalo da je postojala tesna veza između bogatstva ovog čoveka i subbine neobičnog kamena. Toliko je u njima bilo podudarnosti da su do izvesne mere dale objašnjenje, iako bez opravdanja u očima razuma, za sujeverne ideje koje su u tom pogledu kružile po Griku zemlji. *Južna zvezda* je odista „donela nesreću“ svom sopstveniku, u smislu, što je dolazak neuporedivog dragog kamena na pozornicu sveta, obeležavao ujedno i opadanje blagostanja starog farmera.

Ali brbljivci iz logora nisu videli da je pravo poreklo ove nesreće bilo u samim krivicama Džona Vatkinsa - krivicama koje su u sebi nosile klicu, kao kakvu fatalnost, neprijatnosti i propasti. Mnoge nedaće na ovom svetu se pripisuju nekoj tajanstvenoj zloj sreći, čija su jedina osnova ako se čovek udubi u suštinu stvari, dela onih koje je zadesila! Postoje i nezaslužene nesreće, ali je strogo uzevši mnogo veći broj onih logičnih nesreća, koje se, kao zaključak nekog silogizma, svode na premise postavljene od strane dotičnog lica. Da je Džon Vatkins bio manje vezan za svoju dobit, da nije pridavao preterenu i skoro zločinačku važnost onim malim kristalima ugljenika, koje nazivaju dijamantima, primio bi hladno otkriće i nestanak Južne zvezde kao što je to bio slučaj kod Siprijena - i njegovo fizičko i moralno zdravlje, ne bi bili izloženi udaru ovakve vrste. Ali je on svoje srce uložio u dijamante i zbog dijamanta je morao da nastrada.

Nekoliko nedelja kasnije, na veliku radost svih, objavljeno je jednostavno venčanje Siprijena Mere i Alise Vatkins. Alisa je sada bila žena Siprijenova. Šta je ona mogla da traži više na

ovome svetu ?

Uostalom, mladi inženjer je bio bogatiji nego što je ona mislila i nego što je i sam verovao.

Otkrićem *Južne zvezde*, njegov klejm, a da on to nije ni slutio, stekao je znatnu vrednost. Za vreme njegovog puta po Transvalu, Tomas Stil ga je i dalje eksplorisao i kako je eksploracija bila veoma plodna, stizale su ponude sa sviju strana da otkupe njegov deo. Prodao ga je za sto hiljada franaka gotovog novca, pre svog odlaska U Evropu.

Alisa i Siprijen uskoro su napustili Grika zemlju da bi se vratili u Francusku; no prethodno su obezbedili dalji život Lija, Bardika, i Matakića - a u tom dobrom delu hteo je da učestvuje i Jakobus Vandergart.

Stari rezač dragog kamenja prodao je svoje Kopje nekom društvu, na čijem čelu se nalazio nekadani posrednik Natan. Pošto je srećno izvršio likvidaciju, pošao je u Francusku za svojom usvojenom decom koja su, blagodareći radu Siprijenovom, njegovim priznatim zaslugama i dočeku koji su mu priredili naučni krutovi po njegovom povratku, osigurao sebi i blagostanje, pošto je prethodno obezbedio svoju sreću.

Što se tiče Tomasa Stila, koji se vratio u Lenkešajr sa dvadesetak hiljada livri sterlinga, i on se oženio: sada lovi lisice kao pravi džentlmen i svako veče popije bocu porto vina; ali to nije ono najbolje što je učinio.

Vandergart Kopje nije još iscrpen i još uvek svake godine daje, približno petinu dijamantata koji se izvoze iz Kapa. Ali nijedan rudar nije više bio zle ili dobre sreće da u njemu nađe neku drugu *Južnu zvezdu*.